يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

2

1993

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىردىنبىر ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

جەلۋە

(مەتتوختى بارات فوتوسى)

يېڭى قاشتېشى

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

2

1993

(ئون تۆتىنچى يىل نەشرى)

(ئومۇمىي 70 ـ سان)

خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى

www.uyghurkitap.com

باش مۇھەررىر: مىجىت باقى   مەسئۇل مۇھەررىر: مەتقاسىم ئابدۇراخمان

بوستاندا

چەت ئەلگە چىقىش نومۇرى: ISSN1002—929X

ھېكايىلەر

شامەشرەپ خوتەندە ...... نۇرمۇھەممەت توختى 1
شۇ ئاددىي ئادەم ...... يۇسۇپ توختى 39
بوۋاي ۋە دېڭىز ...... مەتسابىر روزى 49
پېلىيوشكىن I ...... ئازادجان روزى 52
مارام ...... ئېزىز ئىمىن 54
كونا تېلېفون ...... ئالىمجان رىجەپ 65
ئالتۇن بىلەزۈك ...... زۇلپىيە ھاجى 76

نەسرلەر

ھايات ...... دىلنۇر ئابلىز 77
ئۈمىد ...... ئۆركىشى 88

ئەكس سادا

خانىم يىغلىمىدى ......(ئوبزور)...... ئىدرىس رۇسۇل 89

شېئىرلار

نۇرلۇق يول ......(لىرىك داستان)...... ئابدۇقادىر مەتسىدىق 32
ئۆچمەس سادالار ...... ئابدۇلئەھەد قادىرى 35
يىگىت ...... ئامانجان تۇرسۇن 37
تۈنەر ئويغاق، تۇيغۇلار ئويغاق ...... كۆلئەنبەر يۇسۇپ 37
پادىچى بالا ناخشىسى ...... ئەخمەتجان تۇرۇپ 38
يوقاقۇن بۈركۈتى ...... ئابدۇغېنى سەيىت 57
كۆلكۈن تىنىقلار ...... تۇراپ دايىم 59
يۇرتۇم يوللىرى ...... مەتتۇرسۇن ھەسەن 60
لىرىكىلار ...... مۇھەممەتسىدىق تۆمۈرى 60
خىيالىمنى قارغا ئورىسام ...... ئەسقەر مەتقۇربان 61
ئىككى شېئىر ...... غوجىئابدۇللا ناسىر 62
شېئىرلار ...... توختىتۆمۈر روزىنىياز 91
ئەسسالام، خوتەن ...... سۇلايمان ھوشۇر 92
ئالماشقان سۆيگۈ ...... مەتقۇربان مەتروزى 92
پايانلاردا قالغان ئىزلار ...... مەتقۇربان ئىسمايىل 93
كەل يۇلتۇزۇم ...... مۇتەللىپ سەيپۇللا 94
تەلپۈنۈش ...... ئابدۇكېرىم ھاپىز 94
پەزىلەت ناخشىسى ...... يالقۇن ئۆمەر 94

كلاسسىك ئەدەبىياتتىن

ئاباباينىڭ ئەقلىيە سۆزلىرى ...... نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر تۇرسۇن 95

(بوستاندىكى ھۆسنخەت، قىستۇرما رەسىملەرنى ھېبىبۇللا ھەسەن يازغان ۋە ئىشلىگەن)

(تارىخي ھېكايە)

نۇرمۇھەممەت توختى

بۇنىڭدىن ئۈچيۈز يىگىرمە يىل ئىلگىرى، ياز ئايلىرىنىڭ ئوتتەك پىژغىرىم ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. تەكلىماكان قۇملۇقى بىلەن قارا قۇرۇم تاغلىرى تۇتىشىپ كەتكەن ئەگرى- بۈگرى سىزىق ئۈستىدىكى سايدا، كۆك ئېشەككە مىنگەن بىر ئادەم شەرققە كېتىۋاتاتتى. ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى يۈك ئاز ئەمەس ئىدى. ئىككى يېنىغا نېمىلەردۇ قاچىلانغان جاۋاخورجۇن، خورجۇن ئۈستىدە ئادەم، ئادەمنىڭ ئارقىسىدا قاردەك ئاق، قارا تۇمشۇقلۇق يەككە غاز قونۇپ ئولتۇراتتى. خورجۇننىڭ بىر تەرىپىگە سېرىق تاماكا چېكىشكىمۇ، نەشە چېكىشكىمۇ ئىشلىتىلىدىغان قاپاق چىلىم، يەنە بىر تەرىپىگە سۇ قاچىلانغان قاپاق غانجۇغلانغانىدى. قولىغا ئۇزۇن دەستىلىك تەمبۇرنى تىك تۇتۇۋالغان، تۆگە يۇڭىدىن توقۇلغان قوپال جەندىگە چىڭ ئورىۋالغان، ئېگىز كۇلاسىنى باستۇرۇپ كىيگەن بۇ ئادەم چوڭقۇر خىياللارغا پاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئېشەك ھالسىز قەدەملەر بىلەن ئاستا ئىلگىرىلەپ باراتتى. پات - پات قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ، سالپاڭ قۇلاقلىرىنى پالاقلىتىپ، ئالدى- ئارقىسىدىن ھۇجۇمغا ئۆتكەن كۆكۈيۈنلەرنى قورۇيتتى. لېكىن قاشاڭ كۆكۈيۈنلەر ئۇنى ئۇنچىۋىلا ئوڭاي تاشلاپ كېتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. بىرى قاچسا يەنە بىرى كېلەتتى. ئۇلار ئاشۇنداق قىلىپ ئېشەكنىڭ پاچاقلىرىغا، كۆتىگە، چات ئارىلىقىغا يېپىشتى. تۇمشۇقىغا، بۇرنىنىڭ ئۈستىگە قونۇپ، نەشتىرىنى بىمالال سانى-

جىدى. ئازابقا چىدىمىغان ئېشەك بىردىن
بېشىنى ئىچىگە تىقىپ، تۇمشۇقىنى يەرگە
تەگكۈزۈپ يورغىلاپ كەتتى. ئۇ ئاشۇ يور-
غىلىشىدا بۇرنىغا، كالپۇكلىرىغا قونۇۋال-
غان كۆكۈيۈنلەرنى يەرگە سۈرۈپ توپىغا
مىلەپ چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولاتتى. لېكىن،
بىر قارىسا كۆك چىۋىنگە، بىر قارىسا
غوڭ - غوڭ ھەرىگە ئوخشايدىغان ئاشۇ
جانىۋارلار ئالمىقاچان ئۇنىڭ بۇرنى ئى-
چىگە كىرىۋالغانىدى. ئېشەك قاتتىق پۇش-
قۇرۇپمۇ، تۇمشۇقىنى يەرگە سۈركەپمۇ
ئۇلاردىن قۇتۇلالمىدى. نەشتەر ئازابى
ئۇنى قىينايتتى. ئاغرىققا چىدىمىغان ئې-
شەك يورغىلاپ كېتىۋېتىپ، تۇيۇقسىز ئۆ-
زىنى گۈپپىدە يەرگە تاشلاپ، تۈگۈلۈپ
يېتىۋالدى ...

ئۈستىدىكى ئادەم ئېشەكنىڭ بويىنىدىن ئې-
شىپ يەرگە دومىلاپ چۈشتى. نەگىدۇر قاڭقىپ
كەتكەن تەمبۇرنىڭ تارلىرىدىن تىرىڭلىغان
ئاۋاز چىقتى. غازلار قانات تىلىرىنى كېرىپ، مۇ-
ۋازىنەتنى ساقلاپ قالغان، ئۇ تېخىچە تۈ-
گۈلۈپ يېتىۋالغان ئېشەكنىڭ سۆڭگىچىدە
قونۇپ ئولتۇراتتى ...

يىقىلغان ئادەم كېلەڭسىز جەندىسىنى
سۆرەپ ئورنىدىن تۇردىدە، ئەلەم بىلەن
ئېشەككە قارىدى. ئېشەك پۇشقۇرۇپ، تۇم-
شۇقىنى يەرگە سۈرۈپ تىپىچەكلەيتتى. ئاپ-
ئاق تۇمشۇقلىرىغا قوم دانچىلىرى يېپىش-
قانىدى، ئۇنىڭ ئىڭىسى نېمە ئىش بو-
لۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. نەدىندۇر بىر
تال قۇرۇپ قالغان يۇلغۇن چىۋىقىنى تې-
پىپ، ئېشەكنىڭ بۇرنىنى كوچىلىدى، خې-
لى ئۇزاق ھەپىلىشىپ، ئىككى دانە كۆكۈ-
يۈننىڭ ئۆلۈكىنى ئېلىپ چىقاردى. ئېشەك
پۇشقۇرۇشتىن تىنچىپ ئورنىدىن تۇردى.
لېكىن يەنىلا قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ ئارقا
پۇتلىرىغا، چات ئارىلىقىغا ئۇرۇشقا ئۇرۇ-
ناتتى. جەندە كىيگەن ئادەم ئېشەكنىڭ
ئارقىسىغا ئۆتۈپ، يەنە كۆكۈيۈنلەرنى
ئۆلتۈرۈشكە كىرىشتى. ئېشەكنىڭ پاچاقلى-
رىغا يېپىشىۋالغان كۆكۈيۈنلەرنى چىۋىق
بىلەن ئۇرۇپ چۈشۈردى. ئارقىدىن يەر-
گە تىزلىنىپ ئېشەكنىڭ قورسىقىغا، چات
ئارىلىقىغا نەزەر سالدى، ئاشۇ تومپىيىپ
تۇرغان ھاياسىز يەرگە بىرقانچە كۆكۈيۈن
مەھكەم چاپلىشىۋالغانىدى. ئۇ يۇلغۇن
چىۋىق بىلەن كۆكۈيۈننى ۋاسىلدىتىپ سال-
دى. چىۋىق كۆكۈيۈنگىمۇ، ئاشۇ ھاياسىز
يەرگىمۇ تەگدى. ئېشەك بىردىن چىچاڭ-
شىپ سەكرەپ كەتتى ۋەخېلى يىراقتا توخ-
تاپ، بېشىنى بۇراپ ئىگىسىگە يېلىنىش
بىلەن تىكىلدى...

جەندىلىك ئادەم تىزلانغان يېرىدە
ھەيكەلدەك قېتىپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ
نېمە قىلىپ قويغانلىقىنى چۈشەنگەن ۋە
چوڭقۇر خىياللار ۋەجىدىن ئۇنتۇلغان ئۆ-
مۈرلۈك كۆڭۈل يارىسى يەنە يادىغا چۈش-
كەنىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى بىردىن ئوت-
قا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ كەتتى. كۆز-
لىرىدىن تارامىلىغان ئاچچىق ياش ساقال-
بۇرۇت باسقان سۇرلۇك يۈزىنى بويلاپ
سەلدەك ئاقتى ... ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا
ئوردىدىكى ئاشۇ چىرايلىق دېدەكنىڭ گۈ-
زەل سىماسى يەنە گەۋدىلەنگەندەك بولدى.
ئارقىدىنلا قىپقىزىل قىزدۇرۇلغان تام-
غىنىڭ شەھۋەت تومۇرىغا ۋاژىلدىتىپ بې-
سىلغانىدىكى ئازاب نېرىپلىرىنى قاقشىتىپ
ئۆتكەندەك تۇيۇلدى. لېكىن بولارنىڭ
ھەممىسى ئۆتكەن ئىش ئىدى. ئۇنىڭ قەل-
بىدە ئۆمۈرلۈك ئازابلا قالغانىدى ...
جەندە كىيگەن ئادەمنىڭ كۆزلىرىدىن تې-
خىچە نادامەت ياشلىرى قۇيۇلۇپ تۇراتتى.
ئۇ دەسلەپ دەمداردەك بوقۇلداپ، كېيىن
ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ، بەھرى ئەزىمدىكى
كىتتەك سوزۇپ - سوزۇپ يىغلىدى. قۇم
تۇپراققا پۈچىلىنىپ زېمىنغا، قوللىرىنى
پەلەككە سوزۇپ ئاسمانغا نالە قىلدى. ئۇ-
نىڭ شۇتاپتىكى نالە - پەريادىنى ھېچنې-
مىگە ئوخشىتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.
ئوغلاقلىرىدىن ئايرىلغان ئاھۇ كېيىكمۇ،
جۈپتىدىن ئايرىلغان شىر - يولۋاسمۇ
بۇنداق مۇڭلۇق، بۇنداق ئاچچىق پەرياد
كۆتۈرەلمەيتتى. جۈپتىغا ئوق تەگكەن ئاق-
قۇنىڭ قىچقىرىقلىرىمۇ، زەينەپتىن ئاي-

رىلغان كاككۇكنىڭ نىداسىمۇ ئۇنىڭ ئازابىنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيتتى. ئۇ ئىنسان ئوغلىنىڭ ئەڭ ئېغىر ئازابى ئۈچۈن يىغلايتتى. يوق قىلىنغان، خورلانغان ئەرلىكى ئۈچۈن، نابۇت قىلىنغان ئەرلىك ھېس - تۇيغۇلىرى ئۈچۈن، خاراب قىلىنغان ئۆمرى ئۈچۈن يىغلايتتى...

ئۇنىڭ نالە - پەريادى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. ئۇ گويا ئاشۇ نالە - پەريادلار ئىچىدە ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك، بۇ ئۇنىڭ پانىي ئالەمدىكى ئاخىرقى نەپەسلىرىدەك بىلىنەتتى. لېكىن، ئۇ يەنە ئورنىدىن تۇردى. ئۇنى ئۇ ئاشۇ بەختسىزلىككە دۇچار بولغان دەسلەپكى ئايلار قەلبىگە پۈككەن پىكىر ۋە نىيەت ئورنىدىن تۇرغۇزغانىدى. ئۇ جانىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەمەسلىكىنى، ئۆز تېنىگە قويۇپ قويغان خۇدانىڭ ئامانىتى ئىكەنلىكىنى، ئۇنى خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقى ئۆزىدە ئەمەسلىكىنى چۈشىنەتتى. ئۇ يەنە ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن ئىچكى ئىلاجىلىقتا بېرىلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. ئۇ پۈتۈنكائىناتتىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسىدە ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ زەررىسى بارلىقىغا، ئۆزىدە ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ، ۋۇجۇدى مۇتلەقتە ئۆزىنىڭ روھىي قارار تاپقانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇ يەنە ئۆزى ئۈچۈن، خورلانغان ئەرلىكى ئۈچۈن ئۆچ ئالماقچى بولاتتى...

ئەنە شۇ نىيەت ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى. ئۇ كۆك ئىشەكنىڭ يېنىغا بېرىپ، قاپاق چىلىمنى ئېلىپ، قاپقارا نەشىنى باستى. چاقماق تاش بىلەن پولات بىلەينى بىر - بىرىگە ئۇرۇپ، ئوت چىقىرىپ، توغراقنىڭ پورىغا تۇتاشتۇردى ۋە ئۇنى پۈۋلەپ چىلىمنىڭ سەيخانىسىغا — نەشىنىڭ ئۈستىگە قويدى. قېنىپ - قېنىپ شورىدى. تېزلا مەست بولۇپ ئالەمنى، ئۆزىنى، دەرد - ئەلەملىرىنى ئۇنتۇدى...

ئۇ ئەمدى يەنە كۆك ئىشەكنىڭ ئۈستىگە قونۇۋېلىپ، يىراقتىن غۇۋا كۆرۈنۈشكە باشلىغان بوستانلىققا قاراپ كېتىۋاتاتتى، ھەممە نېمىنى ئۇنتۇغانىدى، قولىدىكى تەمبۇرىنى تىرىڭلىتىپ، ئۇنىڭدىن كۆتۈرۈلگەن ئاشۇ زىل ساداغا ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ غايىپ ئاۋازىنى ئاڭلىماقچى بولغاندەك قۇلاق سالاتتى. تەمبۇرنىڭ تىرىڭلىغان ئاۋازى ئاستا - ئاستا رىتىمغا چۈشتى. مۇڭلۇق، غېرىب، سېھىرلىك سادا ساي ئىچىنى جاراڭلىتىۋەتتى، ئاشۇ ساداغا جەندە كىيگەن ئادەمنىڭ بوم ئاۋازى تەڭكەش بولدى:

مۇرادىڭغا يېتەي دېسەڭ قەلەندەر بول - قەلەندەر بول،
سىتەم ئەھلىن يۇتاي دېسەڭ قەلەندەر بول - قەلەندەر بول.
ئېغىزدىن كۆپىر ساچاي دېسەڭ، شارابى دەھەر ئىچەي دېسەڭ،
يامانلاردىن قاچاي دېسەڭ قەلەندەر بول - قەلەندەر بول.
پەساد ئەھلىن قوۋاي دېسەڭ، كېتىگە بىر تېپەي دېسەڭ،
كېپەن تونىن پىچاي دېسەڭ قەلەندەز بول - قەلەندەر بول.
رىيازەتسىز بولاي دېسەڭ، تېنىم ئازاد يۈرەي دېسەڭ،
جاھاننى سەير ئېتەي دېسەڭ قەلەندەر بول - قەلەندەر بول.
بۇ تەقۋادىن كېچەي دېسەڭ، سېھرى زوھىد پاش ئېتەي دېسەڭ،
ھەق يولىنى تۇتاي دېسەڭ، قەلەندەر بول - قەلەندەر بول.
....
....

ئۇ ھەقىقەتەنمۇ قەلەندەرلىك يولىغا چۈشكەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىنكى ئۆمرىدە قەلەندەرىيە تەرىقىتىگە ئاجايىپ مەيىل كىرگۈزدى ۋە ئۆچمەس نام قالدۇردى. لېكىن ئۇزاق يىللار ـ ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئۇنىڭ ئاشۇ قېتىم قۇم ـ تۇپراققا مىلىنىپ پەلەككە، زېمىنغا نالە قىلغان كۆرۈنۈشىنى ئۇنتۇپ قالمىدى. بىر ـ بىرىگە سۆزلەپ، ھېكايە، رىۋايەت قىلىپ يۈرۈشتى. ئەڭ ئاخىرىدا رەسىم قىلىپ سىزىپ قالدۇرۇشتى.

× ×

قەلەندەر «قۇم رابات» تىن ئۆتۈپ، خېلى ئۇزاق كۈنلەردىن كېيىن، بىر كۈنى كەچكە يېقىن قاراقاشنىڭ بازىرىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ ئۇدۇل يول بىلەن ماڭماي ھېلى جەنۇبقا — قاراقۇرۇم تەرەپكە، ھېلى شىمالغا — تەكلىماكان تەرەپكە يۈرۈپ، كۆچۈم مەھەللىلەرنى قانغىچە سەيلە قىلغانىدى. ئۇ شۇ ئارىدا «ئىمامى ئەپتەر» نىڭ بېشىغا، «باغدات پاشايىم» غا، «ئىمامى ئەسكەر» گە يولۇقۇپ ئۆتتى. ئۇ مەھەللىلەرنى ئارىلاپ يۈرەتتى. تال ـ بوستانلىق ھويلىلار، مەجنۇنتال سايە تاشلاپ تۇرغان كوچىلار، قوغۇن ھىدى گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇرغان كۈزلەكلەر ئۇنىڭغا ياققان، ئىشچان، چىنداملىق، ئەقىللىق، مېھماندوست كىشىلەر ۋە گۈزەل ـ ھايالىق قىزلار ئۇنى مەھلىيا قىلغانىدى. ئۇ قاراقاش كىشىلىرىنىڭ ئوخشاش قاراقاش، قاراكۆز، قارا كوكۇللۇق ئىكەنلىكىدىن ھەيران بولۇپ، قاراقاشنىڭ بازارىغا يېتىپ كەلگەندە، ئۆزىنى ئورىۋالغان كىشىلەر ئالدىدا، تەمبۇرنى سايرىتىپ ئاشۇ تەسىراتىنى قوشاق قىلىپ قاتتى:

قارا ـ قارا قاشلىرىڭغا قاتساڭچۇ مېنى،
قاراقاشنىڭ بازىرىدا ساتساڭچۇ مېنى،
قاراقاشنىڭ بازىرىدا ئۆتمىسەم ئەگەر،
كىرپىكىڭنى ئوقيا قىلىپ ئاتساڭچۇ مېنى.

بازاردىكى كىشىلەر ئۇنىڭغا ئالقىش ياغدۇرۇپ بارىكاللا ئېيتىشتى. كولاسىغا تەڭگە ـ تىيىنلارنى جاراڭلىتىپ تاشلاشتى. قەلەندەر رەت قىلمىدى، لېكىن ئاخىرىدا ئاز بىر قىسمىنى ئۆزىگە ئېلىپ، قالغانلىرىنى باللارغا چاچقۇ ـ مارجان قىلىپ تاشلاپ بەردى ـ دە، كېتىپ قالدى. ئۇ «يىپ بازىرى» دىن ئۆتۈپ «كالا بازىرى» نىڭ يېنىدىكى بىر دەڭگە چۈشتى. دەڭجامۇ قاراقاش، قارا كۆز، قارا ساقاللىق ئادەم ئىدى. ئۇ جۇلدۇر كىيىمپەن، مەيىنەت قەلەندەرنىڭ قولىدىكى تەمبۇرنى كۆرۈپ، يىرگەنمەستىن كۈتۈۋالدى، قولىدىن كۆك ئېشەكنىڭ تىزگىنىنى ئالدى، ھۆرمەت بىلەن ھوجرىغا باشلىدى.

— يۈز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇۋالامدىلىكىن، سوپۇم؟

— ياق، ھاجىتى يوق.

— ناماز شام ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ، تەرەت ئالامدىلىكىن سوپۇم؟

— مەن ناماز ئۆتىمەيدىغان جوھۇتمەن.

دەڭجا ھەيران بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ قارا قوشۇما قاشلىرى ھېمىرىلىپ، قارا كۆزلىرىنىڭ قاراقاشتەك قارىسى قەلەندەرگە قادىلىپ قالغانىدى. ئۇ بىر ھازادىن كېيىن يەنە ئېغىز ئاچتى:

— ئۆزلىرىگە نېمە لازىمكىن سوپۇم؟

قەلەندەر ئۇندىمەستىن قولىنى قوينىغا سالدى ۋە بىر تەڭگىنى ئېلىپ دەڭجانىڭ ئالدىغا تاشلىدى.

— ئۆزۈمگە ئوزۇق، ئېشىكىمگە بوغۇز، غېزىمغا دان ئەپكەل!

دەڭجا ئېگىشىپ تەڭگىنى

يەردىن ئالدى ۋە ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ھوجرىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى نېمىندۇر تويغاندەك ئىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ يوغانلىقى چوڭ كوزىدەك كەلمىدىغان بىر كۆكچى قوغۇننى ئەكىرىپ بېرىپ چىقىپ كەتتى. قوغۇن شۇنچىلىك ئۇز تورلاشقان ئىدىكى، گويا ئاشۇ قاراقاشلىق نەققاشلار ئاتايىتەن نەقىش چېكىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى. قەلەندەر چېھرىدىن ئالىقاندىق مەمنۇنلۇقنى جۇلالىتىپ قوغۇننى پىچتى، ھوجرا ئىچىنى قوغۇننىڭ خۇش ھىدى گۈپپىدە قاپلىدى. پۈردىقىدىنلا ئۇنىڭ تەمى بىلىنىپ تۇراتتى. قەلەندەر قوغۇننى ئىككى كاسىلاپ، ئۇرۇقنى ئېلىپ غازىنىڭ ئالدىغا قويدى. ئىككى كاسا قوغۇننى ھوزۇرلىنىپ ئولتۇرۇپ يېدى. ئاخىرىدا شاپىقىنى ئۇششاق توغراپ كۆك ئېشەكنىڭ ئالدىغا ئاچىقىپ قويدى. ئۇ، ئوقۇرنىڭ ئالدىدا، كۆك ئېشەكنىڭ غۇرۇسلىتىپ شاپاق چاينىشىغا قاراپ تۇردى. ئېشەك شاپاقنى يەپ بولۇپ، يوغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا قايتا تىككەندە، قەلەندەر ئاندىن ئاشۇ ئوقۇر ئالدىدا دۇئاغا قول كۆتۈردى. دەك ھويلىسىدىن كۆز سېلىپ تۇرغان دەگجا يەنە بىر قېتىم ھەيران قالدى، قەلەندەرمۇ دەگجانى كۆرگەنىدى، ئۇ ئۇزۇن ئەدەس قىسقىغىنا دۇئا قىلدى...

ئۇنىڭ كىمگە ھەمدۇسانا ئېيتىپ، نېمە دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى. لېكىن ئۇزاق يىللار — ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئاشۇ دۇئانى ئۇنتۇپ قېلىشمىدى. ئۇلار: شۇ قېتىم ئەۋلىيا قاراقاشلىقلارنىڭ شەنىگە ھەمدۇسانا ئېيتىپ، «ئۆزۈڭنىڭ ئىشىنى ئۆزۈڭ قىلغايسەن» دەپ دۇئايى — سېھىر قىلغان، شۇڭا قاراقاشلىقلار ئەقىللىق كېلىدۇ، دېيىشىپ يۈردى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە، ئەۋلىيا «قاراقاشلىقلارنىڭ چىشى ئوتتۇز ئىككى بولۇپ كەتكەي!» دەپ دۇئا قىلغانىمىش. باشقا يۇرتلۇقلارنىڭ چىشى يىگىرمە سەككىزدىن ئوتتۇز تالغىچە بولسا، قاراقاشلىقلارنىڭ چىشى ئوتتۇز ئىككى دانە بولۇشىدىكى، رىسقىنىڭمۇ چىشىغا ئوخشاشلا كۆپ بولۇشىدىكى سەۋەب ئەنەشۇ دۇئايى — كارامەتتە ئىمىش.

ئەپسۇسكى، قاراقاش، قارا كۆز، قاراساقاللىق دەگجا ئىككىنچى كۈنى سەھەردە ئۇنىڭ خىزمىتىگە ھازىر بولۇپ ئورنىدىن تۇرغاندا، قەلەندەر دەگدىن ئاللىقاچان كېتىپ قالغانىدى. ھوجرىدىكى سۇپىدا تۈنۈگۈنكىگە ئوخشاشلا بىر تەڭگە تاشلىنىپ تۇراتتى...

× ×

قەلەندەر قاراقاش دەرياسىدىكى كەلكۈننىڭ بىر كۈنلۈك پەسىيىش ۋاقتىنى سەھەرنى تاللاپ، كىمدۇر بىرى كۆرسىتىپ قويغان كېچىك ئارقىلىق دەريادىن ئۆتتى. ئېشەكنى يېتىلەپ دەريادىن كېچىۋېتىپ سۇ ئىچىدە يالتىراپ تۇرغان مۇشتۇمدەك قارا قاشتېشىنى سۇزۇۋېلىپ خورجۇنغا سېلىپ قويدى. ئۇ پايانسىز كەڭلىكتە يېيىلىپ ئېقىۋاتقان دەريادىن چىقىپ قومۇ① دېگەن كەنتتە جەنۇبقا بۇرۇلۇپ، چاقار② دېگەن يەردە دەريا قىرغىقىدىكى مەغپىر مازارنى سەيلە قىلدى. ئۇنىڭدىن كېيىن سىرنىقتۈي③، يورۇڭقاش④، تايىتاق⑤، شاخلىق⑥، لايقا⑦ ئارقىلىق سەھۋالىمغا چىقىپ، «كۆھمارىم»نى

①② خوتەن ناھىيىسىنىڭ خانئېرىق يېزىسى تەۋەسىدىكى كەنت نامى.

③④⑤⑥⑦ خوتەن ناھىيىسىنىڭ يېزا-كەنت ناملىرى.

www.uyghurkitap.com

كۆزدىن كەچۈردى. ئۇ يەردىن كەينىگە يېنىپ، داكۈي، بۇزاقلار ئارقىلىق «ئىمامى مۇسا كازىم» مازىرىغا كېلىپ، نەشىنى بولۇشىچە چېكىپ، ئۈچ كۈن ئۇخلىدى. ئۆزىنىڭ كۇپرانە سۆز - قىلىقلىرى بىلەن شەيخنى ھەيران قالدۇرۇپ، ئۇ يەردىنمۇ يۈرۈپ كەتتى. ئۇ ئۆزىگە ئۇچرىغان ئادەملەردىن نېمىلەرنىدۇر سوراپ باراتتى. مازارلارنىڭ ئورنىنى، يولىنى، ئۆزىنى قوندۇرۇشى مۇمكىن بولغان ئاللىقانداق شەخسىيلەرنىڭ ئۆي - قورۇلىرىنى ئېنىقلايتتى. سەھرا كىشىلىرى تولىمۇ ياۋاش ۋە قىزغىن ئىدى، سورالغان سوئالغا ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ھۆرمەت بىلەن جاۋاب بېرەتتى، ھەتتا تېخىمۇ ئىززەت كۆرسىتىپ، سورالغان يەر ۋە ئىزلىگەن ئۆيىگىچە باشلاپ ئاپىرىپ قوياتتى. ئاشۇ مۇنبەت، گۈزەل يېزىلارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، قەلەندەر تال - ئۈزۈملۈك باغلاردا، قوغۇن - تاۋۇزلۇقلاردا مېھمان بولدى. ئۇنىڭ كۆك ئېشىكى غۇرۇسلىتىپ شاپاق چاينايتتى، غېزى قوغۇن ئۇرۇقىنى لەززەتلىنىپ يۇتاتتى. ئۇزۇن دەستىلىك تەمبۇرى بولسا رەھمەت - ھەشقاللا پەدىسىدە يېڭى - يېڭى كۈيلەرگە تىرىڭلايتتى... قەلەندەر قاراقاشتىن چىقىپ ئون كۈنلەردىن كېيىن جەنۇب تەرەپتىن — قاچىچى، قارامەت، تۇساللا، گازۇن دېگەن يەرلەردىن ئۆتۈپ، «گۇرجان دەرۋازىسى» ئارقىلىق خوتەن شەھىرى — ئىلچىگە كىرىپ كەلدى. قەدىمكى شەھەر پاكار - پاكار ۋە غۇجمەك ياغاچ ئۆيلىرى ئارقىلىق كىشىگە خۇددى ئاستا - ئاستا يەرگە كىرىپ كېتىۋاتقاندەك تەسىرات بېرەتتى. قەلەندەر ئىلچىنىڭ كوچىلىرىدا يول سوراپ، دەڭ - قونالغۇ ئىزدەپ ئۇزۇنغىچە ئىمىسقىلاپ يۈردى. بۇ يەرنىڭ سەھرا يېزىلىرىدىمۇ، شەھەر بازارلىرىدىمۇ كىشىلەرنىڭ «ر» تاۋۇشىنى زادىلا تەلەپپۇز قىلالمايدىغانلىقىنى، «ر» نىڭ ئورنىغا «ي» نى ئىشلىتىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇلار يەنە جۈملىنىڭ ئاخىرىغا غەلىتە قىلىپ «يا» نى قوشۇۋالاتتى. دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ تەسەۋۋۇر ئارقىلىق ئاڭقىرمىسا گېپىنى ئۇققىلى بولمايتتى. قەلەندەر تىلىدا «ر» تاۋۇشى بولمىغان قەدىمكى ساكلارنى يادىغا ئېلىپ: «ئېھ ساكلار، ئېھ ساكلار، بويسۇندۇرۇلغىنىڭلارغا سەككىز يۈز يىلدىن ئاشتى. تېخىچە ‹ر›نى ئۆگىنەلمەپسىلەر-دە...» دەپ ئويلىدى. ئۇنىڭ قەلبىنى قوشۇۋېلىنغان قەدىمكى مىللەتنىڭ ئاخىرقى قارشىلىق كۈچىگە بولغان قايىللىق ئىگىلىگەنىدى... قەلەندەر ئاشۇ تەسىراتلىرىنى مۇجەسسەملەپ، ئىلچىنىڭ تار كوچىسىدا تەمبۇرىنى تۇنجى قېتىم سايراتتى، كىشىلەر ئۇنىڭ چۆرىسىگە گۇررىدە ئولاشتى. ئۇ قەدىمكى ساكلارنىڭ «يا» قوشۇمچىسىنى رادىف قىلىپ بىر غەزەل تەككەش قىلدى. ئۇ شۇ تۇرقىدا خۇددى خوتەنلىكلەرنى دوراۋاتقان يات يۇرتلۇق ھەزىلكەشكە ئوخشايتتى:

شۈكرى لىللاھ غەمگۇزارىم كەلدى -يا،
غەمدە قويغان گۈلئۇزارىم كەلدى -يا.
جىلۋىسىنى كۆرسىتىپ زاھىر دەئەلگە رەڭبەرەڭ،
بۇ بەدەن دەشتىنى كەزگەن دىلفىكارىم كەلدى-يا.
نېچە كۈن ۋەسلىن سوراپ يۈردۈم خوتەن سەھراسىدا،
جەئفىرى سادىق ئىمام قۇتبى زامانىم كەلدى -يا.

مەشرەبىلىك مەھشەردە يىغلاپ داد ئېتەر،
داد ئېيتىپ يارنى ئىزدەپ كەلدى - يا.

كىشىلەر غەزەلنى تولۇق چۈشىنىشكە-
نىدى. ئالقىش ياڭرىتىپ باركاللا ئېيت-
تىشتى. تەڭگە - تىيىنلار قەلەندەرنىڭ
كولاسىغا جىرىڭلاپ چۈشتى. ئۇ ئىلگىرى-
كىدەكلا ئاز بىر قىسمىنى ئۆزىگە ئېلىپ،
قالغانلىرىنى بالىلارغا چاچقۇ مارجان
قىلىپ كېتىپ قالدى...
قەلەندەر نېمىشقىدۇر «قەلەندەرخانا»-
گە ئەمەس، گوللۇغ ئۆستەڭنىڭ بويىدى-
كى بىر دەڭگە چۈشتى. دەڭجا قىزغىنلىق
بىلەن كۆك ئېشەكنىڭ چولۋۇرىنى ئۇ-
نىڭ قولىدىن ئالدى. لېكىن، ئۇنىڭ كۆز-
لىرىدە ھەيرانلىق ئالامەتلىرى چاقناپ
تۇراتتى. «دەيۋىشىمكىن دېسەم تەمبۇي
كۆتىۋاپتۇ، نەغمىچىمكىن دېسەم جەندە-
كۇلاھ كىيىۋاپتۇ» دەپ پىچىرلىدى ئۆز-
ئۆزىگە. لېكىن ئۇنىڭ ھەيرانلىقى قە-
لەندەرنى قىزغىن كۈتۈۋېلىشىغا تەسىر
يەتكۈزمىدى. ئۇ قەلەندەرنى ھوجرىغا
باشلىغاندىن كېيىن قىزغىنلىق بىلەن
خىتاب قىلدى:
— نېمە ھاجەتلىرى باكىن تەخسىيىم؟
قەلەندەر دەڭجانىڭ چىرايىغا دىققەت
بىلەن تىكىلىپ قارىدى. زوۋان سۇرمەس-
تىن قولىنى قوينىغا تىقىپ بىر تەڭگىنى
ئالدى - دە، دەڭجانىڭ ئالدىغا تاشلىدى:
— ئۆزۈمگە ئوزۇق، ئېشىكىمگە بوغۇز،
غېرىمغا دان ئەپكەل!
دەڭجا ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قالدى.
— تەخسىيىم، شەھىرىمىز ئەزەلدىن
قىممەتچىلىك شەھەي، بىر تەڭگىگە ئاش،
بوغۇز، دان سېتىۋالغىلى بولماسمىكىن،
ئەمدى بۇ بىر تەڭگە...
قەلەندەر دەڭجانىڭ چىرايىغا دىققەت
بىلەن تىكىلىپ قارىدى، خېلى ئۇزۇنغىچە
تىكىلىپ تۇردى. ئۇ گويا دەڭجانىڭ تېز-
رەك ئەقلىنى ئىشقا بۇيرۇشىنى كۈتۈپ تۇر-
غانغا ئوخشايتتى. لېكىن دەڭجا ئاشۇ كۈ-
لۈمسىرىگەن ھالىتىدە «ئەمدى بۇ بىر
تەڭگە، ئەمدى بۇ بىر تەڭگە...» سىنى
تەكرارلاپ تۇراتتى. قەلەندەر ھەممىنى
كۆرۈپ، چۈشىنىپ يەتكەنىدى. ئۇ يې-
نىدىكى ئاق غازغا قاراپ قويۇپ قولىنى
دۇئاغا كۆتۈردى. دەڭجا ئۇنىڭ نېمىگە
دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىدى. قەلەن-
دەرنىڭ دۇئاسى تولىمۇ قىسقا بولدى.
ئۇنىڭ نېمە دەپ، قايسى ئايەتنى ئو-
قۇپ دۇئا قىلغانلىقىنى ھېچكىم ئاڭلى-
مىدى...

لېكىن ئۇزاق يىللار - ئەسىرلەر ئۆت-
كەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئاشۇ قىسقا دۇ-
ئانى ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇلار: ئاشۇ قې-
تىم ئەۋلىيا خوتەنلىكلەرگە ئىچ ئاغرى-
تىپ «سېنىڭ ئىشىڭنى خۇدا قىلغاي!» دەپ
دۇئا قىلغان، شۇڭا خوتەنلىكلەرنىڭ كۆل-
پەت - جاپاسى كۆپ بولمايدۇ، دېيىشىپ
يۈردى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە،
شۇ قېتىم ئەۋلىيا «خوتەنلىكلەرنىڭ پۇ-
شايمىنى چۈشتىن كېيىن كەلگەي!...» دەپ
دۇئا يى-سېھىر قىلغانمىش، خوتەنلىكلەر-
نىڭ دائىم ئەتىگەندە قىلغان ئىشىغا
چۈشتىن كېيىن پۇشايمان يەپ يۈرۈشىدى-
كى سەۋەب شۇنىڭدىمىش...

ۋەھالەنكى، قەلەندەر شۇ كېچە ئاچ
قورساق يېتىپ قالدى، دەڭجا ئۇنىڭ
ئوخلىغان - ئوخلىمىغانلىقىنى بىلەلمىدى،
لېكىن ئۇنىڭ غېزى بولسا، كېچىچە غا-
قىلداپ، كۆك ئېشىكى پات - پات ھاڭراپ
چىقتى...

× ×

قەلەندەر تاڭ سەھەردە دەڭـدىن چىـ
قىپ تاكى پىشىنغىچە خوتـەن شەھىرىنى
چۆرگىلەپ يۈردى. كـۆك ئېـشەكنى ھېچـ
يەردە توختاتمىدى. تەمبۇرنىمۇ سايراتـ
مىدى. كىشىلەر ئـۇنىڭ جەندە، كۇلاسىـ
دىن كـۆرە، ئۇزۇن دەستىلىك تەمبۇرىغا،
رەزگى كۆك ئېشىكىگە، ئـېشەكنىڭ سۆڭـ
گۈچىگە قونۇپ، كۆزىنى يۇمۇپ ئـولتۇرـ
غان ئاق غېزىغا بـەكرەك قىزىقىپ قارىـ
شاتتى، لېكىن ئۇ توختىماي ئـۆتـۈپ كېـ
تەتتى، ئۇ «سۇ دەرۋازىسى» دىن « يـەـ
كەن دەرۋازىسى» غىچە، «گۆرجان دەرۋاـ
زىسى» دىن «ھېيتگاھ دەرۋازىسى» غىچە،
«قىزىق دەرۋازىسى» دىن «ئاقسۇ دەرۋاـ
زىسى» غىچـە كېزىپ چىقتى. «سۇ دەرۋاـ
زىسى» تـەرەپتە ئېگىز ـ ئېگىز توغـراقـ
لار سايە تاشلاپ تۇرغان «ئەسكەرىي ماـ
زار» نى، «ھېيتگاھ دەرۋازىسى» تـەرەپتە
«ھەسـسـۇلتان مازىرى» نـى، ئـۇنىڭدىن
يىراقلاپ چۆشۈپ «ئـاغچا بـۇلاق» دېگەن
يەردە «ئالتە قىزلىرىم مازىرى» نى، قاـ
راقاش دەرۋازىسى تەرەپتە «لېچىن ئـاتا
مازىرى»، «تـوغراق مازارلارنى»، «ئات
بازىرى» نىڭ يېنىدا «جالاپ مازار» نى،
«تامباغ» تەرەپتە «مۇپتىغوجام مازىرى»ـ
نى، «شورۋاغ» تەرەپتە «شەمسى تـەبىر
سىزىم مازىرى» نى... سەيلەـ تاۋاپ قىـ
لىپ ئۆتتى. ھەممە مـازارلارنىڭ دەرۋاـ
زىسىدا تىلەمچىلەر قـاتارـ قاتار تىزىـ
لىپ ئولتۇرۇشاتتى. ھەقتائالانىڭ ، ھەزـ
رىتى رەسۇلىلـلانىڭ، تۆت چاھارىيارلارىـ
نىڭ، پاتىمەـ زۆھـراالارنىڭ، ھـەسەن ـ
ھۈسەنىنىڭ ھەققىدە سەدىقە سورىشاتتى...

قەلەندەر بازارلارنىمۇ ئايلاندى. پۈتـ
كۈل بازاردا سوداـ سېتىق قايىنغان قاـ
زاندەك ۋاراقشىيتتى. كەشمىرلىكلەرنـى،
دېھلىلىقلارنى، كابۇللۇقلارنى، ئەنجانلىقـ
لارنى كۆرگـىلى بـولاتتى. ئـەرەبـلـەر،
پارسلار، ھىندىلار، پەرەڭلەر، خەنزۇلار
ئېلىپ ـ سېـتىشىپ يـۈرەتتى. قـاشتېشى،
ئالتۇن ـ كۆمۈش، گـىـلـەم، ئەتلەسلەر
چاقنايتتى. ھىندىلارنىڭ دورا ـ دەرمەكـ
لىرى، ئەرەبلەرنىڭ قۇرئان ۋە خورمىلىـ
رى، خـەنزۇلارنىڭ چىنە ـ تـەخسىلىرى
ئايرىۋېلىناتتى. ئـالتۇن ـ تىللالار، كۆـ
مۈش تـەڭگىلـەر ، مىس تىيىنلار جىرىڭـ
لايتتى. قىچقىرىقچىنىڭ «ئەييۇھانناس»ـ
لىرى، كاۋاپچى، سامسىپەز، مـانتۇپـەز،
هالۋىچى، گۆش گىردىچى، بـاققاللارنىڭ
خېرىدار چىلـلاشلىرى، ئـۇرۇشقان ـ سوـ
قۇشقانلارنىڭ تىل ـ ئـاھـانەت، غەلۋەـ
چۇقانلىرى قوشۇلۇپ، بازار ئىچى بوران
چىققاندەك گۈرۈلدەيتتى. ئاشۇ گۈركىرەك
ئىچىدە ئـاتلىق چارلاپ يـۈرگەن رەئىس
شەرئىينىڭ «يۈزۈڭنى يـاپ نائەھلى، ھو
بىنومۇس!» دېگەن ئـاگـاھلاندۇرۇشىنى،
قامچىنىڭ تارسىـلداپ ئۇرۇلغان ئاۋازىـ
نى ئاڭلىغىلى بولاتتى. گۆل پۇرىقى، قوـ
غۇن پۇرىقى، سامسا ھىدى، كاۋاپ ھىدى،
ئىپار، ئەنبەر، زەپەرلەرنىڭ خۇشپۇراقلىـ
رى بىلەن چۈچىتىلىۋاتقان زاغـۇن يېغى،
ئۆكلىنىۋاتقان كـاللا، ئـاشـلانغان تېرە،
ئىسلىنىۋاتقان كۆن ـ خۇرۇملارنىڭ قاڭـ
سىق پۇراقلىرى قوشۇلۇپ كەتكەنـىدى.
خوراز ، بۆدۈنە چوقۇشتۇرۇۋاتقانـلارنى،
ئىت ـ سەگ تالاشتۇرۇۋاتقانلارنى، بۇقا ـ
قوچقار ئۈشتۈرۈۋاتقانلارنى كۆرگىلى بوـ
لاتتى. ساتار چېلىپ مـۇقـام قىچقىرىۋاتـ
قان، راۋاب تىرىڭشىتىپ، جەڭنامە سۆزـ
لەۋاتقان، ئۇسسۇل ئويناپ كەرەشمەكۆرـ
سىتىۋاتـقـانلارنى، نەشە چېكىپ ـ دوپ

تارتىۋاتقان، تاۋىسكادا جەمشىتنى چىلاپ، دەتىسكام ئىستىۋاتقان، چېلىش سورۇنىغا چۈشۈپ، كۈچ سىنىشى-ۋاتقانلارنى ئۇچراتقىلى بولاتتى. دۇكان، ماگىزىنلارنىڭ لاكلانغان چىرايلىق شادا قەپەزلىرىدە بۇلبۇل - كۆكتالغۇلار، تور-غايلار، شاتۇتىلار سايرىشاتتى. كىچىككىنە تاغ قاغىسىنىڭ قاقىلدىغان ئاۋازلىرى ئاڭ-لىنىپ تۇراتتى. كوچا ياقىسىدىكى قەنەر-لەردە تۆگە گۆشى، ئات گۆشى، كالا- قو-تاز گۆشى، قوي - ئەچكە گۆشى، توخۇ - ئۆدەك گۆشى، ئۇلا، كەكلىك گۆشى، پاخ-تەك ، جىگدىچى گۆشى، بۆدۇنە ، قۇشقاچ گۆشى... ئېسىلىپ تۇراتتى. ھەرە، چىۋىن-لەر ۋىژىلدايتتى، بازار گۈرۈلدەيتتى، جا-ھان ئۆز ئىشلىرى بىلەن ھەلەك ئىدى...

قەلەندەر گويا ئاشۇجاھان غەۋغالىرى بىلەن زادىلا مۇناسىۋىتى يوقتەك بىنە-زەر چۆرگىلەپ يۈرەتتى، كۆك ئېشەكنى دە-ۋەتتى. ئۇنىڭ بازار كۆرۈپ چۆرگىلەپ يۈرۈشىدە، ئاشۇ نەرسىلەرگە نەزەر سېلى-شىدا ھېچقانداق مۇددىئاسى يوق ئىدى، پەقەت كۆرۈش ئۈچۈنلا كۆرەتتى، چۆرگى-لەش ئۈچۈنلا چۆرگىلەيتتى. ئۇ پەقەت بىر قېتىملا ئېشەكتىن چۈشتى. بۇنىڭغا ئاشۇ كوچىلارنىڭ ئىتتىنىڭ ئۈچىيدەك تار بولۇشى، نەپسى-بالا ناتەھلىلەرنىڭ كوچى-غا قىستاپ ئۆي - تام سېلىپ، يولنى تار-لاشتۇرۇپ قويۇشى سەۋەب بولدى. ئالدى-دىن يۇلغۇن شېخى ئارتىلغان بىر سۇر ئېشەك كەلگەنىدى، ئىككى ئېشەك كوچى-غا پاتمىدى. يا سۇر ئېشەكنىڭ شېخى يا-كى كۆك ئېشەكنىڭ يۈكى ئۆرۈلۈش كې-رەك ئىدى. قەلەندەر خېلى ئۇزۇنغىچە سۈكۈت ساقلاپ كۈتكەن بولسىمۇ سۇر ئېشەك يول بەرمىدى. ئېشەكنىڭ ئىگىسى بولسا توختىماي «پوش - پوش!» دەپ ۋارقىرايتتى. ئاخىرى كۆك ئېشەكنىڭ يۈ-كى- قەلەندەر ئېشەك ئۈستىدىن چۈشتى. ئۇ ئىشنىڭ پەس بولسا ئېگىلىشىش كېرەكلىكىنى چۈشىنەتتى. كۆك ئېشەك تامغا قىستالدى، قەلەندەر كۆك ئېشەككە يېپىشتى. شۇنداقتىمۇ سۇر ئې-شەكنىڭ ئۈستىدىكى يۇلغۇن شېخى قەلەن-دەرنىڭ جەندىسىنى ئىلىپ، ئاق غازنى پالاقلىتىپ، ئاران تەستە ئۆتۈپ كەتتى...

قەلەندەر ئۆزلىرى قىستالغان تامغا قاراپ خېلى ئۇزۇنغىچە تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ يادىغا بالىلىق چېغىدا، ئاشۇ يې-راق ناماڭگاننىڭ تار كوچىلىرى بىلەن باغلىنىشلىق بىر ئەسلىمە چۈشتى. ناما-ڭگاننىڭ كوچىلىرىمۇ ئاشۇنداق تار ئىدى، ئۇ يەردىمۇ كوچىنى تارلاشتۇرۇپ، يول-نى قىستاپ ئۆي - تام سېلىۋالىدىغان ناتەھلىلەر بار ئىدى. ئۆزىنىڭ ھويلىسى-نى كېڭەيتىۋېلىش ئۈچۈن جاماەتنىڭ يو-لىغا ئەجدىھادەك چاڭ سېلىشاتتى. بىر ناتەھلى- نەپسى قۇل مىچىت بىلەن موللا ۋەلىنىڭ ئۆيىنىڭ ئارىلىقىدىكى يولنى قىستاپ، ئۆي سېلىۋالدى. ئۆيىنىڭ بۇر-جىكى يولغا خۇددى ئۇنىڭ كېلىدىكى پوقاقتەك بۆرتۈپ چىقىپ تۇراتتى. يول تېخىمۇ تارلىشىپ كەتتى، سۈپىتىمۇ بۇ-زۇلدى. ئاشۇ كوچىدىن كۆپ كىشىلەر ئۆ-تىدىغان بولسىمۇ ناتەھلىنىڭ كۆزىگە ئىلى-كىدىن قورقۇپ غىڭ قىلىشالمىدى. ئا-خىرى يەنىلا ياش بالارەھىم كۆكرەك كې-رىپ ئوتتۇرىغا چىقتى:

— جاماەت يولنى ئىگىلىۋېلىش مۇ-سۇلمانلىق جۈملىسىدىن ئەمەس...

— نېمە دېدىڭ قۇل بەچچە؟- يەنە بىر دېگىنە، يولغا پاتماي قالدىڭمۇ- يە؟

— مەنغۇ پاتارمەن، لېكىن، هارۋا-مەپە ئۆتۈپ قالسا پاتمايدۇ.

— سېنىڭ ئۆيۈڭگە هارۋا ئۆتەتتىمۇ؟ ۋاي قوۋۇرغامەي، مۇنۇ موللا ۋەلىنىڭ يالاڭغىداق بەچچىسى مەپىگە ئولتۇرماقچىمىش تېخى. ۋاي خالايىق، ئىشتاڭلار، مۇنۇ قۇل بەچچە... ها-ها-ها...

ياش بابا رەھىم نەپسى قۇلنىڭ زەھەردەك گەپلىرىدىن مەڭدەپ قالمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ سوئال قويدى:

— بۇ يولدىن هارۋا ئۆتمەمدىكىن؟ مەن مەپىگە ئولتۇرسام بولمامدىكەن؟ ئەگەر مەپە ئۆتۈپ قالسا قانداق قىلىسەن، نەپسى قۇل ئاكا؟

— ئەگەر سەن مەپىگە ئولتۇرۇپ ئۆتمەكچى بولساڭ، ئۆيۈمنى چېقىپ، يولنى كېڭەيتىۋېتىپ بېرىمەن، ئۇقتۇڭمۇ قۇل بەچچە، ۋاي ئەخمەق جۇلدۇر كىيىمەن، ئاۋۋال بىر پۇتۇڭغا كەش تاپ، ئاندىن مەپە ھەققىدە چۈش كۆر— ها-ها-ها...

— ئاشۇ گېپىڭ راستمۇ؟ گېپىڭدە تۇرالامسەن؟

— ھۆججەت قىلىپ بېرەيمۇ يالاڭتۆش؟ قېنى ھۆججىتىڭنى ياز، ئوڭ قولۇمنىڭ باش بارمىقىنى بېسىپ بېرىمەن، قېنى ياز...

ھۆججەت بىر دەمدىلا پۈتۈلۈپ تەييار بولدى. نەپسى قۇل مەردانىلىق بىلەن راستىنلا ئوڭ قولىنىڭ باش بارمىقىنى باستى، لېكىن، ئۇ شۇنداق بىر كۈنلەر كېلىپ، ئۆيىنى چېقىشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى خىيال قىلىپمۇ قويمىدى. چۈنكى ئۇ يالاڭتۆش موللا ۋەلىنىڭ ئۆيى تەرەپكە مەپە ئۆتسە قۇياش مەشرىقتىن ئەمەس مەغرىبتىن چىقىدۇ دەپ ئويلايتتى...

شۇ كۈنلەردە موللا ۋەلىنىڭ يالغۇزى— بابا رەھىمنىڭ ئاجايىپ ھېكمەتلىرى، سىرلىق سۆز-ھەرىكەتلىرى ئاستا-ئاستا ئەل ئىچىگە تارىلىشقا باشلىغانىدى. ئۇنىڭ چوڭقۇر ھېكمەتلىرىدىن تەئەججۈپكە چۈشكەن ئىلىم سۆيەر ناماڭگان ھاكىمى ئۇنىڭ بىلەن دىدار مۇلاقەت بولماقنى ئىزدەپ چىللاپ كېلىشكە ئاتلىق چاپار ئەۋەتتى، لېكىن بابا رەھىم ياياق بېرىشنى رەت قىلدى، ھاكىم ئىككىنچى قېتىم كۆمۈش ئىگەرلىك ناماڭگان ئارغىمىقىنى ئەۋەتتى، بابا رەھىم يەنىلا رەت قىلدى. ئۈچىنچى قېتىم تەتىللا سايىۋەنلىك ھاكىمانە مەپىسىنى ئەۋەتتى. مەپە نەپسى قۇلنىڭ پوقاقتەك بۆرتۈپ چىققان ئۆيىنىڭ دوقمۇشىدىن پاتمىدى. چىللاققا كەلگەن دوغا ئاشۇ يەرگىچە ياياق بېرىشنى ئىلتىماس قىلىشۋىدى، بابا رەھىم مەپە ئىشىكى ئالدىغا كەلمىگۈچە ئۆيىدىن چىقمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، دوغىنىڭ قولىغا نەپسى قۇل قويغان ھېلىقى ھۆججەتنى تۇتقۇزۇپ قويدى... قوم سائەت بىر قېتىم دۈم كۆمتۈرۈلۈپ، قوم ئېقىمى تەتۈرگە قاراپ يېرىمى ئېقىپ بولغىچە، مەپە دېگەندەكلا موللا ۋەلىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلدى. بابا رەھىم تەتىللا سايىۋەنلىك مەپىدە گىدىيىپ ئولتۇرۇپ ھاكىم ئوردىسىغا قاراپ يولغا چىققاندا، ئەمدى نەپسى قۇلنىڭ پوقاق ئۆيى كوچىدىن يوقالغانىدى...

مانا ھازىر ئىلچىنىڭ تار كوچىسىدا يولغا پوقاقتەك بۆرتۈپ چىققان ئۆي تېمىغا قاراپ تۇرغان قەلەندەر، مۇشۇ شەھەردىمۇ ئۆزىگە ئوخشاش نائەھلىلەرنىڭ ئەدىبىنى بېرەلەيدىغان بىرەر ئەپچىلەمنىڭ چىقمىغىنىغا ئۆكۈندى. لېكىن، ئاشۇ يىراق ناماڭگاندا بولۇپ ئۆتكەن ئىشنى

ئەسلەپ مەمنۇنىيەت بىلەن كۈلۈپ قويـ
دى. ئۇنىڭ يادىغا يەنە ئانىسى سەلىمە
ۋە سىڭلىسى كەلدى. ناماڭگاننىڭ بۆك ـ
باراقسان باغلىق مەھەللىلىرىنى، ئۆزى
ئوقۇغان مەدرىسىنى، ئاشۇ
تار كوچىلارنى كۆرگەندەك بولدى. ئۇـ
نىڭ سىنەسى يۇرت ئىشقىدا، ئەل ۋە
ئۇرۇق ـ تۇغقان ئىشقىدا پىژىلداپ
ئېچىشتى.

× ×

قەلەندەر پېشىنغا يېقىن دەڭگە قايتىپ
كەلدى، لېكىن دەڭگە كىرمىدى. دەڭنىڭ
يېنىدىكى مەسچىتنىڭ ئېگىز ئەزانخانىسىـ
غا قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ يەردە مەزىن
ناماز پېشىنغا ئەزان قىچقىرىۋاتاتتى،
ئەزان مۇڭلۇق ھىندىچە ئاھاڭدا ئوقۇـ
لۇۋاتقان بولۇپ، ياڭراق ئاۋاز ئۇنى يىـ
راقلارغا ئېلىپ كېتەتتى. قەلەندەر ئاشۇ
ئەزانخانىغا كۆتۈرۈلگەندە خوتەن شەھىرىنى
ئۈستىدىن ئېنىق كۆرۈشكە بولىدىغانلىـ
قىنى چۈشەندى. ئاشۇ چاغدىن ئۈچيۈز
يىللار كېيىن قايتا ياسىلىپ «ناسىر ھاـ
جىم مەسچىتى» دەپ ئاتالغان ئاشۇ مەسـ
چىتنىڭ ئەزانخانىسى ئۈچبۇرجەك، ياغاچ
قۇرۇلمىلىق ئېگىز مۇنار ئىدى، «گۈللۈك
ئۆستەڭ» گە تاقاپ سېلىنغان مەسچىت
دەرۋازىسى ئۈستىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتـ
تى. قەلەندەر ئېشىكىنى يېتىلەپ، كۆۋـ
رۈكتىن ئۆتۈپ، مەسچىت ھويلىسىدا كۆـ
كىرىپ تۇرغان ياش، لېكىن ئېگىز تۆت
تۈپ سېدە دەرىخىنى كۆردى. ئۇ كۆك ئېـ
شەكنى سېدىگە باغلاپ، تەمبۇرنى تامغا
يۆلەپ قويۇپ، «ئەنجان شوتىسى» ئارـ
قىلىق ياغاچ مۇنارغا كۆتۈرۈلۈۋېتىپ مەسـ
چىت ئەتراپىنىڭمۇ مازار بىلەن قورشالغانـ
لىقىغا، ئېگىز ۋە قېرى توغراقلارنىڭ قەبرىـ
لەرگە سايە تاشلاپ تۇرغانلىقىغا نەزەر
سالدى. ئۇ ئەزان پەشتىقىغا يېتىپ چىقـ
قاندا، ئەزان تېخى ئاياغلاشمىغانىدى.
ئىككى قولىنىڭ باش بارماقلىرىنى قۇلىقىـ
نىڭ يۇمشىقىغا تەگكۈزۈپ، ئاغزىنى يوـ
غان ئېچىپ ئەزان توۋلاۋاتقان مەزىننىڭ
كۆزلىرى قەلەندەرگە تىكىلىپ قالدى،
ئاۋازى ئاستا ـ ئاستا ئۆچتى، قەلەندەر
پەرۋايى پەلەك ئىدى. ئۇ چار ساقاللىق
مەزىننىڭ نەشتەردەك تىكىلىشلىرىگە ئېـ
تىبار قىلماي، پەشتاق ئۈستىدە ئايلىنىپ،
شەھەرگە نەزەر سېلىپ چىقتى. شەھەرـ
نىڭ غەربىي ۋە غەربىي جەنۇبىي قىسمى
ئېگىز، شىمالىي ۋە شەرقىي قىسمى پەس
ئىدى. شەرقتە، يېقىنلا يەردە يورۇڭقاش
دەرياسى دولقۇن ئۇرۇپ، شاۋقۇنلاپ ئېـ
قىپ تۇراتتى. قەلەندەر شەھەرنىڭ ئاـ
ساسىي قىسمىنىڭ قاچانلاردىدۇر بىر چاغـ
لاردا يورۇڭقاش تېشىپ ئاققان ئويمانغا
سېلىنغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلدى ۋە شەـ
ھەرنىڭ تار، ئۈستى يېپىق كوچىلىرىغا،
پاكار ـ پاكار ياغاچ ئۆيلىرىگە نەزەر
ئاغدۇردى. دۆمچەك ـ دۆمچەك قەبرىلەر
بىلەن تولغان، خادا ـ شەددىلەر يالـ
ڭاچلىنىپ تۇرغان مازارلار شەھەرنى بۆـ
لەك ـ بۆلەكلەرگە بۆلۈۋەتكەنىدى. خاـ
دا ـ شەددىلەردە سامان تىقىلغان تۇلۇمـ
لار چوقچىيىپ، تۇغ ـ ئەلەملەر ۋە قوتاز
قۇيرۇقلىرى يەلپۈنۈپ تۇراتتى. قەلەندەر
قەدىمكى شەھەردە مازارنىڭ شۇنچە كۆپ
ئىكەنلىكىگە ھەيران قالدى ۋە شۇ ھامان
يىراق ۋە يېقىن تارىختىكى ئۇرۇشلارنى
باسقۇنچى، بويسۇندۇرغۇچىلارنىڭ زۇلۇمـ
لىرىنى، كۈچلۈكخاننىڭ ۋەھشىيانە قىرـ
غىنچىلىقلىرىنى يادىغا ئالدى. «شەھىداـ
نە خوتەن» دېيىشكەنلىرى راست ئىكەنـ

دە، دەپ ئويلىدى. ئۇ شەھەرنى تولۇق كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولغانىدى. ئۇ بېشىنى ئېگىپ، ئەزان پەشتىقىنىڭ سالاسۇنىدىن ئېسىلىپ پەسكە، ئايىغى، تېگىگە قارىدى. «گۇللۇغ ئۆستەڭ» لايلىنىپ ئېقىپ تۇراتتى. ئۆستەڭنىڭ قىرغىقىدا، بىر تالاي ياش تالىپلار ئىشتانلىرىنى تىزىغىچە سىيرىپ قويۇپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ تاھارەت ئېلىۋاتاتتى. ئۇچۇمغا ئالغان سۇنى ئەۋرىتىگە چېچىپ يۇياتتى. ئەۋرەتلىرىدىن ساقىغان سۇ يەنە يالاپ ئۆستەڭگە چۈشەتتى... قەلەندەر ئۆستەڭنىڭ بەل ئايىغىغا نەزەر سالدى. ئۇ يەردە يەنە ئاللىكىم ئۇچۇمىدا ئاغزىغا سۇ ئېلىپ غار-غار قىلىۋاتاتتى. يەنىمۇ پەستىرەك باش-كۆزىنى قارا رومال بىلەن چۈمكىگەن بىر ئاجىزە قاپاقنى «گۇللۇغ ئۆستەڭ» گە چۆكۈرۈپ سۇ ئۇسسۇۋاتاتتى. قەلەندەر بىردىن يىرگىنىپ كەتتى ۋە ئارقىدىنلا كۈلۈمسىرەپ ئىشتان بېغىنى يەشتى. ئۇ قىلچە ھېيىقماستىن ئاشۇ ئېگىز مۇنار ئۈستىدە تۇرۇپ «گۇللۇغ ئۆستەڭ»گە شارقىرىتىپ سىيدى. تۇيۇقسىز چىققان شارقىرىغان سادا تاھارەت ئېلىۋاتقان تالىپلارنى چۆچۈتىۋەتتى. ئوچۇق ھاۋادا ياغقان تۇيۇقسىز «يامغۇر» — سۈيدۈك تامچىلىرى ئۇلارنىڭ ئۈستى-بېشىغىمۇ چاچرىدى. ئۇلار ئىشتانلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، ھودۇققىنىچە ئۆستەڭ بويىدىكى يولغا قېچىپ چىقتى ۋە ئاسمانغا قاراشتى. ئېگىز مۇنارنىڭ چوققىسىدا جەندە-كۇلاھ كىيگەن قەلەندەر «گۇللۇغ ئۆستەڭ» گە شارقىرىتىپ سىيىپ تۇراتتى. قىيا-چىيا كۆتۈرۈلدى.

— ھوي كاپىر، نېمە قىلىۋاتىسەن؟

— ھۇ، سۇغا سىيگەن جوھۇت.

— نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟

— چۈش بۇياققا...

قەلەندەر كۈلۈمسىرەيتتى. ئۇ ئالدىرىماي ئىشتانبېغىنى ئېتىپ، چاك-توزان ۋە ئىس-تۈتەك ئاستىدا گۆرۈلدەۋاتقان شەھەرگە نەزەر سېلىشقا باشلىدى. پەستە قىيا-چىيا داۋام قىلاتتى.

— چۈش بۇياققا...

— نەدىن كەلگەن بىمەدەبسەن؟

— ئەدەبلەپ قويۇش كېرەك ئۇنى...

قەلەندەرنى ئەزاننىڭ دۇئاسىنى ئەندىلا تاماملىغان مەزىن ئاخۇنۇممۇ دەشكۈللىدى.

— نېمە قىلغان قىلىق بۇ، ساراڭمۇياسەن؟ چۈشە پەسكە، ھۇ بىمەدەب...

قەلەندەر مەزىن ئاخۇنۇمغا بۇرۇلدى.

— قېنى ئۆزلىرى ئالدىدا مەرھەمەت قىلغايلا...

— چۈش دەۋاتىمەن سېنى...

— ئۆزلىرى ئالدىدا ماڭسىلا مەزىن ئاخۇنۇم، مەن ئالدىلىرىغا ئۆتۈۋالسام بىمەدەبلىك بولىدۇ، قېنى مەرھەمەت...

قەلەندەر كۈلۈمسىرەيتتى، مەزىن ئاخۇنۇمنىڭ چارساقىلىغەزەپتىن تىترەيتتى، كىچىككىنە پوقىقى چىلگە قاپاقتەك گىلدىڭلايتتى. خېلى ئۇزاق سالا-سۇلھىدىن كېيىن ئاخىرى يەنە مەزىن ئاخۇنۇم ئالدىدا مېڭىشقا مەجبۇر بولدى. قەلەندەر ئىستىھزا بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان چۈشۈپ كەلگەندە، ئەندى پەستىكى ئالامانىڭ گەپ-سۆزلىرىدە ئۆزگىرىش بولغانىدى.

— ساراڭ ئوخشايدۇ.

— ساراڭ بولمىسا سۇغا سىيەمدۇ؟

— قەلەندەر كىيىمى كىيىۋالغان ساراڭ ئىكەن...

— ساراڭ بولسەڭ مەن ئۆنى... قېنى بۇياققا تۇرۇڭلار...

قەلەندەر «ئەنجان شوتىسى» نىڭ ئاستىنقى ئۇچىنچى پەشتىقىغا چۈشۈپ، خۇددى ئورۇندۇق - كۆرسىدا ئولتۇرغاندەك پۇتلىرىنى پەسكە ساڭگىلىتىپ ئولتۇردى. قولىنى ئۈزىتىپ تامغا يۆلەپ قويغان تەمبۇرىنى ئالدى ۋە تىرىڭلىتىپ چېلىشقا باشلىدى. ئۇ خۇددى بۇ يەردە ھېچ ئىش بولمىغاندەك، ئەتراپىنى قورشاپ تۇرغان ئالامانىنىڭ غەزەپ - نەپرەتلىرى بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوقتەك مەنىسىز قارايتتى. لېكىن قەلبىدە ھەيرانلىق ئارىلاش بىر پىكىر — بۇ تالىپلار خوتەنلىك ئەمەسمىكىنە؟ «ر» تاۋۇشىنى توغرا تەلەپپۇز قىلالىدىكەنغۇ، ھە، راست مەكتەپ كۆرگەنلىرى «ر» نى ئۆگىنىۋاپتۇ - دە، دېگەن پىكىر كېزىپ يۈرەتتى. شۇ ئەسنادا يېشى چوڭراق بىر تالىپ ئۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىپ سوراق قىلىشقا باشلىدى:

— سەن قەلەندەرمۇ ياكى ساراڭمۇ؟

— ھەم قەلەندەرمەن، ھەم ساراڭمەن.

— سۇغا سىيگىنىڭنى بىلەمسەن؟

— نېمىشقا بىلمىگۈدەكمەن؟! ئەتىگەن ئاشۇ ئۆستەڭدىن ئىچكەن، ئەمدى يەنە ئاشۇ ئۆستەڭگە قوشۇۋەتتىم.

— شۇ قىلغىنىڭ دۇرۇسمۇ؟

— بالىسى ئانىسىغا قوشۇلدى، جۇدالىق تامام بولدى...

قەلەندەر بەخىرامان ئىدى، تەمبۇرىنى تىرىڭلىتىشىمۇ توختاتمىدى. سوئاللارغا دۇدۇقلىماي، ھازىر جاۋابلىق بىلەن ئۈن قېتىپ تۇردى. ئاچچىقلاپ چىچاڭشىپ كەتكەن تالىپلار ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىدى.

— راستىنلا ساراڭ ئوخشايدۇ.

— ساراڭ ئەمەس، كاپىر چاغۋا...

— ياق، ساراڭ ئەمەسكەن، ساراڭ بولسا ئاشۇنداق سۆزلىيەلەمدۇ؟

— سۆزلەپ قالغان ساراڭمىكىن يا...

— سوراپ باققىنا، كاپىرمىكىن، مۇسۇلمانمىكىن...

ھېلىقى سوئال سوراۋاتقان چوڭ ياشلىق تالىپ ھەمراھلىرىنىڭ ھە - ھۇلىرى بىلەن يەنە سوئال سوراشقا باشلىدى:

— سەن مۇسۇلمانمۇ - كاپىرمۇ؟

— مۇسۇلمان دېسەڭ مۇسۇلماندۇرمەن، كاپىر دېسەڭ كاپىردۇرمەن.

— سەن كىمنىڭ قۇلىدۇرسەن؟

— باقى بوياقچىنىڭ قۇلىدۇرمەن.

تالىپلار ئىچىدە گۇررىدە ئاۋاز كۆتۈرۈلدى. ئۇلار «كاپىر، كاپىركەن» دەپ ۋارقىرىشاتتى. سوئال سورىغۇچى غەزەپلەنگەن ھالدا يەنە بىر سوئال سورىدى:

— سەن كىمنىڭ ئەۋلادىدۇرسەن؟

— ئاتام موللا ۋەلى بىلەن ئانام سىلىمخاننىڭ ئەۋلادىدۇرمەن...

«كاپىركەن، راستىنلا كاپىركەن» دېگەن ۋارقىراشلار سوئال - جاۋابنى ئۈزۈپ قويدى. سوئال سورىغۇچىنىڭ ئۆزىمۇ ئەمدى ئالدىدا جەندە - كۇلاھ كىيگەن قەلەندەر ئەمەس، نامەلۇم بىر كەلگىندى دەھرىنىڭ تۇرغانلىقىغا ئىشەندى، تالىپلار ۋارقىرىشاتتى.

— ماڭ مەھكىمە شەرئىيگە بارىمىز.

— ماڭسام ماڭدىم.

— سېنى ئۇ يەردە يۈز پالاق ئۇرۇپ مۇسۇلمان قىلىشىدۇ.

— ئوڭلىنىپ قالىسەن...

— ساراڭلىقىڭمۇ ئوڭشىلىدۇ...

قەلەندەر شوتىدىن چۈشۈپ، سېپىدىڭگە باغلاپ قويۇلغان كۆك ئېشەكنى يەشتى. ئۇ يەنىلا بەخىرامان ئىدى. قورققانلىقى ياكى

ھودۇققانلىقى بىلىنمەيتتى. گويا مەھكەمە شەرئىيگە يېقىن بىر قېرىندىشىنى ياكى قەدىناس دوستىنى ئىزدەپ كېتىۋاتقاندەك ئوڭايلا تالىپلارنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى. مەسچىت دەرۋازىسىدىن چىققاندىن كېيىن، تاختا كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ھېلىلا ئۆزى شارقىرىتىپ سىيگەن «گۈللۈغ ئۆستەڭ» گە كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويدى...

ئۇزۇن يىللار — ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئەۋلىيانىڭ مۇشۇ «گۈللۈغ ئۆستەڭ» گە سىيگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇلار «گۈللۈغ ئۆستەڭ»نىڭ سۈيىنىڭ تاتلىقلىقى، ئېغىرلىقى، بىر تېتىغان ئادەمنىڭ مېھرىنى ئۈزەلمەي خوتەندە تۇرۇپ قالىدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەشكەندە ئاللىقانداق بەخت — ئىپتىخار بىلەن «شەھەرنىڭ مەركىزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان گۈللۈغ ئۆستەڭگە ئەۋلىيا سىيگەن...» دەپ ئەسلىشەتتى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئەۋلىيانىڭ سۈيدۈكى ئارىلاشقان سۇ تاتلىق بولارمىش...

قەلەندەر ھېرىپ قالىدىغانلىقىنى باھانە قىلىپ ئېشەككە مىنىۋېلىشنى ئىلتىماس قىلدى. نېمىشقىدۇر تالىپلار ئۇنىڭ بۇ ئىلتىماسىغا تاقىرىشمايلا قوشۇلدى. قەلەندەر ئېشەكنىڭ سۆڭگۈچىگە قويۇپ ئولتۇرغان غازنى قولىغا ئېلىپ باغرىغا باستى، يەنە بىر قولىدا تەمبۇرنى تۇتقان پېتى ئېشەككە سەكرەپ مىنىۋالدى.

× ×

خوتەننىڭ توپىلىق كوچىسىدا، بىر توپ تالىپلارنىڭ ئالدىدا، ئۈستىگە جەندە، بېشىغا ئۇچلۇق كۇلاھ كىيگەن قەلەندەر كۆك ئېشەككە تەتۈر مىنىپ كېتىپ باراتتى. ئۇ ھېلى غازنى قۇچاقلاپ، تەمبۇرنى تۇتقان ھالدا ئېشەككە ئوڭ مىنگەندى، بىراق ئۇزۇن ئۆتمەيلا سول پۇتىنى ئېشەكنىڭ قىسقا ياپىلىق بويىنىدىن ئارتىلدۇرۇپ ئوڭ تەرەپكە ئالدىدا ئېشەك ئۈستىدە يېنى بولۇۋالدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتى ياپىداق ئېشىكىگە يېنىچە مىنىپ ئېتىزدىن قايتقان، ھوسۇلىنىڭ مولىقىدىن كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالغان دېھقانغا ئوخشايتتى، يەنە ئازراق ماڭغاندىن كېيىن ئوڭ پۇتىنى ئېشەكنىڭ قۇيرۇقىدىن ئارتىلدۇرۇپ بىر بۇرالدى-دە، ئېشەك ئۈستىدە تەتۈر بولۇۋالدى، غازنى ئېشەكنىڭ سۆڭگۈچىگە قوندۇرۇپ قويۇپ، تەمبۇرىنى تىرىڭلىتىشقا باشلىدى. ئېشەككە تەتۈر مىنگەن قەلەندەرنىڭ تەمبۇر چېلىپ مېڭىشى تولىمۇ كۈلكىلىك ئىدى. تالىپلار چۇرقىرىشىپ كەتتى:

— ھوي ئەمدى بۇ نېمە قىلىق؟

— ئېشەككە ئوڭ مىن كاپىر...

قەلەندەر بەخىرامان ئىدى. ھېچنېمىنى ئاڭلىمىغاندەك ئېشەك ئارقىسىدىن ئەگەشكەن تالىپلارغا خۇش نەزەر سېلىپ باراتتى. قايسىدۇر بىر تالىپ ئېشەكنىڭ نوقتىسىدىن تۇتۇپ توختاتتى:

— ئېشەككە ئوڭ مىن بەدەۋاتىمىز سارالڭ، قېنى ئوڭ بول...

قەلەندەر تالىپلارغا دىققەت بىلەن تىكىلىپ قارىدى. ئۇنىڭ قاراشلىرى خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. بېلى تالغان كۆك ئېشەك قىمىرلاپ ئېغىرلىقىنى ئوڭ پۇتلىرىدىن سول پۇتلىرىغا يۆتكىدى. تالىپلارنىڭ «ئېشەككە ئوڭ مىن، ھوي كاپىر ئوڭ مىن» دېگەن سادالىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قەلەندەر خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئېغىز ئاچتى.

— ھۆرمەتلىك ئەھالى ئىلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرىدە ئەھالى ئۆلىمالارغا ھۆرمەت قىلىش ۋاجىپ، دېگەن. ئۆـ

زىمۇ ئەھلى ئۆلىمالارغا ئىززەت كۆرسەتتى. مەن ئېشەككە ئوخشىمىسىپ ماڭسام‌ھەر قايسىلىرىغا ئارقام بولۇپ قالمىدىكەن. ئەھلى ئىلىمگە ئارقىسىنى قىلىش ھۆرمەتسىزلىكتۇر، شۇڭا مەن...

تالىپلارنىڭ زۇۋانى تۇتۇلدى. ئۇلار ئەمدى نېمە دېيىشلىرىنى بىلەلمەي قالغانىدى، شۇنداقتىمۇ يەنىلا يولسىزلىق بىلەن ئۇنى ئېشەككە ئوخشىمىشكە قىستايتتى. تالاش - تارتىش ئۇزاققا سوزۇلدى. ھېچكىمنىڭ ھېچكىمگە يان بەرگۈسى كەلمەيتتى. ئاخىرى يەنىلا تالىپلار تەسلىم بولدى.

قەلەندەر كۆك ئېشەكنى دېۋىتىپ، ساغرىسىغا شاپىلاقلاپ ئۇرۇپ قويدى. كۆك ئېشەك ئورنىدىن قوزغىلىپ مەھكىمە شەرئىيگە يۈرۈپ كەتتى، تالىپلار ئەگەشتى. ئاشۇ ھالەت خۇددى نىكاھسىز مۇھەببەتلەشكەن زىناخورنى يۈزىگە قارا سۈۋاپ، بېشىغا كۇلاھ كەيگۈزۈپ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىۋاتقانغا ئوخشايتتى. قەلەندەرنىڭ ئۇزاقتىن بېرى شۇ تەگمىگەن يۈزىمۇ قازان كۈيىسى سۈۋاپ قويغاندەك قارا ھەم مەينەت ئىدى، كىشىلەر نەپرەت بىلەن قارىشاتتى، بىكارتەلەپلەر ئەگەشتى، بالىلار چۇقان سېلىشاتتى، تاش - داڭگاللارنى ئېتىشاتتى. قەلەندەر بولسا بەخىرامان ئىدى. سازايى قىلىش تاكى مەھكىمە شەرئىيگە يېتىپ بارغىچە داۋاملاشتى.

ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىش خوتەن شەھىرىنىڭ كوچىلىرى ئۈچۈن، تۇنجى قېتىممۇ، شۇنداقلا ئاخىرقى قېتىممۇ ئەمەس ئىدى. لېكىن ئۆزىنى ئۆزى ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىش بولسا تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇزاق يىللار - ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئەۋلىيانىڭ ئاشۇكوچىلاردىن ئېشەككە تەتۈر مىنىپ ئۆتكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىشمىدى. ھەر قېتىم يۈزىگە قارا سۈۋىغان زىناخورلار ۋە باشقا گۇناھكارلار ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈلۈپ سازايى قىلىنغاندا، ئۇلار ئاشۇ ئەۋلىيانى يادىغا ئېلىشاتتى. ئۇلار ئاخىرقى قېتىم ھېلىقى ئاپېتلىك «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا سازايى قىلىنغان بىچارىلارنى كۆرگەندە ئۇنى يادىغا ئېلىشتى. لېكىن ئەمدى بۇ بىچارىلارنىڭ بېشىدا كۇلاھ، يۈزىگە قاراسۈۋالغان بولسىمۇ ئاستىدا ئېشەك يوق ئىدى...

مەھكىمە شەرئىينىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا تالىپلار بىلەن قەلەندەر ئوتتۇرىسىدا يەنە ئازراق تالاش - تارتىش بولۇپ ئۆتتى. قەلەندەر ئېشەكتىن چۈشمەيلا مەھكىمە شەرئىيگە كىرمەكچى بولغاندا تالىپلار ئۇنىمىدى. بۇ قېتىم ئېھتىشقىدۇر قەلەندەر جاھىل خوتەنلىكلەرگە يول قويدى.

× ×

ئۇلار مەھكىمە شەرئىيگە كىرىپ كەلگەندە، ئۇ يەردە ھېلىلا بولۇپ ئۆتكەن سوتنىڭ ئاخىرقى پەتىۋاسى ئېلان قىلىنىپ بولغانىدى. ھارغىنلىقتىنمۇ ياكى ئېچىنىدۇر كۆتۈرۈپ زېرىككەنلىكتىنمۇ قازى، قۇززات، ئەلەم، مۇپتى، رەئىسلەر پاششاكاۋىسىدەك يوغان سەللىلەرنىڭ ئاستىدا ئېزىلىپ ئولتۇرۇشاتتى. كۆزلىرى خۇددى ئۇخلاۋاتقان مۈشۈكنىڭ كۆزلىرىدەك يېرىم يۇمۇلغانىدى. ئۇلار كىرىپ كەلگەنلەرنى ئاشۇ تارقىسچىلىقتىن تالىپلار ھەيدەپ كىرگەن جەندە-كۇلاھلىق قەلەندەرنى كۆرۈپ كۆزلىرىنى ئېچىشتى، لېكىن ئۇنىڭدىن بىرەر قولغا چىققۇدەك پارا

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ياكى مۆھۆرھەققى ئۇندۇرۇۋېلىشقا جەزم قىلالماي يەنە كۆزلىرىنى يۇمۇشتى. پەقەت قازى-ۋۇززاتلار «نېمە ئىش؟» دەپ سوراپ قويىدى پەس ئاۋازدا. لېكىن، ئۇنىڭ سوزۇلغان ئاۋازىدىن ئۇلۇغۋارلىقى جاراڭلاپ تۇراتتى. تالىپلار قەلەندەرنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرى ۋە بەرگەن جاۋابلىرىدىن نەقىل كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ كاپىر-دەھرى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشتى. جازالاپ بېرىشنى، خەلقى ئالەمگە ئىبرەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. قازى جىددىي دىنىي مەسىلە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ كۆزىنى ئاچتى ۋە دەرھال سوراقنى باشلىدى. لېكىن، ئۇمۇ تونۇشتۇرۇلغان ئاشۇ گەپلەردىن ئالدىدىكى قەلەندەر سىياق ئادەمنىڭ ئۇك ياكى ساراڭ ئىكەنلىكىگە دەرگۇمان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ سوراقنى دەل ئاشۇ جايدىن باشلىدى.

— ئەقلى-ھوشۇڭ جايىدىمۇ؟

— ساراڭ ئەمەس ئوڭمەن، قازى جانابلىرى.

— ئۆزۈڭنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن؟

— مەھكىمە شەرئىيدە تۇرۇۋاتىمەن جانابلىرى، ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا.

— تالىپلارنىڭ سېنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىڭ توغرىسىدا دېگەنلىرى راستمۇ؟

— راست جانابلىرى، ئۇلار يالغان ئېيتمىدى.

— سەن مۇسۇلمانمۇ؟

— ئەلھەمدۇلىللا مۇسۇلمانمەن جانابلىرى.

قەلەندەر تېز، توغرا، ئېنىق جاۋاب بېرەتتى. لېكىن، ھالىتى بىنەزەر ئىدى. ئاشۇ سوئاللارغا ئويلىمايلا جاۋاب بېرىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. تالىپلار ئۇنىڭ جاۋابلىرىدىن ھەيران بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ گەپلىرى ھېلى مەسچىت مۇنارىنىڭ پەشتىقىدا ئولتۇرۇپ بەرگەن جاۋابلىرىغا ئوخشىمايتتى. گويا ئۇ تالىپلارنى تۆھمەتچىگە چىقىرىشقا ئۇرۇنۇۋاتقاندەك قىلاتتى. تالىپلارنىڭ كۆزلىرى ئەنسىزلىكتىن چاراقلاپ پولتىيىپ كەتتى. ھەممىدىن بەكرەك ئەنسىزلىككە چۈشكەن بىر تالىپ «ئابايا ئۇ ئۇنداق دېمىگەن» دەپ لوقما سالدى. قازى سوراقنى داۋاملاشتۇردى:

— سەن ھېلىقى تالىپلارنىڭ سوئالىغا نېمە دەپ جاۋاب بەرگەنىدىڭ؟

— توغرا جاۋاب بەرگەنىدىم جانابلىرى.

تالىپلار «يالغان، يالغان» دەپ چۇرقىرىشىپ كەتتى.

— ئۇلار نېمە دەپ سورىغانىدى؟

— سەن مۇسۇلمانمۇ ياكى كاپىرمۇ؟ — دەپ سورىغانىدى جانابلىرى.

— سەن نېمە دەپ جاۋاب بەردىڭ؟

— مۇسۇلمان دېسەڭ مۇسۇلمانمەن، كاپىر دېسەڭ كاپىرمەن دەپ جاۋاب بەرگەنىدىم جانابلىرى.

— بۇ سېنىڭ نېمە دېگىنىڭ؟

— ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ قىلغىنىم جانابلىرى، ئۆزلىرى ئېيتىپ باقسىلا، مۇسۇلمان ئادەمدىن كاپىرمۇسەن دەپ سوراش دۇرۇس بولارمۇ جانابلىرى؟

قازى توختاپ قالدى. مەھكىمە شەرئىيەنىڭ ئىچىنى ھەيرانلىق قاپلىدى. ئەلەم، مۇپتى، رەئىسلەرنىڭ يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى ئېچىلىپ كەتتى. تالىپلارنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشتى. ئۇلار ئۆزلىرى تۇتۇلۇپ قالغانىدى. قەلەندەرنىڭ ھەر بىر سۆزىگە «جانابلىرى» دېگەننى قوشۇپ ئېيتىشىدا روشەن مازاق مەنىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قازى قەلەندەرنىڭ مەي-

نەتلىشىپ كەتكەن چىرايىغا تىكىلىپ قاـ
رىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ قاراشلىرىدىن ئاـ
دىدىكى قەلەندەرنى بوش چاغلىغلى بولـ
مايدىغانلىقىنى ھېس قىلغانلىقى بىلىنىپ
تۇراتتى. شۇنداق بولسىمۇ تالىپلارنى
قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئىلمەك ـ توقۇناق سوـ
ئاللىرىنى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى ئوتـ
تۇرىغا قويدى:
ــ سەن راستىنلا مۇسۇلمانمۇ؟
ــ كەلىمە تەيىبە گۇۋاھ جانابلىرى.
ــ قاچاندىن بېرى مۇسۇلماندۇرسەن؟
ــ يىگىرمە بەش يىلدىن بېرى مۇسۇلـ
ماندۇرمەن جانابلىرى.
تالىپلار «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر نەپەس
ئېلىشتى. ئۇلار «ئەلمىساقتىن بېرى مۇـ
سۇلماندۇرمەن» دەپ جاۋاب بەرمىگەن
قەلەندەرنى تۇتۇلۇپ قالدى دەپ ئويلاشـ
قانىدى. قازى سورىقىنى داۋاملاشتۇردى:
ــ بۇ سېنىڭ نېمە دېگىنىڭ؟
ــ ئاشۇنداق دېگىنىم جانابلىرى:
ــ نېمىشقا ئەلمىساقتىن بېرى مۇـ
سۇلمان ئەمەسسەن؟
ــ ئوتتۇز ئىككى ياشقا كىردىم جانابـ
لىرى، يەتتە يېشىمدا ئاتام سۈننىتىمنى
قىلدۇرغان. شۇ يىلى مولللامنىڭ مەكتىـ
پىدە كەلىمە تەيىبە تىلىمغا جارى بولدى.
ئۆزلىرى ئېيتىپ باقسىلا جانابلىرى،
سۈننەت قىلدۇرمىغان، كەلىمە تەيىبنى
دېيەلمىگەن ئادەم مۇسۇلمان بولارمۇ؟
قازى مەڭدەپ قالدى، چېكىسىدىن پۈژـ
ژىدە ئىسسىق تەر چىقتى، لېكىن ئۇ كۆپ
سوراقلارنى قىلىپ پىشىپ كەتكەن قاقباش
ئىدى. دەرھال يېڭى ھۇجۇمنى باشلىدى:
ــ سەن ئاتايا «سەن كىمنىڭ قۇلىـ
دۇرسەن؟» دېگەن سوئالغا «باقى بوياقـ
چىنىڭ قۇلىدۇرمەن» دەپ جاۋاب بېرىپـ
سەن، راستمۇ؟
ــ راست جانابلىرى، مەن باقى بوـ
ياقچىنىڭ بەندىسى.
ــ سەن مۇسۇلمانمۇ؟
ــ ئەلھەمدۇلىللا مۇسۇلماندۇرمەن
جانابلىرى.
ــ ئەمىسە بۇ نېمە دېگىنىڭ؟
ــ باقى بوياقچىنىڭ بەندىسى بولـ
غاندىكىن باقى بوياقچىنىڭ بەندىسى دېـ
گىنىم جانابلىرى. ئۆزلىرى ئويلاپ كۆرـ
سىلە، ئاللانىڭ نامى ـ شەرىپى مىڭبىردۇر.
ئاشۇ مىڭبىر مۇبارەك ئىسىم قاتارىدا باـ
قى دېگەن ئىسىممۇ ئاللانىڭ مۇبارەك
ناملىرىغا مەنسۇپتۇر...
ــ ئۇنداق بولسا بوياقچى دېگىنىڭ
نېمىسى؟
ــ ھويلىدىكى گۈلزارغا قاراپ باقسىلا
جانابلىرى، گۈللەر قىزىل، سېرىق، ھال
رەڭلەردە ئېچىلىپ كېتىپتۇ، ياپراقلار يېـ
شىل رەڭدە چاقناپ تۇرۇپتۇ، قارا ساقالـ
لىرى قاردەك ئاقىرىپتۇ، بۇلارنى ئاللا
بويىماي كىم بويىغان؟ ئاللانىڭ ئۆزى
ئۇستا بوياقچىدۇر جانابلىرى، ئاشۇ باقى
بوياقچىنىڭ ئۆزى يالغانچىنىڭ چىرايىـ
نى قارا بوياپ قويۇشقىمۇ قادىردۇر جاـ
نابلىرى...
قازى يەنە مەڭدەپ قالدى. چېكىسىدىن
ئىككىنچى قېتىم پۈژژىدە ئىسسىق تەر
ئۆرلىدى. ئۇ قەلەندەرنىڭ جاۋابلىرىنى
«خاتا» دەپ ھۆكۈم قىلىشقا ئاجىز ئىدى،
«توغرا» دېيىشكىمۇ رايى بارمايتتى. ئۇ
تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن قوينىدىن
يىپەك ياغلىقىنى ئېلىپ چېكىسىدىكى تەرـ
لەرنى سۈرتتى. تالىپلارغا ھومىيىپ قاـ
راپ قويدى. ئۇنىڭ ئاشۇ قارىشىدا «نەـ
دىن تېپىپ كېلىشتىڭ بۇ تىلى ئۇزۇننى؟»

دېگەن تەئەددى بىلىنىپ تۇراتتى. ئاشۇ سەت قەلەندەر ئالدىدا يېڭىلىپ، تۇتۇلۇپ قالغانلىقىدىن جىلە بولۇپ، يېلى ئېيىشىپ كەتكەن پومزەكتەك يېرىلىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدى. ئۇ يەنە نېمىلەرنىدۇر سورىماقچى ئىدى، لېكىن ئۆزىنىڭ يەنە لەت بولۇشىدىن قورقۇپ زۇۋان سۈرەلمىدى. شۇنداقتىمۇ تۇيۇقسىز «سېنىڭ كۆللۈغ ئۆستەڭگە سىيگىنىڭ كۆپىرانىلىق، قىرىق دەررە ئۇرۇلۇشقا لايىقسەن!» دەپ ۋارقىرىدى. ئۇ غەزەپتىن خۇددى بەيگىدە چاپقان ئاتتەك ھاسىرايتتى، قەلەندەر بولسا تىنچ ئىدى. نېمىنىدۇر زاڭلىق قىلىشۋاتقاندەك مىيىقىدا كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئاشۇ بەخىرامان ھالىتىنى ئۆزگەرتمەي، ئورۇق، ئۇزۇن قوللىرىنى قازىغا قارىتىپ كۆتۈردى:

— نېمە ۋەجىدىن قازى جانابلىرى؟

— سۈنى بۇلغىغانلىقىڭ ئۈچۈن...

— سۈنىڭ يەتتە يۇمىلانسا ھالال بولىدىغانلىقىنى بىلمەملا جانابلىرى؟ ئۆزلىرى ئاشۇنداق دېمىگەنمىدىلە جانابلىرى؟ مېنىڭ سىيىدۈكۈممۇ سۇ، ئۇ ئەزان پەشتىقىدىن چۈشكىچە يەتتە قېتىم ئەمەس يەتمىش قېتىم يۇمىلاندى. ئۇ ھالال جانابلىرى...

— ياق، مەن ئۇنداق دېمىگەنمەن، سۈنى بۇلغىغانلىقىڭ ئۈچۈن قىرىق دەررە ئۇرۇلۇشقا لايىقسەن، قېنى پاششاپ، ھۆكۈمنى ئىجرا قىل...

قەلەندەر ئەمدى قولىنى چىلان ياغىچىدىن ياسالغان پالاق كۆتۈرۈۋالغان پاششاپقا قارىتىپ كۆتۈردى. بۇ ئۇنىڭ «ئالدىرىما» دېگىنى ئىدى. ئۇ يەنىلا ئاۋۋالقىدەك بەخىرامانلىق ئىچىدە قازىغا مۇراجىئەت قىلدى:

— ئەگەر سۈنى بۇلغىغانلىقى ئۈچۈن قىرىق دەررە ئۇرۇلۇش كېرەك بولسا، ئاۋۋال مۇنۇ تالىپلارنىڭ ھەر بىرىنى قىرىق دەررىدىن ئۇرسىلا جانابلىرى، ئاندىن كېيىن مېنى.

— نېمە ۋەجىدىن؟

— پاك سۈنى بۇلغىغانلىقى ۋەجىدىن ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى كۆللۈغ ئۆستەڭگە چىلاپ تاھارەت ئېلىشتى، ئىچىدىغان سۈنى بۇلغىدى...

— راستمۇ؟

بۇ سوئال ئەمدى تالىپلارغا قارىتىلغان ئىدى. تالىپلارنىڭ سەللىلىك باشلىرى تۆۋەنگە ساڭگىلىدى. ۋۇجۇدلىرىغا تىترەك ئولاشتى. دەررىنىڭ «پاق- پۇق» ئۇرۇلغان دەھشەتلىك ئاۋازلىرى قۇلاقلىرىغا ئاڭلانغاندەك بولۇپ، شۈركىنىپ - تولغىنىپ كېتىشتى.

قازى تۇرۇپ قالدى، ئۇ ئەمدى نېمە دېيىشنى، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئەۋرەتلىرىنى ئۆستەڭگە چىلاپ تاھارەت ئالىدىغان ئاشۇنداق بىنومۇس - بىشەرئىي قىلىقتىن ئۆلگۈدەك بىزار ئىدى. مىچىت-مەدرىسىلەردىمۇ تالاي قېتىم ئاشۇ قىلىقنى سۆكۈپ ۋەز ئېيتقان، مەسچىت-مەدرىسىلەرگە تاھارەت ئېلىشتا ئىشلىتىدىغان قۇم چۆگۈن، ساپال چەينەكلەرنى، نوگاي-قاپاقلارنى قويدۇرغان ئىدى. لېكىن بۇ خەق يەنە ئاشۇ پاسكىنا قىلىقنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىشۋاتاتتى، سۈت بىلەن كىرگەن خۇي ئۆلگەندە چىقىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. قازىنىڭ شۇ تاپتا ئاشۇ تالىپلارنى بىشەرئىي قىلىقى ئۈچۈن قىرىق دەررىدىن ئۇرغۇسى كەلدى، لېكىن ئىككىلىنىپ قالدى. ئۆزىنىڭ نەچچە يىللاردىن بېرى تېخىچە قۇر-

ئاندىن نېرى ئۆتەلمىگەن زەڭگىرەك ئۇغلىمۇ تالىپلار ئىچىدە تۇراتتى. مۇپتى ئاخۇنۇمنىڭ، ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ ئوغۇللىرىمۇ شۇ يەردە ئىدى. ئاشۇ سۆڭەكى قاتمىغان باللار قىرىق دەررىنىڭ ئاستىدىن ساق تۇرالارمۇ؟ هەي... قازى ئىككىلىنەتتى، نېمە دېيىشىنى، نېمە قىلىشىنى، بۇ سوراقنى قانداق ئاخىرلاشتۇرۇشنى بىلمەيتتى. شۇ ئارىدا ئەلەم ئاخۇنۇم ئارىغا چۈشتى. ئەلەم ئاخۇنۇم پۈتكۈل سوراق جەريانىدا، قەلەندەرنىڭ بەخىرامان هالىتىگە، جۇلدۇر - كېپەن تۇرقىغا، ئاجايىپ پاساھەتلىك جاۋابلىرىغا هەيرانلىق - مەمنۇنلۇق نەزەرى بىلەن قاراپ ئولتۇرغانىدى. كۆڭلى سىرلىق بىشارەتنى هېس قىلىپ تۇراتتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قەلەندەرنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— هەزرىتىم، ئۆزلىرىنى تونۇماي قاپتىمىز، نامى - شەرىپلىرى نېمىكىن؟

— قەلەندەرمەن، نام - شەرىپىمۇ قەلەندەر...

— ئۆزلىرىنىڭ مۇبارەك سۆھبەتلىرىگە مەيلىمىز بار ئىدى. قەلب دۇردانىلىرى ئارىسىدىن ئازراق گۆھەر تېرىۋېلىشىمىزغا ئىمكانىيەت بېرەرلىمىكىن؟

قەلەندەر ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ مەقسىتىنى — ئۇنىڭ قازى ئاخۇنۇمنى تەڭلىكتىن، تالىپلارنى پالاقتىن قۇتۇلدۇرماقچى بولغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى. ئۇنىڭ ئۆزىنىڭمۇ ئاشۇ ياش باللارنى تاياقتا قويغۇسى يوق ئىدى. پەقەت ساۋاق بېرىپ قويۇشنىلا ئىستەيتتى. ئۇ تاقىرىشمىدى:

— قېنى ئەمسە باشلا.

ئەلەم ئاخۇنۇم قەلەندەرنى باشلاپ مەھكىمە شەرئىيدىن چىقتى...

ئۇزاق يىللار - ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ كىشىلەر مەھكىمە شەرئىيدە بولۇپ ئۆتكەن ئاشۇ بىر قېتىملىق سوراقنى ئۇنتۇپ قېلىشمىدى. هەر قېتىم رەڭدار نەرسىلەرنى كۆرگەندە باقى بوياقچى توغرىسىدىكى پاراڭلارنى كۆڭۈللۈك هالدا يادىغا ئېلىشاتتى. ئەۋرىتىنى ئۆستەڭگە چىلاپ تاھارەت ئېلىۋاتقان بىشەرئىيلەرنى ئۇچراتقاندا قەلەندەرنىڭ ئۇنتۇلماس تەنبىھىنى ئەسلىشەتتى. لېكىن، ئۇزۇن يەكتەك كىيىپ، بېشىغا سەللە يۆگۈۋالغان بەزى نائەھلىلەرنىڭ چوڭ ئۆستەڭگە ئەۋرىتىنى چىلاپ، پاك سۇنى بۇلغايدىغان قىلىقىنى يەنىلا پات - پات ئۇچرىتىپ تۇرۇشاتتى...

شۇ تاپتا هۆرمەتلىك ئەلەم ئاخۇنۇم قەلەندەر ئەمدى ئوڭ مىنىۋالغان كۆك ئېشەكنى كىچىك پېشىللىق بىلەن يېتىلەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ خۇددى ئېسىل كىيىنىۋالغان، بېشىغا يوغان سەللە ئوروۋالغان چاكارغا ئوخشايتتى. قەلەندەر بولسا ئېشەك ئۈستىدە گىدىيىپ ئولتۇراتتى، كىشىلەر هەيران بولۇپ قارىشاتتى. هەي، هۆرمەتلىك ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ بىر ئەرزىمەس قەلەندەرنىڭ ئېشىكىنى يېتىلەپ يۈرگىنىنى قارىمامدىغان، هەي تەتۈر پەلەك...

× ×

ئەلەم ئاخۇنۇم كۆك ئېشەكنىڭ باشبېغىدىن يېتىلەپ باراتتى. كۆڭلىدە قىلچە كىر - پۇشايمان يوق ئىدى. ئۇنىڭ هەممە هەرىكەت - قىلىقلىرىدىن ئۇلۇغۋار بىر زاتقا، نامى كەلگۈسىدە ئەسىرلەر بويى ئۆچمەيدىغان بىر مۆتىۋەرگە خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىغا چەكسىز ئىشەنگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۆزىمۇ كەمتەر ئادەم ئىدى. سىرلىق - نامەلۇم بىر كەلگۈندى قەلەندەرگە قىلىۋاتقان مۇشۇ خىزمەتلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ كەمتەر نامىنىڭ يەنىمۇ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ۋايىغا يېتىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. ئەخلەت ئارىسىدىكى گۆھەرنى تونۇيالايدىغان كۆزلىرىنىڭ يەنىمۇ داڭقى چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇ قىلچە نومۇس قىلماستىن جۇلدۇر كىيگەن قەلەندەرنىڭ ئېشىكىنى يېتىلەپ كېتىۋەردى. ئۇنىڭ ھەر بىر قەدىمى ئاغزىنى ھاڭدەك ئېچىپ قالغان كىشىلەرنىڭ كاللىسىدا سىرلىق خىياللارنى قالدۇرۇپ باراتتى. ھاڭ-تاڭلىقنى يەنىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرەتتى. ئۇلار ئاشۇ يۈرۈشتە «خەلپىلىك ھويلا» غا خوجا ئەۋلادى بولمىش، ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ خانىدانىغا يېقىنلاپ باردى. «خەلپىلىك ھويلا» نىڭ ئارقىسىدىكى «مۇپتى غوجام» مازىرىنىڭ خادا - شەددىلىرى، تۇغ - ئەلەملىرى يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. توپىلىق يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى قاتار - قاتار ئۈجمە دەرەخلىرى يولغا قويۇق سايە تاشلاپ، كىشىگە ھوزۇر بېرەتتى. كۆك ئېشەك ھۆرمەت - ئىززەت ئىچىدە «خەلپىلىك ھويلا» نىڭ ھەشەمەتلىك دەرۋازىسىنىڭ ئېگىز بوسۇغىسىدىن ئاتلىدى. ئىچكىرى - تاشقىرى ھويلىلار، نەقىشلىك دىراۋزۇن ھۆسن بېغىشلاپ تۇرغان پېشايۋانلار، ئاستىمۇ، تاملىرىمۇ زىلچا-گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ئايۋان-سارايلار قەلەندەرنىڭ دىققىتىنى قىلچىمۇ جەلپ قىلالمىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ئېغىل تەرەپكە ئېلىپ كېتىۋاتقان كۆك ئېشەككە ھەسرەت بىلەن قاراپ قويۇپ، مېھمانخانىغا قەدەم باستى. ئۇنىڭ مېڭىسىدە كۆك ئېشەككە قارىتىلغان «كىم سېنى سالپاڭ قۇلاق، تۆت ئاياغلىق بولسۇن دەپتۇ؟ جىسمىڭدا ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ زەررىسى بار تۇرۇقلۇق مېھمانخانىغا قەدەم تەشرىپ قىلىشتىن چەتلىتىلدىڭ، ھەي، بىچارە...» دېگەن پىكىر كېزىپ ئۆتتى. لېكىن قاردەك ئاق، قارا تۇمشۇقلۇق غاز بولسا، ئىككى تەرىپكە ئېغىناقلاپ غاقىلدىغىنىچە مېھمانخانىغا — ئوتقاشتەك قىزىل گىلەملەر ئۈستىگە قەدەم تەشرىپ قىلدى. ئەلەم ئاخۇنۇم تۆت پۇتلۇق ئەمەس، ئىككى پۇتلۇق بولغىنى ئۈچۈنمىكىن ئۇنى توسمىدى. قەلەندەرنىڭ بولسا رايى شۇ ئىدى.

شۇ كۈنى ئاخشام ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ خوتۇن، بالا-چاقىلىرى، غالچا-مەدىكارلىرى، دېدەك - چۆرىلىرى پۇتى كۆيگەن توخۇدەك پايىپېتەك بولۇپ، قەلەندەر ئۈچۈن پۈتۈن بىر ئاخشام خىزمەت قىلدى. جاھاندىن تېپىش مۇمكىن بولىدىغان نازۇ نېمەتلەرنىڭ ھەممىسى ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ خانىدانىدىن تېپىلاتتى. توخۇ سۈتىدىن باشقا ھەممە يېمەكلىكلەر داستىخانغا تۆكمە قىلىنىدى، لېكىن قەلەندەر كەم ئىشتىھا ئىدى. ئۇ قوغۇن - تاۋۇزلارنى، بېھى، نەشپۈتلارنى كۆك ئېشەككە چىقارتىپ تۇردى. ھالۋا - مانتۇلارنى تەخسىسى بىلەنلا غازغا ئۆتەندى. ئەڭ ئاخىرىدا يېڭى ئۈزۈلگەن ئانارلارنى ئالقىنىغا ئۇۋۇاپ، غازنى قۇچىقىغا ئېلىپ، ياقۇتتەك ئانار دانىلىرىنى ئۇنىڭغا بىر-بىرلەپ يېگۈزدى. قەلەندەر پۈتۈن بىر ئاخشام داۋامىدا زادىلا زۇۋان سۈرمىدى. مۇبارەك نەزەرلىرىنى، ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ تەشنا چېھرىلىرىگە بىرەر قېتىممۇ تاشلاپ قويمىدى. ئۇ گويا قەلب دۇردانىلىرىنى ئەلەم ئاخۇنۇمدىن قاچۇرۇۋاتقاندەك، ئېسىل نەزەرلىرىنى ئەلەم ئاخۇنۇمغا تەقدىم قىلغۇسى كەلمەيۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ناھاز خۇپتەنگە ئەزان چىققاندا، ئەلەم ئاخۇنۇم لەۋ يېرىپ: «ھەزرىتىم، تاھارەتلىرىنى يېڭىلىۋالامدىلىكىن؟» دەپ

سورىدى، قەلەندەردىن ھېچقانداق ئىنكاس قايتىمىدى. «ئاڭلىماي قالغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىغان ئەلەم ئاخۇنۇم تەكلىپىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى. ئەنە شۇ چاغدا قەلەندەر كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇپ: «مەن ھەر قانداق ھەمدۇسانانى قوبۇل قىلىشقا تەييارمەن» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ پۈتۈن بىر ئاخشامدا چاچقان قەلب دۇرلىرى پەقەت شۇلا ئىدى. ئەلەم ئاخۇنۇم ھەيران بولدى ۋە ئارقىدىنلا چىرايىدىن ئاللىقانداق بىر يوشۇرۇن سىرنى چۈشەنگەندەك ئىپادىنى جىلۋە قىلدۇردى. ئۇ قايتا-قايتا ھوزۇرخالىق ئېيتىپ ناماز خۇپتەنگە چىقىپ كىرىشكە ئىجازەت سورىدى. ھەزرىتىمنى يالغۇز قالدۇرغانلىقى ئۈچۈن كەچۈرۈم تىلىدى. قەلەندەر گويا ئۇنىڭ ئىلتىجاسىنى ئاڭلىمىغاندەك بىئىنكاس ئىدى...

ئەلەم ئاخۇنۇم خۇپتەن نامىزىدىن قايتىپ كىرگەندە، قەلەندەر چىلىمنى خورۇلدىتىپ، نەشە چېكىپ ئولتۇراتتى. زىلچا، گىلەملىك مېھمانخانىنى نەشە ھىدى قاپلىغانىدى. قەلەندەر ئۆپكىسىدىن يانغان ئىسسىق غازنىڭ تۇمشۇق-بۇرنىغا قارىتىپ پۈۋلەيتتى. غاز ئىللىپىسىمان كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ، دەسلەپتە بوش-بوش غاقىلدىدى، كېيىن تېخىمۇ شوخلىنىپ، قاناتلىرىنى كېرىپ، گىلەم ئۈستىدە غاقىلداپ چېپىشقا باشلىدى. ئۇ خۇددى ئۇسسۇل ئويناۋاتقان ئاق لىباسلىق رەققاسقا ئوخشايتتى. شوخلۇق بىلەن غاقىلداشلىرى بولسا كېچىچە ھەمدۇسانا ئېيتىپ، ساما سېلىپ چىققان سوپىنى ئەسلىتەتتى. قەلەندەر نەشىنى چېكىپ بولغاندىن كېيىن، قولىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ قىسقىغىنا دۇئا قىلدى ۋە شۇ.زامات ماموق ياستۇققا يانپاشلاپ كۆزلىرىنى يۇمدى. ئەلەم ئاخۇنۇممۇ ئۇخلاش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى. ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ، مېھمانخانا ئىشىكىنى ئاۋايلاپ يېپىپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە، ئەلەم ئاخۇنۇم مېھمانخانا ئىشىكىنى قىيا ئېچىپ نەزەر سالغىنىدا، قەلەندەر ئاللىقاچان غايىپ بولغانىدى. سىيىپ-چېچىپ، يېزەپ قىلىۋېتىلگەن مېھمانخانا ئىچىدىن گەندىنىڭ سېسىق ھىدى گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ تۇراتتى. گىلەم ئۈستىدىكى ئالامەتلەردىن كۆك ئېشەكنىڭمۇ مېھمانخانا ئىچىدە تۈنىگەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قوغۇن-تاۋۇز، بېھى-نەشپۈتنى كۆپ يەپ، شاتىراقلاپ قالغان كۆك ئېشەك ئوتتۇقاشتەك قىزىل گىلەملەرنىڭ ئۈستىنى بۇلغىۋەتكەنىدى. ئادەم گەندىسى، ئېشەك تېزىكى، قۇش مايىقى ئارىلىشىپ، چېچىلىپ ياتاتتى... سېسىق پۇراق بىر ئاز بېسىققاندىن كېيىن ئەلەم ئاخۇنۇم مېھمانخانا ئىچىگە كىرىپ، تامغا يېزىپ قويۇلغان «ماڭا قىلغان ئىززىتىڭگە سىيمەك ۋە چىچماق كېرەك» دېگەن خەتلەرنى كۆردى ۋە بۇنىڭ يېڭى توقۇلغان بىر غەزەلنىڭ تۇنجى مىسراسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئەلەم ئاخۇنۇم ھەيران ئىدى، ئۇنىڭ قەلبىنى سىرلىق بىر تۇيغۇ قاپلاپ كېلەتتى...

ئۇزاق يىللار- ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كېيىنمۇ ئىلچىلىكلەر ئەۋلىيانىڭ «خەلىپىلىك ھويلا» غا قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىنى، ئېيتقان بىر جۈملە سۆزىنى، نەشە چېكىپ قىلغان دۇئاسىنى، مېھمانخانىغا سىيىپ-چېچقانلىقىنى ئۇنتۇپ قال-

مىدى. ئۇلار: شۇ قېتىم ئەۋلىيا مۇقەدـ
دەس جەندە ـ كۇلاھىنى ئەلەم ئاخۇنۇمغا
قالدۇرۇپ كەتكەن، دېيىشەتتى. رىۋايەت
قىلىنىشىچە، قەلەندەر نەشە چېكىپ قىلـ
غان دۇئاسىدا: «ئەۋلادمۇ ئەۋلاد ئەلەمـ
لىك مۇقامىدا ئۆتكەيسەن!» دەپ سېھرىي
ئالامەت قىلغانىمىش. ئەلەم ئاخۇنۇمنىڭ
كېيىنكى ئەۋلادلىرى سۇلايمان ئەلەم،
شەمشىدىن خوجا ئەلەم قاتارلىقلارنىڭ
تاكى ئەخمەتتوختى ئەلەمگىچە ئەۋلادمۇ
ئەۋلاد ئەلەم بولۇپ ئۆتكەنلىكى ئاشۇ
سېھرىي ئالامەتنىڭ ۋەجىدىنمىش. مېھـ
مانخانىغا سېيىپ ـ چىچقانلىقى بولسا،
ئۆزىنىڭ ئەۋلىيالىقىنى يوشۇرۇن ـ پىنـ
ھان تۇتۇش ئۈچۈن قىلغان ئىشىمىش...
يەنە بىر رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە، قەلەنـ
دەر شۇ قېتىمقى دۇئاسىدا، «قىزىلىرىڭ
ئۆمۈرۋايەت تۇل قالغاي!» دەپ قاغىغانـ
مىش ۋە خوتەنگە ئەلەم بولغانلارنىڭ
قىزلىرىغا ئەر چىقماسلىقىدىكى سەۋەب
شۇنىڭدا ئىمىش...

بۇ چاغدا قەلەندەر كۆك ئېشىكىنى دىـ
ۋېتىپ، يىراق مەنزىللەرنى كۆزلەپ، خوـ
تەن شەھىرىدىن چىقىپ كېتىپ باراتتى.

× ×

قەلەندەر تاڭ سەھەردە، يورۇڭقاش
دەرياسىدىكى كەلكۈننىڭ پەسەيگەن ۋاقـ
تىدىن پايدىلىنىپ، خېلىلا تۆۋەندىن،
«تاش كېچىك» ئارقىلىق دەريادىن ئۆتـ
تى. ئۇ كۆك ئېشەكنى يېتىلەپ كېتىۋېتىپ،
قاراقاش دەرياسىدىكىگە ئوخشاشلا، قوـ
لىنى دەرياغا تىقىپلا، چىلگە قوغۇنچىلىك
كېلىدىغان ئاق قاشتېشىدىن بىرنى سۇـ
زۇپ، خورجۇنىغا سېلىپ قويدى. ئۇ ئاشۇ
قاشتېشىنى نېمىگە سۈزگەنلىكىنى ئۆزىمۇ
بىلمەيتتى، پەقەت سۈزۈپ قويۇش ئۈچۈنلا
سۈزۈپ قويغانىدى. ئۇ دەريادىن ئۆتۈپ
ئۇزاق ماڭمايلا «ھېلىم ئاتا» مازىرىنىڭ
ئالدىدا زاھىر بولدى. ئېگىز قۇم دۆۋىسى
ئۈستىگە چىقىپ، يىراققا ـ شىمالغا نەزەر
سالدى. ئۇنىڭ قەلب كۆزلىرى يورۇڭـ
قاش دەرياسى بويىدا بىر سىزىق ئۈستىگە
تىزىلىپ، يىراق ـ يىراق چېچىلىپ ياتقان
«توغيانچى» مازىرىنى، «ئىمامى ھاشىم»
مازىرىنى، «ئىمامى پەتتار» مازىرىنى،
«مازار تاغ» نى بىمالال كۆرەتتى. ئۇ
ئۇزاققا سوزۇلغان چوڭقۇر خىياللاردىن
ئويغىنىپ، قۇم ئىچى بىلەن شەرققە يۈـ
رۈپ كەتتى. چۈشكە قالمايلا «ئىمامى
ئاسىم» ۋە «ئىمامى قاسىم» لارنىڭ قەبـ
رىسىگە يەتتى. ئۇ بۇ يەردە ئىمامى ئاسىم ۋە
ئىمامى قاسىملارنىڭ روھىغا دۇئا ـ تەكـ
بىر ئېيتىمىدى، سەنسۇيل كاپىرنىڭ قەبـ
رىسىگە سىيىپ ـ چىچىپمۇ يۈرمىدى. پەـ
قەت چىلىمىنى خورۇلدىتىپ بىر پەنەك
نەشە چەكتى. قۇمغا كۆمۈلۈپ، كۈننى كېـ
يىنكى كۈننىڭ ئاپتىپى قىزدۇرغىچە ئۇخـ
لىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ،
سۇي، جىيا دېگەن يەرلەردىن ئۆتۈپ،
يورۇڭقاش دېگەن يېزىدا «ئۇشلۇقۇم ماـ
زار»، «قارا ساقال مازار غوجام»، «ئىماـ
مى مەھەممەت نەقىي مازار غوجام»، «ئىـ
مامى مەھەممەت تەقىي مازار غوجام»ـ
لارنى يوقلاپ، لوپنىڭ يېزا، جاڭگاللىـ
رىنى ئارىلاپ، «دول» دېگەن يەردە «باغـ
دات پاششايىم» غا كېلىپ چۈشتى. قاراـ
قاشنىڭ «چېدىرقۇم» دېگەن يېرىدىمۇ
«باغدات پاششايىم» نى كۆرۈپ ئۆتكەنلىـ
كىنى ئەسلەپ، ھەيران بولدى. «دول»ـ
دىن جەنۇبقا بۇرۇلۇپ «ساپۇلا» ①

---

① ساپۇلا ـ لوپ ناھىيىسىنىڭ بىر يېزىسىنىڭ نامى.

دېگەن قەدىمكى يۇرتنىڭ تاشلىق قەبرىستانـ
لىقى ئارقىلىق تاغ ئۈستىدىكى ساي بىـ
لەن ئۇدۇل «ئاچچىق» دېگەن يەرگە راـ
ۋان بولدى. «ئۈجمە مازار غوجام» دا
ئۈجمىنىڭ يېرىقىغا قىسىلىپ قالغان زىكـ
رنيا ئەلەيھىسسالامنىڭ چاپىنىنىڭ پېشىنى
كۆرۈپ، ئۇن بەش كۈن نەشە چېكىپ ئۇخـ
لىدى. تاغ ئىچى ئارقىلىق «چىرىيە» تاغـ
لىرىغا ئۆتۈپ، «ئىمامى مۇھەممەت ئاخىر
زامان» نىڭ تاش ئىچىگە كىرىۋالغان
يىرىنى كۆرۈپ، تاش يېرىقىدىن ئېقىپ
چىقىپ تۇرغان كۆز يېشىدا بىر يىل يۇـ
مىغان يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ ئۆتتى.
«چاقار»①دا «ئىمامى خۇدا سالىم» مازىرىغا،
«ئىماملا» ② دېگەن يەردە ھەزرىتى
تۆت ئىماملارنىڭ شېھىتلىكىگە يولۇقتى.
ئۇ يەردىن كىرىيىنىڭ «پولو» تېغى ئارـ
قىلىق «نىيا» تاغلىرىغا ئۆتۈپ، «كۆك
مەرەس» دېگەن يەرنىڭ ئۈستىدىكى «ھۇنـ
جىلە خېنىم» مازىرىغا يەتتى. ئۇ يەردە
ئۇيۇلتاشنىڭ تېگىدىن سۇ چىقىپ تۇراتـ
تى. يۈز - كۆزلىرىنى، ئۆسۈپ دولىسىدىن
ساڭگىلىغان قارا چاچلىرىنى يەنە بىر قېـ
تىم يۇدى. تاغدىن پەسلەپ «كۆك مەرەس» ـ
تە «ھەسسۇلتىنىم» غا يولۇقۇپ، ساي بىـ
لەن نىياغا كېلىپ چۈشتى. تەلپەكچىلىك
كېلىدىغان بۇ كىچىككىنە يۇرتنىڭ ئوتتۇـ
رىسىدا، «قالماق قۇدۇق» دېگەن يەردە
«شېھىتلىك پاششايىم» نى كۆرۈشكە مۇيەسـ
سەر بولدى. نىيالىقلار
«شېھىتلىك پاششايىم» نى ئاچقۇچى، «ئىـ
مامى جەئفىرى سادىق پاشىشايىم» نى
قۇلۇپى دەپ چۈشەندۇرۇپ؛ «شېھىتلىك
پاشىشايىم» غا دۇئا قىلماي لا «ئىمامى جەئـ
فىرى سادىق پاشىشايىم» غا بارسا دۇئاـ
سى ئىجاۋەت بولمايدۇ دەپ «قالماق قۇـ
دۇق» تا تاۋاپ قىلىپ ئۆتۈشنى تەۋسىيە
قىلاتتى. قەلەندەر «شېھىتلىك پاشىشايىم» نـ
دىمۇ باشقا مازارلاردىكىگە ئوخشاشلا نەشە
چېكىپ، تەمبۇر چېلىپ ئون بەش كۈن
ياتتى. ئۇندىن كېيىن چۆل ئىچىگە ئاتـ
لىنىپ «ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاشـ
شايىم» غا قاراپ يۈرۈپ كەتتى... ئۇ نېـ
مىشقىدۇر يۇرتمۇ يۇرت كېزىپ بارماي،
مازارمۇ مازار چۆرگىلەپ يۈرەتتى. بىـ
رەركىم پالانى يەردە مازار بار دېسە، شۇ
ياققا قاراپ كېتىۋىرەتتى. مازارلاردا دۇـ
ئا قىلمايتتى. ئىستىقامەت قىلىپ، تىلەك
تىلەپ، شاخ يېرىپ، بىرەر كىمنىمۇ قارغىـ
مايتتى. نامىئانچە مەشھۇر ئەمەس كىچىك
مازارلاردا توختىماي، چوڭراق مازارلاردا
ھەپتە، ئون بەش كۈن، ھەتتا قىرىق كۈن
توختاپ، مازاردا ياتقان مۇقەددەس زاتلار
بىلەن سىردىشاتتى. ئۇلارنىڭ تەزكىرەـ
كەچمىشلىرىدىن ئۆز سوئاللىرىغا جاـ
ۋاب ئىزدەيتتى. ئاشۇ مۇقەددەس زاتلار
ئۇنىڭ نەزەرىدە مەشھۇر- مەشھۇر ئەمەسـ
لىكى بىلەن ئەمەس، بەلكى «ئىنسانىي كاـ
مالەتكە قانچىلىك يېقىنلىقى بىلەن پەرقـ
لىنەتتى». ئۇ ئاشۇ مازارلاردىن «ئۆزى» نى
ئىزدەيتتى؛ ئۆزىنى تاپسىلا ھەقىقەتمۇ تاـ
پالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى، ئۇ ئۆزىنى
ئاشۇ ماشايىخلار بىلەن سېلىشتۇرۇپ، كاـ
مالەت يولىغا ئىنتىلەتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ
تىرىكلەر ئىچىدە يوقلۇقىنى بىلەتتى. شۇـ
ڭىمۇ مازارمۇ مازار كېزىپ يۈرەتتى...
قەلەندەر ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمنىڭ ئاـ
دىداجاۋابكار ئەمەس ئىدى. مازارلارنىڭ
گۈمبىزىگە باش قويۇپ ھەپتە، ئون بەش

① چاقار - چىرا ناھىيىسىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى.
② ئىماملا - چىرا ناھىيىسىدىكى بىر يۇرتنىڭ ناـ
مى بولۇپ ھازىر بوستان دەپ ئاتىلىدۇ.

كۈن، قىرىق كۈن چوڭقۇر خىياللارغا پاتقىنىدا، يەنىلا ئۆزىنىڭ كامالىتىنى ئىزدەيتتى. ئۆزىگە بولغان جاۋابكارلىق تۇيغۇسى ئۆز ۋۇجۇدىدىن ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ زەررىسىنى تېپىشقا قىستايتتى. ئۆزىنى، ئۆز كامالىتىنى تاپالمىغانسېرى قەلبى ئۇلۇغ بىر ئىشقى گۈلخانىدا كۆيەتتى. ئۇلۇغ ۋە مۇقەددەس ئىشىق ئوتى قەلبىنى تاۋلايتتى. تاۋلانغان قەلبتىن يېڭى - يېڭى ھېكمەتلەر پىشىپچىقاتتى. «ھېكمەت كۆپ جايدا قايغۇمۇ كۆپ». ئۇ ئازابلىناتتى، پۇچۇلىناتتى، بىيدى - بىيدا بولاتتى...

شۇنداق قىلىپ ئۇ ئاشۇ مازارلاردا، شەيخنى، تاۋاپچىلارنى ئۇلارنىڭ نەزەردىكى «كۈپىرانە» ھېكمەتلىرى، بىشەرئىي قىلىقلىرى بىلەن ھەيران قالدۇرۇپ، يېڭى - يېڭى مازارلارنى ئىزدەپ كېتىپ قالاتتى.

قەلەندەر «ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاششايىم» مازىرىدا ئۈچ يىل تۇرۇپ قالدى. ئۇنى ئاشۇ يەردە «ئۈچ يىل ئېتىكاپتا ئولتۇردى، ئۈچ يىل چوڭقۇر خىياللارغا پېتىپ ئۆزىنى ئىزدىدى، ئۈچ يىل نەشە چېكىپ ئۇخلىدى» دېيىشمۇ بولاتتى. پەقەت ئۇ ھەر يىلىنىڭ سەيلە - تاۋاپچىلار توپلىشىپ كېلىدىغان ئايلىرىدىلا خىيالدىن ئويغىناتتى. تەمبۇرىنى سايرىتىپ، ئۇلارغا يېڭى - يېڭى غەزەللەرنى، يېڭى - يېڭى ھېكمەتلەرنى تەقدىم قىلاتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاجايىپ مەنالىق غەزەللەر ھۇمايۇن قۇشنىڭ ئاغزىدىن تۆكۈلگەن دەستە - دەستە گۈللەردەك چېچىلاتتى، ئۇنىڭغا مەيلى سەيلە-تاۋاپ مەزگىلى بولسۇن، مەيلى يىلنىڭ باشقا مەۋسۇملىرىدە بولسۇن نەشە ياكى ئوزۇق تۈگەپ قېلىشتىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ھەر يىلقى سەيلە-تاۋاپ مەۋسۇمىدا تاۋاپچىلار ئۇنىڭغا ۋە شەيخكە ئاتاپ، قارا ياغدەك پارقىراپ تۇرىدىغان مونەك - مونەك نەشىلەرنى ئالغاچ كېلەتتى، پۈتۈن يىلغا يەتكۈدەك ئوزۇق ئالغاچ كېلەتتى، ھەر يىلقى سەيلە - تاۋاپ مەۋسۇمى قەلەندەر ئۈچۈن دەرد - ئەلەملىرىنى، قايغۇ ئازابلىرىنى ئۇنتۇش مەۋسۇمى بولاتتى. ئۇ ئاشۇ پەيتلەردىلا ئەسلى ئادەملىككە قايتقان، خىيالىي ئالەمدىن رېئال دۇنياغا يېنىپ چىققان، ئازاب دېڭىزىدىن ئاراملىق قىرغىقىغا ئۈلىشىۋالغان بولاتتى. تەمبۇر چېلىپ، غەزەل ئوقۇپ ئادەملىكىنى، ئادەملىك ھېس - تۇيغۇسىنى، ئارامنىڭ جايىدا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايتتى. تاۋاپچىلارغىمۇ ئاشۇنداق كۆرۈنەتتى. سەيلە-تاۋاپ مەۋسۇمى ئاياغلىشىپ، تاۋاپچىلارنىڭ ئايىغى شالاڭلىشىغان چاغلاردا بولسا، ئۇنىڭ خىيال دۇنياسى يەنە باشلىناتتى. ئازاب دېڭىزى دولقۇنلايتتى. قەلبىدىكى دەرد-ئەلەم گۈلخىنى يالقۇنجاپ، ۋۇجۇدى كۆيگەن كاۋاپتەك پىژىلدايتتى. نەشە چېكىپ ئازابلارنى ئۇنتۇشقا ئۇرۇناتتى، چوڭقۇر ساماۋى خىياللارغا بېرىلىپ ئۆزىنى ئىزدەشنى داۋاملاشتۇراتتى...

قەلەندەر «ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاششايىم» مازىرىدىن ئۈچ يىلدىن كېيىن يېنىپ چىقتى. يېنىپ چىقىشىغا ئاشۇ يەردىن ئۆزىنى تاپالمىغانلىقى سەۋەب بولدى. ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاششايىمنىڭ روھى ئۇنىڭغا ھېچنېمە كۆرسىتىپ بېرەلمىگەنىدى. ئۇ ئۆزىنى ئىزدىگەنسېرى ھەقىقىي ئادەملىك تۇيغۇ، ئەرلىك شەھۋەت، ئىنسانىي ئارزۇ ھەۋەس يىراقتىن كۆرۈنگەن ئېزىتقۇ سۇغا ئوخشاش چىمىرلاپ ئۇنى ئازدۇراتتى. لېكىن،

ئاشۇلارنىڭ ھەممىسىدىن مەھرۇم قالغانلىقى يادىغا چۈشكەندە قەلبى ھەققىي ئادەمنىڭ قەلبىدەك ئازابلارغا تولاتتى. ئۇ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە، ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاششايىمدىن يېنىپ چىققۇاتقان يولدا، تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ قانداقتۇر ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ زەررىسى ئىكەنلىكىدىن، تۇغۇلۇشىدىنلا فەنا بولۇپ، ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ۋىسالىغا ئېرىشكەنلىكىدىن شۈبھىلىنىپ قالدى. ئۆزى بىلەن ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ئارىسىدىكى پەرقىنى ھېس قىلغانسېرى قەلبىدە ئەلەم ـ نادامەت ئوتى يالقۇنلاپ كېتەتتى. لېكىن، ئۇ يەنىلا ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ۋىسالىغا ئىنتىلەتتى. ۋۇجۇدى، قەلبى ئاللانىڭ ئىشقىدا ياناتتى، ئاللانىڭ ئىشق قازىنىدا قاينايتتى. يار ۋەسلىگە ئېرىشىش — ئۇنىڭ ئەڭ ئالىي نىشانىغا ئايلانغانىدى. ئۇ تۇيۇقسىز مەڭگۈلۈك ۋىسالنى — ئاخىرەتنى ئىختىيار قىلىپ قالدى. ئەتراپ غايەت يوغان ۋە ئېگىز توغراقلار، بەھەيۋەت ئۆسكەن يۇلغۇنلار بىلەن قورشىلىپ تۇراتتى. قەلەندەر دولىسىدىكى خورجۇنىنى يەرگە قويۇپ، ئۇنىڭدىن ئاللىقاچان — ئۇ ئېگىز قارا قۇرۇم تاغلىرى ئىچىدە مازارمۇ مازار كېزىپ يۈرگەن چاغلاردا ئۈلۈپ كەتكەن كۆك ئېشەكنىڭ باشبېغىنى ئالدى. قاردەك ئاق، قارا تۇمشۇقلۇق غازنىمۇ شۇچاغلاردا تۇلكە يەپ كەتكەنىدى. قەلەندەر كۆك ئېشەك ۋە ئاق غازنى ياد ئەتكەن ھالدا بىر تۈپ قېرى توغراقنىڭ ئۈستىگە يامىشىپ چىقتى. ئارغامچىنى توغراقنىڭ پەغەزدەك كۈندىلەك ئۆسكەن يوغان پۇتىقىنىڭ ئۇچىغا چەگدى، يەنە بىر ئۇچىنى ھالقا قىلىپ بوينىغا سالدى، ئاخىرقى قېتىم ئەتراپقا ـ پانىي ئالەمگە نەزەر سالدى. توغراق ئېگىز ئىدى، يىراق ـ يىراقلار كۆز يەتكۈسىز باراقسان توغراقلىقلار، يۇلغۇنلۇقلار، قومۇش ـ يانتاقلىقلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قەلەندەر ئۆزى مىنىپ ئولتۇرغان توغراق پۇتىقىغا قارىدى. ئۇ مانا مۇشۇ يەردەم باقىي ئالەمگە ئۆتمەكچى، ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ۋىسالىغا ئۇلاشماقچى ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ نۇرانە سىماسى كۆرۈنگەندەك بولدى...

قەلەندەر ئۆزىنى پەسكە قارىتىپ تاشلىدى. ئارغامچىنىڭ ھالقىسى قىسقىراپ، گېلىدىن بوغدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدىن ئاخىرقى ئوي كېچىپ ئۆتتى: يېرىم مىنۇتتىن كېيىن ئۇ ئالەمنى كۆرۈمەن...

لېكىن، مانا شۇ چاغدا كارامەت يۈزبەردى. توغراقنىڭ شۇنچە يوغان پۇتىقى ھۆل چىۋىقتەك ئېگىلىپ، قەلەندەرنىڭ يالاڭئاياغ تاپىنى يەرگە تېگىپ قالدى. گېلىمۇ تۈزۈكرەك بوغۇلمىغانىدى. لېكىن، ئۇ بۇلارنى سەزمەيتتى. قەلەندەر مانا ئۆلىمەن ـ ئەنە ئۆلىمەن دەپ خېلى ئۇزاق كۈتتى، لېكىن ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ ۋىسالىدىن ئەسەر يوق ئىدى. ئۇ يەنە بىر قېتىم ئويلاپ، تاپىنىنىڭ يەرگە تېگىپ قالغانلىقى، نەپسىنىڭمۇ راۋان يۈرۈشۈۋاتقانلىقىنى، يۈرىكىنىڭ بىر خىل رىتىمدا سوقۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. قولىنى كۆتۈرۈپ ئارغامچىنى تۇتتى ۋە ئۇنىڭ ھالقىسىنى بوشاتتى، ئېگىلىپ يەرگە تېگەيلا دەپ قالغان توغراق پۇتىقىدىن ئارغامچىنى يەشتى. لېكىن، توغراقنىڭ يوغان پۇتىقى تۈزلىنىپ ئەسلىگە كەلمەي، ئېگىلگەن پېتى قېتىپ قالدى. ئۇ خۇددى ئالايىتەن ئېگىپ قويغان قىسماققا ئوخشاپ قالغانىدى. قەلەندەر قولىدىكى ئارغامچا بىلەن قىسماقتەك ئېگىلىپ قالغان توغراق

قا قاراپ، باقىي ئالەمنىڭ ئۆزىنى قوبۇل قىلمىغانلىقىنى چۈشەندى. خۇدا ئامانىتىنى ئالغىلى ئۇنىمىسا ئۇ يەرگە كەتكىلى بولمايتتى...

كىشىلەر ئۇزاق يىللار – ئەسىرلەر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ئەۋلىيانىڭ «ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاشايىم» دا ئۈچ يىل تۇرغانلىقىنى، ئاشۇ يەردىن قايتىشتا توغراققا ئېسىلىپ، خۇدا يىتا ئالا بىلەن تېزرەك دىدارى ۋىسال بولۇش ئارزۇسىنى ئىپادىلىگەنلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىشمىدى. تاۋاپچىلار ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، تەقدىرنىڭ ئاشۇ كارامىتىگە – قىسماقتەك ئېگىلىپ قالغان توغراق پۇتىقىغا قاراپ ياقىلىرىنى چىشلىشەتتى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئەۋلىيا ئاشۇ توغراققا ئېسىلىش ئارقىلىق ئاللانىڭ قۇدرىتىنى سىناپ كۆرگەنىمىش. ئەسلىدە بولسا ئۆز ئەجىلىنىڭ قۇندۇزشەھىرىدىكى شاھ مەھمۇدخانىنىڭ قولىدا ئىكەنلىكىنى بىلەرمىش. يەنە بىر رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە، قەلەندەر «ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاشايىم» مازىرىدا شاخ يېرىپ، ئۆزىنىڭ ئەرلىكىنى نابۇت قىلغان ھىدايىتۇللا ئاپئاققا جازا تىلىگەنىمىش. تىلىكىنىڭ ئىجاۋەت بولغان – بولمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن توغراققا ئېسىلغانىدا، توغراق ئەنە شۇنداق ئېگىلىپ قالغانىمىش، ئەۋلىيا بۇنىڭدىن تەقدىرنىڭ ھۆكمىسىز قىل تەۋرىمەيدىغانلىقىنى، ئۆزىگە كەلگەن ھەممە كەلمىشلەرنىڭ تەقدىردىن ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋالغانىمىش...

بۇ چاغدا ئەجىلىنىڭ تېخى توشمىغانلىقىنى ھېس قىلغان قەلەندەر خورجۇنىنى يۈدۈپ يىراقلارغا قاراپ كېتىپ باراتتى...

× ×

قەلەندەر تۆت يىل ئۆتكەندە غەربكە قايتىپ خوتەن شەھىرىدىن يەنە بىر قېتىم ئۆتتى. ئۇ مۇشۇ جەريانىدا، چىرىيىنىڭ «ئىماملا» دېگەن يېرىدە شېھىت بولمىش، ھەزرىتى ئىمامى ھەپتەنىڭ ئوغۇللىرى بولمىش تۆت ئىماملار – ھەزرىتى ئىمامى نەسىردىن، ھەزرىتى ئىمامى موئىمىدىن، ھەزرىتى ئىمامى زوھىرىدىن، ھەزرىتى ئىمامى قەۋمىدىنلارنىڭ نەسەپ يىلتىزلىرىنى بويلاپ كېزىپ يۈرگەنلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالغانىدى. ئۇلارنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى ھەپتە، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى قاسىم، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى ئەسكىرى، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى نەقىي، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى تەقىي، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى ئەلى مۇسارىزا، ئۇنىڭ ئاتىسى ئىمامى مۇساكازىم، ئۇنىڭ ئاتىسى ئىمامى جەئفىرىم سادىقلارنىڭ قەبرىگاھلىرىنى تاۋاپ قىلىپ ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ مۇشۇ ئىخلاسمەن خوتەنلىكلەرنىڭ «تۆت ئىمام» لارنىڭ ھەممە بوۋا، ئەجدادلىرى ئۈچۈن خاتىرە – ئابىدە تىكلەپ، قەبرە تۇرغۇزغانلىقلىرىدىن ھەيران قالدى. ئۇ يەنە ئاشۇ تۆت ئىماملارنىڭ يەنىمۇ يىراق بۇغۇن، يىلتىزلىرى بولمىش ئىمامى جەئفىرىم سادىقنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى مەھەممەت باقىر، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىمامى زەيدىنىلئابىدىن، ئۇنىڭ ئاتىسى ئىمامى ھۈسەن دەشتى كەربالا، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئەلى شاھىمەردان، جەددى ھەزرىتى مۇھەممەت سەللەللاھۇئەلەيھى ۋەسساللاملار ئۈچۈنمۇ قەبرە – ئابىدە تۇرغۇزۇشقانىمىكىنە، دەپ ئويلاپ قالدى. لېكىن ئەل ئىچىدىن سۈرۈشتۈرگەندە بۇنداق ئابىدىلەر يوق بولۇپ چىقتى.

قەلەندەر قايتىشقا- نامەلۇم، سىرلىق،
يېڭى سەپەرلەرگە يول ئالغان شۇ كۈنلەر-
دە، ئۇنىڭ نامى ئاللىقاچان «دەشتى خو-
تەن» گە پۈر كەتكەنىدى. ئۇنىڭ سىرلىق
سۆز - ھەرىكەتلىرى، گۈزەل شېئىر - غە-
زەللىرىدىن «بىسيار رىغبەت ۋە مەيىل»
تاپقان «قەلەندەرىيە» ئۇنىڭ نامىنى تې-
خىمۇ سىرلىقلاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ «تۇغما
ئەۋلىيا» لىقى ھەققىدە يېڭى - يېڭى رى-
ۋايەت- ئەپسانىلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش-
قان بولۇپ، ھەر بىر يۇرت - بازارلاردا
تەشكىل قىلىنغان «قەلەندەر خانا» لار
ئۇنىڭ يولىغا ئىنتىزارلىق بىلەن تىكى-
لىشەتتى. ئۇنى كۈتۈۋالغان بىرىنچى ئۆ-
تەڭ- كىرىيىدىلا، قارلوق ۋەچىگىل قەبىلى-
لىرىنىڭ ئاشۇ كېيىنكى ئەۋلادلىرى ئۇ-
نىڭغا «شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرى»
ئۇنۋانىنى تەقدىم ئېتىپ، ئۈستىگە «جەن-
دەئى شاھ قەلەندەر» نى يېپىشتى. ياۋاش،
پاكار، تۈكلۈك ئاتنى مىندۈرۈپ قويۇشتى.
بۇ ئاشۇ بىمەھەل ئىگىسىنى تاشلاپ كەت-
كەن كۆك ئېشەكتىن سەل ئېگىزرەك ئات
ئىدى. ئۇ قايسى ئۆتەڭ - قونالغۇغا، قاي-
سى يۇت - بوستانلىققا قەدەم باسمىسۇن،
«قەلەندەر شامەشرەپ، شامەشرەپ!» دەپ
ۋارقىرىشىپ، ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولىشاتتى.
«قەلەندەرىيە» گە گۇمان بىلەن قارايدى-
غان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭغا زوقلىناتتى. غە-
زەللىرىنى مۇتالىئە قىلىپ، ھېكايىلىرى-
نى سۆزلىشەتتى. قەلەندەرمۇ تەرىقەتداش-
لىرىنىڭ ھۆرمەت - ئىززەتلىرىنى رەت
قىلمايتتى. ئۆتەڭلەردە ئەمدى دەڭ ئىز-
دەپ يۈرمەي، بىراقلا «قەلەندەرخانا»لارغا
چۈشىدىغان بولدى. ئۇ قەدەم باسقان قە-
لەندەرخانىلار بىردىن قىزىپ كېتەتتى.
خورۇلدىتىپ چىلىملاردا نەشىلەر چېكى-
لەتتى، داپلار داراڭلاپ، ساتار - تەمبۇر-
لار ياڭراپ، غەزەللەر ئوقۇلاتتى. سوپى-
لارنىڭ غەلىتە ھەرىكەتلەر بىلەن باشلى-
شى ئارقىسىدا زىكرى - ساما ئەۋجىگە
كۆتۈرۈلەتتى، قەلەندەرلەرنىڭ غەزەل ۋە
ساماغا نىقرات قىلىپ ئۇنى قاتقان «ھۇم،
ھۇم، ھۇم!» دېگەن بوغۇق ۋە كۈچلۈك سا-
داسى ھاۋانى لەرزىگە كەلتۈرەتتى. ئاشۇ
ساما ۋە «سۆۋەت» لەرنىڭ ساداسى ئۈزۈن-
غىچە ساقلىناتتى...

قەلەندەر قايتىش سەپىرىدە مازار ئىز-
لەپ، تاغ ئارىلاپ يۈرمەي، يۇرتمۇ يۇرت،
كەنتمۇ كەنت كېزىپ چىقتى. پەقەت كىرى-
يىنىڭ «بوغاز لەڭگەر» دېگەن يېرىدە «ئىما-
مى غەززالىم» مازىرىغا يولۇقۇپ، مەشھۇر ئى-
لاھىيەت ئالىمى ئەبۇھامىت مۇھەممەت ئىب-
نى مۇھەممەت ئەل غەززالىم بىلەن روھىي كاما-
لەتكە يېتىشنىڭ تۆت باسقۇچى- شەرىئەت
باسقۇچى، تەرىقەت باسقۇچى، مەرىپەت باس-
قۇچى ۋە ئەڭ ئادالقى ھەقىقەت باسقۇچى
توغرىسىدا غايىۋانە سۆھبەتلەردە بولدى.
ئالىمنىڭ «ھەقىقەت باسقۇچىغا ئۇلاشقان
ئادەم تېخى مەيدانغا كەلمىدى، ئەخمەق
بولما!» دېگەن ئاگاھلاندۇرۇشىنى ئاڭلاپ
ئۈمىدسىزلەندى. چىرىيىدىكى «ئىمامى
جەئفىرىم تەييان پاششايىم» غا كېلىپ،
ئۇ كىشىدىن مەشھۇر «ئوھۇد ئۇرۇشى»
ھەققىدە جەڭنامىلارنى ئاڭلىدى. قالغان
چاغلىرىدا ساپلا كەنت - مەھەللىلەرنى
ئارىلاپ، ئەۋلىيالىق نەزەرلىرىنى ساددا
خەلققە تەقدىم قىلىپ ئۆتتى. ئۇ ئارىلىمى-
غان كىرىيىنىڭ «مۇغاللا»، «قارلۇق»، «چۆپ-
چىلە»، «جاي»، «شىۋۇل»، «لايسۇ» دېگەن
يېزا- قىشلاقلىرى، چىرىيىنىڭ «گۇلاخما»،
«دامىكۇ» دېگەن يېزىلىرى قالمىدى. ئۇ
ئاشۇ يەرلەردە ئاددىي خەلق بىلەن ھەمب

نەپەس بولۇپ ئۆتتى.

قەلەندەر خوتەن شەھىرى — ئېلچىگە يېقىنلاپ كەلگەندە، ئۆزىنى پىنھان تۇتۇشى زۆرۈرلۈكىنى، ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنلىرىنىڭ «قەلەندەرىيە» تەرىقىتىنىڭ مىزانلىرىغا ئۇيغۇن بولماي ۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۈلگۈرگەنىدى. شۇڭا ئۇ ئېلچىگە چەندە-كۇلاسىنى يېشىپ تاشلاپ، پاكار ئېتىنى يېتىلەپ، تەرىقەتسىز يولۇچىدەك كىرىپ كەلدى. قەدىمكى شەھەر تۆت يىل ئاۋۋالقىدەكلا ۋاراڭ - چۇرۇڭلۇق، قاينام-تاشقىنلىق ئىدى. مەدداھلار تەرەپ - تەرەپتە سورۇن تۈزۈپ، جەڭنامىلارنى، رىۋايەت- ئەپسانىلارنى سۆزلىشەتتى. زئەلنەغمىچىلەر راۋاب، ساتار، تەمبۇر، دۇتارلىرىنى سايرىتىپ «شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرى» نىڭ ناخشا -غەزەللىرىنى كۈيلىشەتتى. قەلەندەر بىر مەدداھنىڭ سورۇنىغا يېقىنلاپ كېلىپ توختىدى، ئۇنى ھېچكىم تونۇمىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ يوشۇرۇنۇش مەقسىتىگە يەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ مەدداھنىڭ سۆزلىرىگە مەمنۇنىيەت بىلەن قۇلاق سالدى. مەدداھ ئېغىزلىرىدىن تۈپرۈك چاچرىتىپ، نامانگان شەھىرىدە ئۇخلاپ ياتقان ياش ۋە گۈزەل بىر ئايالنىڭ ئۈستىدە سىرلىق ۋە غايىۋانە بىر شولىنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى، ئايالنىڭ ئاشۇ نۇرنىڭ مەلاقاتى بىلەن ھامىلدار بولغانلىقىنى سۆزلەۋاتاتتى. ھېكايىدىكى كۆرۈنۈشلەر قەلەندەرنىڭ كۆز ئالدىدا ئاستا - ئاستا گەۋدىلىنىپ باراتتى...

ياش ئانا بازارغا كەلدى. باققالنىڭ سېۋىتىدىكى قاشتېشىدەك جۇلالاپ پىشقان ئۈزۈملەر نۇردىن ھامىلدار بولغان ئانىنىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ تولدۇردى. ئانا ئەنە شۇ ئۈزۈمگە سېزىك ئىدى. ئۇ سېۋەتتىن بىر سېرىق ئۈزۈمنى ئېلىپ رۇخسەتسىز يېدى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قورسىقىدىن: «ئەي ئانا، نېمە ئۈچۈن باشقىلارنىڭ ھەققىنى رۇخسەتسىز يەيسەن؟ باققالنى رازى قىل، ئەگەر ئۇنداق قىلمىساڭ قورسىقىڭدىن غايىپ بولۇپ كېتىمەن» دېگەن سادا ياڭرىدى. ئانا ئىگىرگەن يىپىنى سېتىپ، باققالنى رازى قىلدى. توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەت ئۆتكەندە نۇر ئوغلى تەۋەللۇت بولدى. ئۇ يەتتە كۈنلۈك بولغاندا يەتتە ئايلىق بالىدەك، يەتتە ئايلىق بولغاندا يەتتە ياشلىق ئۆسمۈردەك ئۆستى... موللام ئۇنىڭغا «ئېلىپبە» نى ئۆگەتمەكتە. موللام «ئېلىپ» دېسە، بالا «ئېلىپ» دەپ تەكرارلايتتى. موللام «بە» دېسە، بالا «مەندە بەرگىلى ھېچنېمە يوق» دەپ جاۋاب بېرەتتى. «ئېلىپ» تىن ئۇياققا ئۆتكىلى ئۇنىمايتتى. موللام ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا بۆزچى موللا ۋەلى بىلەن سەلىمىخانغا ئەرز قىلدى. بالا موللىسى ۋە ئاتا-ئانىسىنىڭ ئالدىدا بىردىن «ئېلىپبە» نى سۇدەك يادلاپ ئوقۇپ كەتتى. ئارقىدىنلا ھەر بىر ھەرپ، تاۋۇشنى غەزەل - مىسرالىرى بىلەن شەرھلەپ چىقتى: «ئېلىپ، ئېلىپتەك قامىتىڭنى ئىپتىدا قىلدىم بۈگۈن...»

شاھ قەلەندەر ئۆزى قاچانلاردۇر بىر چاغدا توقۇغان غەزەلنى يادىغا ئالدى. رىۋايەتنىڭ ئۆزى ھەققىدە كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭ ئەزايىدىن ھېچنېمىنى چۈشەنگىلى بولمايتتى. مەدداھ «شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرى» نىڭ كېيىنكى ئىشلىرىنى رىۋايەت قىلىشقا كىرىشكەندە، قەلەندەر ئۇ يەردىن كېتىپ قالدى ۋە ئىككىنچى سورۇنغا — راۋاپ تۇتۇۋالغان

ئەلنەغمىچى غەزەل ئوقۇۋاتقان يەرگە يېقىنلاشتى. ئۇ يەردىمۇ «شاھ مەشرەپ» نىڭ غەزىلى ئوقۇلۇۋاتاتتى. قەلەندەر نېمىشقىدۇر ئاڭلاپ بېقىشنى ئىختىيار قىلدى. چۈنكى ئەلنەغمىچىنىڭ ئاۋازى تولىمۇ ساز ۋە يېقىملىق بولۇپ، قەلەندەر ئۆزى توقۇغان ۋە ئۆزى ئاھاڭ سالغان ئاشۇ غەزەل ۋە ئاھاڭغا ئاجايىپ پاساھەت كىرگۈزۈۋەتكەنىدى.

ئول دىلبىرى رەنانى مەن يار تۇتاي دەيمەن،
مەي بولسا بىھەم ئاندىن بىر قەترە يۇتاي
دەيمەن؛
ئالەم ھەممە نەيلىدۇر تۈن-قاش قارىسىدەك،
ئايدەك يۈزىگە باقىپ مەستانە ئۆتەي
دەيمەن.
ئىشىق يولىدا كاپىر ئاشىققا قىلار تەنە،
بىر ئۇف ئىلە كاپىرنى ئۆرۈپ يىقىتاي
دەيمەن.
كۆز ياشىم دەريا بولدى، دوزاخ ئوتىدا
مەشرەپمەن،
ئىشىق ئوتىدىن تاۋلاپ دوزاخنى قورقى-
تاي دەيمەن.

قەلەندەرنىڭ غۇرۇرىدە ئاچچىقى كەلدى. راۋابچى ئۇنىڭ غەزىلىدىكى «زاھىد» دېگەن سۆزنى «كاپىر» دېگەن سۆزگە ئالماشتۇرۇپ، مەنىسىنى پۈتۈنلەي بۇزۇۋەتكەن، غەزەلنىڭ ئاخىرقى مىسرالىرىدا رىتىممۇ بۇزۇلغانىدى. قەلەندەرنىڭ غەزەپلىك كۆزلىرى، چېچى ئۆسۈپ دولىسىغا چۈشكەن، چاچ - ساقاللىرى قارا قاغىنىڭ چاڭگىسىدەك چىگىشىلىشىپ كەتكەن، يۈز - كۆزلىرىنى مەينەت باسقان راۋابچىغا تىكىلىپ توختاپ قالدى. شۇ ئەسنادا راۋابچىنىڭ يېڭى سۆزلىرى قەلەندەرنىڭ قۇلىقىغا كىردى: «ئەي شەخسلەر، پېقىر شا مەشرەپ سەرسەرى ھەر قايسىڭلاردىن سەدىقە تىلەيدۇ، ئاللا ھەققى، ئاتا - ئاناڭلارنىڭ ھۆرمىتى ھەققى...»

قەلەندەر ئەندى ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى ئاڭلاپ چىداپ تۇرالمىدى. تەمبۇرنىڭ ئۇزۇن دەستىسى بىلەن راۋابچىنىڭ يالغان ئېيتقان ئاغزىلىرىغا ئۇرغىسى كېلىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۆزىنى سەل بېسىۋېلىپ خىتاب قىلدى:

— شامەشرەپ سەدىقە تىلىمەيدۇ، كىشىلەر ئۇنىڭغا ئۆزى بېرىدۇ، سەن شامەشرەپ ئەمەسسەن...

— مەن شامەشرەپنىڭ ئۆزىمەن.

— ئەمەسسەن.

— دەل شۇنىڭ ئۆزىمەن.

— ئۇنداق بولسا قېنى، دەرھال بىر يېڭى غەزەل توقۇپ باق.

— ...

راۋابچى دۇدۇقلاپ قالدى، ئارقىدىنلا دەرھال ھۇجۇمغا ئۆتتى:

— سەن ئۆزۈڭ كىمسەن؟

— بابارەھىم ئاتلىق، شامەشرەپ لەقەملىك مىنەلھەقمەن!

— يالغان!

— راست!

— يالغان...

ھىلال ئاي شەكلىدە سورۇن ھاسىل قىلغان ئاڭلىغۇچىلار ئاللىقاچان بۇرۇلۇپ قەلەندەرگە قارىشىپ قالغانىدى. قەلەندەر ئېتىغا سەكرەپ مىندى-دە، «مانا قارا» دەپ، تەمبۇرنى سايرىتىپ غەزەل ئوقۇشقا كىرىشتى. كىشىلەر توپى ئىچىدە قەلەندەرنى تونۇيدىغانلار ھەم بار ئىدى. شۇ ھامان «شامەشرەپ، شامەشرەپ دېگەن شۇ، شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرى دېگەن شۇ» دېگەن پىچىرلىشىشلار سورۇننى بىر ئالدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا زوق بىلەن

نەزەر تاشلىشاتتى. شۇ ئارىدا ھېلىقى
يالغانچى راۋابچى غىپپىدە تىكىۋەتتى،
ئۇ مەھكىمە شەرئىيگەكۇپۇر سۆزلەيدىغان
قەلەندەرنى ئۇچراتقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۆ-
زىنى «مىنەلھەقمەن» دەپ جاكارلىغانلى-
قىنى چېقىشقا كەتكەنىدى.
قەلەندەرنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ياڭراپ
كەتتى:

ئەييۇھەل ئەشراقى بوي ۋەسلى جاھان كەلتۈرمىشىم،
ئۆرگۈلۈپ قەشقەرمۇ، يەركەن، ئىلچى ئامان كەلتۈرمىشىم،
گاھ مۇغاللا①، گاھى قارلۇق②، چۆپچىلە③، جاي④ كەنتىدىن،
كەچقۇرۇن ئاتقا بوغۇز بىرلە سامان كەلتۈرمىشىم،
گاھى شىۋول⑤، گاھى لايسۇ⑥، گاھ گۇلاخما⑦دىن ئۆتۈپ،
چىرايلىقتىن قاق تىلەپ، ئىششەك چىلان كەلتۈرمىشىم.
ئىلچى - يورۇڭقاش شەھىرىدىن گۆش - ياغۇ، چاي ئېلىپ،
قاراقاش بازارىدىن ئەبجۇش قازان كەلتۈرمىشىم،
بىناۋالەر بىرلە گۇلخاندا كۆكۈللەر شاد ئېتىپ،
دەمىمۇدەم ھۇناتىۋان ئاھۇ پىغان كەلتۈرمىشىم.
مەشرەبا ئۆمرۈڭ خوتەن دەشتىدە ئۆتتى قان يۇتۇپ،
قانۇ جاننى كۆيدۈرۈپ يارغا ئىمان كەلتۈرمىشىم.

...

غەزەل ئايا غلاشقاندا، بازاردىكى پۈتكۈل
خالايىق شاھ قەلەندەرنىڭ ئەتراپىغا ئولاش-
قانىدى. تەرىقەت پېشىۋاسىنىڭ يېتىپ كەل-
گەنلىكىدىن خەۋەر تاپقان خوتەن قەلەندەر-
لىرى ئالمىقاچان يېتىپ كېلىپ ئۇنى ئو-
رۇۋېلىشقان. ئۇلار ئۇنىڭ مۇبارەك ئۇزەڭ-
گۈلىرىگە لەۋ تەگكۈزۈشكە، يۈگەن بېغىغا
ئېسىلىشقا، ئېتىنى يېتىلەشكە ئالدىرى-
شاتتى. ئۇلار شاھ قەلەندەرنىڭ ئېتىنى
سۆرىگەندەك، يېتىلىگەندەك، ئىتتىرگەن-
دەك، كۆتەرگەندەك قىلىپ ئالامانىنىڭ
ئارىسىدىن ئېلىپ ماڭدى. بىرلىرى
«سەرسەرى، سەرسەرىم!» دەپ ۋارقىرى-
شاتتى. شاھ قەلەندەر بولسا توختى-
ماي غەزەل ئوقۇيتتى، بىرىنىڭ
كەينىدىن بىرىنى ئۇلاپ ئېيتاتتى.

ئۇ گويا ئەتراپىدا ھېچكىم يوقتەك، پەر-
ۋايى پەلەك ھالدا قەلب مۇڭلىرىنىڭ چوڭ-
قۇر كۆيى ئىچىگە كىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ
تۇساتتىن مۇڭلۇق «ھۆكمەت» باشلىدى.
ھۆكمەتنىڭ نىقراتىغا ھەممە قەلەندەر-
لەر ئۈن قاتتى. جازاباتلىق سوپىلار ئال-
لىقاچان پاكار ئاتىنىڭ ئەتراپىدا زىكرى-
سامانى باشلىۋەتكەنىدى. «ھۇم، ھۇم، ھۇم!»
قىلغان تەلقىن ئاۋازى گۈرۈلدەيتتى...
ئۇلار شۇ تەرىقىدە ئاستا - ئاستا ئالغا
سىلجىپ «سۇمە» گە - «قەلەندەرخانا» غا
كىرىپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىنكى ئۈچ
كۈن ئىچىدە «سۇمە» دىن «ھۇم! ھۇم!
ھۇم!» قىلغان تەلقىن ساداسى توختىماي
ئاڭلىنىپ تۇردى. ھاۋا لەرزىگە كېلىپ،
شەھەر ئاسمىنى گۈرۈلدەيتتى. گويا خوتەن

①②③④⑤⑥ بۇلار كىرىيە ناھىيىسىدىكى يۇرت - مەھەللىلەرنىڭ نامى.
⑦ بۇ چىرا ناھىيىسىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى.

ئاشۇ بوغۇق، مۇڭلۇق، گۈركىرەك ئاۋازى
ئارقىلىق ئاھ ئۇرۇپ ناله قىلىشۋاتقانغا
ئوخشايتتى.

ئۇزاق يىللار، ئەسىرلەر ئۆتكەندىن كې-
يىنمۇ ئىلچىلىكلەر ئاشۇ زىكرى - ساما-
نى، بوراندەك گۈرۈلدىگەن تەلقىن ئاۋا-
زىنى ئۇنتۇپ قېلىشمىدى. ئۇلار «شاھ قە-
لەندەر مەشرەبى سەرسەرى» بىزنىڭ «سو-
مە» دە «سۆۋەت» ئۇيۇشتۇرغان، پۈتۈن شە-
ھەرنى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغاتقان
دېيىشىپ يۈردى. رىۋايەت قىلىنىشىچە،
ئۇزۇن يىللار ئۆتكەندىن كېيىنمۇ خوتەن-
دە «قەلەندەرىيە» نىڭ ئۆز قۇدرىتىنى
نامايان قىلىپ كەلگەنلىكى ئەنە شۇنىڭ
ۋەجىدىنمىش...

ئاشۇ ئاجايىپ جاراڭلىق، ئۇزۇنغا سو-
زۇلغان زىكرى - سامانىڭ ئاخىرقى كۈنى
شاھ قەلەندەر «سومە» دىن ئۈن - تىنسىز
غايىپ بولدى. ئۇ يېڭى - يېڭى ئىشانلار-
نى كۆزلەپ، ئۇزاق سەپەرلەرگە يول ئال-
غانىدى.

× ×

شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرى خو-
تەندىن كەتتى. لېكىن ئۇنىڭ توغرىسى-
دىكى رىۋايەتلەر ئۈچ ئەسىردىن كېيىن-
مۇ ئۇنتۇلمىدى. كېيىنكى ئۇزاق زامانلار
جەريانىدا يەنە نۇرغۇن شاھ قەلەندەرلەر
ئوتتۇرىغا چىقىشتى. تاكى مۇشۇ ئەسىر-
نىڭ 50 - يىللىرىدىمۇ شا ئەيساخان ئى-
سىملىك چىرايلىق، قارا ساقال، قارا بۇ-
رۇت، قارا كۆز، بوستان كىرپىكلىرى مەڭ-
زىگە سايە تاشلاپ تۇرىدىغان شاھ قەلەن-
دەر «سومە» نى جايى ماكان قىلىپ، ھەر
پەيشەنبە كۈنى قەلەندەرلەرنى ئەگەشتۈ-
رۈپ، توپىلىق شەھەر كوچىلىرىدا غەزەل
ئوقۇپ يۈردى. ئۇنىڭدىن سەل ئىلگىرى-
رەك غوللۇق، ئېگىز بويىتەمبۇرچى شا قا-
سىمخان «قەلەندەرىيە» گە رىغبەت كىر-
گۈزمەكچى بولغانىدى. ئەڭ ئاخىرىدا، تا-
كى ھازىرمۇ شامۇھەممەت ـ شاھ پاسارخان-
نىڭ ئوغلى؛ شا قاسىمخاننىڭ ئوغلى ـ كو-
چىلاردا ئادەم يىغىپ راۋابىنى تاراڭلى-
تىپ ئاجايىپ گەپتانلىقى ۋە ھازىرجاۋاب
قوشاقلىرى بىلەن ئەل چېھرىگە كۈلكە يۈ-
گۈرتۈپ يۈرۈپتۇ... ئەپسۇسكى ئۇلارنىڭ
ھېچقايسىسى «شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەر-
سەرى» نىڭ ئورنىنى باسالمىدى. ئۇ-ئۇن-
داق گۈزەل غەزەل ۋە چىرايلىق ھېكمەت-
لەر ئۇلارنىڭ تىلىغا جايىز بولمىدى. غە-
زەل بىلەن كۈينى، كۈي بىلەن غەزەلنى
يۇغۇرۇپ ئۆتەلمىدى. مازارلارنى كېزىپ
«تۆت ئىمام» لارنىڭ ئەۋلاد - يىلتىزلى-
رىنىڭ تەقلىدىي قەبرىلىرىگە تاۋاپ قى-
لىدىغانلار ھازىرمۇ تولۇپ يېتىپتۇ. لېكىن
شاھ قەلەندەر مەشرەبى سەرسەرىدەك
«ئىمامى جەئفىرىم سادىق پاششايىم» دا
ئۈچ يىل ياتىدىغانلار چىقمىدى. توغراق-
قا ئېسىلىپ ئاللانىڭ ۋىسالىنى ئىزدەيدى-
غانلار، چوڭقۇر خىياللارغا پېتىپ ئۆزى-
نىڭ كامالىتىنى قوغلىشىدىغانلار تېخىمۇ
چىقمىدى... بۇ قەدىمكى يۇرتنىكى ئاشۇ
خەلق ھېلىمۇ تالاي - تالاي مازار پاش-
شايىملارنىڭ قەبرىلىرىگە باش قويۇپ يې-
تىپتۇ، خورەك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ، ئەللەي
ناخشىسىمۇ ئاڭلىنىدۇ... شا مەشرەپ خو-
تەن دەشتىدە كېزىپ يۈرگەندە ھېچكىم ئۇ-
نىڭدىن «تەسىراتىڭ قانداقراق» دەپ سو-
راپ كۆرمىگەن بولغىيدى. مەن بۈگۈنكى
كۈندە، ئەگەر ئاشۇ سوئال ئاشۇ چاغلاردا
ئۇنىڭدىن سورالغان بولسا، نېمە دەپ جا-
ۋاب بېرەركىن، دەپ ئويلايمەن...

نۇرلۇق يول

(لىرىك داستان)

(چىرا خەلقىمىزنىڭ ئۈچ ئاغلىق يېزىغا تۇتىشىدىغان تاشيول قۇرۇلۇشىنى غەلىبە بىلەن تاماملىغانلىقىغا ھۆرمەت بىلەن بېغىشلايمەن)

ئابدۇقادىر مەتسىدىق

مۇقەددىمە

تەمتىلەپ باسقان تۇنجى بۈيۈك قەدەم،
ئۇنتۇلۇپ ساھىللاردا بولدى غايىپ.
يىقىلماي چامدىغۇدەك بولۇپ قالدۇق،
ئانىلار يۈرمەس ئەمدى رەنجىپ-كايىپ.
بارىمىز ئارمانلاردىن قانات ياساپ،
ئۇپۇقنى يېرىپ ئۆتكەن كەڭ يوللاردا.
مۇقەددەس تىلەكلەرگە بېرىپ ئىلھام،
بوستانلار كۈي تۆكىدۇ ئوڭ - سوللاردا.
بارىمىز بۈركۈت بىلەن قىلىپ بەيگە،
بەختىيار مەنزىللەرنى كۆزلەپ بۈگۈن.
غالىبلىق چوقۇم بىزگە مەنسۇپ، چۈنكى—
يول راۋان، ئىمكان تولۇق، كۆڭۈل پۈتۈن.

1

كۈئېنلۇن تېغى كۆركەم مۇز ھەيكەلدەك،
تۇرىدۇ بوي تالىشىپ ساما بىلەن.
تولىمۇ يېپيېڭىچە سىرتى «گاداي»،
تەكتىگە يوشۇرۇنغان بايلىق - مەدەن.

ئالەمگە يايغان ئۇنىڭ شۆھرىتىنى،
قاشتېشى، ئالتۇن-كۈمۈش، مىس ھەم تۆمۈر.
كۈچ بەرگەن سانسىز ماتۇر - پاراۋۇزغا،
جىسمىنى قۇربان قىلىپ سېخىي كۆمۈر.

چوققىلار قاپلانسىمۇ قار - مۇز بىلەن،
تاغ باغرى چەكسىز كەتكەن يېشىل يايلاق.
ئۆسىدۇ ئۇندا تەسكەن، ياپچان، چۆچۈن،
بابۇنە، شاپ، چاكاندا، توشقانقۇلاق① ...

خىسلەتتە بىر-بىرىدىن ئارتۇق ئۇلار،
بەزىسى تېپىلىدۇ چېقىللاردىن.
رەنجىگە شىپا كۆزلەپ ھاجەتمەنلەر،
كېلىدۇ ئىزدەپ يىراق - يېقىنلاردىن.

چېھرىدىن نۇر چاقنىغان شۇ گىياھلار،
چارۋىغا ئوزۇق، دورا كېسەللەرگە.
پەسەيتسە تولغاق، زۇكام، قوقاقلارنى،
ئەم بولار جاراھەت، مەڭ، سۆگەللەرگە...

جايلاشقان ئۈزۈك - ئۈزۈك مەھەللىلەر،
قوغلىشىپ ئېقىن، ئوتلاق - ئەلۋەك ماكان.
ئەرلىرى مەزمۇت، چىۋەر ئاياللىرى،
مېھنەتتىن كۈلەر قەلبى ئۇرۇپ خەندان.

بۇ تەرەپ جەۋھىرىدە تۆت يېزا بار،
ئۇلۇغساي، چاقار، نۇرى، بوستان ئاتالىق.
بۇ يەرنىڭ ئېتىكى كەڭ، نېمىتى مول،
سۇلىرى كەۋسەر، مىسال بالدىن تاتلىق.

ئاجايىپ قەھرىمانلىق قىسسىلىرى،
يۈز بەرگەن بۇندا تالاي يىللار بۇرۇن.
چوقتۇرۇش، نوقتۇرۇش② ھەم موللا نىياز③،
شۇ سەۋەب پاك دىللاردىن ئالدى ئورۇن.

---

① دالا ئۆسۈملۈكلىرى.

② تارىختا ئۆتكەن بۇددىست ئۇيغۇرلار، ھەربىي قوماندان بولغان.

③ كلاسسىك شائىر، «تۆت ئىمام تەزكىرىسى»نىڭ ئاپتورى.

«پايانداز» ستونىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

بولدىلا، بۇ ھەقتە گەپ ئاچماي تۇرۇپ،
سۆزلەيلى تۇنۇگۇنكى ھېكايەتنى.
دەۋرىمىز ئەۋلادلىرى كۆرۈپ باقسۇن،
بۇنىڭدىكى ئىككى خىل تۇس- قىياپەتنى.

2

«تاغلىقلار» ماكانىنىڭ شىمالىدا،
بىر چۆل بار خەتىرىكۆپ، پەيلى يامان.
ئاز ئەمەس ئۇدا جاندىن ئايرىلغانلار،
ھاياتلىق ئىستىكىدە بولۇپ قۇربان.

چىرىنى — گۈل كەبى بىر ناھىيىنى،
ئاشۇ چۆل ئىككى ياقتا ئايرىۋەتكەن.
گوياكى بۇركۇتنىڭ جۈپ قانىتىنى،
بىر دىۋە ھەسەت قىلىپ قايرىۋەتكەن.

ئۆتمۈشتە دەۋر سۈرگەن بەگ-غوجاملار،
بۆلمىگەن بۇ ئىشلارغا قىلچە كۆڭۈل.
چاڭ سالغان ئەكسىچە پاك رىسقىمىزنى،
بىگۇناھ كارۋانلارنىڭ جېنى تۆكۈل.

يۆلىنىپ ئۆلار چىرىك ھۆكۈمەتكە،
مەيلىچە ئويناتقان زەي قامچىسىنى.
زېمىنمۇ تىترەپ كەتكەن سىڭىرەلمەي،
گۇناھسىز تۆكۈلگەن قان تامچىسىنى.

يىغلىسا ئەل ھەسرەتتە - نادامەتتە،
كۈلۈشكەن زالىم بەگلەر قەھ- قەھ ئۇرۇپ،
تولغانسا ئوتتا چۆشكەن قىلدەك ئاۋام،
ئىشرەتتە ئۆتكەن كۈن - تۈن بەزمە قۇرۇپ.

ئەمەلنى پۇلغا ئالغان تاجدارلار،
يۇرت ئۈچۈن نىجاد يولى ئىزدىمىگەن.
شاپاشلاپ ئۆز دىنىڭلا غېمى ئۈچۈن،
مەزلۇملار ئىقبالىنى كۆزلىمىگەن.

پۇقرالار ماكانلاشقاچ تارقاق - چاچقۇن،
جەم بولۇپ بىرەر پىلان قۇرالمىغان.
قۇرۇتقاچ يىلىكىنى كۈرمىڭ ئالۋان،
يىقىلسا ئورنىدىنمۇ تۇرالمىغان.

شۇ سەۋەب ياسالمىغان چۆلدە بىر يول،
ئەۋلادقا مىراس قالغان سەپەر غېمى.
بەزىلەر ھەپتە يۈرۈپ قۇچسا مەنزىل،
بەزىلەر «ئالۋاستى» نىڭ بولغان يېمى.

توقۇلۇپ ۋەھىمىلىك ئەپسانىلەر،
كاج تەقدىر چېكىسىگە ئويغان نەقىش.
ئۈچەيدىن ئەندىز ئالغان چىگىش يوللار،
ئەتكەن ئەل يۈرىكىگە ئازاب بەخش.

تارتىش شۇ ئۇزۇن يولنىڭ تانابىنى،
ئەلدىكى ئوتلۇق خىيال - ھەۋەس ئىدى.
تىرىكلىك ئىزدەپ يۈرگەن كارۋانلارغا،
بۇ ئالەم ئەپسۇس دوزاخ، قەپەس ئىدى.

ئۇزىتىپ قالار ئىدى تەشۋىش بىلەن،
ئۇلارنى يۇرت - مەھەللە، قېرىنداشلار.
ئۈمىد ۋە تەسەللىدىن پۈتەر ئىدى،
كىرپىكتە قېتىپ قالغان مۇڭلۇق ياشلار.

كۆرۈشمەك قايتا نېسىپ بولامدۇ يوق؟
بۇ چىگىش، ۋەزنى ئېغىر سوراق ئىدى.
ئىشىكتىن تەۋەككۈل دەپ چىققانلارغا،
بۇ سەپەر مۇشەققەتلىك سىناق ئىدى.

ياگىرايتتى گويا ئۆلۈم سىگنالىدەك،
چۆللەردە كولدۇرمىنىڭ ئۈن ساداسى.
يەتمىگەن تەگرىگىمۇ مىسكىنلەرنىڭ،
پەلەكنى تىترەتكۈدەك ئاھ نىداسى.

قانچىلاپ ئوتلۇق كۆزلەر قۇچماي مەنزىل،
قويۇلغان قوزغۇنلارغا ئولجا بولۇپ.
قانچىلاپ ئەزىمەتلەر مۇراد تاپماي،
جىلغىلار جەسەت بىلەن كەتكەن تولۇپ.

قان يىغلاپ بىھوش بولغان نەۋ جۇۋانلار،
تاغ كەبى يۆلەنچۈكتىن ئايرىلغانغا.
ئەبەدىلا پەر قېقىشقا تەشنالىگەندە،
ۋاقىتسىز جۈپ قاناتى قايرىلغانغا.

بوۋاقلار دىلنى ئەزگەن نالە قىلىپ،
تويغاندەك يېتىم بولۇپ قالغىنىنى.
گەپ - سۆزدىن ئازغان چاللار سىڭەلمەي،
تەقدىرنىڭ تەتۈر مۇقام چالغىنىنى.

بۇ ئەمەس بوۋىلارنىڭ رىۋايىتى،
ئۆزىچە خىيال بىلەن توقۇۋالغان.
بۇ ئەمەس ۋە ياكى بىر سىرلىق چۆچەك،
قايسىبىر كىتابلاردىن ئوقۇۋالغان.

بۇ شۇنداق ئېچىنىشلىق ئۇزۇن تارىخ،
ھەر دىلدا ئەلەم - ھەسرەت قوزغايدىغان.
بۇ شۇنداق قىيامەتكە ئوخشاش بىر ھاڭ،
ھەر قاتچە بەدەل بەرسە تولمايدىغان.

3

ئۆتتى يىل، پۈتتى تاقەت، تەۋرەندى ئەل،
ئۈيۈشتى تەگداشسىز بىر قوشۇن بولۇپ.
تەبىئەت قورغىنىغا ھۇجۇم قىلدى،
يۈرىكى قىساس بىلەن كەتكەچ تولۇپ.

ئىسلاھات ئېلىپ كەلگەن بۈيۈك ئىستەك،
ئوت ياقتى بۇ يۇرۇشنىڭ پىلتىسىگە.
قىزىل تۇغ جەۋلان قىلىپ سەپ بېشىدا،
باشلىدى ئەلنى ئۇتۇق پەللىسىگە.

ۋالىيلار، باشقارمىنىڭ مەسئۇللىرى،
ئايانماي بەردى مەبلەغ قىلىپ ھىممەت.
خەلقىم دەپ پەرۋانىدەك كۆيگەنلەرگە،
ياغدۇردى چىرا خەلقى ئالقىش رەھمەت.

يەڭ تۈرۈپ چىقتى سانسىز پىدائىيلار،
جەڭگاھقا بىرىنچى بوپ ئېتىلغىنلى.
كۆرەڭلەپ گىدەيگەن چۆل دېۋىسىنىڭ،
بېشىدا چاقماق بولۇپ چېقىلغىلى.

قىزىدى تومۇردا قان ئۆركەشلىنىپ،
ئىرادە بولىقىدىن تاشتى كەۋسەر.
دەشتىلەرنى ماكان قىلدى تۆھپىكارلار،
شىجائەت ئوكيانىدىن سۈزۈپ گۆھەر.

جەڭ پەيتى ئالدىن يۈرەر قوماندانىدەك،
ئالدىراش بولۇپ كەتتى غوپۇر ۋالىي①.
مەتنۇرى ئەخمەت جۇرىن② يۇمىدى كۆز،
يۇقىرانى قىلىش ئۈچۈن غەمدىن خالى.

قوراللار جاراڭلىدى چۆل قوينىدا،
بۇزۇلدى بارخانلارنىڭ ئۇيقۇسىمۇ.
يوقالدى سۆگەك غاجاپ ئادەتلەنگەن،
زېمىننىڭ راھەت بەخش تۇيغۇسىمۇ.

چۇقانلار ئۇيۇق بويلاپ قىلدى پەرۋاز،
ئۆملۈكنىڭ قۇدرىتىنى ئەيلەپ جاكار.
ئېدىرلار چۆمدى ھەيرەت، تەشۋىش، غەمگە،
داۋانلار شۇمشەرىگەنچە تۇتتى ياقا.

سىلكىندى بۇلۇت سۆيگەن كۈمۈش تاغلار،
باش تارتىپ غەپلەتتىكى خىياللاردىن.
چاقنىدى ئۈمىد نۇرى چوققىلاردا،
خۇش خەۋەر تارالدى شوخ شاماللاردىن.

ۋە لېكىن ئوغلانلارغا كەلدى تەتۈر،
جەڭگاھنىڭ جاپالىق يەر شارائىتى.
چېكىنىسە بوران، دەرھال پۈركۈيتتى ئوت،
قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچى ھارارىتى.

چېدىرلار ئۇچۇپ كەتتى يىراقلارغا،
كۆمۈلۈپ قالدى ئاش - نان، ئوزۇقلارمۇ.
دېرەكسىز غايىپ بولدى تاناپ تارتىپ،
ھېلىلا قېقىپ قويغان قوزۇقلارمۇ.

نەدە سۇ، نەدە قۇدۇق، نەدە بۇلاق؟
گاھ قۇرۇپ، يېرىلدى لەۋ، ئۆپرىدى جان.
كۆزلەرگە تىقىلدى قۇم دانىچىلىرى،
نىشاننى كۆرۈشكىمۇ بەرمەي ئىمكان.

---

① غوپۇر ۋالىي - مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ ۋالىيسى غوپۇر ئابدۇللانى كۆرسىتىدۇ؛ ② مەتنۇرى ئەخمەت - چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، بۇ قېتىمقى يول قۇرۇلۇشى داۋامىدا باش قوماندانلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان.

توقا يلار دال بولمىدى ھېچنېمىگە،
توسقۇنسىز يېغىپ تۇردى باشقا ئاپەت.
يوشۇردى جامالىنى پىنھان جايغا،
رىيازەت چەككەنلەردىن زەپەر- ئامەت.

چۆيۈندەك قاتتىق يەرگە ئۇرۇلغاندا،
قايرىلدى بىرسى گۇرجەك، كەتمەنلەرنىڭ.
سويۇلدى ئالقاندىكى قاپارتقۇلار،
بەختىنى كۆزلەپ ئاجىز - دەردمەنلەرنىڭ.

تۇرسىمۇ قۇتراپ جۇدۇن شىددەت بىلەن،
يالقۇنى ئۆچمىدى پاك يۈرەكلەرنىڭ.
پەيلىدىن ياندى ئاخىر جاھىل تۇپراق،
كۆچىنى دەڭسەپ قاۋۇل بىلەكلەرنىڭ.

پولاتتەك كۈچلۈك قوللار ئىسكەنجىدە،
سىقىلدى باياۋاننىڭ قانخور كېلى.
پۈكۈلمەس ئىرادىنىڭ زەربىسىدە،
ئۈشتۈلدى تەبىئەتنىڭ مۇدھىش بېلى.

ئويمانلار تىندۇرۇلدى تاش - توپىدا،
يول ئۇلى تەكشىلەندى تۈپتۈز قىلىپ.
پۈركۈلدى ئېرىتىلگەن قاپقارا ماي،
چىڭدالدى ماشىنىدا بېسىم بېرىپ.

بەش دەريا① تۆپىسىگە قوندى كۆۋرۈك،
ئەل بولدى باتۇرلارغا يەتتە داۋان②
يوقالدى ئۆلۈم خەۋپى كۆچكۈللەردىن،
مەنزىلگە يېتىش ئەمدى بولدى ئاسان.

بۇرۇنقى قىڭغىر - قىيسىق «يول» ئورنىدا،
كۆمۈشتەك يالتىرايدۇ ئۆزگە بىر يول.
ماتۇرلار سايرىشىدىن شىپا تېپىپ،
جانلاندى ھوشسىز ياتقان ئېدىر، ساي، غول.

ئېلىشىش داۋام قىلدى نەچچە ئايلاپ،
ھېچكىممۇ زارلانمىدى مۇشەققەتتىن،
يېزىلدى مۆجىزىدەك نۇرلۇق داستان،
ئەل - يۇرتقا بېغىشلانغان مۇھەببەتتىن.

تۇتاشتى شەھەر بىلەن يېزا - قىشلاق،
تۇتاشتى ئەلنىڭ ئوتلۇق سۆيگۈ مېھرى.
تەنتەنە بەزمىسىنى كۆرۈپ ھەتتا،
ئۇرلاندى بوۋاقلارنىڭ سەبىي چېھرى.

خەلقىمىز ئۇيۇلتاشتەك بولغاچ ئىناق،
يۈز ئاچتى مىسلىسىز بۇ شانلىق زەپەر.
ئېچىلدى گۈللىنىشنىڭ نۇرلۇق يولى،
باشلاندى قايناق چېلىش - قۇتلۇق سەپەر.

خاتىمە

گۈل قۇچتى خۇش ھىد چېچىپ داللارغا،
ئارماندا كەتكەن ئەجداد قەبرىسىنى.
تاڭالماس قىسمەت ئەمدى ئەۋلادلارغا،
ئۇلارنىڭ تارتىپ ئۆتكەن جەۋرىسىنى.

ئەسىرلىك ئارزۇ ئىلەك كۈلدى بۈگۈن،
كۈلدى دىل، كۈلدى زېمىن، كۈلدى ئاسمان.
ئىقبالغا قاراپ كۈلدى ئىلھام قىزى،
پۈتكۈسى جەزمەن يېڭى قۇتلۇق داستان.

◁••••••••••••••••••••••••••••••••••▷

ئۆچمەس سادالار

ئابدۇلئەھەد قادىرى

« يۈرەك ئوغرىسى »

ئالبۇمىمدا نۇرغۇن سۈرەت بار،
ئۆزۈمۇ مىنىڭمۇ، ئۆزگىلەرنىڭمۇ.
ئىزناسى بار (ئۆچمەس يادىكار)،
ياشلىقىمىكى سەزگۈلەرنىڭمۇ.

ۋاراقلايمەن كۈندە بىر قېتىم،
ھا ياجانلىق ھېسقا بوغۇلۇپ.
نېمىشقىدۇر، بىر تال سۈرىتىم،
ئىز - دېرەكسىز كەتتى يوقىلىپ.

① بەش دەريا-چۆرۈش، چاقار، ھەسەمتەن، يۆلچىن، ھادىنان دەريالىرىنى كۆرسىتىدۇ
② يەتتە داۋان-يانچىقىش، سېرىلماقۇم، ئاقتاز، توپچا، قىرى قۇم، ئېشەككاتا، ئۆلۈقاتا داۋانلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىز ـ دېرەكسىز كەتتى يوقىلىپ،
مەن سېنىڭدىن قىلىمەن گۇمان.
چۈنكى قويدۇڭ بىر ئاز چاندۇرۇپ،
ئالبۇمىمنى كۆرگەندىن بۇيان...

دىل سىرىڭنى ھەرىكىتىڭ بىلەن،
ماڭا ئايان ئېتەي دېدىڭمۇ.
ياكى پىنھان سۈرىتىم بىلەن،
مۇرادىڭغا يېتەي دېدىڭمۇ؟

ئاشۇ بىر تال سۈرەت تۈپەيلى،
يۈرىكىمنى قويدۇم يۈتتۈرۈپ.
سۈرىتىمنى بەرمىسەڭ، مەيلى،
يۈرىكىمنى بەرگىن قايتۇرۇپ.

سوراپ ئالساڭ بېرەتتىمغۇ مەن،
(شۇ ئەمەسمۇ ئىشنىڭ توغرىسى).
بۇ سۆزۈمگە كۆزلىرىڭمۇ تەن،
ئەسلى ئۆزۈڭ يۈرەك ئوغرىسى!

تەشنا يۈرەك تىترەيدۇ تاردەك

چۈشۈم ئەمەس ئوڭۇمدا دىلبەر،
سۇندى ماڭا قاشتاش جامدا مەي.
يار قېشىڭدا تۇرسا جىلمىيىپ،
قايتۇرغىلى بولامدۇ ئىچمەي.
يار كۆڭلىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن،
كۆتۈرۈپلا ئىچتىم «ياق» دېمەي.
ئاھ، نېمىشقا ئىچمىدىم بۇرۇن،
شۇنداق بولسا مەي دېگەن، ھەي ـ ھەي...!
مەي ئىچمەيتتىم، مەيدىن قاچاتتىم،
مەينى «ھارام» دەيتتى بوۋامىمۇ.
مەن بىر رايىش، ئاتام «تەقۋادار» —
مېنىڭ ئۈچ بوپ ئۈستى بالامىمۇ.
مەيدىن ھەزەر ئەيلىگە نىسپى،
مەستلىكنى خوپ كۆرمىگەن يىرى،
مەيسىز كۆڭۈل تاپماي قانائەت،
ئىچمەشقىلى تۇردى يارامىمۇ.
توۋا دەيمەن چەكلىك ھاياتتا،
ئەجەب ئىشلار ئۇچرايدىكەنغۇ.
مەست بولمىغان باشنىڭ ۋېنىتىسى،
شۇنچە بالدۇر ئۇپرايدىكەنغۇ.

قەدەم باسسام ئالدىمدا سايەم،
ماڭدامدا بىر مۇدۇرۇش، يىقىلىش!
«ئوك» زۇۋانىم ئاڭلاندى «تەتۈر»
تىنىقىمدا تىترەش، سىقىلىش...
گۈل كۆرۈندى كۆزۈمگە تىكەن،
ياتالمىدىم جۆيلۈپ كېچە مەن.
مەيسىزلىكنىڭ كەيپى شۇ بولسا،
مەي كەلتۈرگىن، دەردى ئىچىمەن!
قېنى دىلبەر، مەينى قۇيغىنا!
ئېتىزلىرىم كەتتى سۇسىراپ.
لېۋىمدە گەز، يۈرىكىمدە چاك،
ۋۇجۇدۇمغا ھاكىم ئىز تىراپ!
پۇچۇلانسۇن ئەبجەش ئەقىدە،
ئىچەي ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ.
چۈشلىرىمنى قىلىپ مەست ـ بىھوش،
مەن يوقاتقان ئۆزۈمنى تاپاي.
چىققسا مەيلى مەستلىكتە جېنىم،
لەھەتتىمۇ مەي ئىچىپ ياتاي...!

سەھەردىكى چۈش

قۇلاق سېلىپ ئاڭلىغىن موما،
سەھەر كۆرگەن چۈشۈمنى ساڭا.
سۆزلەپ بېرەي،
سەنمۇ بىر چاغدا،
چۆچەك ئېيتىپ بەرگەنغۇ ماڭا.
چۆچەكىڭدە ساماۋى چۈشلەر،
بار ئىدى ھەم قىزىق كەچمىشلەر.

كىرىپ قاپتۇ بۈگۈن چۈشۈمگە،
سەن سۆزلىگەن ئاشۇ چۆچەكلەر...
ئېسىمدە يوق، ئاخشام كۆرگىنىم،
ئېسىمدە بار، لېكىن سەھەردە.
كۆرگەن تاتلىق چۈشلىرىم ئەمما،
چۆچەك قىزلار، چۆچەك يىگىتلەر.

چۆچەك ئۇندەش، چۆچەك چېكىتلەر،
پۇت - قولۇمدىن كۆتەرگىنىچە.
ئېلىپ باردى مېنى ئالدىڭغا،
چۆچەك بولۇپ تۆكۈلدۇم يەرگە.
باسقىنىڭدا مېنى باغرىڭغا.
تىرىۋالدىڭ شۇئان ئېتەككە.

ئۇراپ مېنى رەڭدار يىپەككە،
ئېسىپ قويدۇڭ شەپەق بويىنغا!...
ئاھ، شەپقەتلىك چۆچەكچى موما،
چۆچەك ئېيتىپ بەرگىن، بولاي خۇش.
كۆرەي پات - پات چۈشۈمدە سېنى،
خەيرلىكتۇر سەھەردىكى چۈش!

يىگىت

نامانجان تۇرسۇن

پۇل - مېلىڭ كۆپ بولسىلا سەن «باي» ئاتالمايسەن يىگىت،
مەنىۋى ئاچلىقنى پۇل بىرلە ياپالمايسەن يىگىت.
«پۇل - پۇچەك»— پۇلدىن نادانلىق شەھرىدە تاپساڭمۇ يۈز،
ئىلمىي ئاردى ئالىمىدە يۈز تاپالمايسەن يىگىت.
پۇل بىلەن قانداقمۇ ئۆلچەنسۇن يىگىتنىڭ قىممىتى،
قىممىتىڭ ئۆلچەمگە توشماي گۈل ئاچالمايسەن يىگىت.
بەلكى سەن ئويلايدىغانسەن: «بولسا پۇل ھەل ھەممىسى»،
بۇ ئويۇڭ بىرلە ئېلىمگە كۈچ قاتالمايسەن يىگىت.
سەن ئۆزۈڭنى چوڭ تۇتۇپ يۈرسەڭمۇ پۇل كۆپ مەندە دەپ،
ۋەزنى سۆلەتتىن يۈرەككە ئوت ياقالمايسەن يىگىت.
ئەل - ۋەتەنگە تۆھپە - نەپسىز يۈرگىنىڭ — يوق بولغىنىڭ،
سەن بۇ ھالدا گۆردىمۇ بىل، تىنچ ياتالمايسەن يىگىت.
پۇلمۇ تاپ، ئىشلەت ئۇنى ئىدراك يولىغا، قوچ شەرەپ،
بولمىسا يۇرت ئالدىدا يىگىت ئاتالمايسەن يىگىت!

تۆنلەر ئويغاق، تۇيغۇلار ئويغاق

گۈلئەنبەر يۈسۈپ

پۇراقلار بار

(مۇۋەششەھ)

ئازاب سىڭگەن تىنىقلاردا ھامان ئىشقى - پىراقلار بار،
ۋۇجۇدى تۇرسىمۇ بىللە لېكىن روھى يىراقلار بار.
تاراپ قۇندۇز چېچىنى يار، ئىرادە ئەيلىسە دىلدىن،
نىگار ۋەسلىگە يەتمەككە ئاڭا تۈندە چىراغلار بار.
ئەبەد ئۆلمەس شېئىر چىققاي سېزىملەر پاك، قىران چاغدا،
ئاشۇ روھلارنى ياشناتقان سۆزۈك، سىرداش بۇلاقلار بار.
شامماللار ئەركىلەپ كەلسە ئۇنى باغرىڭغا چىڭ باسقىن،
سەۋەبكى ئۇندا يارىڭنىڭ ھىدى سىڭگەن پۇراقلار بار،

تەنها

(يېڭى خاتىرىسىدىن)

سېنى ياد ئەيلىدىم دىلدار، دۇتارىمنى چېلىپ، تەنها،
ئاشۇ شېرىن مىنۇتلارنى ئېسىمگە مەن ئېلىپ، تەنها.
شاماللار ئەركىلەپ كەلسە سېنىڭ پەرۋىشلىگەن گۈلۈڭ،
تاراتقان خۇش پۇراقلارنى سۈمۈردۈم مەن قېنىپ، تەنها.
خىياللار ئەيلىشەر پەرۋاز زېمىن نۇر ئىلكىدە كۈلسە،
تولۇنئاي جىلۋىسى دىلغا بىدارلىقنى سېلىپ، تەنها.
خىيالەن مۆكۈدىشىپ چىقتىم سېنىڭ بىرلە ئەجەب شېرىن،
دېرىزەڭ قېشىغا ئاستا پىچىرلاپ مەن كېلىپ، تەنها.

يىراق بولسۇن...

(مۇۋەششەھ)

يىراق بولسۇن، يىراق بولسۇن، ئازاب مەندىن يىراق بولسۇن،
ئىگەر بولسا دىلى ئاتەش، دىلىمدا ئوت – يىراق بولسۇن.
ئۈمىد تۇغقان تىلەكلەردە شائىرلىقنىڭ تاماسى بار،
پۈتەي تۈنلەردە مەن نەزمە، ماڭا نۇرلۇق چىراغ بولسۇن.
رىتىمسىز يۈرىكىڭ بىرلە يىراقلارنى ماكان ئەيلە،
ئاشۇ پىنهاندا ئاي كۈلگەن سۈزۈك، ئويغاق بۇلاق بولسۇن...
ئەقىدە باغلىماي گۈلگە كېپىنەكتەك ئۇچۇپ يۈرسەڭ،
ئاشۇ گۈللەردە قانداقمۇ ھەقىقىي بىر پۇراق بولسۇن؟
كۆڭۈل، ۋىجدان سارايىغا ئۆزۈڭ مەيلىڭچە كىرگەيسەن،
شەرەپ بىلگىنكى ئۇ جايدا ساڭا قانچە سوراق بولسۇن.

پادىچى بالا ناخشىسى

ئەخمەتجان تۇرۇپ

تۇتۇپ مەھكەم ئالتۇن تاياقنى،
كېتىپ بارار پادىچى بالا.
«تېز ناخشاڭنى ئوقۇپ بەرگىن» دەپ،
قۇچاقىنى ئاچار كەڭ دالا.
ماڭار ھەتتا كۆنمۇ ئەگىشىپ،
بولۇپ قالغاچ شۇ ناخشىغا رام.
ھەيدەپ بالا قويىنى سىلىق،
ناخشا ئېيتار، ئالماستىن ئارام:

— كېلەلمەسكەن بەزى دوستلىرىم،
ئوتلاقلاردا بۆرە بارمىش دەپ.
بۆرىدىنمۇ قورقامدۇ كىشى،
قاچار، كەلسە تايىقىمنى يەپ.
قانداقلارچە كېلەلمىسۇن ئۇ؟
تۇرسام تايغان بىلەن شۇنچە ئەپ.
كەلسە قوينى باقساق بىرلىشىپ،
تايغا نىسبەزمۇ قوغلايتتۇق ئۇنى،
تۆزىسەك يىزمۇ جەڭچىلەردەك سەپ:

يۇسۇپ توختى

«كىشى ھايات يولىدا باشتىن كەچۈرگەن ۋەقەلىرى ئارىسىدا، بەختلىك دەپ ئويلىغان زامانلىرىنى ھەر قاچان يادىغا ئېلىشتىن روھلىنىدۇ».

— ئايبېكنىڭ «قۇتلۇق قان» رومانىدىن.

ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ ئاشۇ كۈنلەرگە يەتتە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

قەدىمكى خوتەننىڭ ئىللىق مېھرى يىراق - يىراقلاردىن كەلگەن ئەزىز مېھمانلىرىنى ئۆز باغرىغا يىغقانىدى.

خوتەن ئاسمىنى خۇددى ناۋايى زامانىدىكى ھىرات جامەلىرىنىڭ نەپىس - رەڭدار نەقىشلىرىدەك، چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلار بىلەن تولغانىدى. شۇنىڭدىن بېرى ئاسماندىن نۇرغۇن يۇلتۇزلار ساقىپ چۈشۈپ كەتتى. ئاشۇ سورۇندىكى بەزى زاتلار خاتىرىمىزدە، شۇ كۈنلەردىكى خۇشخۇي سىمالىرىنى قالدۇرۇپ، ئارىمىزدىن مەڭگۈ كەتتى.

دېمەك، ئىككىنچى قېتىم يەنە شۇنداق بىر جەم بولۇشنى خىيال قىلىشلا مۇمكىن، ئەمما ئۇنى ئەمەلىيەتتە تەكرارلاش مۇمكىن ئەمەس.

مېنىڭ شۇ كۈنلەرنى ئەسلەپ، بىر قانچە سەھىپە يېزىپ قالدۇرۇش ئىستىكىمنىڭ سەۋەبىمۇ ئەنە شۇ.

كىشىنىڭ كەيپىياتىنى تەڭشەيدىغان سالقىن باشلىنىپ، شەھەر ئاسمىنىغا چىرايلىق كۆكۈم يېيىلىشقا باشلىغاندا مەن يېقىن بىر سۆھبەتدىشىم بىلەن بىللە، خوتەن مېھمانخانىسىنىڭ باغ تەرەپ ئىشىكىدىن كىرىپ كەلدىم. كارىدوردا سۇس چىراغ يېنىپ تۇراتتى. كارىدورنىڭ سول تەرىپىدىن ئوتتۇرا بويلۇق، ئۈستىگە باشتىن - ئاياغ بېغىرەڭ كىيىم كىيگەن، بېزىگە تونۇش يازغۇچى ئابلىمىت سابىر بىلەن ياشانغان، ئوتتۇرا بويلۇق، ئاق سېرىق يۈزلۈك، ئاق ئارىلىغان چىرايلىق يۇمىلاق بېشىغا چىمەن دوپپا كىيگەن، سەل ئالدىغا ئېڭىشكەن، مۇلايىم بىر كىشى بىز تەرەپكە قاراپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى.

— تىنچلىقمۇ؟ بالا - چاقىلار ئامانمۇ؟ ئوبدان تۇرۇۋاتامسىز؟ مەن ھەش - پەش دېگۈچە سورالغان بۇ ئامان - ئېسەنلىك سوئاللىرىغا تەمتىرەپ، ھەيدۇقۇش ئىچىدە، شۇنداق، ھەدېگەندەك جاۋابلارنى

بېرىسىپ، ئاران ئۆلگۈردۇم ۋە چىڭ سىقىشىپ تۇرغان ئىسسىق قوللىرىمىزنى قويۇپ بېرىشمەي، دەھلىزدىكى سافاغا كېلىپ ئولتۇرۇشتۇق. ھېلىقى كىشى بىزدىن ئايرىلىپ، ئۇدۇلىمىزدىكى سافاغا بېرىپ ئورۇن ئالدى. بىز ھەممىنى ئۇنتۇپ، قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇق.

بىر چاغلاردا، پاراڭلىرىمىز خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلغان بولسا كېرەك، ئۇدۇلىمىزدا بىزنىڭ سۆھبىتىمىزگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇرغان ھېلىقى كىشى:

— كېپىڭلار ئەجەبمۇ تۆكىمەي كەتتىمغۇ، سىلەرنىڭ؟ — دېدى — دە، ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن تىزىغا بىر شاپىلاق ئۇردى — دە، بىزگە قاراپ، مۇلايىمغىنا كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ياق، زۇنۇنكا، گەپ تۆكىدى، گەپ تۆگەپ قالدى، — دېدى سۆھبەتدىشىم ئابلىمىت سابىر قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ.

مەن ھەيران بولۇپ، ھېلىقى مويسىپىت كىشىگە باشقىدىن سىنچىلاپ قاراشقا باشلىدىم.

— زۇنۇن قادىر!... بىز ھەمىشە ئويلاپ، ياد ئېتىپ يۈرگەن، باللىق چاغلىرىمىزدىن باشلاپ، قەلبىمىز تۆرىدىن ئورۇن ئالغان، خەلقىمىز ئارىسىدا يۈكسەك ئىززەت-ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان، خەلق بىزنىڭ يازغۇچىمىز، دەپ ھېسابلايدىغان، سۆيۈملۈك ئەدىب ئاشۇمىدۇ؟!..

مەن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتىمغۇ، سۈرەتلىرىنى كۆپ كۆرگەن ئىدىمغۇ؟ مەن ئۇنىڭ ناتونۇش ئىخلاسمەنلىرىدىن بىرى بولساممۇ، ئەجەب، بۈگۈن ئالدىمدا تۇرسا، تونۇماي قاپتىمەنا؟!...

ئەمدي يادىمغا كەلدي، ئۇ مەن تەرەپكە قاراپ، كارىدوردىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا، ئابلىمىت سابىر بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، ئۇ كىشىگە دىققەت قىلمىغانىكەنمەن. راست، مۇنداقلا بىر كۆز يۈگۈرتۈپ قويغانىكەنمەن. «ئالتۇن تۇرسا سايىدا، تونۇمىسا نېمە پايدا» دېگەننىڭ ئۆزى بوپتۇ-دە! ئۇنىڭ ئۈستىگە شۇنداق ئاددىي كۆتۈلمىگەن بىر كىشىنىڭ زۇنۇن قادىر بولۇپ چىقىشى، مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمغا سىغمايتتى. مانا ئەمدى مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىمدىن باشلاپ، غايىبانە ئىشتىياق باغلاپ، ھېكايىلىرىنى ئەقىدە-ئىخلاس بىلەن ئوقۇپ يۈرگەن بىر كىشىنىڭ دىدارىنى كۆرۈشكە خۇدا نېسىپ قىپتۇ، تەقدىرنىڭ بۇنداق تاسادىپىي پۇرسىتىدىن ئىنتايىن مەمنۇن بولدۇم.

ئۇزاق ئۆتمەي «تارىم» ژۇرنىلى بىلەن «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى بىرلىشىپ ئۇيۇشتۇرغان بۇ بەدىئىي ئىجادىيەت يىغىنى ئۈچ گۇرۇپپا بويىچە ئېلىپ كەلگەن قولىيازمىلارنى ئوتتۇرىغا قويۇش باسقۇچىغا كىردى.

چۈشەندۈرۈش بەھاجەتكى، بۇلارنىڭ ئىچىدە قىرىق نەچچە يىللاردىن باشلاپ، قولىغا قەلەم ئېلىپ، ئۆز ئەسەرلىرى بىلەن خەلقىمىز ئىچىدە ئۇزۇندىن بېرى نامى مەشھۇر بولغانلارمۇ، بۇنىڭ ئەكسىچە بىزدەك ئەمدىلا قولىغا قەلەم ئېلىپ، ئۇنى - بۇنى يېزىپ، قەغەز يىرتىشنى ئۆگىنىۋاتقانلارمۇ، باھاردىكى نوتىلاردەك، تېخى ياپ-ياش «موللىچاق»لارمۇ بار ئىدى. چوڭ گۇرۇپپىلار بويىچە ئەسەر ئۆزگەرتىشتىن بۇرۇن، پۈتۈن سورۇن ئەھلى بىر يەرگە جەم بولۇپ، نەمۇنە ھېسابىدا بىر قىسىم ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوتتۇرىغا قو-

يۇش، تۈزىتىش ئىشى باشلاندى. كۆپچىلىك تالاش - تارتىش قىلىشاتتى، بەزى ئەسەرلەر ئۈستىدە ئالاھىدە توختىلىپ تۇرلۇك مۇلاھىزىلەرنى ئوتتۇرىغا تاشلايتتى. كۆپچىلىك قاتناشقان سورۇندا، مىڭ جاپادا پۈتتۈرگەن ئىشىمنىڭ ئېغىر نۇقسانلىرىنى ئاڭلاش قەلەم ئىگىسى ئۈچۈن كىشىنى بەكمۇ خىجىل قىلىدىغان، روھىنى تازا چۈشۈرىدىغان بىر ئىش. بىراق بۇ بىزدەك خام ھەۋەسكارلار ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى، خېلى پىشقان يازغۇچىلار ئۈچۈنمۇ، تۈيدۇرماي تەسىر كۆرسىتىدىغان ئۈنۈملۈك دورا. ئۇ، ئۆز - ئۆزىگە ئەخمىقانىلارچە ئىشىنىپ كېتىش كېسەللىكىگە شىپا بولىدىغان دورا.

مەن بەكمۇ ئەنسىرەپ كەتتىم. بىرەرپارچە ھېكايە ئوقۇسام بولارمۇ ياكى قاملاشمىغان بىر نەتىجە چىقارمۇ؟

ھاياتىمدىكى پۈتۈن غەم - غۇسسىلىرىم ئۇنتۇلۇپ، كۆز ئالدىمدىكى «سىراجىكۆۋرۈك» تىن قانداق ئۆتۈش غېمى بىلەن بەنت بولۇپ كەتتىم. ئېلىپ بارغان «ھېكايە» لىرىم ئۈستىدە كۈن - تۈن، كۆكلەكلىرىمنى سىيلىپ تاشلاپ، تەرلەپ- پىشىپ ئىشلەشكە كىرىشىپ كەتتىم. ۋاقىت ناھايىتى زىچ ئىدى. ئادەم تولىمۇ تىتتىت بولاتتى، بىر كۈن بىر يەردە تۇرساق، بىر كۈن ئۇ يەرگە ماڭغان بولاتتۇق. ۋاقىت شۇ يوسۇندا ئالدىراپ ئۆتۈۋەردى... شۇنىڭغا قارىماي مېھماندوست خوتەن خەلقى داستىخانلىرىنى كەڭ يېيىپ، ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى نېمەتلىرى بىلەن كۈتۈۋېلىشاتتى.

ئاخىرىيەتتىنچى ئاۋغۇست، پېشىن مەزگىلىدە لاسكوي يېزىلىق ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ يىغىن زالى ئالدىدا ھېكايە ئوتتۇرىغا قويۇش نۆۋىتى ماڭا كېلىپ توختىغانىدى. گۇرۇپپىمىزدا زۇنۇن قادىر قاتارلىق ئونبەشكە يېقىن كىشى بار ئىدى. مەن ھودۇققان ۋە تولىمۇ تەشۋىشلەنگەن ھالدا «تەشۋىشلىك سەپەر» ناملىق ھېكايەمنى ئوقۇشقا باشلىدىم، ئۇلار جىمجىت ئولتۇرۇشاتتى، مەن بولسام خۇددى بۇلۇت ئۈستىدە كېتىۋاتقاندەك، ئۆزۈمگە - ئۆزۈم ئىگە ئەمەس ئىدىم... سۇر باساتتى، تەرلەپ - پىشاتتىم... ھېكايە ئوقۇلۇپ بولدى، تۈگىدى، بىر ئاز جىملىقتىن كېيىن:

— قېنى، بالىلار، بۇ ھېكايىگە ئۆز قارىشىڭلارنى ئوتتۇرىغا قويمامسىلەر، — دېدى، زۇنۇن قادىر ھەممەيلەنگە بىر-بىرلەپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، مەن سورۇندىكىلەرنىڭ ئۇزايىدىن بىر ئاسايىشلىق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم ۋە شۇ ئارىلىقتا بىر ئاز غەيرەتكە كېلىپ، ئۆزۈمدىكى جىددىيلىكنىڭ بوشاپ تارقىلىۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

— سىزدە ھېكايە ئېلېمېنتى بار ئىكەن، — دېدى غۇلجىلىق ياش ھەم شاش شائىر ماخمۇت مۇھەممەت. سورۇندىكىلەر كېلىشىۋالغاندەك، پاراقتە كۈلۈشۈپ كەتتى.

— شۇنداق، ھېكايىنىڭ قىسقا، كىچىك بولۇشىغا قارىماي، قۇرۇلمىسى مۇكەممەل، ۋەقەلىك ئىزچىل ۋە جىددى، ئەسەرقەھرىمانىنىڭ خاراكتېرى ياخشى يورۇتۇلغان، — دېدى تۇرپانلىق يازغۇچى ھېلىمنىياز قادىر.

— ھە، قېنى، بالىلار، يەنە نېمىلەرنى ھېس قىلدىڭلار؟ — زۇنۇن قادىر كۆپچىلىكنى پىكىر قىلىشقا ئۈندەپ تۇراتتى.

— مېنىڭچە، ھېكايىنىڭ تېمىسىنى يەنە بىر قېتىم ئويلىشىپ بېقىشقا بولامدۇ

يوق؟ كۆپچىلىك غۇلغۇلا قىلىپ باقسا دېدى، — پېشقەدەم يازغۇچىلاردىن ئابىلا ئەخمىدى.

كۆپچىلىك ھېكايىنىڭ تىلىدىكى يەنە بەزى ئارتۇقچىلىقلىرى ھەققىدە قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقاندا، زۇنۇن قادىرى سەممىي كۈلۈپ تۇرۇپ:

— بولدى، بولدى، بۇ بالىنى بەكمۇ ماختىۋەتتىڭلارغۇ، — دېدى مېنىڭ روھىمنى كۆتۈرۈپ (لېكىن مېنىڭ قىرىق ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان بىر «بالا» ئىكەنلىكىمنى زۇنۇن قادىردەك بىر ئادەمشۇناس يازغۇچىنىڭ بىلمەسلىكى مۇمكىنمۇ؟) سورۇندا بىر قىزغىن خۇشچاقچاق كەيپىيات ھۆكۈم سۈرەتتى.

— شۇنداق ياخشى يېزىلغان! — دېدى زۇنۇن قادىر كۆپچىلىككە بىر - بىرلەپ سىنچىلاپ قاراپ چىقىپ، يۇمشاق ۋە بىلىنەر - بىلىنمەس بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

— ھېكايە مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدىكى بىر دېھقاننىڭ تۇرمۇشىنى قىسقا، ئىخچام قىلىپ كۆرسىتىپ بەرگەن. ھېكايە ناھايىتى قىسقا بولسىمۇ، پۇختا، ئەستايىدىل، پىششىق يېزىلغان، لېكىن سەن ئۆزۈڭ ئويلاپ كۆر، ھېكايەڭنىڭ تېمىسىنى «تەشۋىشلىك سەپەر» دېگەندىن كۆرە، ھېكايىنىڭ باش ۋە ئاخىر تەرىپىگە، ھېكايىدىكى شۇ بىچارە دېھقاننىڭ باي بولۇپ، يوقىلىپ كەتكەن ئوغلىنىڭ ئىككىنچى قېتىم يەنە شۇ يولدا شەھەرگە ئۆزى سېتىۋالغان تراكتور بىلەن ئاشلىق سېتىشقا ماڭغانلىقىدەك بىر ئىپىزوتنى كىرگۈزۈپ قوي ۋە «ئىككى قېتىملىق سەپەر» ياكى «ئوخشىمىغان سەپەر»① دەپ تېما قويساڭمۇ بولىدۇ، بۇنى ئۆزۈڭ ئويلاپ كۆر! ھە؟- چۈشىنىۋاتامسەن؟- دېدى.

ئۇ يەنە بىر ئاز سۆزدىن توختاپ:

— «تارىم»دىكىلەر نېمىشقا مۇشۇ خىلدىكى، مۇشۇنداق ياخشى ھېكايىلەرنى باسمايدىغاندۇ، ئىچكى ئۆلكىلەردىكى ژۇرناللاردىمۇ مۇشۇنداق ھېكايىلەر — مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى يازغان ھېكايىلەر كۆپقۇ؟- دېدى.

شۇ ئەسنادا «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى، يازغۇچى ئەخەت تۇردى ئاسماندىن چۈشكەندەك بىزدىن ئۇن - ئۇنبەش قەدەم نېرىدىكى پەشتاقتىن تېز - تېز تاقلاپ چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى.

— ئۇنى چاقىرايلى، ئۇنى چاقىرايلى، — دېدى كىمدۇر بىرى.

— بولدى، بولدى، چاقىرماڭلار، ئۇلار ھازىر مۇنداق ھېكايىلەرنى مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى يېزىپتۇ دېيىشىپ، بېسىشتىن قورقىدۇ. بىزنىڭ زۆھرەمۇ بىر نەچچە كۇپلېت شېئىر يېزىپ، مېنىڭ يېنىمغا ئېلىپ كەلگەنىكەن، مەن كۆرۈپ چىقىپ، بولىدىكەن، بېرىۋەرگىن، دېۋېدىم، لېكىن، قارىما مىسلەر؟ لېكىن شۇ شېئىردىن ئىككى-ئۈچ كۇپلېتىنى قىرقىپ تاشلاپتۇ، ياخشى يېرىنى ئېلىۋەتكەن گەپتە، كېيىن مەن زۆھرەگە: بولدى، قوي، ئۇلار شۇنداق قىلىپ ئادەتلىنىپ قالغان دەپ، تەسەللىي بېرىپ قويدۇم ئەمەسمۇ، دەپ ئۆزىنىڭ قورساق كۆپىكىنى تۆكتى.

— ھېكايەڭدىكى يەنە بىر مەسىلە — ۋاقىت، بۇنى يەتمىش ئۈچىنچى ياكى يەتمىش بەشىنچى يىلىغا ئېنىق بېكىتىشىڭ كېرەك. بولمىسا چاتاق چىقىدۇ. يەنە بىرى، ھېكايەڭنىڭ تىلىغا يەنە بىر قېتىم قايتا ئىشلە، سەن باشقىلارنىڭ ئىككى سۆزىنى بىلىپ - بىلمەي ئىشلىتىپ قويۇپسەن، دەپ ماڭا تەنبىھ بەردى (ئۇ

① بۇ ھېكايە «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1986 - يىللىق 1 - سانىدا بېسىلغان.

مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، سۆزدىن توختاپ،
قەتئىيلىشىپ، ئاچچىقى كەلگەن هالدا، ـ
هەي، جېنىم يولداشلار، باشقىلارنىڭ تى-
لىنى ئۆز ئەسەرلىرىڭلاردا ئىشلەتمەسەڭ-
لار،ـ دېدى ۋە ئورۇمچىدىكى قايسىبىر ئا-
تاقلىق شەخسنىڭ، ئۆزگىلەرنىڭ تىلىنى
ئىشلىتىپ ـ كۆلكىلىك بىر ۋەقەنىڭ بولۇپ
ئۆتكەنلىكىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى.

ئاۋغۇستنىڭ ئايدىڭ تۈنلىرىدىكى كېچە
ئاسمىنى يۇلتۇزلار بىلەن تولغان. ئاخشام
كۆكۈم قاراڭغۇلۇقىدا يوقالغان تال ـ تې-
رەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى يامغۇردا يۇ-
يۇلغاندەك، ئاي نۇرىدا پارقىرايدۇ. هاۋا
سالقىن ۋە ساپ، ناهايىتى يېنىك شامال
چىقىپ تۇرىدۇ.

ئاخشامدىن بېرى قانچىلىك ئۇخلىغان-
لىقىمنى بىلمەيمەن (مەن ئادەتتە سائەت
ئىشلەتمەيمەن)، يېنىمدىكىلەرنى ئويغى-
تىۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ئاستا ئورنۇمدىن
تۇردۇم ـ دە، بىنانىڭ ئارقا تەرىپىدىكى
باغ ئىچىگە كىردىم. جەننەتمۇ بۇ، ئە-
جەبمۇ ئوخشىغان ئۈزۈملەر؟ پۈتۈن ئەت-
راپ ئۈزۈم بىلەن ئورالغان، ئېلېكتر چى-
راغلار تېخىچە يېنىپ تۇرۇپتۇ. باغ ئىچى-
دىن هېچقانداق تىۋىش ئاڭلانمايدۇ، سا-
فاغا كېلىپ يۆلەندىم، بىر نەچچە سائەت
ئىلگىرى مۇشۇ باغ ئىچىدە، دەل مەشەدە،
مېهمانلارغا ئىززەت ـ ئىكراملار كۆرسى-
تىپ، كۆڭۈل ئېچىش بولغان، داستىخانلار
نازۇ نېمەتلەر بىلەن لىپمۇ لىپ تول-
غانىدى، كۆڭۈلنى ئالالىغانداق ئويغا سې-
لىپ، يۈرەكلەرنى مەستخۇش قىلغان دىل-
رابا كۈيلەر ياڭرايتتى، هەممە چېهرى ـ
چىرايلاردا تەبەسسۇم ـ خۇشخۇيلۇق ئوي-
ناپ تۇراتتى. قەدەهلەر بولسا تېگىگىچە
بوشايتتى، پەدىلەر «غۇنچەم» نىڭ مۇڭ-
لۇق ۋە جۇشقۇن كۈيلىرىگە يۆتكىلىپ تۇ-
راتتى. ئاھ، ئىزگۈ كۈيلەر كۆڭۈللەرنى
ئېزىپ، كۆزلەردە ياشلار ئەگىيتتى، يۈرەك-
لەردە دولقۇنلاپ دەۋرەپ ئاققان يورۇڭ-
قاش دەرياسىدەك تاشقىنلايتتى...

گۈلدەك چىرايلىق، ئەجەبمۇ ئوماق بىر
قىز، پۈتۈن سورۇن ئەهلىنى سېهىرلەپ،
يىگىتلەرنىڭ ئارامىنى يوقىتىپ، غۇنچەم-
نىڭ ناخشىلىرىنى ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇ،
ناخشا ئەمەس، ئەپسۇن ئوقۇۋاتقاندەك
ئىدى، ئەندى پۈتۈن مەيداندا هايات توخ-
تاپ قالغاندەكلا سېزىلەتتى. ئۇ، ناخشىنى
ئوقۇپ كېلىۋېتىپ، يازغۇچى زۇنۇن قادىر-
نىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى ـ دە، قو-
لىدىكى بەكمۇ چوڭ، بىر تەرىپى قىزىل،
بىر يۈزى ئاق ئالمىنى چوڭ هۆرمەت بى-
لەن يازغۇچىغا ئۇزاتتى ـ دە، ئاجايىپ
لاتاپەت بىلەن نازۇك بېشىنى ئاستا
ئەگدى. باغ ئىچى گۈلدۈراس ئالقىشتىن
تىترەپ كەتتى!

پۈتۈن ئەزالىرىم بوشاپ، كېلىشمىغا بىر
نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك هاياجاندا ئۆ-
زۈمنى كۆز يېشىدىن تۇتالمايتتىم...

ياۋاش، مۇلايىم يازغۇچى بەكمۇ تار-
تىنىپ، بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئېسەنكىرەپ
قالغاندەك، ئەمما قىزغىن هالدا ئورنىدىن
تۇرۇپ، قىزنىڭ قولىدىكى ئالمىنى ئالدى.
بۇ خوتەن خەلقىنىڭ ئاجايىپ كەمتەر، سە-
مىمىي ـ سادىق، ئاق كۆڭۈل، ئادىل ئادەم-
گە بولغان ئېتىقاد ـ ئىخلاسى ئىدى.

بېشىدا چىمەن دوپپا، ئۇستىدە بەكمۇ
سۇس، ئاقۇش سېرىق كۆڭلەك، ساپما رې-
زىنكە ئاياغ بىلەن تۇرغان، ئاشۇ ئاددىي
كىشىنىڭ خەلق بىلەن تەقدىرداش ـ هەم-
نەپەس ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى ئىدى.

كېچە بىر يەرگە بېرىپ قالدى. خىيالى

لىرىم بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ، ئارىلىشىپ كەتكەنىدى. ئورنۇمدىن تۇرۇۋېتىپ، كۆكلۇم ئىختىيارسىز زۇنۇن قادىر تۇرۇۋاتقان ياتاق تەرەپكە تارتىپ كەتتى، مۇنداقلا يېپىپ قويۇلغان ياتاق ئىشىكىدە بىردەم قۇلاقلىرىمنى ئىشىكنىڭ يان ياغىچىغا چاپلىدىم. ئىچكىرىدىن ناھايىتى بوش، ئەمما بىر خىلدا «پۇش - پۇش» ئاۋازى كېلەتتى. بۇ - بەدىئىي سۆز ئۇستىسى، قىزغىن يازغۇچى تۇردى سامساق ئاكىمۇ ياكى زۇنۇن قادىرمۇ، بىلىش قىيىن ئىدى. ئېھتىيات بىلەن كەينىمگە ئۆرۈلۈپ، «خۇدا، ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغاي» دەپ پىچىرلىدىم - دە، ئاۋايلاپ دەسسەپ، قاراڭغۇ كارىدوردىن يۈرۈپ كەتتىم. لېكىن، ئەپسۇس، شۇ چاغدىمۇ ئىجتىھاتلىق، ھارماس - تالماس يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ بىر نەرسە يېزىۋاتقانلىقى مېنى بەكمۇ ھەيران قالدۇردى، ئاستا كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ قەغەز ئۈستىدىكى قەلىمىنىڭ شىرىلداپ ماڭغىنىنى، توك - توك قىلىپ قويغان چېكىت ئاۋازىنى ئاڭلاپ جايىمدا تۇرۇپ قالدىم. ئۇ، گويا شۇ «توك - توك» بىلەن، مېنىڭ كۆزلىرىمگە تىكىلىپ تۇرۇپ، كۈچلۈك، دىقماق قوللىرىنى يەلكەمگە تاشلاپ، چېكىپ تۇرۇپ: «ھەي يۈسۈپ، يۈسۈپ... قاچانمۇ ئويغىنارسەن - ھە؟» دېگەندەك قىلاتتى!...

× ×

ئالتىنچى ئاۋغۇست، سەھەردە گۈلباغدىن چۈشۈپ كەلگەن كىچىك ماشىنىلار قاتارىدا يېپيېڭى، قېنىق سېرىق رەڭلىك ئاپتوبۇس يورۇقچاش كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپ، بوستانلىق، گۈلىستانلىق يول باشلاندى. ماشىنىلار بىر چىرايلىق سەپ تۈزۈپ، خۇددى كۈز كۈنلىرى شىمالغا ماڭغان تۇرنىلاردەك مېڭىشاتتى...

مەن ئەتراپقا نەزەر سېلىپ، بۇ گۈزەل ۋەتىنىمنىڭ قەدىمكى ئىزنالىرىدىن بىرەر نەرسە كۆرمەكچى بولدۇمۇ ياكى باشقا تىلەكلەر بىلەنمۇ، خىيالىم ئاللىقاياقلارغا كەتتى:

... بىر چاغلاردا، مۇشۇ بوستانلىقلارنى ئارىلاپ يۇمشاق توپىلىق يوللاردىن ئۆز ئىنىسى قابىل سەنئەتكار دەللىلى، سوپىلارچە كېيىنگەن، خۇش ئاۋازلىق غەزەلچى سەپەردىشى موللا غەزەل قاتارلىقلارنى ئەگەشتۈرۈپ، يوللارنىڭ چېڭىنى توزۇتۇپ، كالىلىسىدا ئوتلۇق تەپەككۇرلار بىلەن زەلىلى ئۆتكەن.

ئۈستىدە قەلەندەرلەرچە جەندە-كۇلاھ، قولىدا ھاسا تاياق، ساپايە تۇتقان، قامەتلىك ۋە ئۆتكۈر سۆزلۈك، ھەييار شائىر مەشرەپ ھەر دوقمۇشتا ئۆزىنىڭ ئۆچمەس خاتىرىسىنى قالدۇرۇپ بۇ يوللاردىن ئۆتكەن... يەنە ساناقسىز كارۋانلار؛ ئاقىللار ۋە نادانلار مۇرات ئىزدەپ ۋە تەقدىرگە تەۋەككۈل قىلىپ، بۇ يوللاردىن ئۆتكەن...

نىمىشقىدۇر، يورۇقچاش بازىرىدىن ئۆتۈپ، ئېگىز بوستان دېگەن جايغا كەلگەندە، ماشىنىلار بىردىنلا مېڭىشتىن توختاپ قېلىشتى. بۇ يەردە ناھىيە مۆتىۋەرلىرىدىن بىر نەچچىسى بىزنىڭ كېلىشىمىزنى كۈتۈپ تۇرۇشقانىكەن. ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى باش بولۇپ، ھەممەيلەن بىلەن قىزغىن ھالدا بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ چىقتى. ئۇ رەتلىك كىيىنگەن، زېھنى ئوچۇق، خۇش مۇئامىلە كىشى ئىدى، ئۇنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدىن بىزنى ئېزىزلىغانلىقى ۋە چىن كۆڭلىدىن خۇش بولغانلىقى چىقىپ تۇراتتى، بىز شۇ كىشىنىڭ ھەمراھلىقىدا چەكسىز تۇتىشىپ كەتكەن، ياپېيشىل كەنتلەرنى

ئارىلاپ، سۇلار ئۆتۈشۈپ تۇرغان كۆۋرۈكلەردىن ئۆتۈپ، كۆزلىگەن مەنزىل — سامپۇلنىڭ بېغىغا يېتىپ كەلدۇق. باغ ئىچى باراقسان ئالمىلىق ئىدى. بۆك ئالما دەرەخلىرى ئوتتۇرىسىدا سەيلىچىلەر ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان كۆككۆل ئىچىش سەھنىسى بار ئىدى. قىپقىزىل چوغدەك يېنىپ تۇرغان ئاجايىپ نەپىس گىلەملەر كىشىگە بىر هوزۇر — ئاسايىشلىق بېغىشلايتتى، باغنىڭ سالقىن، نەمخۇش هاۋاسى يۈرەكلەرنى كۆتۈرۈپ، كۆڭۈللەرنى قوزغايتتى، هەممە جاي — جايلىرىغا كېلىپ ئورۇن ئېلىشتى، ئەمما، كۆزلەر جانان چىنىدەك چوڭ، غوج — غوج بولۇق، ساڭگىلاپ تۇرغان ئالمىلاردا ئىدى. بۇ ئالمىلار گويا شاخلار ئارىسىدىن مارىلاپ، گۈزەل قىزلارنىڭ هۆسنى — جامالىدەك هەۋەسنى تاڭ قالدۇرغانىدى. ماناسورۇننىڭ تۆرىدە، پېشقەدەم يازغۇچى-شائىرلاردىن ئىمىن تۇرسۇن ئاكا، قەييۇم تۇردى، يازغۇچى ئابدۇراخمان قاهارلار قايسىبىر مەسىلە ئۈستىدە مۇتالىئەگە چۈشكەنىدى. هە راست، ئۇلارنىڭ يېنىدىلا، مەندەھېكايىچىلىققا هەۋەس ئويغاتقان ئوقۇتقۇچۇم قاهار جېلىل بىلەن بەكمۇ كەمتەر، كىچىك كۆڭۈل، مېهرى ئىسسىق، ياش يازغۇچى مەتىمىن هوشۇر ۋە يازغۇچى ئابدۇللا ساۋۇت ئۆتكۈر تاماكىسىنى راسا شوراپ، خۇشچاقچاق شائىرلارنىڭ قىزىق لەتىپىلىرىدىن ئېلىقىپ كۈلۈپ، ئاڭلىشىۋاتاتتى.

تەمبۇر، دۇتار، داپنىڭ شوخ نەپىس كۈيلىرى يۈرەكلەرنى ئويغىتىپ، هەۋەس دەرياسىغا ئېلىپ ماڭاتتى... شېرىن تۇيغۇلار قانات قېقىپ، ئۆتكۈر مەينىڭ كۈچى بىلەن قوشۇلۇپ يايرىغان كۆڭۈللەر ئوت ئاتەش بولۇپ ياناتتى...

تالانتلىق شائىر مەھەممەتجان راشىدىن قايناپ تۇرغان ئوتلۇق تەسىراتىنى نەق مەيداندىلا شېئىر ئارقىلىق ئىپادىلەپ، پۈتۈن سورۇن ئەھلىنى ئارماندا قالدۇردى. ئۇنىڭ خوتەن خەلقىگە بولغان ياخشى تىلەكلىرى، تەشەككۈرى ئىپادىلەنگەن شېئىرى ئاخىرلاشقاندا، باغ ئىچى چاۋاك ئىچىدە قالدى، باغ ئۆتكۈر شېئىرىي پۇراق بىلەن نەپەسلەندى... ھەممىنىڭ شائىرغا مەسلىكى كېلىپ، بىر — بىرلىرىگە قاراشتى. ئادەملەر ئۆز هاياجانلىرىنى يىغالماي تۇرۇشقانلىرىدا، بۇ ئەنجۇمەندىن قاتتىق تەسىرلەنگەن ئۇلۇغ رەببىمىز بۇ تەنتەنىنى تەبرىكلىگەندەك، بەكمۇ چوڭ ۋە چىرايلىق بىر ئالما كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا، مەيداننىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى قىپقىزىل گىلەمنىڭ ئۈستىگە خۇددى بىر مۆجىزىدەك «پوك» قىلىپ چۈشتى...

ئۆمرىدە بەك تولا زىيارەت تارتقان، خورلىنىپ، كۆڭلى ئازارىيېگەن، قوزىدەك ياۋاش مويسىپىت يازغۇچى زۇنۇن قادىر ئۆزىنىڭ يەتمىش ئۈچ يېشىنى بىر بىلەن ئەنەشۇندىراق كۈلۈپ — چاقچاق قىلىپ ئۆتكۈزۈۋەتتى.

ئۇ، هاردۇق يەتكەن، قېرىسىپ مۈكچىيىپ قالغىنىغا قارىماي، خوتەننىڭ مەدەنىي يادىكارلىقلىرىنى، سەھرا — كەنتلىرىنى، باغۇ دەريالىرىنى، يولنىڭ ئۇزاق، هاۋانىڭ دىمىق، تىنىمسىز سەپەرلەرنىڭ جاپالىق بولۇشىغا قارىماي، زوق-شوخ بىلەن كۆرۈپ ئۇلگۈرگەنىدى...

... بىر كۈنى ئۇزاقتىكى قېرى چىنار دەرىخىنىڭ غولىغا سىنچىلاپ قاراپ كەتسە، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، دەريانىڭ ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئەيمەندۈرىدىغان تىك قىرغىقىغا قالغاچ ئۇۋىسىدەك بېكىپ قالغان قاراڭغۇ — ئىسلاش غاردىن بەللىرىنى

www.uyghurkitap.com

تۇتقان ھالدا كۈلۈمسىرەپ چىقاتتى...
يەنە بىر كۈنى بولسا ئۇزاق كىرىيىدى-
كى نەچچە يۈز يىل بۇرۇنقى تارىخىي
ئابىدە، ھەيۋەتلىك جامەنىڭ بەردەم ۋە
بېجىرىم تۈۋرۈكلىرى ئۇنى تولىمۇ ھەيە-
ران قالدۇراتتى... ئۇ يەنە ئۇزۇن جاپا-
لىق يوللاردا بالدۇرلا چوڭ ماشىنىغا چى-
قىۋېلىپ، يېنىدىكى سەپەرداشلىرى بىلەن
كەڭ - كۇشادە تاتلىق سۆھبەتلەر قۇرات-
تى. كىچىك، راھەت ماشىنىلارغا يۈگۈر-
مەيتتى... ئۇنىڭ ئاستا، يېقىملىق ئاۋا-
زى بىلەن ئېيتقان قەنتتەك سۆزلىرى يۈ-
رەككە ئوزۇق بولۇپ چېچىلاتتى...

بىر قېتىم شۇنداق يول تەرەددۇتى بى-
لەن ھەممىمىز ئالدىراش لاققا - لۇققى-
لىرىمىزنى كۆتۈرۈشۈپ، ماشىنىغا قاراپ
يۈگۈرۈشتۇق، كىم بىلسۇن، ماشىنا ماڭاي
دەپ تۇرۇشىغا، يازغۇچى ئايشەم ئەخمە-
دى ھاسىراپ - ھۆمىدەپ دېگەندەك، ما-
شىنا ئىچىگە كىرىپ كەلدى - دە، ئەت-
راپقا نەزەر تاشلاپ، ئولتۇراي دەپ تۇ-
رۇشىغا، ماشىنا قوزغالدى، ئايشەم ئەخ-
مەدى قاتتىق سىلكىنىشتىن مۇدۈرۈپ كېتىپ،
ئۇياق - بۇياققا چايقالدى -دە، نېمە قى-
لارىنى بىلمەي، شۇ پېتى بىرسىنىڭ ئۇس-
تىگە ئۆزىنى تاشلايدىغاندەك قىلاتتى. ھەم-
مەيلەن ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈشۈۋاتقاندا:
— يىقىلساڭ، مېنىڭ قوينۇمغا يىقىل!-
دېدى زۇنۇن قادىر ئۆزىنى تۇتالماي قا-
قاقلاپ كۈلۈپ.
ماشىنىنى تىترىتىپ، قاتتىق كۈلكە ھا-
ۋاغا كۆتۈرۈلدى...

× ×

خوتەن كۆك شاپتۇلىنىڭ تازا پىشىپ ۋە
قىيام باغلاپ، كىشىگە بىر لەززەت - ھو-
زۇر بېرىدىغان مەزگىللىرى ئىدى. بار-
غانلا يېرىمىزدە، ھەسەلدەك شېرىن، مۇز-
دەك سوغۇق، پوستى كېپىنەكنىڭ قاناتلى-
رىدەك نېپىز ۋە نازۇك، چىلىق - چىلىق
سۈبىلەن تولغان كۆك شاپتۇللار چوڭ-چوڭ
سېۋەت ۋە غەلۋىرلەردە مېھمانلاردىن ئې-
شىپ - تېشىپ تۇراتتى، ئاق ناۋات، كۆك
ناۋاتتەك قوغۇن - تاۋۇزلار بولسا ھەددى
ھېسابسىز ئىدى... داستىخاندىكى مېۋە -
چېۋىلەرنىڭ خىلى ناھايىتى نۇرغۇن بو-
لۇپ نازۇ نېمەتلەر، مېھماندوست خو-
تەن خەلقىنىڭ جانجان كىشىلىرىگە قىل-
غان ئەقىدە - ئىخلاسىنى، يۇمشاق كۆڭ-
لىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى؛ خۇددى بۇنىڭدىن
ئىككى يۈز يىل بۇرۇن خوتەندە ئۆتكەن
لىرىك شائىر قەلەندەر يازغاندەك:

خوتەندە بىر ئۈزۈم بار ئاتى كىشمىش،
بارى ئۈزۈمدىن ئول ئىلگەرى پىشمىش.
ۋىسالغۇسىنى يېسە ئايتور ئىنسان،
بەھاسىغا ئەگەر جان بەرسە ئەرزان.
مۇناقى بىرلە ساھىبى ئۈزۈمى،
ئېرۇر ھەر بىرسى خورمايى رۇمى.
ئانارو ئالمەسىن لەئلى بەدەخشان،
ئىشتىپ رەشكدىن ھەر دەم يۇتار قان.
ئانىڭ شافتالۇ، ئامۇدىكى، ئەي يار،
خوجەند نەشبەتەسى ئالدىدا بىكار.
ئەگەر ئالۇچەسىنى كۆرساڭ، ئەي جان،
دېمىشسەنكىم ئېرور ياقۇت، مەرجان.
ئۆرۈكۈ ئۆچمەس جەننەت نىھالى،
لەتافەتتە جاھاندا يوق مىسالى.
....

قاغۇندىن ئىشت سۆز، ئەي خىرەمەند،
ئېگىمشمەس بىرنىكىم بەرسە بىر قەند.
خوتەندەك يوقتۇرۇر ھېچيەردە تاربۇز،
سىفاتىن قانچە قىلسام كۆرۈنەر ئۈز①.
....

① بۇ شېئىرلار «بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ 1991 - يىل 4- سانىدىن ئېلىندى.

داستىخانغا بارچە مەئىشەتلەر جەم
بولغان بولۇپ، بىر ـ بىرلەپ ساناپ،
توۋ سېپىنى قىلىپ چىقىش قىيىن ئىدى.
شۇ چاغدا بىز چۈشكەن لاسكوي يېزـ
لىق هۆكۈمەت بىناسىنىڭ ئارقاتەرىپىدىـ
كى باغ هۆرمەتلىك كىتابخانىلىرىمىزنىڭ
يادىدا بولسا كېرەك.
كۈن چېچىلغاندا، بۇ باغنىڭ ئىچى ئۆـ
زىنىڭ پۈتۈن گۈزەللىكى بىلەن نامايان
بولۇپ، كوكات، گۈل ـ گىياھ، تال ـ تېـ
رەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى قىزىل، سېرىق
ۋە ئاللىقانداق رەڭلەرگە كىرىپ تاۋلىـ
ناتتى، نۇرغا چۆمۈلەتتى… يوپۇرماقلارـ
دىكى شەبنەملەر بولسا ئۆز تەقدىرىدىن
ئەنسىرىشىپ، مىدىرلىشىپ جىم تۇرالماي
مىليون ـ مىليون ئالماسلار شەبنەملەردە
ئەكس ئېتەتتى… ئەگەر، سەللا ئېھتىـ
ياتسىزلىق قىلىپ تېگىپلا كەتسەڭ، بولدى
قويۇۋەر، ئۈستى ـ بېشىڭ سۇغا چىلىشاتـ
تى… مانا شۇنداق بىر سەھەردە باغ خۇـ
مارى زۇنۇن قادىر ئۆزىنىڭ بىر قانچە
ھەقەمسايىلىرىنى بىللە ئېلىپ، باغ مەنـ
زىرىسىنى، ئۇنىڭ ساپ، تىنىق ھاۋاسىنى
ئېمىلەرنىدۇر كۈيلەپ، ئېرىقلاردا ئاپرېل
ئېيىدىكى ئامۇت چېچەكلىرىدەك ئاپئاق
بۇژغۇن كۆتۈرۈپ، كۆكتاتلار بىلەن پىـ
چىرلىشىپ، ئويناقلاپ ئېقىپ تۇرغان زىـ
لال سۇلارنى، باغنىڭ نېرىسىدىكى كۆكنى
سۆيۈپ تۇرغان ئېگىز ئاق تېرەكلەردىكى
تىنماي ئۆز تىلى بىلەن جۇغ ـ جۇغلىشىپ
نېمىلەرنىدۇر تالىشىپ سايرىشىۋاتقان
تۇمەنمىڭ شوخ ۋە تىنىمسىز قۇشقاچلارـ
نىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاشقا كىرەتتى. باغـ
دىكى ھەر بىر تۇپ دەرەخ، تال-تېرەك…
جىنەستە، گىلاسلارغىچە تۇرلۇك كۆـ
رۈنۈش ۋە رەڭدىكى مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ
نەدىرەك، نېمىلەرنىڭ يېنىدا ئىككەنلىكى
ياشانغان، بايقاش تۇيغۇسى كۈچلۈك، يازـ
غۇچىغا بەش قولدەك ئېنىق ۋە ئايدىڭ
ئىدى، ئۇ، بۇ چاغدىكى ھەممە نەرسىنى
بىر ـ بىرلەپ ئېيتىپ بېرەلەيتتى.
گويا باغۇەندەك، باغدىكى گۈل ـ گىـ
ياھلارغا پەرۋىشلىك مېھرىبان كۆزلىرى
بىلەن تويماي قاراپ كېتەتتى. ئۇنىڭ
ئىللىق، تەبەسسۇم كەتمەيدىغان چىـ
رايىدا، ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنىش، نۇرـ
لۇق ئۈمىد ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ئۇ
ئەمدى ھەممىنى ئۇنتۇپ، باغدىكىلەر بىـ
لەن بىللە، ئىلى باغلىرىدىكى ياپېشىل
ئالمىزارلىقلاردا سەيلە ـ ساياھەت قىـ
لىپ يۈرگەندەك، نۇرغۇن ـ نۇرغۇن ئەسـ
تىن چىقماس ۋەقەلەرنىڭ شاھىدى بولـ
غان شاۋقۇنلۇق ئىلى دەرياسى قىرغاقلىـ
رىدا يۈرەكلىرى تەپچىپ ـ تىپىچەكلەپ،
ئەزىم دەريانىڭ دولقۇن ئۈزۈپ، قىرغاقـ
لارنى سۆيۈپ ئېقىشىغا قۇلاق سېلىۋاتـ
قاندەك ئارام بەخش كەيپىياتتا باغ ئاـ
رىلايتتى.
ئۇ باغ ئارىلاپ كېتىۋېتىپ، يازغۇچى
مەتقاسىم ئابدۇراخمانغا:
— ئۆزۈڭنىڭ مۇشۇنداق ئالتۇن ئۈنىـ
دىغان، گۈل ھۆسنىلىك باغلىرىڭدا يەنە
نېمە كەملىك قىلىدۇ؟ ـ دەپ سوئال نەـ
زەرى بىلەن قاراپ قويدى ـ دە، يازغۇـ
چىنىڭ كەڭ يەلكىسىگە يۇمشاق قوللىرىـ
نى تاشلىدى.
— سىلەرنىڭ خوتەندە ئاجايىپ ئىسـ
تىدادلىق كىشىلەر، تالانتلىق شائىرلار
ئۆتكەن، ئۇلارنىڭ بىر قىسىملىرى شەھەـ
رىڭلارغا پاناھ تارتىپ كېلىپ، ئاخىرقى
ئۆمرىنى مۇشۇ يۇرتتا ئۆتكۈزگەن… يەنە
كېلىپ بۇ يەرلەردە، تۇرلۇك ھۈنەر ئىگىـ

لىرى، ئۇستىلارنى ... ئېيتىپ كەلسەك، ئۇنداقلارنى ئاز دەمسەن؟! شۇلارنى يېزىش كېرەك. ئاز - ئازدىن بولسىمۇ، بىر نېمە قىلىپ كۆرمەمسىلەر؟ كۆپەيگەندە تاغ بولمامدۇ؟... خوتەن ئەدەبىياتى بىخلىنىۋاتىدۇ. سىلەردە قەلىمى پىشقان، بىر قەدەر يېتىلگەن يازغۇچىلارنىڭ بولۇشى بەكمۇ مۇھىم... يازالايدىغانلارنى بايقاشقا ماھىر بولۇڭلار، يېزىشنى يېڭىدىن باشلىغانلارنىڭ ئۆسۈپ - يېتىلىشىگە، ئۇلارنى قوللاش - تەربىيىلەشكە تازا كۆڭۈل بۆلۈش كېرەك. ياخشى يازالايدىغانلار كەمتەرلىك بىلەن شۇلارغا يېقىندىن يارDEMدە بولمىسا بولمايدۇ، ئېقىن ئۈزۈلۈپ قالسا ... بۇنى ئۆزۈڭ ئويلاپ كۆر!...

بۇ گەپلەردىن كېيىن ھەممىمىز بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ، چوڭقۇر ئويغا پاتتۇق.

مەتقاسىم ئابدۇراخمانمۇ زۇنۇن ئاكىنىڭ قىزغىن تىلەكلىرىگە يارىشا قىسقا، ئېنىق قىلىپ جاۋاب قايتۇرۇپ مويسىپىت يازغۇچىنى خاتىرجەملەندۈردى. بىز ئەتراپتىكىلەرمۇ ئۇنىڭ جاۋابىدىن قايىللىق بىلدۈرۈپ، باش لىڭشىتتۇق.

— ھە، كېلىڭلار، كۆك شاپتۇل ئۈنتۈلۈپ قاپتىغۇ قېنى بولۇڭلار، بالىلار، - دېدى زۇنۇن قادىر.

— ئەمدى يەيمىز؟!

— نېمىنى يەيسىز؟

— شاپتۇلنى.

— قېنى يەڭ!؟ - قىزىقچى سەلەي قاسىم، يازغۇچى بىلەن ھەزىللىشىپ، بىزنى كۈلدۈرۈۋەتتى.

— قېنى مەتقاسىم، ئىغىتمامسەن، شۇ شاپتۇلۇڭنى، شۇ بويىبەستىڭ بىلەن شاپتۇلنى سۇندۇرۇپ قويما، يەنە!؟... دېدى سەلەي ئاكا.

قاتتىق كۈلكىدىن قېرى ئۈجمە دەرىخىدىكى بوزەك قۇشقاچلار «گۇر - ر - ر - ر» قىلىپ ئەتراپقا تارالدى...

(بېشى 56 - بەتتە)

تەرەپتىن غىڭشىپ چىقتى. ھەممەيلەننىڭ كۆزى كۈچۈك سۆرەپ چىققان تېرىگە - ھازىر ئىككى تەرەپ دەتالاش قىلىۋاتقان رەھىمەتلىك ئالا قوينىڭ تېرىسىگە چۈشتى.

— مېنىڭ قويۇم، مېنىڭ ئالا قويۇم!- ئايلىخان شۇنداق دېگىنىچە كۈچۈك سۆرەپ چىققان تېرىگە يېپىشتى. كۈچۈك تېرىنى چىڭ چىشلەپ خىرقىرىغىنىچە كەينىگە تېرەجىدى.

— جاما ئەت!- بۇ مېنىڭ ئالا قويۇمنىڭ تېرىسى، خەلپىتىم باياتىن «ماڭا ھارام سىڭمەيدۇ» دەپ ھۆركىرەۋاتمامتى، ئۇنداقتا، ئالا قوينىڭ تېرىسى ئۇنىڭ قازىنىغا نەدىن كەپقالىدۇ؟ ئۇنىڭ گۆش-ياغلىرى نەگە كەتتى؟...

— ھاشىم خەلپىتىم، سىلە «تول خوتۇن، يېتىم - يېسىرنىڭ ھەققىنى يېمەيمەن»، «ماڭا ھارام سىڭمەيدۇ» دېگەننى ئېغىزلىرىدىن چۈشۈرمەيتتىلە، ئەجەبا، ئايلىخان ئاچامنىڭ قوينىڭ تېرىسى سىلىنىڭ ئۆيلىرىدىن چىقىپ قالدىيا؟- دېدى توپ ئىچىدىن بىرەيلەن مەسخىرە قىلىپ.

— بولدى قىلىڭلار، خەلپىتىم ئىمام تۇرسا قانداقسىگە ھارام يەيدۇ، قوينىڭ تېرىسى ھالال بولمىغىنى بىلەن، ئۇنىڭ گۆشى ھارام ئەمەستە!- دېدى يەنە بىرەيلەن قىزىقچىلىق قىلىپ.

جاما ئەت خەلپىتىمگە قاراشتى. ھاشىم خەلپىتىم بولسا ياغمۇردا قالغان خورازدەك لاغىلداپ تىترەپ «جاما ئەت ئايلىخان... بۇ كۈچۈك...» دېگىنىچە ئەتراپقا قارايتتى. خەلپىتىمنىڭ كۈچۈكى ئۆزىنىڭ ئېگىسىگە قىلغان «يۈزسىز» لىكى تۈپەيلى ھېلى كۆرىدىغان قىسمەتلىرىنى بىلمەيدىغاندەك ھەدەپ ئۇنىڭ ئىشتىنىنىڭ پۇشقىقىنى چىشلەپ تارتاتتى، خىرقىرايتتى...

« بوۋاي ۋە دېڭىز »

(ھەجۋى ھېكايە)

مەتسابىر روزى

مەن جۈيجاڭ بولدۇم، ئانا ئىگىنى! مەن
شۇنچە كاتتا جۈيجاڭ تۇرۇقلۇق ئىش بې-
جىرىدىغان تۈزۈكرەك بىر جايىمنىڭ بول-
ماسلىقى قانداق گەپ! مەن ھۆججەت دۆ-
ۋىلىرى ئارىسىدا مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ
خەت يازىمەن، ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان ما-
رافۇنچە يىغىنلاردا مۈگدەپ ئولتۇرۇپ
ماتېرىيال كۆرىمەن.
بۈرۈن مەن ئادەتتىكى كاتىپ ئىدىم،
ۋەزىپەم باشقىلارنىڭ سۆزىنى شەرتسىز
ئاڭلاش ئىدى. پاھ... ھازىر جۈيجاڭ بول-
دۇم. قىلدەك ھوقۇقتا پىلدەك كۈچ باردې-
يىشىدۇ. مانا ھوقۇق دېگەن قولۇمدا
تۇرۇپتۇغۇ! ھازىر مەن باشقىلارغا سۆزۈم-
نى « شەرتسىز » ئاڭلاش توغرىسىدا بۇي-
رۇق چۈشۈرەلەيمەن. ھالبۇكى مەن كۈن
بويى ھۆججەت دۆۋىلىرىدە ئۆمىلەپ يۈرى-
مەن، يىغىن دېڭىزىنىڭ پايانسىز قايناما-
لىرىدا ئۈزىمەن، ھېرىپ زادى ھالسىزلا-
مايدۇ، يۈرىكىم جۇش ئۇرۇپ تۇرغان
ياش باشلىق بولغانلىقىم كېيىن، تۈزۈك-
رەك بىر ئىش تەۋرىتەي دەپ ئويلايمەن.
لېكىن، ئوي - خىيال بىلەن نېمە ئىش
قىلغىلى بولسۇن؟ تازا نەس باستى - دە!
بۇنداق ئەھۋالدا ئىشلەپچىقىرىشنى يۈك-
سەلدۈرۈش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقا نەدىمۇ
ۋاقتىم بولسۇن دەيسىز! كاللا دېگەن قا-
پاق ئەمەس. لېكىن... لېكىن ئۇنى ئىش-
لەتمىسە نېمە پايدا؟ ياق! ياق! كاللا
ئىشلىتىپ ھازىرقى ھالەتنى ئۆزگەرتمە-
سەم ھەرگىز بولمايدۇ.
مەن ھوقۇقىمدىن پايدىلىنىپ، ئۆزكۆ-
مۈچىمگە چوغ تارتىدىغان نەپسى ئاۋارى-
لار ئارىسىدا ئالدى بىلەن يۈيگۈك روھى
بويىچە ھۆججەت دۆۋىلىرىنى يۆتكەپ يى-
غىن دېڭىزلىرىنى تىندۇرۇشۇم كېرەك. مەن
مەنسەپكە ئولتۇرغان تۇنجى كۈنىلا دۆ-
جىزە ياراتتىم. مەن كىتابخانىدىن ئامې-
رىكا يازغۇچىسى ھېمىڭۋاينىڭ « بوۋاي
ۋە دېڭىز » دېگەن ئەسىرىدىن 100 نەچچە
پارچە سېتىۋېلىپ ئىدارىدىكى ئىشچى-
خىزمەتچىلەرگە بىردىن تارقىتىپ بەردىم.
— K جۈيجاڭ. بىزيا ئەدەبىيات بىلەن
شۇغۇللىنىدىغانلار بولمىساق، نېمە دەپ
بىزگە بۇ كىتابنى تارقىتىپ بېرىسىز؟
— بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقىش سىلەر-
نىڭ ۋەزىپەڭلار. چوقۇم ئوقۇپ چىقىشىڭ-
لار كېرەك، ۋاقتى كەلگەندە مەن سىلەر-
نىڭ تەسىراتىڭلارنى ئاڭلايمەن.
— K جۈيجاڭ، بۇنىڭغا نەدە ۋاقىت
دەيسىز؟ بىزنىڭ يەنە بەش نۇسخا ھۆج-
جەت تۈزۈش ۋە ئۈچ يىغىنغا قاتنىشىش
ۋەزىپىمىز بارغۇ؟
— قۇرۇسۇن يىغىن، ھۆججەت دېگەن-
لەر. ھەممىنى قويۇپ تۇرۇپ ئالدى بى-
لەن ئەسەرنى ئوقۇپ چىقىڭلار!
جۇڭگو تارىخىدا بۈيۈك چىڭ سۇلالىسىنىڭ
ئۈچ ياشلىق پادىشاھى فۇيىغا يەتمىش-سەك-
سەن ياشلىق ۋەزىر-ئەزەملەرنىڭ باش ئۇ-
رۇپ سەجدە قىلىشى ھەرگىزمۇ ئەجەبلى-

نەرلىك ئىش ئەمەس. بۇ — ئۆز خوجايى-
نى ئالدىدىكى ساداقەتمەنلىك، سەممىيـ-
لىكىنىڭ يۈكسەك شەجەرىسى ئـەمەسـمۇ؟
مەن بىر چاقىرىق قىلىشۋىدىم، ھەممەيلەن
ئاۋاز قوشتى. بۆلۈم باشلىقلىرى باشلام-
چى بولۇپ كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدى، بۆ-
لۈم ئەزالىرى پۈتۈن ئىشتىياق بىلەن ئو-
قۇشقا كىرىشتى. تەلەپنىڭ ئوگدىن كەل-
گىنى شۇ. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھـەممىسى
ساۋاتلىق خادىملار بولۇپ، كىتابتىكى بە-
زى مۇرەككەپ تەسۋىرلەر ئۈستىدە كـۆپ
كاللا قايناتمايلا روھىي ئوزۇق ئالالايتتى.

— قانداق تەسىرات ئالدىڭلار؟- دەپ
سورىدىم مەن ئىككىنچى كۈنى.

— ھى ... ھى ... جۇيجاڭ... يا... يامان
ئەمەسكەن.

— كونكرېتراق بـىر نـېمـە دەپ
باقمامسىلەر؟

— ھى ... ھى ... ياخشىكەن، ناھايىتى
ياخشىكەن.

— شۇمۇ گەپ بولدى! بۇ دېگەن نوبېل
ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن داڭلىق
ئەسەر، شۇڭا ئەلۋەتتە ياخشى **بولىدۇ**-دە!
مەن سىلەردىن، كىتابنى كۆرگەندىن كې-
يىنكى تەسىراتىڭلارنى سـۆزلەپ بېقىڭلار
دەۋاتىمەن.

— بىز كىتابتىن بىر بوۋاينىڭ دېڭىز-
غا چىقىپ بېلىق تۇتقان جايلىرىنى ئوقۇ-
دۇق، لېكىن بوۋاي تۇتقان بېلىقنىڭ قان-
داق بېلىق ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدۇق. جۇي-
جاڭ، سىز بىزگە چۈشەندۈرۈپ قويسىڭىز؟

مەن ئۇلارغا قاتتىق بـىر تېگـەي دەپ
ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن يەنە ئۆزۈمنى
تۇتۇۋالدىم.

— ھېمىڭۋاي ئەسەرلىرى تىلى پىششىق،
مەنىسى يېڭى بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلىرى
بىلەن جاھانغا تونۇلغان مەشھۇر يازغۇچى،
ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە بىرمۇ سۆز ئارتۇق-
كەم ئەمەس.

— ئۇنىڭ يېزىقچىلىق سەۋىيىسى نېمە
ئۈچۈن بۇنداق يۇقىرىدۇ؟

— ھەببەللى، مۇنۇ سوئاللىڭلار بىرقە-
دەر جايىدا بولدى. ھېمىڭۋاينىڭ ئۆزگى-
چە بىر ئالاھىدىلـىكى شۇكى، ئۇ ئـەسـەر
يازغاندا بـىر پۇتى بىلەن ئـۆرە تـۇرۇپ
يازىدۇ.

— ئۇنىڭ بىر پۇتىدا چاتاق بار ئوخ-
شىمامدۇ؟

— بەلكىم ۋېيىـتنام ئۇرۇشىدا توپ ئو-
قى تەگكەندۇ؟

— ياق، ئۇنىڭ ئىككى پۇتى ئىنتايىن
بېجىرىم. ئۇنىڭ بىر پۇتىدا ئۆرە تۇرۇپ
ئەسەر يېزىشتىكى مـەقسـىتى — ئۆزىنـى
جىددىي ھالەتتە تۇتـۇپ، ئەسەرلىرىدىكى
ۋەقەلىك ۋە دىئالوگلارنى قىسقا، مېغىزلىق
سۆزلەر بىلەن ئىپادىلەشتىن ئىبارەت.

— تولىمۇ قىزىقارلىقكەن، بەزىدە ئۇ-
رۇشمۇ مۇنداق قىزىقارلىق بولمايدۇ.

— يولداشلار! ھېمىڭۋاينىڭ ئەسەريازـ-
غان ۋاقىتتىكى غەلىتە ھالىتىنىڭ پېقىرغا
بولغان تـۇرتكىسى بـەكـمۇ زور بولدى.
ھۆججەت دۆۋىلىرىنى يۆتكەپ يـىغىن دې-
گىنلىرىنى تىندۇرۇش ئۈچۈن ھـازىر كۆپ-
چىلىككە شۇنى تەنتەنە بىلەن جـاكارلاي-
مەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن ھۆججەت، ماتېرى-
يال يازىدىغانلار بىر پۇتى بـىلەن ئـۆرە

تۇرۇپ يېزىشى، يېغىندا سۆزلەيدىغانلار
بىر پۈتىدا ئۆرە تۇرۇپ سۆزلىشى لازىم.
مەن بۇنى باشلامچىلىق بىلەن ئىجرا قىلـ
ـماقچى، خىلاپلىق قىلغۇچىلار مەمۇرىي جاـ
زاغا تارتىلىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن يېغىن قىسقا ئېچىلىدىـ
ـغان، ھۆججەتلەر ئىخچام يېزىلىدىغان بولـ
ـدى. لېكىن، مەن بۇ ئىسلاھاتنا باشقىلارـ
ـنىڭ قارشىلىقىغىمۇ ئۇچرىدىم. ماڭا تۇنـ
ـجى بولۇپ ھۇجۇم قىلغىنى پېشقەدەم مەسـ
ـلىھەتچى B بولدى.

— ئۇكام، سەن نېمەدەپ غەربنىڭ چىـ
ـرىك نەرسىلىرىنى سۆرەپ كېلىسەن؟ ۋىجـ
ـدانىڭ نەگە كەتتى؟ كۆپ يىللاردىن، بىۋـ
ـيان بىز ھۆججەتنى كۆپ تارقىتىشقا، يىـ
ـغىننى ئۇزۇن ئېچىشقا تايىنىپ خىـزمەت
قىلىپ كېلىۋاتىمىزغۇ! ئەجەبا سەن بىزـ
ـنىڭ شەرەپلىك ئەنئەنىمىزنى بـۇزساڭ!
ھەي ئۇكام، سەن بىلەمسەن، تارىختا «بېيـ
ـجىڭ شەرتنامىسى»، «نەنجىڭ شەرتنامىـ
ـسى» دېگەنلەرمۇ يېغىن ـ ھۆججەت بىلەن
ئىمزالانغان.

شىنجاڭنىڭ تىنچلىق بىلەن ئازاد بوـ
ـلۇشىمۇ ئوخشاشلا يىغىن ئارقىلىق ۋۇجۇدـ
ـقا كەلگەن. جۇڭگودا يەنە نۇرغۇن ئاپەتـ
ـلەر، يېغىلىقلار يىغىن بىلەن ھەل بولغان.
سەن بۇلارنى ئىنكار قىلالامسەن؟ سەن قوـ
ـلۇڭدىكى ھوقۇقتىن پايدىلىنىپ خالىغانچە
سىياسەت چىقارساڭ نۇرغۇن كىشىلەرگە
قىلىدىغانغا ئىش قالمايدۇ. ئىشى يوق دېـ
ـگەنلىك، ئىشسىز قالدى، دېگەنلىك. سەن
باشقىلارنى ئىشسىزلىق گىردابىغا ئىتتىرـ
ـمەكچىمۇ؟ تېخى بىر پۈتۈڭلاردا ئـۆرە تۇـ
ـرۇپ خىزمەت قىلىڭلار دەۋاتىسەن. بـۇ
قانداق گەپ؟ بۇـ ئىككى پۇت بىلەن مېـ
ـڭىشتىن ئىبارەت سوتسىيالىزم قۇرۇش فاڭـ
ـجېنىغا قارشى تۇرغانلىق ئەمەسمۇ؟ ساڭا
ئېيتىپ قويايكى، بۇ، سېنىڭ ئۇخلىماي چۈش
كۆرگەنلىكىڭ. بىز بۇنداق بىمەنە ئـۇـ
ـسۇلنى داۋاملاشتۇرۇشۇڭغا ھەرگىز يول
قويمايمىز... بىرسى مېنى يەڭگىل تـۇرتـ
ـتى. قۇلىقىمغا «K كاتىپ، كۆزۈڭنى ئاچـ
ـقىن» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. كـۆزۈمـنى
ئاچتىم. بۆلۈم باشلىقىنىڭ قولى تېخىچە
دولامدا تۇراتتى. ئۇيقۇ دەستىدىن ئـاـ
ـچالمايۋاتقان كۆزلىرىمنى ئـۇۋۇلاۋېتىپ،
جوزىغا بېشىمنى قويۇپ ئۇخلاپ قالغانلىـ
ـقىمنى سەزدىم. بايىقىلار كـۆرگەن چۈشۈم
ئىكەن. جوزا ئۈستىدىكى ماتېرىيال ئوـ
ـرىگىناللىرى يۈزۈمدىن ئاققان تەردەھۆل
بولۇپ كېتىپتۇ.

— K كاتىپ، ماتېرىيالنى تېز يېزىپ
پۈتكۈزۈڭ، چۈشتىن كېيىن چاقىرىلىدىغان
يىغىندا لازىم بولىدۇ،ـ دەپ جىـكىلىدى
بۆلۈم باشلىقى.

مەن ئەسلى ھالىتىمگە كېلىپ جانـ
ـجەھلىم بىلەن يېزىشقا كىرىشتىم. مەن
ئىختىيارسىز بىر پۇتۇمنى يىغدىم. سىرقىـ
ـراپ تۇرغان پۇتلىرىم جاننى قاقشىتاتتى.
لېۋىمنى چىشلەپ تۇرۇپ، ئورنىمدىن تۇرـ
ـدۇم. بۇ مېنىڭ تۇنجى قېتىم بىر پـۇتلاپ
ئۆرە تۇرۇشۇم ئىدى.

پېلىيوشكىن II

(ھېكايە)

ئازادجان روزى

كىتابىتا يېزىلىشىچە پېلىيوشكىن① ئىسىملىك بىر ئادەم ئۆلۈك جانلارنىڭ ھەر بىرىنى ئوتتۇز ئىككى تىيىندىن ساتقانىكەن. ھازىرقى زاماندىكى پېلىيوشكىنلار بولسا ئۆلۈك جانلارنىڭ ھەر بىرىنى ئوتتۇز ئىككى تىيىندىن ئەمەس، ئۈچ يۈز يۈەن ھەتتا ئۈچ مىڭ يۈەندىن گەپ يوق ساتالايدۇ. مۇلاھىزە قىلمىغاندىمۇ تىجارەت ئۇسۇلىنىڭ ئۆزگىچە، تەرەققىياتىنىڭ كىشى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە تېز ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىش قىيىن ئەمەس.

مۇسايوپنى ئاتا - ئانىسى يېمەي-ئىچمەي ئارزۇلاپ بېقىپ قاتارغا قوشقان بولسىمۇ، بىراق ئۇ توغقانلىرىغا كۆيۈمسىز، باغرى قاتتىق ئادەم بولۇپ چىقتى. شەھەردىكى توغقانلىرى تۈگۈل، يېزىدىكى تۇل ئانىسىنىمۇ ئايدا بىرەر قېتىم يوقلاپ قويۇش خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى. ئىلگىرىكى سېرىقتال يىللىرىدىغۇ قولى قىسقا بولغاچ بالا - چاقىسىدىن ئېشىنالمىدى. بىراق ھازىر ئۇنىڭ مائاشى ئۆسكەن، ھەتتا كىچىك بولسىمۇ ئەمەل تېگىپ، ئۆينىڭ چوڭلىرىدا، ماشىنىنىڭ كىچىكلىرىدە ئولتۇرغان ۋاقىتلىرى كەلگەندىمۇ ئۇنىڭدىن ئاشۇ ئانىسىغا ھېچبىر نەپ يۇقمىدى.

قەھرىتان قىشنىڭ مەلۇم بىر كۈنى، مۇسايوپنىڭ ئانىسى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. مۇسايوپنىڭ يېزىدىكى كەنجى ئىنىسى زايىت مال - ۋارانلىرىنى سېتىپ خېلىلا داۋالىتىپ كۆرگەن بولسىمۇ ئانىسىنىڭ ئەھۋالىدا ياخشىلىنىش بولمىدى. شۇنىڭ بىلەن زايىت شەھەرگە كىرىپ، ئاكىسى مۇسايوپتىن بىر ئاز قىسىلىپ قالغانلىقىنى، ئانىسىنى داۋالىق دوختۇردا داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل كېرەكلىكىنى ئېيتىپ پۇل سورىدى.

— ئايدا ئالىدىغان تۆت تەڭگەم ئەجەب يوغان نىمە كۆرۈنۈپ كېتىپتۇ - دە كۆزۈڭگە، - دېدى مۇسايوپ ئىنىسىنىڭ گېپى ياقمىغاندەك تەھدى بىلەن، - بۇدېگەن شەھەر، شەھەرلىكنىڭ خەرجىگە پادىشاھنىڭ خەزىنىسى بولسىمۇ چىقىش قىلمايدىغان گەپ. ئازراقلا ئورۇنسىز چىقىمدار بولساق، ئاي ئاخىرىدا مورىدىن تۈتۈن چىقارمىقىمىزمۇ قىيىن. شۇڭا سەن قايتىپ، ھازىرچە ئۆزۈڭ بىر ئىلاجىنى قىلغىن.

سىقىسمۇ قول ھۆل بولمايدىغان بۇ ئاكىسىدىن بىر نىمە چىقمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن زايىت مۇسايوپنىڭ ئۆيىدىن رايى قايتقان ھالدا يېنىپ چىقتى - دە، شەھەردىكى باشقا توغقانلارغا ھال ئېيتىش نىيىتىگە كەلدى. كۆڭۈلگە يارىشا ئۇنىڭ دەردىنى ئاڭلىغان توغقانلار ئەللىك - ئاتمىش سومدىن ياردەم قىلىشتى. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان مۇسايوپ باشقىلارنىڭ ئەيىبلىشىدىن قورقتىمۇ ياكى ئايالىنىڭ زورى بىلەن بولدىمۇ ئەيتاۋۇر يىگىرمە يۈەن

① پېلىيوشكىن گوگولنىڭ «ئۆلۈك جانلار» رومانىدىكى ئۆلۈك جانلارنى ساتىدىغان پىخسىق.

چىقارغان بولدى. مۇسايوپنىڭ ئانىسىغا
بولغان بۇ رەھىمسىز مۇئامىلىسى ئەزرا-
ئىلنىڭ كۆڭلىگە كەلگەنمىكىن، بۇ بىمار-
دىن ئامانەتنى بىراقلا ئالدى، بىچارە ئانا
ئۇزۇن ئۆتمەي بالنىستىلا قازا تاپتى.
شۇنىڭ بىلەن ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىنى كۆ-
رۈپ تۇرغاندەك مۇسايوپ دەرھال ئوتتۇ-
رىغا چىقتى - دە، بولۇشىچە نالە - پەر-
ياد قىلىپ دوختۇرخانىنى بېشىغا كىيدى.
دوختۇرلارنىڭ كايىشلىرى، تۇغقانلارنىڭ
بەزلەشلىرىمۇ تۆشۈك شارنى پۈۋ-
لىگەندەك ئۇنىڭغا زادىلا كار قىلمىدى.
ئانا ۋە ئۇنىڭ ئۆلۈمى خۇددى مۇسا-
يوپقىلا مەنسۇپتەك، باشقا تۇغقانلارنىڭ
مېيىتقا يىغلاش ھەققى يوقتەك، ئۇ ياقا
يىرتىپ شۇنداق ياڭراق ئاۋاز بىلەن يىغ-
لاپ كەتتىكى، ئۇنىڭ جاراڭلىق يىغىسى
ئالدىدا باشقا تۇغقانلارنىڭ پەريادى
ئاڭلانماي قالدى. ئۇ، ئاخىرى مېيىتنى
ئۆزى ئېلىپ كەلگەن ماشىنىغا ئاۋايلاپ
ئالدى - دە، باشقا تۇغقانلىرىغىمۇ تۇت-
قۇزماي ئۇدۇل ئۆيىگە ئېلىپ كەتتى.

× ×

مۇسايۇپنىڭ كۆڭۈل تارازىسى ئانىسى-
نىڭ بۈگۈنكى قىرىق نەزىرىسىنىڭ يىگىرمە
نەزىرىسىگە قارىغاندا كاتتا، داغدۇغىلىق
ئۆتكەنلىكىنى ئۆلچەپ چىقتى. قوش قا-
ناتلىق دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىگە تى-
زىلىپ كەتكەن ھەر خىل شەكىلدىكى كى-
چىك ماشىنا، ۋېلىسىپىتنىڭ كۆپلۈكىلا بۇ
نۇقتىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى.
كەچ كىردى، ئەتىگەندىن بېرىقى ئا-
يىغى ئۈزۈلمەي كېلىپ - كېتىپ تۇرغان
مېھمانلارمۇ ئۈزۈلدى. پۇت - قوللىرىغا
ھاردۇق يەتكەن مۇسايوپ ياستۇقنى يان-
پاشلىغىنىچە مېھمانلارنىڭ ئاتىغانلىرىنى
ياتچۇقىدىن تۆكۈپ رەتلەشكە باشلىدى.
ئۇ، مىخ ساندۇقتا ئەن رەختلەرنى قات-
لاپ سېلىۋاتقان ئايالىغا قاراپ قويغانى-
دىن كېيىن، قولىدىكىنى بىردۇ بىر سا-
ناپ كۆرۈۋىدى، ئىككى توقماقتىن كۆپ-
رەك بىر نېمە بولۇپ چىقتى. لېكىن، نېمىش-
قىدۇر ئۇنىڭ قوشۇمىسى سەل تۈرۈلۈپ
چىرايىدا خاپىلىق ئەكس ئەتتى. قارى-
غاندا، ئۇ بۇنىڭغا رازى بولمىغاندەك قى-
لاتتى، ئۇ ئىچىدە بىر نېمىلەرنى ھېساب-
لاپ كۆردى. نېمىنى ھېسابلىغاندۇر - دەپ
ئەجەبلەنمەڭ، ئۇ ئىنچىكە ھېسابلاش ئار-
قىلىق، ئانىسىنىڭ يىل نەزىرىسىگە يەنە
ئون ئايچە ۋاقىت بارلىقىنى ھېس قىلدى-
دە، ئېغىر خۇرسىندى.

(بېشى 96- بەتتە)

مەستلىككە يولۇقۇپ قالىدۇ. يەنە نومۇس قىلمايدىغان نەرسىدىن نومۇس قىلىدۇ، نومۇس قىلغۇدەك نەرسىدىن نومۇس قىلمايدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى نادانلىق، ئەخمەقلىقنىڭ تەسىرى. بۇ ئىشلارنى ئېيتساڭ قايسى بىرلىرى «راست - راست» دەپ بويىنىغا ئالىدۇ. بۇنىڭغا ئىشەنمە، ئەتىلا ئۇمۇ ھېلىقىلارنىڭ بىرى بولۇپ كېتىدۇ. كۆڭلى تۇيۇپ، كۆزى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ھايۋانغا ئوخشاش ئاۋۋالقى ئادىتىدىن ئۆزىنى توختىتالمايدۇ. بىر تۇراقسىزلىققا چۈشۈپ كېتىدۇ، ھېچكىم توختىتالمايدۇ ھەم ئۇقتۇرالمايدۇ. قازاق قانداقلا يامانلىققا ئادەتلەنسە، ئۇ ئادەتتىن ئىختىيارسىز قورققاندا ياكى ئۆلگەندە توختايدۇ. بولمىسا ئەقلى بىلەن يىگىت، بۇ ئىشىم تەتۈر ئىكەن دەپ بىلىپ، ئويلىنىپ، ئۆز - ئۆزىدىن توختىغان ئادەمنى كۆرمەيسەن.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر تۇرسۇن

هارام

(ھېكايە)

ئېزىز ئىمىن

ــ خۇدايا ـ خۇداۋەندە، ئاجىز بەنـ
دەڭمەن، سەن مېنى پاك يارىتىپسەن، يە-
نە پاك كەتكىلى نېسىپ قىلغايسەن. شەيـ
تاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ساقلىغايسەن، بىر
پۇلغا چاغلىق ھەققۇل ئەپىنى، تۇل خو-
تۇن، ئاجىز، مېيىپ، يېتىم - يېسىرنىڭ
ھەققىنى يېگۈزمىگەيسەن. غەيۋەتتىن،
پىتنە - پاساتتىن، ئۇرۇش - تالاش، جې-
دەل - ماجىرادىن يىراق قىلغايسەن، ئەي
خۇدا، بىزدەك مۆمىن بەندىلىرىڭدىن
شەپقەت- مەرھەمىتىڭنى ئايىمىغايسەن...
مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى ھاشىمخەلـ
پىتىم بۈگۈنكى بامدات نامىزىدىن كېيىن
جامائەتكە ئاڭلىتىپ تۇرۇپ ناھايىتى ئۇ-
زاق دۇئا ئوقۇدى، ئۇ ھەر ۋاخلىق نا-
مازدىن كېيىن مىسكىن ئاۋاز بىلەن يۇ-
قىرىقى تىلەك ـ ئىلتىجاسىنى تەكرارلاشقا
ئادەتلەنگەن، جامائەتكە بۇ «دۇئا-تەكـ
بىر» مۇ دېگۈدەك يادا بولۇپ كەتكەنىدى.
ئەمما، خەلپىتىم بۈگۈن ئاشۇ ئۆلچەملىك
دۇئانىڭ كەينىگە يەنە «ئەي داستىخىنى كەڭ
ئاللا، بىزدەك مۆمىن بەندىلىرىڭدىن رىسقى-
نېمەتلىرىڭنى ئايىمىغايسەن، كۆرۈنەر -
كۆرۈنمەس بالا - قازادىن، قۇرۇق سۆز،
قۇرۇق تۆھمەتتىن، يامان سۆز، يامان
كۆزدىن ساقلىغايسەن!...» دېگەنلەرنى قو-
شۇپ قويدى. خەلپىتىمنىڭ تۈگىمەس
تەلەپ - ئىلتىماسلىرى جامائەتنى بىزار
قىلغان، ئۇلارنىڭ دۇئاغا ئېچىلغان قول-
لىرىنى تالدۇرغان، ھەتتا ئاللىكىملەر-

نىڭ تاھارىتى قىستاپ كالتە يۆتەل بە-
لەن ئۈنى دۇئادىن پارىخ بولۇشقا ئۈنـ
دەشكە باشلىغاندىلا «ئامىن ئاللاھۇ ئەكـ
بەر» نىڭ ئۈنى ئاڭلاندى. جامائەت يۈز -
ساقاللىرىنى سىيپاپ، توپا - تۇمانلىرىنى
قېقىشتۇرۇپ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇشتى -
دە، مەسچىتتىن سىرتقا چىقتى.
ھاشىم خەلپىتىم ھەممىدىن كېيىن ئور-
نىدىن تۇرۇپ، ئويۇقتىكى داد باسقان
قولۇپنى ئالدى ۋە مەسچىت ئىشىكىنى
قولۇپلاش ئۈچۈن كېتىۋېتىپ بوسۇغا تۆ-
ۋىدە تومپىيىپ ياتقان كۆك تىزا قېپىنى
كۆرۈپ قالدى. خەلپىتىم گويا مۈشۈك چاشـ
قانغا ئېتىلغاندەك ئېڭىشىقىنىچە تىزا قې-
پىنى ئېلىپ يەكتىكىنىڭ ئىچ يانچۇقىغا
تىقتى. ئاندىن ھېچنېمە كۆرمىگەندەك قە-
ياپەتتە بوسۇغىدىن ئاتلىدى - دە، ئىـ
شىكنى قۇلۇپلاپ ئۆيىگە قايتتى.
ھاشىم خەلپىتىم ئۆيىگە كەلگەندە، دەم
ياتقۇزۇلغان پولۇنى لېگەنگە ئۇسۇپ
داستىخانغا قويغان سارىخان
ئېرىنى تاماققا تەكلىپ قىلدى:
ــ ئۆيدە ئەتكەن پولۇ دېگەن باشقا
گەپ، نەزىرنىڭ پولۇسىنى تولا يەپ زې-
رىكىپمۇ كەتتىڭلە ھەقىچان، سۇغۇپ قال-
مىسۇن دەپ، سىلە كەلگىچە قازاننى ئو-
چاقتىنمۇ ئالمىدۇق. قېنى، تېزراق قول
ئۇزارتسىلا؟
ــ كىشىنىڭ كۆڭلىدىكىنى تېپىپ ئىش
قىلىدىغان خوتۇناي سىلە، بۈگۈن كۆڭلۈم

پولۇ تارتىپ تۇراتتى، ـ ھاشىم خەلىپىتىم
شۇنىداق دېگىنىچە لىگەن تەرەپكە
سۇرۇلدى.

ئېرىنىنىڭ ماختىشىدىن سۆيۈنگەن سارىـ
خان ئوچاقتىكى چوغ ئۈستىدىن چەينەكـ
نى ئېلىپ خەلىپىتىمنىڭ پىيالىسىغا قېنىق
دەملەنگەن دورا چايدىن لىقلاپ قۇيۇـ
ۋېتىپ قىزى قەمبەرنىسا تەرەپكە ئىزا
تارتقاندەك قاراپ قويدى.

ئۇلار راسا ئىشتىھا بىلەن غىزالىنىـ
ۋاتقاندا ئىشىك ئېچىلىپ، ناماز خانىلار
قەۋمىگە يېڭىدىن قېتىلغان يېتىم بالا
رىشىت كىرىپ كەلدى. خەلىپىتىمنىڭ
يۈرىكى بىر نەرسىنى سەزگەندەك
«قارت» قىلدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ دەرھال
ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ سىپايىلىق بىلەن سوـ
رىدى:

ـ رىشىت ئاخۇن بالام، كەل، يۇقىرىـ
غا ئۆت، ئاللا رىسقىڭنى بىزنىڭ داستىـ
خانغا سالغان چېغى، غىزالانغاچ پاراڭلىـ
شايلى، بىرەر ئىش بىلەن كەلگەنمىدىڭ؟

ـ رەھمەت، غىزاغا تاۋىم يوق، خەلىـ
پىتىم، مۇنداق ئىش ئىدى، ـ رىشىت بىردەم
تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ناھايىتى تەڭلىكتە
سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، ـ چاپىنىمنىڭ يانـ
چۇقىدا تىزا قېپى بار ئىدى، ئىچىدە... ئىـ
چىدە تۈنۈگۈن ساتقان توپاقنىڭ پۇلى...

ـ چۈشۈرۈپ قويۇپسەنمۇ بالام؟ نەدە
چۈشۈرۈپ قويغانسەن ئۇنى؟ ئەستا...

ـ تېخى ئەتىگەندە، بامداتقا مېڭىشـ
نىڭ ئالدىدا تىزادانىنى ئىچ يانچۇقۇمغا
سېلىۋېدىم، مەسچىتتە چۈشۈرۈپ قويۇپتىـ
مەن. ھەممە جامائەتتىن كېيىن ئۆزلىرى
چىققان، ناۋادا سىلىگە ئۇچراپ قالغان
بولسا بېرەرمىكىن دەپ...

ـ بالام، ـ دېدي خەلىپىتىم تەھدىت

تەلەپپۇزىدا، ـ ماڭا ئەسلىدىن ھارامىنىڭـ
مەيدۇ، ھارام ياراشمايدۇ. ئانامدىن تۇـ
غۇلۇپ مۇشۇنچە بولۇپتىمەن، بىرەر كىمـ
نىڭ يىڭنە چاغلىق مۈلكىگە، سىنتقا
چاغلىق پۇلىغا قارا سانىغان بەندە ئەـ
مەسمەن. ئەگەر ئۇ تېزراق ماڭا ئۇچرىـ
غان بولسا مەسچىتتىلا بېرىۋەتمەمتىم؟ يانـ
چۇقلىرىڭنى ئوبدانىراق قاراشتۇرۇپ باق
بالام، ئەستەرىبىلەن تەگنىڭ ئارىسىغا
چۈشۈپ كەتكەن بولمىسۇن يەنە...

ـ خەلىپىتىم، باقمىغان، ئىزدىمىگەن
يېرىم قالمىدى، چوقۇم مەسچىتتە چۈشۈپ
قالدى.

ـ ئۇنداقتا، پېشىن نامىزىداجامائەتـ
تىن سوراپ كۆرەيلى، بالام. ئىچىڭنى پۇـ
شۇرما. پۇل دېگەن نېجىسىنى دەپ كۆڭۈل
خانەڭنى غۇبارلاشتۇرما، پۇل ھارامغا يېـ
قىن ئېزىتقۇ نەرسە، مەسچىت دېگەن ئالـ
لانىڭ ئۆيى، ئاللانىڭ ئۆيى ھارامدىن
خالى!

ـ خەلىپىتىم، ئاشۇ «ھارامدىن خالى
ئۆي» دە بىر يازئەجىر قىلىپ بورداپ ساتـ
قان توپاقنىڭ سەككىز يۈز كوي پۇلى
يوقاپ كەتسە كىمنىڭ ئىچى پۇشمايدۇ؟ ـ
رىشىت شۇ گەپنى دەپ ئارقىسىغا ئۆرۈلـ
گىنىچە چىقىپ كەتتى. خەلىپىتىم بالا چاـ
قىلىرى ئالدىدا قىزىرىپ ـ تاتىرىپ بىر
ھازا ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئەنسىز سوقۇـ
ۋاتقان يۈرىكى ئۈستىدە تومپىيىپ تۇرـ
غان تىزدانىنى سىيلاپ ـ سېپىغىنىچە ئىچـ
كىرىكى ھوجرىغا يول ئالدى...

× ×

ـ خەلىپىتىمنىڭ قىزى قەمبەرنىسا قويلىـ
رىنى بۈگۈن ناھايىتى كەچ ئوتلىتىپ قايتـ
تى. خەلىپىتىم نامازشامنىڭ ۋاقتى يېقىنـ
لاپ قالغىنىغا قارىماي، ئادىتى بويىچە

قويلارنى ئېغىلغا ساناپ كىرگۈزۈۋېتىپ قىزىدىن سورىدى:

— ۋۇي؟ بىرقوي ئوشۇق تۇرىدىغۇ؟ كىمنىڭ قويى بۇ؟

— كىمنىڭ قويىكىن - تاڭ، ئەتىگەن ئاۋۇ ئالا قوي بىزنىڭ قويلارغا قوشۇلۇۋاپتىكەن. ھېچكىم ئايرىۋالغىلىمۇ كەلمىدى، - قەمبەرنىسا شۇنداق دېگىنىچە ئېغىلنىڭ غارال ئىشىكىنى زەنجىرلىدى.

شۇ كېچىسى بۇ شورپېشانە ئالاقوي كالىنىسى بىلەن تېرىسىدىن ئايرىلدى. تەڭكېچىگىچە خەلپىتىمنىڭ چۆيۈن قازىنىدا گۆش قاينىدى. تېخى پىشىپ ئۈلگۈرمىگەن ياتا گۆش ساندۇقنىڭ بولۇڭىدىن، ئالا تېرە بولسا قازناق ئۆينىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭىدىن ماكان تاپتى.

ئەتىسى ناشتا ۋاقتىدا ئاياغ مەھەللىدىكى تۇل خوتۇن ئايىلخان خەلپىتىمنىڭ ئۆيىگە كەلدى:

— تۈنۈگۈن ئەتىگەن بىزنىڭ ئالا قوي ئۆزلىرىنىڭ قويلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىپتۇ، شۇنى ئايرىۋالايمىكىن، دەپ كېلىشىم ئىدى، - دېدى ئايىلخان.

— ئالا قوي سىلىنىڭ ئالا قويلىرىما؟ توۋا دېسىلە ئايىلخان، ئاخشام مەن قويلارنى بىر بىرلەپ ساناپ، ئاندىن ئېغىلغا سولىغان. قويلارنىڭ ئارىسىدا ئۇنداق ئالا قوي كۆرۈنمەيتتى، - دېدى خەلپىتىم ئەنسىزلىك بىلەن.

— «توۋا» نى سىلە دېسىلە خەلپىتىم، - دېدى ئايىلخان تەئەججۈپ بىلەن، - تۈنۈگۈن قىزلىرى قەمبەرنىساخان بىزنىڭ ئۆينىڭ ئالدىدىن مال ھەيدەپ ئۆتكەندە بىزنىڭ ئالا قوي ھويلىدىن چىقىپ ماللىرىغا قوشۇلۇپ كەتكەن. ئىش - كۈشلىرىمنى تۈگىتىپ چىقسام قىزلىرى قويلارنى ھەيدەپ خېلى يىراققا كېتىپ قاپتۇ. كەچ تەرەپتە سىلىنىڭ مالنى باشقا يول بىلەن ھەيدەپ قايتقاچقا، قويۇمنى ئايرىۋالالمىدىم...

— قويلىرى قوشۇلۇپ قالغان بولسا ئېغىل ئاينا، ئايىلخان، ئېغىلنى باقسىلا. ئالا قويلىرى ئېغىلدا بولسا مەندىن سورىماي ئەكىتىۋەرسىلە، - خەلپىتىم تەئەددى بىلەن قوي سولانغان ئېغىلنى كۆرسەتتى.

ئايىلخان قوي ئېغىلىغا بويۇنداپ سەپسېلىپ چىقتى، ئالا قوي كۆرۈنمىدى.

— يوقمىكىن؟ - خەلپىتىم شۇنداق دەپ سورىدى ۋە قوشۇپ قويدى، - مەن ئاللانىڭ ئىخلاسمەن قۇلى، ھالال - ھارامنى پەرق ئەتكۈچىلىكىم بار، ئەزەلدىن بىراۋنىڭ ھەققىنى يەپ سالغان بەندە ئەمەسمەن، سىلە تېخى قويلىرىنى مەن يەپ كەتكەندەك گۇمان قىلىۋاتامىلا؟ بىلىپ قويسىلا ئايىلخان، ئاللا ئىگەم ھازىرغىچە ماڭا بىر كىمنىڭ قىلىغا چاغلىق ھارام نەرسىنى يېگۈزمىگەن. مەن پاك مۇسۇلمانمەن، ماڭا ئۇنداق قارا چاپلىغاندەك گەپ قىلمىسىلا.

ھاشىم خەلپىتىم ئەزۋەيلەپ سۆزلەۋاتقاندا بۇ يەرگە خېلى كۆپ قوشنا - قولۇملار يىغىلىپ قالغان بولۇپ، ئۇلار كىمنىڭ راست گەپ قىلىۋاتقىنىنى بىلمەكچىدەك، بىردە ئايىلخانغا، بىردە ھاشىم خەلپىتىمگە ھەيرانلىق بىلەن قاراشماقتا ئىدى.

ئايىلخان نېمە قىلارىنى، نېمە دېيىشىنى ئۇقالماي بىردەم خەلپىتىمگە، بىردەم يىغىلغان ئادەملەر توپىغا ئىلتىجانە زەردە تىكىلەتتى. كۈتۈلمىگەندە خەلپىتىمنىڭ ئالا كۈچۈكى بىر قوينىڭ تېرىسىنى چىڭ چىشلىگىنىچە ئىچكەركى ئۆي

(ئاخىرى 48 - بەتتە)

يوقاقۇن بۆركۈتى

(خەلق قۇرۇلتىيى ۋەكىلى، ماتارىنى قوللاش ئەمگەكچىسى كېرەم ئىمىنغا بېغىشلايمەن)

ئابدۇغېنى سىيىت

بۇ قىسسەكى - قەلبى خىسلەت باغچىسى،
ئەلگە تەقدىم بارلىقى، پۇل - ئاقچىسى.
ئۆزى دېھقان بارچە دېھقان ياخشىسى،
جاسارەتلىك بىر ئوغلانىنىڭ ناخشىسى.

ئىسسىل ئارزۇ - ئۇچقۇن بولۇپ چېچىلدى،
مەردىپەتكە تەشنا ئاشۇ يۈرەكتىن.
مەدەت بېرىپ ئۇ سەھرا - چەت يېزىغا،
يوقاقۇننى جانلاندۇردى بۆلەكتىن.

ئۇ دېھقانكى قۇرۇلتاينىڭ ۋەكىلى،
ئىسمىيادى ئەل غېمىنى ئويلايدۇ.
قېرىنداشلار تۆكسە ئاقا سىرىنى،
كۆڭۈل بۆلۈپ بۇ پىكىرنى قوللايدۇ.

× ×

بوستاندىكى پېشايۋانلىق چوڭ ئايۋان،
«ئەدىيال» نۇسخا گىلەملەردە بېزەلگەن.
سۆزلىمەكتە بىزگە دېھقان - ساھىبخان،
(چۈنكى سورۇن سۆھبەتكە خاس تۈزۈلگەن)

«...ئېتىز قاندى سۇ يوللىرى يۈرۈشۈپ،
ئوخشاپ كەتتى زىرائەتلەر - ھوسۇللار.
پۇراق چاچتى ئىسلاھاتنىڭ گۈللىرى،
پەن - تېخنىكا، يېڭى ئىلمىي ئۇسۇللار.

مەن ئىشلىدىم، يۇرتداشلىرىم ئىشلىدى،
مۇھتاجلىقنى قوغلايلى دەپ يىراققا.
چۆمدى ئەل - يۇرت ئېلېكترنىڭ نۇرىغا،
لېكىن خەلق تەشنا بىلىم - چىراغقا.

يول ئاسفالت ئەتراپ بوستان، سۈيى مول،
ھەر ئېچىقتا بېتون زاكۇ قۇرۇغلۇق.
ئادەملەرچۇ، ئىشچان تاغنى يۆتكىدەك،
ئېتىزىمىز شۇنچە مۇنبەت ھوسۇللۇق.

شۇنداق، بۇ يەر تېخى نامرات نېمە ئىش؟
نېمە ئىش بۇ تۆكمەمدۇ گادايلىق؟
پۈت- قولىمىز ساق تۇرۇقلۇق نېمىشقا؟...
قۇرالمايمىز باياشاد يۇرت چىرايلىق.»

دېگەنلەرنى ئويلىدى ئۇ تولغىنىپ،
تاڭ ئاتقۇزدى كېچىلەرنى ئارامسىز.
ئەل كۆڭلىنى قامالىغان جۇپ تىرناق—
نادانلىق ھەم نامراتلىقتۇر رەھىمسىز.

ئۆز- ئۆزىگە دېدى مەنغۇ بېيىدىم،
كىنو قويۇپ، كىرا توشۇپ، ئۇن تارتىپ.
سەپەردىكى كارۋان بولۇپ توختىماي،
مەنزىل قۇچتۇم تۇلپارىمغا يۈك ئارتىپ.

كارخانامدا ھەر خىل نۇسخا گىلەملەر،
پۈتەر ئايدا ئونلاپ - ئونلاپ ئۆزۈلمەي.
يۈكسەلدۈردى مېنى يېڭى سىياسەت،
مۇمكىنمىدى بېيىش پەرمان تۈزۈلمەي؟

بۈگۈن قولۇم نەگە سۇنسام يېتىدۇ،
پادا - پادا چارۋام ئوتلار يايلاقتا.
يېڭى دەۋران بەرمىسە كۈچ - ئىلھامنى،
نەدە ئىدى يۈكسىلىش بۇ ئايماقتا؟

قېرىلارغۇ مەيلى «تۆرۈك» قېپقالدى،
نادانلىقتىن نادامەتتى ئاز ئەمەس.
نەچچىسىنىڭ پۈتۈن ئەمەس نېنىمۇ،
تۇرالمىدى ئورنىدىن ئاھ!... تېخى دەسسى؛

كېرەم ئىمىن بەل يەشمىدى مەردلىكتىن،
ئاڭلىسىمۇ تاپا ـ تەنە، مەسخىرە.
سالدى مەبلەغ باشلانغۇچقا تۆت تۈمەن،
بۇ مەردلىككە جۆر بولدى ئەل-ھەمشىرە.

ئۆسمۈرلەرچۇ ئوقۇيالماي ـ ئۆگەنمەي،
نادان قېلىپ تارتسۇنمۇ دەرد ـ پىراقنى؟
ساۋاتسىزلىق زاۋال تاپسۇن، ئەۋلادقا ـ
مەكتەپ سالاي يېقىن قىلىپ يىراقنى!...

دەيتتى خەقلەر كېرەم ئىمىن باي بولدى،
يانچۇقىدا، بانكىدا جىق پۇلى بار.
قانداق قىلار ئاشۇ پۇلنى شۇ كەمدە ـ
كۆك ئاسمانغا سۇنسا يېتەر قولى بار.

نەچچە مىڭ جۈپ توخۇ ـ ئۆردەك دانلايدۇ،
گۆشلىرى پۇل، تۇخۇمى پۇل خەزىنە.
نىيەت قىلسا سەۋەب ئىستەپ بارماققا،
يىراق ئەمەس مەككە بىلەن مەدىنە.

بىرى دەيتتى يۇرتقا مەسچىت سالدۇرسا،
ساۋابلىقنى ئېتەك ـ ئېتەك ئۇساتتى.
بۇ ئالەمدە دۇئا ئالسا ئەل ـ يۇرتتىن،
ئاخىرەتنىڭ ئازابىنى توساتتى.

بىرى دەيتتى چىقىپ كەلسە چەت ئەلگە،
ئايروپىلان، پويىزلارغا ئولتۇرۇپ.
شۇغۇللانسا سودا بىلەن بىرى مىڭ،
كىلەر ئىدى يانچۇقنى تولدۇرۇپ...

كېرەمباينىڭ ئىدى ئويى باشقىچە،
بىر ياخشى ئىش قىلىپ بېرىش يۇرتىغا.
«مەكتەپ سېلىپ بالىلارنى كىرگۈزسەم،
جەلپ قىلىپ باشلانغۇچقا ـ ئورتىغا»

ـ نېمە دەگلار ھالال ئىشلەپ پۇل تاپتىم،
يېزىمىز چەت، مەكتەپ يىراق-بەك يىراق.
قىشتا سوغۇق، يازدا كەلكۈن دەستىدىن،
ئەۋلاد ئۆتتى خەت ـ ساۋاتى چولتىراق.

مەن قىينالدىم، زامانداشلار قىينالدى،
ئاشۇ تارتقان كۈنلىرىمىز يەتمەسمۇ؟
مەسچىت ئەمەس مەكتەپ سېلىش پىلانىم،
شۇنداق قىلسام ئەل-يۇرتقا نەپ يەتمەسمۇ؟

راست نادانلىق بېشى ئىكەن ئاپەتنىڭ،
چېھرىنى كۆرمەي ئۆتىمىزمۇ راھەتنىڭ.
قوزغالمىساق ۋاقتى ساقلاپ تۇرامدۇ،
سىتربلكىسى مېڭىشۈېرەر ساتەتنىڭ؟...

بىر كۈنى كەچ داستىخاندا ئولتۇرۇپ،
سۆزلىدى ئۇ ئايالىغا پىلاننى.
ئامىنىخان ئىشچان جۆرە دىلكىشى،
ھېس قىلاتتى بەك چوڭدەك بۇ ئارماننى:

ـ ماقۇل، لېكىن مەكتەپ سېلىش چوڭ بىر ئىش
تاپقان ـ تەرگەن پۇللار تۆكەپ قۇرۇلۇشتا.
توختاپ قېلىپ يېرىم يولدا ئىشىمىز،
ئائىلىمىز قىسىلماسمۇ تۇرمۇشتا.

دېدى ئايال دەرگۇماندا ۋە لېكىن،
رەت قىلمىدى ئۇنىڭ پىلان-كېپىنى.
ـ بىلىم ئالار تۆت بالا، ياق، يۈز بالا،
بىلمىسىلەر ئەمدى ئىشنىڭ ئېپىنى!...

ئۆلچەپ كېرەم مەھەللىنى قانچە رەت،
ئارىلىقنى ھېسابلىدى قەدەملەپ.
يەر تاللىسا مەكتەپ ئۈچۈن كۆڭۈللەپ،
ھە، بەزىلەر دەيتتى ئېغىز ئۈمەللەپ.

ـ مەكتەپ سېلىش ھۆكۈمەتنىڭ ئىشىغۇ،
نام ـ ئاتاقتىن نېمە كەپتۇ پۇقراغا.
ئاتا ـ ئانىڭ ئوقۇمايمۇ مەكتەپتە،
ھايات يۈرگەن مېھرىن بېرىپ سەھراغا.

يەر كۆرسەتتى بىرى ياقا سايلىقتىن،
مەكتەپ غەلۋە، لايىق مۇشۇ چەت يەرگە.
ئاش تېرىماي جاننى قانداق باققۇلۇق،
خۇددى تاۋار گۈلدەكلا ئەت يەرگە.

ئۆرۈكزاردا قەد كۆتەردى ئۇز بىنا،
سىنىپلىرى شۇنچە يورۇق ئازادە.
بويۇن قىستى ئەل ئالدىدا نادانلىق ـ
ھامىيلىرى بولۇپ باغرى چاك-پارە.

توختىمىدى، ئوتتۇرا مەكتەپ سالدى ئۇ ـ
ھەميانىدىن تۆكۈپ ئوتتۇز تۈمەندەك.
سەككىز سىنىپ، بېتونلانغان كەڭ مەيدان،
شادلىق بەردى سەبىيلەرگە گۈل قەنتەك،

ئارقىدىنلا دوختۇرخانا سالدى ئۇ،
كاردۋاتلىرى تولۇق، رەتلىك سەپلەنگەن.
سۆيۈنگەچكە يوقاقۇنلۇق بىمارلار،
كېرەمباغا چىن قەلبىدىن تەلپۈنگەن.

ئۆسمۇرلەرنى، يولۇچىنى يۇتالماس،
بۇكۇن قىيان ، بورانچىنىڭ① كەلكۈنى.
سالدى كۆۋرۈك قايتاق يولى تۇتاشقاچ،
ئۇزۇلمەيدۇ ئاپتوبۇسلار ھەر كۈنى.

مەسچىت سالدى يەتتە تۈمەن ئېھسان قىپ،
دەرۋازىسى، تام مېھرابى ناۋالىق.
بولدىغۇ ئۇ ئەل رايىغا جەننىتى،
تېپىپ ساۋاپ ئاخىرەتلىك - خۇدالىق.

مەرىپەتنى سۆيەر ئەسلى خوتەنلىك،
كېرەم ئىمىن شۇ خوتەنلىك نەسلىدىن.
ئالتۇن مۇنار تىكلىدى ئۇ ئەۋلادقا،
قارالىق ئەنە جۇلاسىغا رەستىدىن.

مەكتەپ، كۆۋرۈك، دوختۇرخانا، مەسچىتتە،
يەتمىش تۈمەن پۇلى بار، تەر-ئەجرى بار.
شۇنداق ئەلگە جېنى پىدا ئوغلانىنىڭ،
نامى ئۆچمەس، ئەل قەلبىدە قەدرى بار.

پەرۋاز قىلغىن يوقاقۇنىنىڭ بۈركۈتى،
تاڭ نۇرىدا جۇلالىسۇن قاناتىڭ.
دەۋران گۈزەل ئىمكان شۇنچە كەڭسائا،
تاڭ قۇياشى كەبى پارلاق ھاياتىڭ.

◁••••••••••••••••••••••••••••••••▷

گۈلگۈن تىنىقلار

تۇراپ دائىم

چىنار

پايخان بولغان چىناردىن،
كېلەر يەنە چىنار پۈرىقى.
چىنار بولۇپ ئۆسمەكتە،
يەرگە چۈشكەن ئۇرۇقى

ۋاپادار

ياقا يىرتىپ قان يىغلىدى غۇنچە،
قۇرت يېگەن يىلتىزىغا شۇنچە.

تارىخ

قۇرۇپ قالغان قوناق شېخىدىن،
ئۇچۇپ كېلەر دېھقان تىنىقى.

يالداما

كونا تامدا ئانام تىنىقى،
كۈلدەك گۈزەل بۇدەم قۇچىقى.
تامدا قالغان ياغاچ قوزۇق،
بار ئۇنىڭدا جان دادامنىڭ بارمىقى.
بارماق ئىزى نەپىس بىر سۈرەت،
نۇر ياغىدۇ كۈندە قوزۇقتىن.
مېھىر تۆكەر ئاشۇ يالداما،
قۇچىقىمدا كۈلگەن يۇلتۇزدىن.
يۇلتۇز نېمە؟
تاڭدا كېتىدۇ.
دادام، ئانام ھەر بىر دەقىقە،
ماڭا ئىشتا مەدەت بېرىدۇ.

قۇلاقسىز يىلان

يىلان كۆرەر ھەر بىر ئىنسانىنى،
ئاڭلىيالماس نېمە دېگەننى.
قۇچاقلاپ يۈرەر ئاشۇ ئارمانىنى،
چاقار ھەسەت بىلەن تىنىمسىز،
بىخۇت تۇرغان ھەر جاننى.
بولمىغاچقا بىر جۈپ قۇلىقى،
ئۇزۇن شۇڭا ئۇنىڭ قۇيرىقى.

---

① بورانچى - يوقاقۇن بىلەن قايتاقنى ئىبارەت ئىككى كەنت ئوتتۇرىسىدىكى دەريا.

www.uyghurkitap.com

«پايانداز» ستونىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

يۇرتۇم يوللىرى

مەتتۇرسۇن ھەسەن

تاغلارغا يېيىلغان مېنىڭ بۇ يۇرتۇم،
كېزىدۇ باغرىنى سەلكىن، زىيالار.
سارغايغان قىياقلار ئەگىيدۇ لەرزان،
سۇكۇنات ئىلكىدە چەكسىز دالالار.
ساھىللار لېۋىگە يېيىلغان توزان،
مانانغا پۈركىنىپ تۇرار قىيالار.

كولدۇرما ئاۋازى سىڭگەن چۆللەرگە —
ماتورلار سايرىشىپ بەردى ئويغىنىش.
قۇياشتىن رەڭلەنگەن يۇرتۇم يوللىرى،
ئېدىرلار باغرىغا تۆكتى سۆيىنىش.
ئاداققى ئۇپۇققا سوزۇلغان يوللار،
تولدۇردى دىللارغا بەخت ـ ئىنتىلىش.

بارخانلار سوزۇلغان يىراق ـ يىراققا،
چاڭقىغان تۇپراقلار يېرىلغان چاك ـ چاك.
ئاداققى ياپراقلار تىترەيدۇ ھالسىز،
شەبنەملەر يايىدۇ زېمىنغا قۇچاق.
گۈلخانلار يېنىدا يانپاشلار بوۋاي،
يېلىنجار ساماۋى چۆچەكتەك ئوچاق...

يوق بۈگۈن قەدىمكى توپىلىق يوللار،
ئۇندا ئاي، يۇلتۇزلار كۆرەر ئەكسىنى.
گۈزەللىك نۇرىغا چۆمدى قەلبلەر،
ئۇرغۇتقاچ يۇرت خەلقى ئەمگەك ئىشقىنى.
ئارمانلار كۈلمەكتە، يوقتۇر زارىقىش،
چاتتى چىڭ بۇ يوللار سۆيگۈ رىشتىنى.

قاچاندا، قاياقتىن باشلانغان بۇ يول،
كىملەردىن ئاپىرىدە بولغان ئىزناسى.
ۋاقىتسىز كۆمۈلگەن يوللار تەكتىگە —
قانچىلاپ كارۋاننىڭ سۆيگۈ نىداسى.
ئۆتتى كۆپ ھاياتلىق چىغىر يول بويلاپ،
كۆرسەتكەن دوزاخنى يولنىڭ جاپاسى.

بۇ يوللار تۇتاشقان گۈزەل ئىقبالغا،
ئۈمىدلەر، ئىشەنچلەر شۇنچە ئۇلۇغۋار.
يەتكۈزەر ۋىسالغا بۈيۈك روھلارنى —
بۇ يوللار، كۆكسىدە سۆيگۈ ئۇلغىيار.
خەلقىمنىڭ پەخرى ھەم غۇرۇرى، بەختى،
ئۇلۇغلۇق بابىدىن پايانداز يايار.

لىرىكىلار

مۇھەممەتتىسىدىق تۆمۈرى

بەزىدە

بەزىدە جىلۋىلىك بېقىپ ئەي پەرى،
تاڭدىكى قۇياشتەك كۈلۈپ كېلىسەن.
بەزىدە بۇلۇتنى قامچىلاپ مىنىپ،
ئاققۇدەك يىراقتىن ئۇچۇپ كېلىسەن.

بەزىدە باھارنىڭ شامىلى بولۇپ،
خۇشپۇراق ئىپارنى چېچىپ كېلىسەن.
بەزىدە يېتىلگەن قىزىل ئالمىدەك،
مەگزىڭنى مەگزىمگە يېقىپ كېلىسەن.
بەزىدە ھەر باسقان قەدەملىرىڭدە،
چىرايلىق گۈللەرنى ئېچىپ كېلىسەن.
بەزىدە چېھرىڭدىن قار ـ مۇز ياغدۇرۇپ،
خاپىلىق، زەھەر، غەم چېچىپ كېلىسەن...

خىيالىمنى قارغا ئورىسام...

ئەسقەر مەتقۇربان

زىمىستان قىش، قار ياغقان كېچە،
ھۇشقىيتىدۇ يولدا شىۋىرغان.
جىمى جانلىق ھارارەت ئىزلەپ،
ئۇۋىسىدا ئارامگاھ قۇرغان.
جۇغۇلدايدۇ سوغۇقتا تېنىم،
سانجىلار سوغ ئىسسىق يۈزۈمگە.
نالە قىلىپ ئايىغىمدا قار،
بىر غەشلىكنى سالار ئېسىمگە.
قارنى قۇچۇپ كېتىپ بارىمەن،
ياق، قار قۇچار ئۇستى ـ بېشىمنى.
خىيالىمنى قارغا ئورىسام،
مۇزدەك تىترەك باسار تېنىمنى...

× ×

شۇ يىلىمۇ قار پەسلى ئىدى،
قاردىن ئاق تون كىيگەنتى زېمىن.
ئۇچرىشىشنىڭ تەقەززالىرى،
ۋۇجۇدۇمدا ئىدى شوخ گىمىن.
ئاق رومالغا ئورىنىپ شۇ چاغ،
كەلدىڭ غەمكىن يېنىمغا دىلدار.
ئاق تىنىقىڭ قاپلار يۈزۈڭنى،
كىرپىكىڭدە ئاق ئۈنچە چاقنار.
پەرىشتىدەك گۈزەل كۆرۈندىڭ،
ھەيران قالدىم كۆزۈڭگە پۈتمەي.
قۇچاقلىدىم باغرىمغا بېسىپ،
سېنىڭ ماقۇل سۆزۈڭنى كۈتمەي.

خېجىللىقتا بىرەلمەي چىداش،
ئانارگۈلدەك قىزاردى يۈزۈڭ.
يېنىككىنە يۇلقۇنۇپ مەندىن،
پىچىرلىدىڭ چىقمىدى ئۈنۈڭ.
قۇچاقلىدىم ئوتلۇق دىلىڭنى،
ئىسسىق ئېقىم قۇچتى تېنىمنى.
جۇپ گەۋدىنى ياپتى ئاق چېچەك،
قاپلىغاندەك چېچەك بېغىمنى.
ئاھ، شۇ مىنۇت قانچىلىك قىممەت،
شۇ ھالەتلەر نەقەدەر گۈزەل.
خىيالىمنى قارغا ئورىسام ،
ئىسسىق باسار جىسمىمنى تۈگەل.

× ×

ئۆكسۈشىڭدىن چۆچىدىم، ئەجەب،
جۈپ بۇلاقتىن تۆكۈپسەن ئۈنچە.
قولۇڭ مۇزدەك، سوۋۇغان، لېۋىڭ ـــ
گۈل بەرگىدەك تىترەيدۇ شۇنچە.
يېشىڭ تامچىپ چۈشسە يۈزۈمگە،
شۇ ۋاقىتتا بىلەلمەپتىمەن.
جۈپ يۈرەكنىڭ تەپتىدىن بەلكىم،
ئېرىپ چۈشكەن قاردۇر دەپتىمەن.
مۈشكۈل سەپەر چىللىغان كۈنى،
شۇ ھالەتتە ئۇزاتتىڭ مېنى.
يۈرەكلەردە تالاي سۆز قالدى،
ياندى دىلدار ھىجران يالقۇنى.
مەشئۇم كېسەل نازۇك جېنىڭغا،
سۇنغانىكەن ئىبلىس قولىنى.

www.uyghurkitap.com

ئاياپ مېنى بۇ ئېغىر دەردتىن،
يوشۇرۇپسەن مېنىڭدىن ئۇنى.
ئېيتقانىمىش ئەزرائىل ساڭا:
«ئېلىپ كېتەي جەننەتكە سېنى».
دەپسەن: «جەننەت نە كېرەك ماڭا،
قالسا يۈرەك ـ باغرىمىنىڭ تېگى»...
قېنى ئۇ ياش ۋۇجۇد، ياش يۈرەك،
قېنى ئوتتەك ۋىسال ئارمىنى؟!
قىسمەتلىرىنى قىستاپ ـ سوراقلاپ،
ئاق زېمىندىن ئاقتۇردۇم سېنى.
مەجنۇن كەبى توۋلاپ ـ ۋارقىراپ،
ئەزرائىلغا قىلىمەن خىتاب:
قار پەسلىدە مېنى ئۇزاتقان،
قاردەك گۈزەل جانانىمنى تاپ!

ئىزلەپ سېنى ھەر قار پەسلىدە،
ئاق زېمىنغا باسىمەن ئاياغ.
مەجنۇن كەبى توۋلاپ ـ ۋارقىراپ،
ئەزرائىلغا قويىمەن سوراق...
قارلىق يولدا كېتىپ بارىمەن،
كۆكتە ئاپئاق تۇمان ھۆكۈمران.
سۈكۈت باسقان زېمىننى، بىراق —
يۈرىكىمدە چىقار شىۋىرغان!

× ×

قارنى قۇچۇپ كېتىپ بارىمەن،
قارمۇ قۇچار ئۇستى ـ بېشىمنى.
خىيالىمنى قارغا ئورىسام،
مۇزدەك تىترەك باسار تېنىمنى.

◁-------------------------------▷

ئىككى شېئىر

غوجىئابدۇللا ناسىر

پۇشايماننى ساقلىغىن پىنھان

1

قۇياش ئىدىڭ، كۆرسەتمىدىڭ چېھرىڭنى ئەمما،
نۇرغا تەشنا سۆيگۈم بېغى بوپ قالدى نىمجان.
غالىپ كەلدى پاك مېھرىمدىن سەندە تەمەننا،
ئۇتماق ئۈچۈن قەلبىڭ مەندە بولمىدى ئىمكان.
يولىمىزدا ئۈندى تىكەن كۆركەم رەنا،
سۆيگۈم ئۈچۈن قەلبىم قېتى بوپقالدى زىندان.

2

ۋۇلىلدىغان ئالۋۇن ساڭا كۆرۈندى بىر ئوت،
ئېرىمىدىڭ قەلبىم ئارا يانسىمۇ گۈلخان.
زىمىستاندا مېنىڭ ئۈچۈن بولۇپ سوغ بۇلۇت،
ئالۋۇن ئۈچۈن قۇچاق ئاچتىڭ، قىينالدى بۇ جان.
تۆت پەسىلنىڭ ھەنىۋاسى ماڭا بولۇپ جۇت،
پاك سۆيگۈمنىڭ ياپراقلىرىن ئەيلىدى خازان.

3

يىغلىسەمۇ يۈرەك، ئەمما كۈلدۈم گاھىدا،
ئەلدە ئەلچە ياشاپ كەلدىم (سىر قالدى پىنھان).

باشقىلارنىڭ سۆيگۈسىنى بەرگەندە خۇدا،
«ھەشقاللا» دەپ ھەقكە بويۇن ئەگدىم مەن شۇئان.
بۇدرۇقلارنىڭ قىمقاسىرى بەرگەندە سادا،
شادلىقىمغا تار كەلدىغۇ بۇ كەڭرى جاھان.

4

سۇلار كېتىپ قالغان چاغدا دەريا ئىچرە تاشر،
ھايات ساڭا يېگۈزۈپتۇ ئاچچىق پۇشايمان.
«ئاھ بىر چاغدا...» دېدىڭ، سىرىڭ بولۇپ قالدى پاش،
ئۆلىشىپلا مۆلدۈر كەبى تۆكۈلدى مارجان.
ئېمە كويغا سالمايدۇ، ئاھ بۇ كۆڭۈل بەڭباش،
شۇنداق ئىكەن يارالمىشتا ئەسلى بۇ جاھان.

5

قىلساڭمۇ سەن تۇنجى ئىشقنى ئۇ چاغدا بەرباد،
سۆيگۈ ئۈچۈن قىساس ئېلىش نومۇس (بىگۇمان).
ئەمدى قەلبىڭ غەۋغاسىغا بېغىشلا سۇبات،
(ئەسلىمنى قايتۇرغىلى بولمايدۇ جانان).
شۇ بىگۇناھ باللاردىن قىلايلى ئۇيات،
قەدىرلەيلى ئەقىدىنى، ئەقىدە — ئىمان.

6

چىدىمايدۇ كۆز يېشىڭنى كۆرگەندە يۈرەك.
ئۆتكەن ھېسلار كۆتۈرۈپ باش قوزغايدۇ غەليان.
سېنىڭ ھەر بىر ئۇھ تارتىشىڭ روھىمغا ئېكەك،
بىر ئۇھ بىلەن تۆگەر مەندە مىليونلاپ دەرمان.
ئۇ چاغلاردا سۆيگۈڭ ماڭا كۆرسەتمىگەندەك،
پۇشايمانىمۇ قەلبىڭ ئارا ساقلىغىن پىنھان.

دوست

(توختىمۇھەممەت تۇردىنىڭ شۇ ناملىق غەزىلىگە مۇخەممەس)

مەن سېنىڭسىز ئەرشىنىمۇ قىلماس ئىدىم سەيلانە دوست،
سەن مېنىڭسىز يايرىماس، قىلماس ئىدىڭ خەندانە دوست،
تەن ئىدى ئىككى، بىراق دىللار گويا بىر دانە دوست،
سەن كېلەتتىڭ غەملىرىمگە بولغىلى غەمخانە دوست،
مەن باراتتىم دەردلىرىڭگە بولغىلى دەرمانە دوست.

دوست ئىدۇق پەرھات بىلەن شاپۇر ① مۇ ئۇلگە ئالغۇدەك،
دىل - نىيەت دۇرۇس ئىدى شەيتاننى يولغا سالغۇدەك،
مەن ئۇقۇيتتىم ناخشا، سەن بولساڭ ئەگەر ساز چالغۇدەك،
شۇ قەدەر دىلكەش - ئېجىل دوستلار ئىدۇق تاڭ قالغۇدەك،
بىرسىمىز بولساق چىراغ گەر، بىرسىمىز پەرۋانە دوست.

① پەرھات، شاپۇر - «پەرھات - شىرىن» داستانىدىكى پېرسوناژلار

uyghurkitap.com

ياخشى دوست جەننەت ماڭا، قەلبى قۇياش شەپقەتكە باي،
ئاتقا مىنسۇن ياخشى دوست، دەيتتىم، پىيادە مەن ماڭاي،
خۇش كۈلۈپ كەلسەڭ گويا دەيتتىم كۆڭۈلدە تۇغدى ئاي،
دىل سازىيىمدا سېنى قىلغانىدىم مېھمان تالاي،
مېھرى ئابىدىن ياساپ مەي تولدۇرۇپ پەيمانە، دوست.

سۆزلىمەككە تىل كۆيەر، ھەي، سۆزلىمەي يوقتۇر ئامال،
ئاي تۇتۇلدى كۆكتە بىردىن، سۇندى دوستلۇقتىن نىھال،
نەدە يۇقتۇردۇڭ ۋابانى، سېنى دارىپتۇ شامال،
سەسكىنىپ كەتتىم كېيىن كۆرگەچ ئەجەب بىر غەيرىي ھال،
بوپتۇ، ئېيست، ئىخلاس ـ ئەقىدەم قاغدىلىپ ۋەيرانە دوست.

« توك ئىكەن » دەيدۇ كۆرەلمەس، پىشسىمۇ گەر كىشمىشلىك،
كۆكسىگە مىخ بوپ كىرەر ئەل ـ يۇرتقا ياققان ھەر ئىشلىك،
سەن نەگەر سۇەرۇغ، بولالماس قاغا ھەرگىز دىلكىشلىك،
بوپتۇ شانىمنى كۆرەلمەس پىتنىخورلار سىردىشلىك،
بوپتۇ خانەئمۇ ئۇلارغا بەزمىگاھ ـ مەيخانە دوست.

« سىر تۇتۇش دوستتىن ئۇيات » ـــ بۇ سۆزنى مەن مىزان بىلىپ،
ئېچىلىپ تۆكتۈم سىرىم ئالدىڭدا باغرىمنى تىلىپ،
قايتۇرۇپ بولمايدۇ ئەمدى گەرچە كۆپ ئالتۇن بېرىپ،
سىرى ئۇنچەمنى چېچىپسەن بەزمىدە چاچقۇ قىلىپ،
بىر تېرىق ئەيىبىم گويا بوپتۇ تۈمەنمىڭ دانە، دوست.

جان ئەزىز، جاندىن ئەزىز ۋىجدان يىگىت بەرناسىغا،
قۇت ئېرۇر پاكلىقنى بەتلەش بۇ ئۆمۈرنىڭ ياسىغا،
دوست بىلىپ كۆڭلۈم بېرىپمەن ئېيست كۆڭۈل ئەماسىغا،
باي ئىكەنسەن ھېيلە ـ نەيرەڭ، ساختىلىق دۇنياسىغا،
ئار ـ نومۇس، ۋىجدان ـ ساداقەت بابىدا دىۋانە دوست.

ھەق① ئۈچۈن سەجدە قىلىپ بارغۇ پېشانەمدە يارا،
نۇرغا باققاي تال ھامان سەن مەيلى قانداقچە تارا،
ھەق باھاچى ئەل ئۇلۇغ، قەدرىم بۆلەكتۇر ئەل ئارا،
پىتنە ـ تۆھمەتتىن غۇرۇر ـ قەدرىمگە سۈركەپسەن قارا،
بۇ قارا چەققاي يۈزۈڭگە، مەن ھامان نۇرانە، دوست.

قونىدۇ بۇلبۇل قىزىلگۈل، زاغ نىجاسەت ئۈستىگە،
كۆشنى كۆرسە ئىت شۇئان چۈشكەي سۆڭەكنىڭ قەستىگە،
جىن ھامان جىندۇركى، گەر كىمخاپ يېپىنسۇن بەستىگە،
كەلدى بەس، ئۇردۇم قىلىچ بۇ رەزگى دوستلۇق رىشتىگە،
كەلمە ئەمدى، كەلسە كۆرگۈم مەن ئەۋەتەي نامە، دوست!

① ھەق ـ ھەقىقەت.

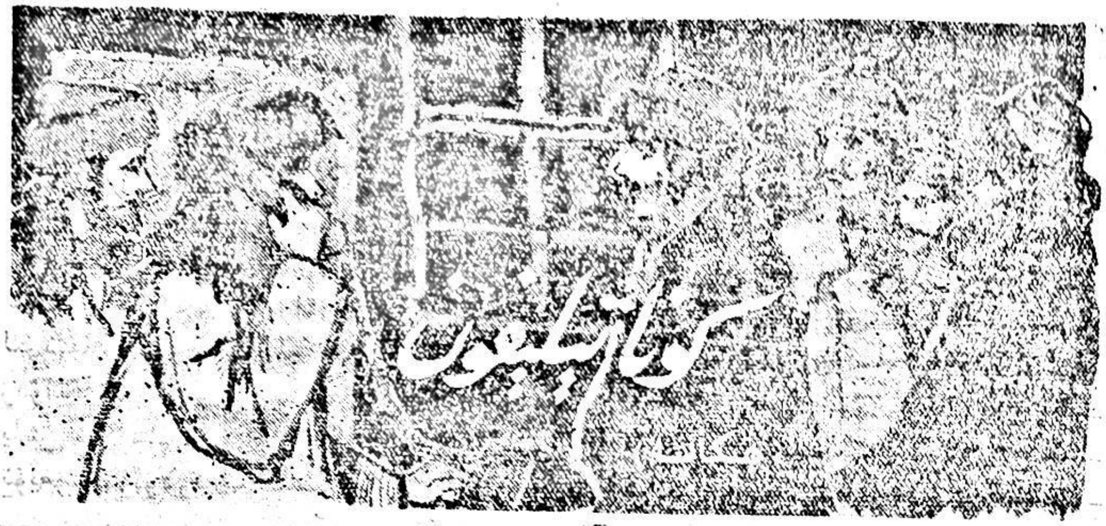

ئالىمجان رىجەپ

دەرياغا قىيان كەلدى.

ئۆزىنىڭ قەدىملىكى بىلەن پەخىرلىنىپ كەلگەن كەئساي جىلغىسى ، نەچچە ئون گەز ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندەك سىلكىنىپ كەتتى . يوگەنسىز قىيان دەريا قىنىدا غەزەپ بىلەن قۇتراپ، ھەممىنى يالماشقا باشلىدى...

تۈگمەن ، تەبىئەتنىڭ كۆركەملىك قايا قىقىندۇر يوقالدى ، جىرانىڭ زۇمرەتتەك ھۆسنى - قامىتى سولدى. قورام تاشلار ، قاسگلار غۇلاپ چۈشتى...

رەھىمسىز شاۋقۇن تەبىئەتنى لەرزىگە سېلىپ ، جانلىقلارغا ئۆلۈم ۋەھىمىسىنى كۆرسەتتى. تەگسىز لاي- لاتقىلار ئارىسىغا چۆكۈۋاتقان قەدىمكى دەرەخلەر ،كۆۋرۈك، يول ، چۆللۈك... تامام كۆزدىن غايىپ بولدى . ھاياتنى مۇشۇ دەرەخلىك ئارىسىدا ئۆتكۈزگەن قەدىمكى قۇشلارمۇ ئاسمان بوشلۇقىغا ئۆزىنى ئاتتى. قەدىمكى دۇنيانىڭ شاھىدى بولغان سورلىۇك بۇ جىلغا مىڭلاپ يىللىقنىڭ تۈگمىنى ئاستىدا قالغاندەك تىترىدى.

قىيان ئۆرلەرگىچە ئۇسسۇپ كەلدى. قەدىمكى زامانلاردىن بېرى تەبىئەت سادىسىغا ، دەريا شاۋقۇنىغا، مۆلدۈرگە ، جۇت- بورانلىق كېچىلەرگە ، چاقماق گۈلدۈرمامىسىغا كۆنۈپ كەتكەن ئادەملەر سۇت ئۆيقۇسىدا ئىدى.

— قىيان ، قىيان چۈشتى!

ئادەملەر فونتاندىن ئېتىلىپ چىققان سۇ دانىچىلىرىدەك پىتىراپ قېچىشتى، ئۇلار ھايات قېلىشتى ، چوڭلار كىچىكلەرنى، كۆچلۈكلەر ئاجىزلارنى ھايات قالدۇرۇشى شەرت ئىدى. مانا بۇ ئۇلارقەدىمدىن تارتىپ ساقلاپ كەلگەن ئاددى مەنتىقە . ئۇلار قاچتى ، مەھەللىسىنى، ئىسسىق ئۆي- ماكانلىرىنى، مول ھوسۇللۇق ئېتىزلىرىنى تاشلاپ قېچىشتى. قېچىش بىلەن ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى، تەلۋە كەلكۈننى ئارقىغا قايتۇرغىلى بولمىسىمۇ، قېچىش كېرەكمۇ؟! تەبىئەت قاچقانلارنى قوللىدى. تاغ شامىلى دەريا شاۋقۇنى ئارقىلىق ئۇلارغا خىتاب قىلدى:

— قېچىڭلار، تېز قېچىڭلار، قېچىپ، يىراقلارغا كېتىڭلار! ئۇلار قاچتى، قېچىپ يىراققا بارالمىدى. ئېگىز قاسىغا جاي-

لاشقان جەننەتكە ــ كەنت تەشكىلىگە بېرىۋالدى. تەبىئەتنىڭ سېھىرلىك كۈچىنى نامايان قىلىپ تۇرغان بۇ قورغان، ئىسسىق باغرىنى يېيىپ، ئۇلارنى ئۆزىگە تارتتى.

ئادەملەر چۇقان سېلىشمىدى، پەقەت چۈشتىن قورققاندەك ھەيران بولۇشتى. ئۆزلىرىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىنى ئەمدىلا سېزىۋاتقاندەك بىر ـ بىرىنى قۇچاقلاپ، ياش تۆكۈشتى. بىچارىلىق، قاچقۇنلۇق تۇيغۇسى، ئۇلارنىڭ دىلىنى ئەزگەن سەزگۈسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتكەنىدى. ئۇلار ئېگىز تاغ جىلغىسىدىن چۈشۈپ كەتكەن ئالتۇن سودىگىرىدەك ۋاقىتسىز ئۆلۈشنى، نام-نىشانسىز كېتىشنى خالىمايتتى. ھېچ بولمىسا ئۆزلىرىنىڭ مۇشۇ زېمىندا، كەلگۈسىدە ھايات تۇرغانلىقىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈشى زۆرۈر ئىدى. ئەپسۇس، تۆت تاغنىڭ ئارىسىغا جايلاشقان بۇ زېمىننى قىيان بېسىپ كەتكەنلىكىدىن دۇنيا ئەھلى خەۋەرسىز!

— ۋەي، ۋەي، كەلكۈن، كەلكۈن...

ھەممە يېرى چالاقسىپ تۇرىدىغان كونا تېلېفون كۈۋۈك ھەرىدەك غوڭۇلداشقا باشلىدى. قانداقلا بولمىسۇن بۇ يېتىم جىرادىمۇ تېلېفون بار ئىدى. كىشىلەر پەقەت مۇشۇ تېلېفون بولغىنى ئۈچۈنلا، ئۆزلىرىنى بۈگۈنكى دەۋرنىڭ ئادەملىرى دەپ ھېسابلىشاتتى. بۇ يەردىكى يېڭىلىقمۇ، تەۋرۈكمۇ، نەچچە مىڭلىغان يۈرەكنىڭ ئاھۇ ـ زارىنى ئىشىتكۈچى، شىكەستىدىللارغا سىياسىي تەسەللىي بەرگۈچىمۇ، كەنتنى، ئادەملەرنى قوغدىغۇچىمۇ، نازارەت قىلغۇچىمۇ مۇشۇ كونا تېلېفون ئىدى. كىشىلەر گېزىت، تېلېۋىزور، ئايروپىلان دېگەنلەرنى پەقەت كۆرۈپ باقمىغان، ئاقىۋەت تېلېفون ئۇلارنىڭ ئىسمى بىلەن ئېيتىپ بەردى. ئۇلار يەنە ئازادلىق، ئىسلاھات ... مول ھوسۇل دېگەن ئاتالغۇلارنى، مەكتەپ، پەن ـ تېخنىكا دېگەن يېقىملىق ئىبارىلارنىمۇ تېلېفون ئارقىلىق ئۆگەنىدى. كىشىلەرگە يول كۆرسەتكەن، «باي بولۇش» ئۇقۇمىنى چۈشەندۈرگەن، ئىككى بىلىكىگە كۈچ، ئەقلىگە ئىلھام بەرگەنمۇ مۇشۇ كونا تېلېفون ئىدى. ئۇ ھەممىنى بىلەتتى. خۇش خەۋەر بىلەن ئۇلارنى بەختبۇلىقىغا چۆمدۈرگەنمۇ، پالاكەت بىلەن ئادەملەرنىڭ ئانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتكەنمۇ مۇشۇ كونا قاسىراق باغلاپ كەتكەن تېلېفون ئىدى. نۆۋەتتە ئۇ مۇشۇ يەرنىڭ ئەڭ ئالىي ھۆكۈمرانى، شۇنداقلا ئەڭ ئادىل چاكىرى ھېسابلىناتتى. ھەممە ئادەم ئۇنىڭغا خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنەتتى، بويسۇناتتى. چۈنكى ئۇنىڭدىن يېڭى-يېڭى خەۋەرلەرنى ئاڭلاشقا، ھەتتا ئۆلكە رەئىسلىرىنىڭ مۇبارەك ئاۋازىنى ئاڭلاشقا بولاتتى. تېلېفون ھەر قېتىم جىرىڭلىغىنىدا كەنتكە بىرەر يېڭىلىق كېلەتتى. ھېچ بولمىسا، قومساڭغۇ ئويمانغا پېتىپ قالغان جىپ ماشىنىنىڭ، بۇزۇلغان كۆۋرۈكنىڭ، قېيىپ قالغان تېلېفون تۈۋرۈكىنىڭ خەۋىرى كېلەتتى... شۇنداق قىلىپ، كەڭسا يېڭىلىقلارمۇ دۇنيادا بولۇۋاتقان يېڭىلىقلاردىن خەۋەر تېپىپ قالاتتى. شۇ تاپ، ھەممە كۆز، ھەممە قۇلاق، ھەممە يۈرەك تېلېفونغا، ئۇنىڭ يەنە بىر قېتىم جىرىڭلىشىغا باغلىنىپ قالغانىدى:

راستىنى ئېيتقاندا، بۇ تېلېفون كەلكۈن ئاپىتىدىن كېلىپ چىقىدىغان بارلىق ئاقىۋەتنىڭ ئەمكىگە، گۇۋاھچىسىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتاتتى. كەنت گويا ئۈستىگە بېسىپ كەلگەن بەختسىزلىكنى مۇشۇ تېلې-

فون چىللاپ كەلگەندەك ، پۈتكۈل غەزەپ، قايغۇ، ئۈمىد، ئارزۇ، ئىسىلىشىپ قاسراق باغلاپ كەتكەن تۈرۈپكىغا تاشلانغانىدى. دېمىسىمۇ، تاغنىڭ باغرىغا جايلاشقان بۇ كەنت ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر تېلېفوننىڭ بولۇشى تولىمۇ زۆرۈر ئىدى. كىشىلەر قايتا - قايتا ئويلىشىپ كۆرۈپ، دەرياغا كۆۋرۈك مۇداپىئە توسمىسى ياساشتىن ئاۋۋال تېلېفون ئورنىتىشنى بىر مۆجىزە دەپ قارىغانىدى. يەنە كېلىپ، چەت، نامرات بىر كەنت بىلەن ناھىيە، ۋىلايەت، ھەتتا ئۆلكە مەركىزىنى باغلاپ تۇرغانىمۇ مۇشۇ كونا تېلېفون ئىدى. مانا ئەمدى، تېلېفون «نامىسىز قەھرىمانغا ، قۇتقازغۇچى خۇداغا» ئايلىنىدىغان بولدى. ئۇنىڭ خاسىيىتى بىلەن كەلكۈن ئاپىتى ئېلىپ كەلگەن بارلىق دىشۋارچىلىقلار تۈگەيدىغان بولدى.

« كەڭساي كەنتىنى قىيان باستى » دېگەن ئېچىنىشلىق خەۋەر ، تېلېفون ئارقىلىق كەنتتىن يېزىغا، يېزىدىن ناھىيىگە، ناھىيىدىن ۋىلايەتكە، ئۆلكىگە، مەركەز ھەتتا خەلقئارا خەۋپسىزلىك تەشكىلاتىغىچە بېرىپ يېتىدۇ. پۈتۈن ئىقلىم، يەر شارىدا، ئەتراپى تاغلار بىلەن قورشالغان مۇشۇ دالىدا «كەڭساي» دېگەن بىر كەنتنىڭ قەدىمدىنلا بار ئىكەنلىكىنى بىلىپ كېتىدۇ. ئۇ چاغدا، ئاسماندىن قار، يامغۇر ئەمەس، تىللا ياغىدۇ...

ھەممە كۆزلەر تېلېفونغا تاشلانغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىدىكى قاسراقلار بارغانسېرى قېلىنلاپ، تۈرۈپكىنى ئۆلۈك يىلاننىڭ بېشىدەك كۆرسەتتى.

كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ئەتراپنى قىيان-چىيا قاپلىدى. قارىغاندا كەلكۈن بارغانسېرى كۈچىيىۋاتاتتى. دەريا شاۋقۇنى كۈمۈنا چاغلىرىدىكى دولقۇن ساداسىدەك كەنت ئاسمىنىنى يېرىپ ئۆتۈپ، ئۆيمۇئۆي ئۇسسۇپ كىرىپ، خۇددى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ھەممىنى بىسەرەمجان قىلاتتى.

— ۋەي، ۋەي...

تېلېفونىست غەزەپ بىلەن سىگنال بېرەتتى. تۈرۈپكىنى تۇتقان قوللىرى ئۇيۇشۇپ، ھېچنېمىگە قام كەلمەيتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ چۆرۈۋەردى. ئۇ جىددىيلەشكەنلىكىدىن، ئېلېكترونلۇق يەلپۈگۈچتەك پىرقىراشقا باشلىدى.

— ۋەي ... ۋەي ... ئاناڭنى... يېزىلىق ھۆكۈمەتما، كەنتىمىزگە قىيان چۈشۈپ... ۋەي، ۋەي...

تېلېفون بەزگەك تۇتۇۋالغان ئادەمدەك چالاقشىپ كەتتى. بىراق ئۇنىڭدىن، ساراڭنىڭ ناخشىسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان رىتىمسىز گوڭۇلداشتىن بۆلەك تاۋۇش چىقمايتتى.

— ئاناڭنى... ئۆلگۈرلەر!

تېلېفون... ھەممىنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ كەتتى، ئۇنىڭ قاسراقلىرى تىكەنلىك كىرپىدەك داردىيىپ تۇراتتى... بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتمىغان مۇنداق بايقۇشنىڭ نېمە كېرىكى؟!

تېلېفونىست جىددىيلەشتى، ئاخىرقى ئۆتۈنۈشىنى غەزەپكە ئايلاندۇرۇپ، تۈرۈپكىغا ئۈنلۈك ۋارقىرىدى:

— ۋەي... يېزىلىق ھۆكۈمەت، - غوڭۇلداش تىمتاس توختاپ قالدى. ئەمدىلىكتە، دەريا شاۋقۇنى تېخىمۇ قاتتىق گۈلدۈرلەشكە، دولقۇنلارنىڭ ئاياغ تىۋىشلىرى بارغانسېرى يېقىنلاپ كۆپىيىشكە، ۋاڭ - چۇڭ كۈچىيىپ، قولاقنى يېغىر قىلىشقا باشلىدى.

— ۋەي... ۋەي... ئاناڭنى، تېلېفونىست

شاپىلاق بىلەن تېلېفون ئاپپاراتىنى قاتـ
تىق بىرنى ئۇردى. تۇرۇپكا قاڭقىپ بېـ
رىپ، تېلېفون ئورنىتىلغان شىرەنىڭ ئاسـ
تىغا ئېسىلىپ قالدى — تېلېفون ئۈزۈلدى.
ئۇ خۇددى سەكراتتىكى ئانىسى بىلەن
رىزالىشىۋاتقاندەك، ئېغىر ئۇھسىنىدى.
ئاندىن تاشتەك قېتىپ قالغان گەۋدىسىنى
رۇسلاپ ئورنىدىن تۇردى، قان تولغان
كۆزلىرىنى ئەتراپقا ئاغدۇرۇپ، زەردە
بىلەن ۋارقىرىدى:
— چىقىش! ئىشخانامدىن چىقىپ كېـ
تىش، ئۈستىمىزگە بېسىپ كەلگىنى بورـ
داق قوي ئەمەس، قىيان!... ھەممىڭ ئۆز
جېنىڭنى ئۆزۈڭ قۇتقۇزۇش!...
تېلېفونىست ئەقلىدىن ئاداشقاندەك
ھۆڭگۈرەك سېلىپ يىغلىغىنىچە چىقىپ كەتـ
تى. ساراسىم، ئۈمىدسىزلىك، بىچارىلىق
ھەلقۇمى ئىچىگە كىرىپ قالغان بىر توپ
ئادەم ھېلىھەم تېلېفونغا تەلمۈرۈپ تۇرۇۋاـ
شاتتى. ئۇلارنىڭ ئىزدەيدىغىنى — تېلېـ
فوننىڭ جىرىڭلىشى، خاسىيەتلىك ئاۋاـ
زىنى ئاڭلاش ئىدى، «سىلەرنىڭ ھاياتـ
مامات كۆۋرۈكىدە تۇرغانلىقىڭلارنى ئاڭـ
لىدۇق» دېگەن بۈيۈك چاقىرىقنى ئۆز قۇـ
لىقى بىلەن ئاڭلاش ئىدى، لېكىن، بەزـ
دە، كىچىككىنە ئارزۇنىڭ رېئاللىققا ئايـ
لىنىشى ئۈچۈن بىر ئەسىرلىك ۋاقىتمۇ
ئازلىق قىلىدىغانلىقىنى ئۇلار چۈشەنسە
ئىدى!
تېلېفون… ئۆمۈرۋايەت بويتاق
ئۆتكەن قېرى يىگىتنىڭ كۆزلىرىدەك
ئىمتاس تۇراتتى. تېلېفون، تېلېفون…
ھەي قېرى مەخلۇق، قېنى سېنىڭ جىرىڭـ
لاپ تۇرىدىغان جەڭگىۋار سادايىڭ!
ئىلگىرى تېلېفون بەئەينى خىزىرـ
نىڭ بېقىملىق كۆزلىرىگە ئوخشايتتى…
تەبىئەتتىكى ھەرقانداق سىرنى ئالدىن بىلـ
گۈچى، ھۆكۈم قىلغۇچى دانىشمەن ئىدى.
كىشىلەر ياستۇقنى قىرلاپ «جەننەت بەزمـ
سى» نى سوراۋاتقان چاغدا، تېلېفون توـ
ساتتىنلا جىرىڭلاپ كېتەتتى… تۇرۇپكىدىن
راكمۇقامىنىڭ مۇقەددىمىسىدەك، يېقىملىق
جەڭ مارشىدەك جاراڭلىق بىر سادا كېلەتـ
تى… بۇ ناھىيە ياكى يېزىلىق ھۆكۈمەتـ
تىكى بىرەر سەزگۈر خادىمنىڭ جىددىي
ئاگاھلاندۇرۇشى ئىدى:
— بۈگۈن كېچە جۇدۇن بولىدۇ، مۆلـ
دۈرگە قارشى مۇداپىئەنى كۈچەيتىڭلار!—ماـ
نا شۇ سادا تەبىئەت ئۈستىدىن بېرىلگەن
ئاگاھلاندۇرۇش ئىدى، كىشىلەر مۆرىنىـ
مۆرىگە تىرەپ كۆرەش قىلىپ، ئوت-خەس،
ئاشلىق - تۈلۈكلەرنى ئامبارغا توشۇۋالاتـ
تى، جىسمىدىن ماي تېمىپ تۇرىدىغان پاـ
دىلىرىنى يىغىپ، قوتانغا سولىۋالاتتى…
لويلا، قاقاق بىلەن تولۇپ كەتكەن ئۆڭـ
زىلەرگە توپا تۆكۈپ، يامغۇر ئۆتۈپ كېـ
تىشىنىڭ ئالدىنى ئالاتتى. ھويلىئارامـ
لار مەھكەم چۈمكىلىپ، دەريا قاشلىرى،
توسمىلار، چوڭ - كىچىك يوللار بىر قېـ
تىم پۇختىلىناتتى. كىشىلەر، پارتلاش ئالـ
دىدا تۇرغان بومبىنى يۆتكىۋەتكەندەك
خاتىرجەم بولغاندىلا، ئاندىن قايتىشاتـ
تى…
شۇڭا، كەڭسايلىقلار تېلېفوننى ئۆز ۋۇـ
جۇدىنىڭ ئايرىلماس بىر ھۆجەيرىسى، ھاـ
ياتىنىڭ ئەڭ گۈزەل مىنۇتلىرىغا ۋەكىلـ
لىك قىلغۇچى دەپ بىلىپ، ئۇنى كۆز قارىـ
چۇقىدەك ئاسرايتتى.
ئەمما تەبىئەت ئىلاھى، ئىنسانلار ئاـ
رىسىغا قىلىدەك بىر ئۇقۇشماسلىق سالغانـ
كى، كەڭسايىنىڭ مەدەنىي يادىكارلىقى بولـ
غان تېلېفونغا پەقەت بىرلا ئادەم — ھېكاـ

يىمىز ىنىڭ" باش قەھرىمانى ھەسەنكاملا
ئۆچلۈك قىلاتتى. بۇنىڭغا لەنىتى تېلې-
فون بىلەن باشلانغان مۇنداق بىر ئىش
سەۋەب بولغان:

تۈن ئاسمىنى پۈتكۈل جىلغىنى غەرق
قىلغۇەتكەن، باش توخۇ چىللاپ توختاپ
قالغان يېرىم كېچىدە تېلېفون تۇساتتىنلا
جىرىڭلىدى. ھەسەنكام تېلېفوننى ئا-
ۋايلاپ تۇتۇپ تۇرۇپكىنى قولىغا ئالدى.

— ۋەي سىز كىم؟

— ھاھ ... ھاھ، بىلمەيۋاتامسەن غوجى-
كاك بولمەن—ھەسەنكام ئاۋازنى دەرھال
تونىدى. ئۇ يېزىلىق پارتكومىنىڭ سېكرې-
تارى تاش غوجى ئىدى. بىرسى ئۇنىڭ
بېشىدىن چېلەكلەپ سوغۇق سۇ قۇيغاندەك
تېنى شۈركىنىپ كەتتى.

— ۋەي، نېمە ئىش؟

— ۋۇي سەتەڭ قېرى، نېمە ئىش دەي-
سىنا تېخى! تۈل خوتۇنىنىڭ موزىيىدەك تى-
لىڭنى چاينىماي سۆزلىمەمسەن؟

— ئۆزلىرى چوڭ، ئاۋۋال ئۆزە تىلىرىدىن...

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى قوۋلاشمىدى، خۇددى
ئۇششۇك تەگكەن يوپۇرماققا سۇ پۈركۈگەن-
دەك ئەخمەقلىق بولدى، بۇنى ئۇنىڭ ئۆ-
زىمۇ سېزىپ تۇراتتى. شۇ تاپ، پىيالى-
دەك چەكچەيگەن بىر جۈپ كۆز، بوۋاق-
نىڭكىدەك بوغما قىلىشىپ كەتكەن ئەتلىك
قول ئۇنىڭغا سىلجىغاندەك بولدى...

— بۇ يېرىم كېچىدە نېمىنگە ئاۋارە
بولدىلا؟

— ئاڭلاپ قوي، قېرى تۈلكە،- تاش
شۇجىنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپراق چىقتى،-
تۈنۈگۈن ئورۇنلاشتۇرغان ئىش قانداق
بولدى؟

ھەسەنكام «كېسەر پىچاق» دەپ نا-
مى چىققان بۇ شۇجىدىن بىر ئاز خەۋپ-
سىرىدىمۇراست سۆزىنى قىلىشنى ئويلىدى.
ئەمما دەرھال بىر نەرسە دېيەلمەي تۇرۇپ
قالدى،- شۇجى بۇ...

— نېمە؟... يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قو-
ياي، تۈل خوتۇنىنىڭ موزىيىدەك مۆرى-
مەي، سوئالىمغا جاۋاب بەر، ھەر بىرسى
يىگىرمە كىلوگرام كېلىدىغان يىگىرمە تۇياق
قارا ئېرىك تەييار بولدىمۇ؟

— بۇ... بۇ بەك قىيىن ئىشكەن شۇجى...

— بۇ بۇيرۇق، يۇقىرىنىڭ پەرمانى.

— پەرمان!

ئۇنىڭ قوشۇمىسى تۈرۈلدى. يولسىز،
قارىغۇلارچە پەرمان چۈشۈرگەن قانداق يۇ-
قىرىدۇ؟ پۈتۈن ئۆمرىنى سېسىق قوتاندا
ئۆتكۈزگەن مالچىنىڭ ئېچىنىشلىق نالى-
سىنى ئۇلار ئاڭلارمۇ؟

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئاۋۋال ھېلىقى
پارقىراق، چوڭ كۆزلەر ئۆتتى، ئارقىدىن
پۈتۈن ئۆمىدىنى، تۇرمۇشىنى چارۋىسىغا
باغلىغان نامرات چارۋىچىنىڭ دەرمانسىز
كۆزلىرى بىر - بىرلەپ ئۆتتى... ئاھ...
مۇڭلىنىپ تۇرغان بىچارە كۆزلەر... ئاپ-
ئاپتا، جۇت شىۋىرغاندا دالا تۈپرىقىدەك
چاك - چاك يېرىلغان يۈزلەر... دەرەخ
قوۋزىقىدەك قاداقلىشىپ چاك - چاك يې-
رىلىپ كەتكەن قوللار، سىلەرگە نېمە دەپ
جاۋاب بېرەي... لوق گۆشنى ھەممە ئا-
دەمنىڭ يېگۈسى، مۆل - مۆل قارىۋالغۇسى،
ئېزىق چىشىدا راھەتلىنىپ چاينىۋالغۇسى
كېلىدۇ. يامان تەبىئەتلىك ئادەملەرمۇ
باركى، ئۇلارنىڭ چىشى ئالماستەك ئۆت-
كۈر، ئۇلار سېمىز ئېرىكلا ئەمەس، تاغ-ۇ
تاشلارنىمۇ كۇكۇم تالقان قىلىۋېتەلەيدۇ.

ھەسەنكام چىشىنى مەھكەم چىشلىدى:

— شۇجى، يىگىرمە كىلوگراملىق ئېرىك-
تىن يىگىرمىنى تېپىپ بېرەلەيمەن، لېكىن

ھەممىسىگە قارا ئېرىك بولسۇن دېگەن شەرتنى ئورۇندىيالىغۇدەكمەن.

— بولمايدۇ! — تاش شۇجىنىڭ ئاۋازى گۈلدۈرمامىدەك كۈچلۈك ئىدى، — شۇ بويىچە ئىجرا قىلىنسۇن!

— كەچۈرسىلە، قەتئىي ئىجرا قىلالمايمەن، كەنتىمىز نامرات، چارۋىچىلارنىڭ يىلىكى قۇرۇق، خەقنى يىغلىتىدىغان بۇنداق ئىشنى ئەمدى قىلالمايمەن.

— ھەي قېرى، تۇل خوتۇنىنىڭ موزيىدەك كۆشىگىلى تۇردۇڭغۇ ئەمدى. بۇ دېگەن مەن چىقارغان سىياسەت ئەمەس، يۇقىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى.

— قىلالمايمەن، مۇبادا جۇڭياڭ ھۆججەت چۈشۈرگەن بولسىمۇ قىلالمايمەن.

— ھىم قېرى خوراز، بېشىڭدىكى قىزىل تاجىڭغا ئاگاھ بول!

شۇكۈندىن ئېتىبارەن، ھەسەنكام «ھەسەن جۇڭياڭ» دەپ ئاتالدى. كەنت سېكرېتارلىقىدىن قالدۇرۇلۇپ، كۈرەش قىلىندى... تېلېفوننىڭ جىرىڭلىشى بىلەن تەييارلاپ بېرىلگەن نۇرغۇن قوي، يەرلىك مەھسۇلاتلار، سەل كېلىپ، ئېقىتىپ كەتكەن توپ - توپ پادىلار... ئاخىرى بېرىپ، ئۇنىڭ گەجگىسىگە مىندى — ئۇ نۇرغۇن پۇلغا خىيانەت قىلغان قاتارغا چىقتى. ئۆي - جاي، مال - بىساتى مۇسادىرە قىلىنىپ، ئۆزى سويغان پىيازدەك قالدى. شۇ كۈنلەردە تېلېفون ئۆزلۈكسىز جىرىڭلاپ تۇردى. ھەر بىرجىرىڭلاش، كەنتكە بىر «مودا كىيىم»، «يېڭى قالپاق» لايىھىسىنى ئېلىپ كېلەتتى. ھەسەنكام ئاشۇ قالپاقلارنى تولۇق كىيدى... ئىسسىقتا، سوغۇقتا دال بولمايدىغان ئاشۇ غايىۋانە قالپاق ئۇنىڭ شىللىسىگە ئۇزۇن يىل مىندى. ھەر بىر جىرىڭلاش ئۇنىڭ سەھنىدىكى مەرتىۋىسىنى قەدەممۇ قەدەم «ئۆستۈردى». ئۇ كالتەك، تاياق، مۇشتتىن، تېپىك زەربىسىدىن، سەمرىپ، قورساق سالدى...

ئۇ ئاشۇ جىرىڭلاشتىن قورقاتتى. بالىلارنى يېتىملىكتە، خۇن - زەرداب ئىچىدە قويۇشتىن قورقاتتى، تېلېفون ھەر بىر قېتىم جىرىڭلىغاندا ئۇنىڭ تىنىقى توختاپ، كۆزىگە ئەزرائىل كۆرۈنگەندەك بولاتتى. ئۇ ئاخىرى ھەممىنى چۈشەندى، ھەممىنى ھېس قىلدى. جىرىڭلاشتىن ساراڭ بولاي دېدى، ھەقىقەتتە ساراڭ بولدى، ئىشتان - كۆڭلىكىنى سېلىپ تاشلاپ دەريا بويىغا بېرىۋالىدىغان بولدى. تاشلاردىن، چالغىلاردىن «مۇنۇ دەريا نېمىشقا چوڭقۇر، ماۋۇ ئاسمان نېمانداق ئېگىز...» دېگەندەك ئوڭغۇل - دوڭغۇل سوئاللارنى سورايتتى. يىغىم - تېرىم مەزگىلىدە، ناھىيىدىن، ۋىلايەتتىن كېلىدىغان ئېكىسكۇرسىيە ماشىنىلىرىنى كۆرۈپ «بۇ سېرىق بۇقىلار قانچىلىك ئوت يەيدۇ؟» دەپ كۈلۈپ كېتەتتى. ئاندىن، «ماۋۇ قارا ئېرىك ئەجەب سېمىزكىنا؟» دېگىنىچە كېتىپ قالاتتى. ھاقارەتلەنگەن باشلىقنىڭ پارقىراپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئۇ كۆرمەسكە سالاتتى. شۇنداق بولغاچقا، باشلىقلار ئۇ بارىيولدىن ماڭمايتتى، ئۇ ئىشلەۋاتقان ئېتىزغا، ئۇ قاراۋاتقان قوي پادىسىغا، ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىغا يېقىن يولىمايتتى. ھەقىقەتتە ئۇ سېپى ئۆزىدىن «يۇقۇملۇق كېسەل» گە ئايلىنىپ قالغانىدى.

ئۇ تېلېفونبار ئۆيگە يېقىن يولىمىدى، تېلېفون ھەققىدە ھېچنېمىنى ئويلىمىدى. تاغ يولىنى بويلاپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا سوزۇلغان تېلېفون سىمىغا قاراپ ئاچچىق كۈلدى. بۇ ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن كېيىنكى تۇنجى

كۇلكىسى ئىدى.

× ×

ئۇ تېلېفۇن بار ئۆيگە ئۇسسۇپ كىردى،
ئۆزى ئۆچ كۆرۇدىغان تۇرۇپكىنى تىترەپ
تۇرغان ئالقانلىرى ئارىسىغا ئالدى، بىر-
دىن ئۇنىڭ تېنى شۇركىنىپ، كۆز ئالدى
قاراڭغۇلاشتى. مۇشۇ شۇ، ئۇنى نابۇت قىل-
غان تېلېفون دەل مۇشۇ!

ئۇ لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. جىلغىدى-
كى قىيانىدىنمۇ دەھشەتلىك بىر ئېقىن ئۇ-
نى يۇتۇپ كېتىش ئالدىدا... ئۇنىڭ ۋە ئۇ
بىللە ياشاپ كېلىۋاتقان قېرىنداشلارنىڭ
ئۆي-ماكانىنى، ئالتۇنغا بەرگۇسىز مۇن-
بەت زېمىننى يۇتۇپ كېتىش ئالدىدا. ئۆ-
لۇم غارى ئالدىدا پىتىراپ يۇرگەن ئا-
نىلار، بالىلار، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر-
مۇ بىر نامايان بولاتتى.

— ۋەي... ۋەي!

ئۇنىڭ ئاۋازى غەلىتە ئىدى.

— ۋەي، ۋەي... يېزىلىق ھۆكۇمەت...

ئۇنىڭ يۇرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى...
مۇبادا تېلېفوننى باشقا بىرسى ئالماي،
تاش شۇجى ئالسا، سۆزىنى باشلا - باش-
لىماستىنلا تۇرۇپكىنى «جالاققىدە» قويۇ-
ۋەتسە قانداق بولار؟ ھېلىمۇ ياخشى تې-
لېفون تاشتەك قېتىپ قالغانىدى.

نەقەدەر تىنچ - ھە! ئۇ ئېغىر خۇرسىن-
دى... ئۇنىڭ كۆز ئالدىنى نېپىز بىر قە-
ۋەت تۇمان قاپلىۋالدى... قىيا - چىيا ئې-
چىدىكى ھايات... دەھشەتلىك شاۋقۇن.

ئۇنىڭ كۆز ئالدى بارا - بارا خى-
رەلەشتى، بايا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار
كاللىسىنى قوچىماقتا، ئۇنى ئازابلىماقتا
ئىدى.

يامغۇر قۇيۇۋەتتى، تىنىق ئاسمان. سۇ
دېڭىزىغا ئايلاندى. تۇرمەك - تۇرمەك قا-
را بۇلۇتلار بوراندەك بېسىپ كېلىپ، جىلې-
غا ئۇستىدە توختاپ قالدى... بۇ يەردە
يامغۇر ياغسا، ئاۋۋال قۇشلار، قارلىغاچلار
يەر بېغىرلاپ ئۇچىدۇ، ئاندىن غۇر - غۇر
شامال چىقىدۇ. بىراق بۇنداق كۆكگۇمدا،
شامالمۇ، قۇشلارمۇ ھېچكىمگە خەۋەر بې-
رەلمىدى... ئارىلاپ - ئارىلاپ چېقىلغان
چاقماق ساداسى ئۆيلەرنى تىترەتكەندە،
چاقماق نۇرى جىلغا ئىچىنى يورۇتقاندا
ئاندىن كىشىلەر ئۆيلىرىدىن باش چىقى-
رىشتى. مانا جىلغا لەرزىگە كەلدى. دەر-
يا تەرەپتىن دەھشەتلىك گۇمبۇرلەش كۆ-
تۇرۇلدى. ئارقىدىن، يەر تەۋرىگەندەك،
جىلغىدا، قورام تاشلار، ئۆيلەر، دەل-دە-
رەخلەر بىر - بىرىگە قاتتىق سوقۇلغان-
دەك بولدى... ئېگىز قاسالغ چاك - چاك
بولۇپ يېرىلىپ غۇلاپ چۇشكەندەك، چوڭ-
قۇر جىلغا تىترەپ كەتتى.

ئۇ كۆزىگە ئىشەنمەي
قالدى. قاسالغ گۇمۇرۇلۇپ،
قاپقارا لاتقىلار ئېتىلىپ چۇشەتتى.
تۇشمۇ - تۇشتىن يىغىلغان يامغۇر سۇيى
شىددەتلىك ئېقىن ھاسىل قىلغانىدى.

ئاھ... تۇگىدى... ھەممىسى تۇگىدى دەپ
ئويلىدى. ئۇ كۆزلىرىنى يۇمۇپ يۇقىرى قا-
ساڭدىن سەل، تۆۋەندىن دەريا قىستاپ
كېلىۋاتاتتى. بۇرنىغا ئۆلۇم پۇراپ تۇر-
غان بۇ مىنۇتتا، ئۆيلەر، يەرلەر سۇغا
غەرق بولۇۋاتسا ئۇ نېمىگە قاراپ تۇ-
رالىسۇن! ئۇ قاساڭغا قارىدى. زامان -
زامانلاردىن بېرى كۆتەكتەك بېكىپ قال-
غان قورام تاشلار، جىلغىدىكى ئۆيلەرگە
قاراپ توپتەك دومىلاپ چۇشەتتى، شې-
غىل تاشلار قات - قېتىدىن ئاجراپ ئۆر-
كەش ياسايتتى.

ھەممە يەرنى يىغا - زارە، جان قە-
ھەتچىلىكى قاپلىدى. باغلار، ھويلا-ئا-
رام، يول ۋە ئېدىرلار قىيانغا قوشۇلۇپ،
دەريا تەرەپكە ئاغماقتا،

ئۆيلەر ئارقا ـ ئارقىدىن كۆمتۈرۈلدى،
مال ـ بىسا تلار، چارۋىلار سۇدا لەيلەپ
ئېقىپ كەتتى. كىمدۇر بىراۋ موزايلىنىق كا-
لىسىنى قۇتقۇزىمەن دەپ سۇغا غەرق بول-
دى. ھەممە يەردە چۆكۈپ ئېقىش، بىر-
بىرىنى قۇچاقلاپ يىغلىشىش، باش-كۆز-
لىرىنى قاماللاپ قاخشاش داۋام قىلماقتا.
ئۇ قەتئىي نىيەتكە كەلدى. بېلىنى قىل
ئارغامچا بىلەن باغلاپ قازناق ئۆينىڭ
تۈڭلۈكىدىن چۈشتى. مۇزدەك سەل سۈيى
ئۇنىڭ ئۈگە ـ ئۈگىلىرىدىن ئۆتۈپ، تې-
نىنى جۇغۇلدىتاتتى، ئۆيدىكى ھەممە نەر-
سە سۇغا غەرق بولغانىدى. تاملىرى،
لىملىرى غىرىسلاپ تۇرغان خەتەرلىك بۇ
ئۆي، ئۇنى ھازىرلا تۇنجۇقتۇرۇپ قويۇشى
مۇمكىن ئىدى. لېكىن ئۇ ھېچنەرسىنى
ئويلىمىدى، ھېچنېمىنى خىيال قىلمىدى.
قورقماي سۇ ئاستىغا شۇڭغۇپ كىردى.
ئىسسىق ئۆي ـ ماكان، مېھرىبان ئەل ـ
يۇرت خاراب بولۇۋاتسا نېمىدىن قورققۇ-
لۇق؟ تۈڭلۈك بېشىدا چاچلىرى پاخپايغان
تۇل ئايال، ئۇنىڭ بوينىنى، بېلىنى، پۇت-
لىرىنى قۇچاقلاپ تۇرغان سەبىي باللىلار
قورقۇپ تىترەپ كەتكەن بىر توپ گەۋدە
ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى. ئۇلار ئەمدى كىنە-
دىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا يۇرتتىن، قىيى-
غىتىپ ئۇينىغان، يالىڭاچ يۈگۈرۈشكەن دا-
لىدىن مەڭگۈ ئايرىلاتتى. تۇمان ئارى-
سىدىكى ئايدەك مۈڭلىنىپ تۇرىدىغان ئور-
مانلارنى، يىلان باغرى يوللارنى، يېشىل
مەخمەل تۇپراقنى مەڭگۈ كۆرەلمەيتتى.
ئۇ، خېمىرغا ئايلىناي دەپ قالغان بىر
خالتا ئۇننى سۇزۇپ چىققاندا باللارنىڭ
يىغىسى پەلەككە يەتكەنىدى. ئۇ ئۇلارنى
بىر ـ بىرلەپ ھاپاش قىلىپ جىلغىنىڭ يۇ-
قىرىسىغا ـــ كەنت تەشكىلىگە قاراپ چاپتى.

تېلېفون باللارنى قۇتقۇزالمىدى، ئۇ
دەرغەزەپ بولۇپ تېلېفون ئۆيىدىن چىق-
تى. دەريانىڭ كەڭ يېيىلىپ ئاققان
تېيىز يېرىدىن ئات بىلەن كېچىپ ئۆتتى.
يولنىڭ تېيىلغاق، مۈشكۈللۈكىدىن
ئاستىدىكى جەدە قۇلاق توختىماي پۇشقۇ-
راتتى. قاساڭنى بويلاپ يۇقىرى كۆتۈ ـ
رۈلدى. كېيمەلىرى چاپلىشىپ، بەدىنى
لازا قۇيغاندەك ئېچىشىپ تۇرسىمۇ، چە ـ
دىدى. مۇبادا ئات ھېرىپ قالمىسىلا، يەنە
بىر يېرىم سائەتتە يېزىلىق ھۆكۈمەتكە
بارالايتتى. ئۇ كېچىنىڭ زۇلمەت شەمشە-
رىگە پىسەنت قىلماي، ئېتىنى بولۇشىغا
چاپتۇردى. شۇتاپ ئۇ، پەقەت ئۇقتەك تېز
چېپىشنىلا ئويلايتتى. ئۆز يۇرتى، كەنتى،
قەۋمى ـ قېرىنداشلىرىنىڭ يىغا ـ زارى
ئۇنىڭغا مەدەت بېرەتتى. قاراڭغۇ يارلىق-
قا، كېرەكسىز ئۆي ـ دوڭغۇللۇققا، چۆل ـ
ئۆككە ئايلىنىۋاتقان مۇنبەت يەر ئۇنى
چاقىرىۋاتاتتى، قىيان ئاستىدا قالغان
زېمىن ئۇنىڭغا يېلىنىۋاتاتتى.
ئات توختىماي پۇشقۇراتتى. پۇشقۇر ـ
غانسېرى، قەدەملىرى ئېغىرلىشىپ باراتت-
تى. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭدىن ئاغرىنغىلى
بولمايدۇ! ئۇمۇ جانىۋار... خۇددى ئىن-
سانغا ئوخشاشلا... ئۇنىڭ ئىچىدىكىسى
گۇرۇلدەپ تۇرغان ماتۇر ئەمەستە! بەل-
گىچە چىلىشىپ تۇرىدىغان كۈچلۈك كەل-
كۈننى يېرىپ ئۆتۈش، كىشىنىڭ يۈرىكى
سېقىلىدىغان قايناملىرى، تېيىلغاق سۇ
تاشلىرىدىن كېچىش... چېكى يوق دەشتى
باياۋاندا، مۇدھىش كېچىدە، خەتەرلىك
ھاڭلاردىن ئايلىنىپ يۈگۈرۈش، تېلىڭ

قىيالارغا ياممىش ئاسان ئەمەس!

ئۇ سالغا ئالدىدا ھۆركۆپ يۈرگەن تو-
سان يىلقىدەك قارا تەرگە چۆمگەن ھالدا
تاش شۈجىنىڭ قورۇسى ئالدىغا كەلدى.
تىترەپ تۇرغان بارماقلىرىنى سوزۇپ، ئىش-
شىكنى يېنىك چەكتى.

—كىم!

ئۆيدىن خىرقىراق ئاۋاز ئاڭلاندى. ئى-
شىك - دېرىزىلەر، ھويلا مەھكەم تاقىۋې-
تىلگەن بولغاچقا، ھەسەنكام ياممۇرغا
قارىماي كۈتۈپ تۇردى، ئۇ بۇنىڭغا ئە-
جەبلىنىپمۇ كەتمىدى، چۈنكى بۇ تاغلىق
يېزىدا يېڭىدىن - يېڭى قائىدە- يوسۇنلار
قاتارىدا قەدىمكى ئىشلارمۇ ساقلىنىپ قال-
غان، بىراۋ ئۆيگە مېھمان چاقىرسا، ئى-
سىملىك ئاۋۋال مەھەللىگە، كەنتكە، پۈت-
كۈل يېزىغا پۇر كېتىدۇ. سورۇننىڭ سائەت
قانچىغىچە داۋام قىلىدىغىنىنى ھەممە ئا-
دەم بىلىپ كېتىدۇ. كىم قانداق ھەزىل
قىلىپ، كىمنى «سوققان» لىقى لەتىپىگە
ئايلىنىدۇ. ئاندىن، كوچىدىن بەخىرامان
كېتىۋاتقان ھەر قانداق ئادەم ساھىپخا-
نىڭ ئىجازىتىنى ئالمايلا، تۆرگە ئۆتۈپ،
بىمالال يەپ - ئىچىپ كېتىدۇ، مۇشۇنداق
ئىشلارغا نىسبەتەن ئۆي ئىگىسى «تاقى-
ۋېلىش» سىياسىتىنى قوللىنىشقا مەجبۇر
بولىدۇ، لېكىن بۇ يەردە، بۇنى تەگەپ
ئولتۇرىدىغان نەدىكى پۇرسەت.

ئىشىك جالاقىدە ئېچىلدى. تاش شۈجى
ھويلىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ،
«كارت» ىدە بىرنى كېكىردى - دە،
ئۇنىڭغا قارىدى:

—كىم؟

— مەن... ھەسەن جۇگيالىڭ.

— ھە، نېمىش، ھۆكەرمولاق ئەتكەندە،
ئۆزى كۆزۈڭگە كۆپچىمەي، تۇلخوتۇننىڭ مو-
زىيىدەك تىمىسقىلاپ يۈرسەن؟

— دەرياغا كەلگۈن، جىلغىغا قىيان
كەلدى!

— ۋاھ، شۇ ئىشمىدى، - تاش شۈجى
چىشىنى كولاپ، بىر نەچچىنى تۈكۈردى -
دە، خۇشياقمىغان ھالدا دېدى، - كەلگۈن
كەلسە نىم بوپتۇ، كەلسە كېلىۋەرسۇن!

ھەسەنكام قوقاس ئۈستىدە تۇرغاندەك
جىددىيلىشىپ قالدى، يېزا خوجايىنىنىڭ
ئېرەڭسىزلىكى ئۇنىڭ جېنىدىن ئۆتۈپ
كەتتى.

— مۇشۇ كەلكۈن دېگەن نېمىدۇر،
تۇلخوتۇننىڭ موزىيىدەك پەقەت ئارام
بەرمەيدۇ. كەل ھەسەنباي دېمىگىنى ئال،
شۇ تاپ جۇگيالىڭ ھۆججىتى بولغان
بىلەنمۇ كەلگۈننى توسۇپ قالغىلى بول-
مايدۇ.

— سەن؟!

ئۇ، يېزىنىڭ ئالىي قوماندانىنى قا-
راپ تۇرۇپ «سەن» لىدى. مودا قالپاق
ئاستىدا، كالتەك - مۇشت بىلەن قورساق
سالغاندىمۇ بۇنچىلىك خورلۇق ھېس قىل-
مىغانىدى... ۋەھالەنكى... قەھرى تۇت-
قاندا تىلى كالۋالىشىپ، سۆزلىيەلمىدى:

— ۋاھ... سەن... يەنە كۆشىگىلى تۇر-
دۇڭغۇ... بىلىپ... قوي... دەرياغا قىيان
كەلسە، تېلېفون بەرسەڭلا بولمامدىمۇ؟
تاڭلا بۈگۈن كۆرىمىز، ئورۇق قويلار سۇ-
غا غەرق بولسا، سېپى ئالتۇن، كىچىككىنە
چوكى، كونىسىغا يېڭىسى ئالماشسا بول-
مامدىمۇ؟ ھىم... ئۆتكەن يىلى ئالتە بال
يەر تەۋرەپ، تاغدىن چاڭ چىقىۋىدى،
نۇرغۇن ئادەم يېڭى ئۆيگە كۆچۈۋالدى.
ئالدىنقى يىلى مۆلدۈر ياغقاندا ھۆكۈمەت
بىزنى پىچىنە-پىرەنىك بىلەن باقتىغۇ؟...
كەلسە كېلىۋەرسۇن، ھەي ھەسەنباي...

سەنزە... تۇل خوتۇننىڭ موزىيىدەك چىپپىشىنلا بىلىسەن...

ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدى. شۇتاپ قولىدىن كەلسە، بۇ يەرلىك خاقاننى كەلگۈنگە باسقۇسى، گىندىيىپ تۇرغان بۇ شۆرلۈك قورونى، بەزمە بىلەن سۇغايلىنىپ ئولتۇرۇشقان بىر توپ ئادەمنى تۈپتۈز قىلىۋەتكۈسى كەلدى. ئەمما، ئۇنىڭدا نېمە چارە؟ نامرات چارۋىچىلاردا نېمە چارە؟ كەلگۈندە ئاقسا، ئاچ - يالىڭاچلىقتا داق يەردە قالسا بۇنىڭ ئۇۋالى كىمگە؟

ھەسەنكام بارلىق ئەلىمنى ئېتىدىن ئالغاندەك، ئارقا - ئارقىدىن قامچا ئۇرۇپ، سۈت ئۇيقۇسىغا پاتقان بۇ غەمسىز دۇنيادىن يىراقلىدى.

× ×

«دەرياغا كەلگۈن كەلدى!»

تېلېفون ئەنسىز جىرىڭلاپ كەتتى. بۇ ئاۋاز پۈتكۈل جىلغىنى تىترىتىۋەتتى. بۇ ئاۋاز كىشىلەرنىڭ ئاھۇ زارىنى، يىغىسىنى ئەكس ئەتتۈرەتتى. كەلگۈن يۇتۇپ كەتكەن نەچچە ئون جاننىڭ جۇدالىقىش خىتابى ئىدى. قۇم - لاتقىلار ئاستىدا، تۈپتۈز قاقاسلىققا ئايلانغان ئانا ماكاننىڭ ھەسرەتلىك نىداسى ئىدى.

دەرياغا كەلگۈن كەلدى. كونا تېلېفون ئاخىرى جىرىڭلىدى... ئۇنىڭ ھەر بىر تاۋۇشى، يېزىدىن ناھىيىگە، ۋىلايەتكە، ھەتتا ئۆلكىگە يېتىپ باردى.

تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ، قۇتقۇزۇش ماشىنىلىرى يۇلتۇزدەك ئاقتى. كەڭسساي دۇنيانىڭ كۆزىگە ئايلاندى، گېزىت-ژۇرناللارنىڭ باش بېتى «دەرياغا كەلگۈن كەلدى!» دېگەن چوڭ سەرلەۋھە بىلەن توشتى. كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالغان ئاپەتتىن قۇتقازغۇچىلار، ئومۇمىي زىياننى ئېنىقلاپ چۆچۈپ كەتتى. «نەچچە ئون مىليون يۈەن زىيان بولدى. بۇ پۇلغا ئىناۋەتلىك ھاراق - تاماكا شىركىتىدىن بىرنى، ‹ساما يولى› ماركىلىق ئېسىل پىكاپتىن ئون نەچچىنى، قوش قەۋەتلىك تانسا مەركىزىدىن ئىككى - ئۈچنى... ياشلاردىن تەشكىل تاپقان سەنئەت ئۆمىكىدىن بىرنى قۇرغىلى بولاتتى. بۇ پۇلغا يەنە، يېزا مالىيىسىدە جۇلالىنىپ تۇرغان قەدىمكى قىزىل رەقەملەرنى بويىغىلى، كادىرلارنىڭ مائاشىنى ئۆستۈرگىلى، چوڭ كۆلەمدىكى بورداقچىلىق پىرمىسى قۇرغىلى بولاتتى. لېكىن ھەممىسى سۇدا ئېقىپ تۈگىدى!»

ئۇلار يۇقىرىغا مانا شۇنداق دوكلات يوللىدى. قەدىمدىن چىراغ يورۇقى كۆرۈپ باقمىغان چەت بىر قىشلاق ئادەم دېڭىزىغا ئايلاندى. قەدىمدىن ئىنسان كۆزى چۈشمىگەن تىكەنلىك قىيالار رەسىم ئاپپاراتىنىڭ كۆزىگە چىپ كەلدى. نەق مەيداندا ئېكرانغا چۈشكەن مەنزىرە كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك ئېچىنىشلىق بولدى. ئۇستىخىنىسىزىپ، قورايغا ئوخشاپ قالغان، ئاق چاچلىق بىر ئانا ئاپپاراتنىڭ ئالدىدا تىزلاندى:

— غوجام ماڭا رەھىم قىلىڭلا، بارى - يوق يەتمىش تۇياق ئۆچكە بېقىۋېدىم، ھەممىسىنى سەل ھەيدەپ كەتتى، بىز ئالتە جان ئادەم داق يەردە قالدۇق.

ئەتراپنى يىغا - زارە قاپلىدى، ھەممىدىن ئۈنلۈك، ھەممىدىن ئېچىنىشلىق يىغلىغىنى — تاش شۇجى بولدى. ئۇنىڭ مۇڭلۇق يىغىسى تاش - قىيالارنىمۇ ئېرىتىپ تاشلايتتى. قەلبىدە ئالەمچە قايغۇ

كۆۋەجەيتتى.
ئۇ دەريا تەرەپكە قاريدى. شۇجىغا
ئەگىشىپ ھەممەيلەن دەرياغا تەلمۈردى.
ئۇلار ئۇچۇن جىددىي كېرەكلىك بولغان
ھەممە نەرسىنى رەھىمسىز دەريا ھەيدەپ
كەتكەنىدى. بولۇپمۇ تاش شۇجى ئۇچۇن
شۇنداق ئىدى. ئۇنىڭ تېمەن ئانىسى قى-
يان ئىچىدە ئېقىۋاتقان موزايلىق كالى-
سىنى تۇتىمەن دەپ دەريا تەرەپكە كەت-
كەن. تېخىچە قايتىپ كەلمىگەنىدى.
ئۇلار ئەمدى ھەسرەت يۇتۇپ ياشى-
يالمايتتى. ياشىشى، ئادەمدەك تۇرمۇش
كەچۈرۈشى لازىم ئىدى. نە ئۆي، نە دەل-
دەرەخ، يوللاردىن ئىزنا قالمىغان مۇشۇ
تاقىر سايلىقنى ئىككى بىلىكىگە تايىنىپ
ئېچىشى، يەنە ئاشلىقتىن، چارۋىدىن مول
ھوسۇل ئېلىشى شەرت ئىدى.
ئۇلار ئەنە شۇنداق شەرت ئاستىدا،
تاش شۇجىنىڭ قولىدا تۇرغان تېلېفونغا
قاراشتى. كونا تېلېفون كىرپىدەك تۇگۇلۇ-
ۋالغانىدى، تاش شۇجىنىڭ بارماقلىرىدىن
چۆچۈگەندەك، ئاستا غوڭۇلداشقا باشلىندى.
— ۋەي… ۋەي ناھىيىلىك ھۆكۈمەت…
دەرياغا كەلكۈن كېلىپ…
دەل شۇچاغدا تېلېفوندىن ئەكس سادا
كەلدى!
— تېلېفوننى كۆپچىلىككە قارىتىڭ!
يىراقتىن كەلگەنتەك ئاۋازدىن، تې-
لېفونغا جان كىردى، ئاۋاز شۇ قەدەر سۆ-
زۈك ۋە رىتىملىق ئىدى:
— يولداشلار، سىلەر جاپا چەككۈچىلەر،
مەن پۈتكۈل رايونىمىزدىكى يۈزمىڭلىغان
خەلق نامىدىن سىلەرگە سالام يوللايمەن.
شۇنىمۇ جاكارلايمەنكى، بىز بۇ قېتىم
سىلەرگە بېرىدىغان ياردەمنى يېزا مەس-
ئۇللىرىنىڭ قولىغا ئەمەس، سى-
لەرنىڭ — دەل ئاپەتكە ئۇچرىغان سىلەر-
نىڭ قولۇڭلارغا بېرىمىز!
ئاۋۋال يىغا – زارە، ئارقىدىن چاۋاك
باشلاندى، كىشىلەر سەلكىن شامالدەك يو-
پۇرۇلۇپ كېلىپ، كونا تېلېفوننى ئارىغا
ئېلىشتى.
تېلېفون گېپىگە ئادەمدەك ئۇلار-
نىڭ ئالدىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ-
نىڭ گوڭۇلداشلىرىدىن ھېلىبەم «دەر-
ياغا كەلكۈن كەلدى!» دېگەن سادا ئاڭلى-
نىپ تۇراتتى… بۇ سادا دەريا شاۋقۇنى-
غا، تاغ شامىلىغا قوشۇلۇپ يىراق – يې-
راقلارغا سىڭىپ كەتمەكتە، قەدىمكى جىل-
غىدا ئەكس سادا بىلەن جاراڭلىماقتا…

(بېشى 76 – بەتتە)
يەتكەنلىكىنى ئويلاپ مۇيەسسەر قىن- قى-
نىغا سىغماي قالغانىدى. تىللاخاننىڭ خۇ-
شاللىقىمۇ قىزنىڭكىدىن قېلىشمايتتى.
«مۇيەسسەرنىڭ ئىككى ئاچىسىنىڭمۇ بىر-
دىن ئالتۇن بىلەزۈكنى ساقلاپ بېرىۋاتات-
تىم، ھازىرغىچە ئېغىزغا ئېلىپمۇ قويۇش-
مىدى. ئەمدى مۇيەسسەرنىڭمۇ…» شۇ خى-
يال بىلەن تىللاخان قىزنىڭ قولىدىكى
يالتىراپ تۇرغان بىلەزۈككە ھەۋەسلەن-
گەندەك پات – پات قاراپ قوياتتى.
ئۇ باشقىلارنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈرۈپ،
ئۆزىگە يۈز – ئابروي ئاتا قىلغان بىلە-
زۈكتىن كۆزىنى ئۈزمەيتتىيۇ، ئۇنىڭ ئۆزى
ئۇزۇندىن بېرى ساندۇقىدا ساقلاۋاتقان
ئەجدىھا سۈرەتلىك بىلەزۈكنىڭ دەل
ئۆزى ئىكەنلىكىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ
قويمايتتى.

ئالتۇن بىلەزۈك

(ھېكايە)

زۇلپىيە ھاجى

ئۇلارنىڭ يورۇۋاتقىنىغا بىر يىلدىن ئاشقانىدى، مۇيەسسەرمۇ ئۇنىڭسىز ئۆزىنى بەختلىك ھېسابلىمايتتى. دىلمۇراتمۇ تۇرمۇشىدا ئاشۇ دىلبىرى بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدى. شۇڭا ئۇلار توي قىلىش قارارىغا كەلدى. بىراق، مۇيەسسەرنىڭ ئانىسى ئىللاخان «تويلۇق تېخى چالا» دەپ بۇ ئىشنى ئارقىغا سۈرەپ كېلىۋاتاتتى.

مۇيەسسەر دىلمۇراتنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى بەش قولدەك بىلگەچكە، ئانىسىنىڭ تەلىپى بويىچە تويلۇققا كېيىن قوشقان بىر دانە ئالتۇن بىلەزۈكنى ئۇنىڭ بىر ھەپتىلىك مۆھلەت ئىچىدە تەييارلاپ بولالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى.

— مۇيەسسەر، — دېدى دىلمۇرات ئېغىر ئۇھ تارتىپ، — باشقىلاردىن قەرز ئالسام سەت بولغۇدەك، شۇڭا ئانام بىلەن مەسلىھەتلەشتىم. ئۆيىمىزنىڭ بىر ئېغىزىنى ساتسام...

— ئۇنداق دېمەڭ دىلمۇرات، ئۆي ھەر ئىككىمىزگە كېرەك، ئۇنى سېتىپ ئۆيۇر مەڭ، باشقىچىرەك بىر ئامالىنى قىلارمىز.

مۇيەسسەر ئانىسىنى نىيىتىدىن ياندۇرۇش ئۈچۈن خېلىلا كۈچىدى. ئانىسىغا يېلىنىپ يالۋۇرۇپمۇ كۆردى. بىراق، نېمە ئۈچۈندۇر ئانىسىنىڭ قەلبىدىكى مۇز ئېرىمىدى.

— گېپىم گەپ! — دېدى ئىللاخان قوشلاپ ئالتۇن بىلەزۈك سېلىنغان قوللىرىنى شىلتىغىنىچە، — ئەگەر ئۇ ھېلىقى ئالتۇن بىلەزۈكنى دېگەن ۋاقتىدا تولۇقلاپ ئېلىپ كەلمەيدىكەن چۆچۈرىنى خام سانىمىسۇن، ئۇنىڭغا بېرىدىغان قىزىم يوق.

مۇيەسسەر ئانىسىنىڭ قولىدىكى كۆزنى چاقنىتىپ تۇرغان ئۈزۈك ۋە بىلەزۈككە تىكىلگىنىچە بىر ئىشنى يادىغا كەلتۈردى: بىر نەچچە ئاي ئىلگىرى ئۇ ساندۇقلارنى رەتلەۋاتقان ئانىسىغا ياردەملىشىۋاتقاندا، ئىللاخاننىڭ قولىدا بىر تۈگۈچنى كۆرگەن، ئۇنىڭغا بىرجۈپ ئالتۇن بىلەزۈك ئورالغان بولۇپ، ئىللاخان قىزىغا ئۇنى مۇنداقلا كۆرسىتىپ قويغانىدى.

مۇيەسسەرنىڭ نېمە ئۈچۈندۇر قەلبىدە شادلىق يامرىدى. ئۇ تۈن كېچىدە يېراقتىن سۇس يېنىپ تۇرغان ماياكنى كۆرگەندەك ئۈمىدلەندى. ئۇ تاتلىققىنا كۈلۈپ قويۇپ ياتىقىغا كىرىپ كەتتى.

× ×

تويلۇقنىڭ «چالىسى» پۈتكەندىن كېيىن ئىللاخان توي ئىشىنى يەنە ئارقىغا سۈرەشكە ئامالسىز قالدى — دە، تويىنى باشلىۋەتتى. چاقىرىلغان مېھمانلارنىڭ كۆپلۈكىگە يارىشا كېلىۋاتقان ماللارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. داستىخانمۇ كاتتا سېلىندى. ئىللاخاننىڭ يېقىنلىرى تويىنىڭ ھەشەمەتلىك ئۆتكۈزۈلگەنلىكىنى ئېغىز — ئېغىزغا تەگمەي ماختىشاتتى.

كۈتۈلمىگەن بىر ئەقىلدىن مۇرادىغا

(ئاخىرى 75 — بەتتە)

ھايات

(نەسر)

دىلنۇر ئابلىز

مۇقەددىمە

قۇياش كۆتۈرۈلدى ، زېمىنغا نۇرلۇق كۆزلىرىنى تىكتى. زېمىن ئاپئاق چۆلىستان ئىدى . قۇياش بۈگۈن يەنە ئەپسۇسلۇق بىلەن بېشىنى چايقاپ ئاستا - ئاستا خانىسىغا كىرىپ كەتتى.

ئاي چىقتى ، زېمىنغا ئىنتىزارلىق بىلەن قارىدى . بىراق زېمىن ئاپئاق چۆلىستان ئىدى . ئۇنى قارشى ئالىدىغان بىرمۇ ھاياتلىق يوق ئىدى . ئاي يەنە مەيۈس ھالدا بۇلۇتلار قوينىغا كىرىپ كەتتى، شوخ يۇلتۇزلارمۇ بۇ چۆلىستانلىق ۋە تىمتاسلىقتىن زېرىكىپ بىر - بىرلەپ ئۆز ماكانلىرىغا كىرىپ كېتىشتى.

قۇياش كۆتۈرۈلدى...

ئاي، يۇلتۇزلار چىقتى... زېمىن يەنىلا چۆلىستان ئىدى . ئاللانىڭمۇ بۇ ھالەتكە قاراپ ئىچى سىيرىلدى ۋە بېشى قاتتى.

تۇپراق ھامىلدار بولدى

ئاللا شۇ چاغدىلا زېمىندا قۇدرەتلىك ، ئۇلۇغ بىر نەرسىنىڭ كەملىكىنى، بۇ جىمجىتلىقنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ يەتتى. زېمىندا ھەممىلا نەرسە — ئايمۇ، قۇياشمۇ ، تۇپراقمۇ... بويتاق ئىدى. ئۇ بىر كۈنى بىر ئىشنى كۆڭلىگە پۈكتى-دە، تۇپراققا قاراپ بىر نەرە تارتتى، ئاللانىڭ ۋۇجۇدىدىن تارىلغان نۇر تۇپراق قوينىغا سىڭىپ كەتتى... ھېچقانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەي تۇپراق ھامىلدار بولدى. ئۇنىڭ قورسىقىدا بىر جان تىپىچەكلەشكە باشلىدى. زېمىنمۇ بۇ جانلىق بىلەن تەڭ ئاستا - ئاستا قىمىرلاشقا باشلىدى...

ئانىنىڭ شادلىقى

تۇپراق ئانا نەچچە ۋاقىتلاردىن بېرىقى بۇ زېرىكىشلىك كۈنلىرىنىڭ خاتىمىسى، خۇشاللىقنىڭ ئەلچىسى سۈپىتىدە ئاللانىڭ مەرھەمىتى بىلەن پەيدا بولغان قورسىقىدىكى بۇ ھامىلىدىن چەكسىز سۆيۈندى . كېچىلىرى ئۇخلىماي ئاللاغا ھەمدۇ سانا ئېيتىپ ، شادلىق ياشلىرىنى تۆكتى . ئۇنىڭ ياشلىرىدىن زېمىندا تۇغراق، يۇلغۇن ۋە چۆل ئۆسۈملۈكلىرى پەيدا بولۇپ ، ئۇنىڭ بەستىگە رەڭگارەڭ تون ياپتى، زېمىن ئانا خۇددى يېڭى كېلىندەك ياساندى، غۇنچە ئېچىلغاندەك ئېچىلدى. شۇ تۇرقىدا ئۇ گويا ئاللانىڭ نەزەرى چۈشكەن بىر گۈل ئىدى.

بوۋاق تۇغۇلدى

سەھەر، قۇياش كۆكتە كۈلۈپ جەۋلان قىلغان شۇ مىنۇتتا تۇپراق ئانا بىر سىلكىنىش بىلەنلا بىر ئادەمزاتنى تەۋەللۇت قىلدى. قۇياش ھېچقاچان چاچمىغان زەر نۇرىنى تۇپراق ئانىغا رەھمەت ۋە سۆيۈنچە سۈپىتىدە چاچتى. تۇپراق ئانا ئالتۇن نۇر جۇلاسىغا پۈركەندى.

قۇياش بوۋاقنىڭ كۆزلىرىدىن ئالەمچە مېھرىنى — ھېچقاچان ھېس قىلىپ باقمىغان بىر مېھرىنى كۆرگەنىدى. بوۋاق قۇياشقا شۇنچە سەبىي، شۇنچە ئوماقلىق بىلەن قارىغىنىچە ئانا باغرىدا ئەركىلەپ ياتاتتى... قۇياش شۇنچىلىك شادلانغان ۋە ۋۇجۇدى شۇنچىلىك لەرزىگە كەلگەن ئىدىكى: ئۇ چەكسىز شادلىق ھېسسىدا گويا مەست بولۇپ، ھەتتا بۈگۈنلۈك ئۇيقۇسىنىمۇ ئۇنتۇغاندەك ئىدى. ئۇ رۇجەكتىن ئاينىڭ ئالدىراش چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردى-دە، ئامالسىز ئورۇن بوشىتىش ئۈچۈن ئاستا - ئاستا بوۋاققا قىيالمىغان ھالدا خانىسىغا يول ئالدى.

ئاي ھېچقاچان تولمىغانىدى، مانا بۈگۈن تولدى، بوۋاققا قاراپ تولۇن ھۆسنىدە نۇر جۇلالىنىپ كۈلۈمسىرىدى.

— ئېھ، زېمىننىڭ خوجىسى، ھاياتلىق گۈلشىنىنىڭ باغۋىنى، - دېدى ئاي بوۋاققا قاراپ زوق ۋە ھېرىسمەنلىك بىلەن، - مەن ساڭا نۇرۇمنى ھەدىيە قىلاي. ئاينىڭ ۋۇجۇدىدىن بىر نۇر ئۇچۇپ بېرىپ بوۋاقنىڭ پېشانىسىغا قوندى، بوۋاقنىڭ پېشانىسى خۇددى تۈندە ياققان چىراغدەك پارلىدى.

يۇلتۇزلارمۇ كۆزلىرىنى قىسىشىپ، بوۋاقنى بىرھازا شوخلۇق بىلەن ئەركىلىتىپ ئوينىدى.

بۈگۈن زېمىننىڭ كەيپى باشقىچە ئىدى. ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى دەل - دەرەخ ۋە گىياھلار بۆلەكچە چىرايلىقلىشىپ چايقالماقتا ئىدى، باغرىدىكى سۇ كۆۋەجەپ، توختىماي كۆككە دولقۇن ئاتاتتى...

بوۋاق كۈلدى

بۇ مەرھەمەت ۋە مېھرىبانلىقتىن ۋۇجۇدىدا تاتلىق سېزىمىنى سەزگەن بوۋاق ۋالىقلاپ كۈلدى. ئۇنىڭ يېقىملىق كۈلكىسىدىن زېمىن باغرىدا رەڭگا رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتتى...

ئىمىلەكلەش

بىر مەزگىلدىن كېيىن بوۋاق ئىمىلەكلەشكە باشلىدى، ئانا قوينى ئۇنىڭغا كەڭ ھەم يۇمشاق پايانداز ئىدى، ئۇ ئانىسىنى سۆيۈپ تىنمايتتى، قۇچاقلاپ قانمايتتى. پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئانىسىغا چاپلىشىپ ئىمىلەكلەيتتى. ئېھ، ئانىنىڭ مۇھەببىتى نېمە دېگەن تاتلىق: ئۇ شۇنچە خۇشال، شۇنچە ئەركە، گويا پۈتۈن زېمىن ئۇنىڭكىدەك، ئۇ پۈتۈن زېمىننىڭ خوجىسىدەك شۇنچە مەغرۇر ئىدى.

بوۋاقنىڭ تىلى چىققتى

ئۇ ئانا باغرىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇ-
رۇپ، غۇنچە ئېغىزىنى ئوماققىنا ئېچىپ:
— ئانا ... ئانا... - دېدى. بۇ شۇن-
چىلىك يېقىملىق ئاۋاز ئىدىكى، ئۇنى قۇ-
چىقىدا يېنىك ئەللەيلەۋاتقان ئانىنىڭ
يۈرىكى ئىللىق ھارارەتتىن گويا سۇ بو-
لۇپ ئاقتى. بوۋىقىنى جاھان سىغدۇرال-
مىغۇدەك مېھرى - مۇھەببەت بىلەن قۇ-
چاقلاپ سۆيدى. بۇ يۈكسەك سۆيگۈدىن بىر
روھ يارالدى. ئۇ روھ — مۇھەببەت ئىلاھى
ئىدى. قايىقتىن دۇرخىل-مۇخىل قۇشلار ئۇچۇپ
كېلىپ، بوۋاقنىڭ يېقىملىق ئاۋازىنى دو-
راپ، ئوخشىمىغان ئاھاڭدا ۋىچىرلىشىپ
سايرىغىلى تۇردى. ئۇنىڭ تىلى چىققۇ-
دى، قۇشلار ئۇنىڭدىن تىل ئۆگەندى. ئۇ
تىلنىڭ تۇنجى ئۇستازى بولدى. شۇندىن
كېيىن دۇنيا گەپ قىلىشنى ئۆگەندى. چۈن-
كى، بوۋاق گەپ قىلىشتىن ئىلگىرى ھەم-
مىلا نەرسە تىلسىز ئىدى. دۇنيا تىپ -
تىنچ سۈكۈت ئىچىدە تۇراتتى. شۇنىڭدىن
تارتىپ ھاياتتىكى جۇشقۇن شاۋقۇن سادا-
لار بارلىققا كەلدى. ئاللامۇ ئۆزىنىڭ بۇ
كارامىتىدىن چەكسىز سۆيۈندى...

تەمتوم قەدەملەر

ئۇ تەمتوم مېڭىشقا باشلىدى، بەزىدە
يىقىلاتتى، يىقىلغىنىدا ئانا باغرىنى مەھ-
كەم قۇچاقلايتتى، يەنە ئورنىدىن تۇرات-
تى، ماڭاتتى، ئۇنىڭ قەدىمى بارغانچە
راۋانلاشتى. بۇ ھالنى كۆرۈپ تاغلار تىت-
رىدى، ئۇستىدىكى قار - مۇزلار بۇ تىت-
رەشتىن سىلكىنىپ ئاستا - ئاستا ئېرىدى.
ئۇستىگە گىياھلار ئۈندى... تاغلار بوۋاق-
نىڭ قەدرىگە زوقلىنىشتى ۋە ئۇنىڭ جا-
سارىتىگە قايىل بولۇشۇپ قەددىنى قاي-
تىدىن كۆتۈرۈشتى. تاغ باغرىدىكى كېيىك،
كۆكمەك، قوزا، تايچاق... لار ئۇنىڭ قە-
دىمىگە چىرايلىق كۆزلىرىنى تىككىشىپ قا-
راشتى ۋە ئۇنىڭ مېڭىشىنى ئۆزىگە ئۆر-
نەك قىلىشتى.

ئۇ بىر دەم سەكرەيتتى، بىر دەم يۈگۈ-
رەيتتى، تاغلارغا يامىشاتتى... ئۇنىڭ بۇ
ھەرىكەتلىرىدىن قۇشلار پەرۋاز قىلىشنى
ئۆگەندى...

بالىلىق

ئۇ ھەقىقەتەنمۇ زېمىننىڭ ئەركىسى ۋە
خوجايىنى ئىدى. ئەركىن ئوينايتتى، كۈن-
دۈزلىرى قۇياش، ئۇچار قۇشلار، قوزا،
تايچاق، كېيىك، بوتىلاقلار بىلەن سەك-
رىشىپ ئوينىسا، كېچىلىرى ئاي ۋە يۇل-
تۇزلار بىلەن بىر ھازا چاقچاق قىلىشاتتى.
تۇپراق ئانا تولىمۇ خۇشال ئىدى. چۈن-
كى، ئوماق پەرزەنتى ئۇنى بارغانچە يا-
شارتماقتا ۋە گۈللەتمەكتە ئىدى، ئۇنىڭ
مېھنىتى بىلەن تۇپراق ئانا ھۆسنىگە تول-
ماقتا، خەزىنىسى بېيىماقتا ئىدى...

ياشلىق

بالا بارغانچە يېتىلىپ، بەستلىك يى-
گىتلەردىن بولۇپ قالدى. بۇرۇتىمۇ خەت
تارتىشقا باشلىدى.
بىر كۈنى ئۇ ئانىسىنىڭ قوينىدا ئۇخ-
لاپ يېتىپ، چۈش كۆردى. چۈشىدە بۇلاق-
نىڭ ئوخچۇغىنىدەك تولىمۇ يېقىملىق بىر

www.uyghurkitap.com

كۆلكە ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ئۇ تۆرەلگەنـ
دىن بېرى، مۇنداق يېقىملىق ئاۋازنى
ئاڭلىمىغانىدى. ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتۈـ
ۋېدى، ھېچكىم كۆرۈنمىدى. ئۇ گۈللەر ئاـ
رىسىنى، چىمەنلەر ئارىسىنى ئىزلەشتۈردى،
بىر دىنلا يەنە ئۇنىڭغا كۆلكە ئارىلاش
ئىنچىكە بىر زىل ئاۋاز ئاڭلاندى:

ــ ھا...ھا...ھا... شۇ چاغقىچە ئانىسىـ
نىڭ قوينىدا ياتقىنىنى. خېجىللىقتىن مېـ
نىڭ يۈزۈم كۆيۈشمۋاتىدۇ.

يىگىت چۆچۈپ ئويغاندى. تەرەپ ـ تەـ
رەپنى ئىزلەشتۈردى، ھېچكىم يوق، بىرـ
دىنلا يەنە شۇ كۈلكە ئاڭلاندى ـ دە، ئاستاـ
ئاستا يوقاپ كەتتى...

سەۋدالىق

شۇنىڭ بىلەن يىگىت پۈتۈن دالىنى
كېزىشكە، ئاشۇ كۈلكە ئىگىسىنى ئىزدەشكە
باشلىدى. يۈرىكى خۇددى مىڭ تونۇرنىڭ
تەپتىگە قاقلانغاندەك كۆيەتتى. ئۇ، بۇ
كۆيۈكنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيتتى. دىلىنىڭ
نېمە سەۋەبتىن بۇنچە يارىلانغانلىقىنى،
ئۆرتەنگەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۆزىنى بۇنـ
چە سەۋدالىق كويىغا سالغان نەرسىنىڭ
زادى نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. تاـ
پالىرى تېشىلىپ، پۇتلىرىدىن ئاققان قان
بۇ كەڭ دالىلاردا ئۆسكەن گۈللەرنى سۇـ
غىرىپ قىزارتىۋەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكىنى
نېمىدۇر بىر نەرسە رەھىمسىزلىك بىلەن
مۇجىماقتا ۋە كۆيدۈرمەكتە ئىدى. يىگىت
بولسا ئەنە شۇ كۈلكە قايناپ ـ تاشقان
«بۇلاق»نى ئىزدەش كويىدا سەكپارە ئىدى.
ئەجەبا، ئانىسىنىڭ باغرىدا بۇلاقلار ساـ
ناقسىز تۇرۇپتۇ، ئەنە شۇ سۈپسۈزۈك
زىلال سۇلار ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇـ
رالماسمۇ؟ ئاشۇ سۇدىن راسا قانغىچە گۈـ
پۈلدىتىپ ئىچىۋالساچىنى راھەتلەنمەسمۇ؟
ئاتەش يۈرىكى ئاز ـ تولا سەگىدىمەسمۇ؟

يىگىت جاھان كېزىۋېتىپ، نۇرغۇنلىغان
بۇلاقلارنى ئۇچراتتى، ئەگىپ ئۆتتىيۇ، لېـ
كىن بىرەر يۇتۇم ئىچمىدى، ئۇ قايسى
بۇلاقنى ئىزدەيدىكىن؟

مۇھەببەت

ئۇ ئاخىر يىقىلدى. بىر ۋاقىتتىن كېـ
يىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى بىر ئىللىق پەپىلەشـ
تىن لەززەتلىنىپ ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى
ئاچتى. ئاجايىپ جۇلالىق نۇر ئىچىدىن
چىققان بىر جۈپ كۆچلۈك قول ئۇنىڭ
مەجرۇھ تېنىنى يۇمشاقىنا سىيلاۋاتاتتى.
بۇ روھ ـــ مۇھەببەت ئىلاھى ئىدى. ئۇ، يىـ
گىتنىڭ مەڭزىنى سىيلاپ تۇرۇپ تەسەللىي
بەردى:

ـــ ئى ئاشىق يىگىت، سەن مۇرادىڭغا
يېتىسەن، ئاناڭ، ئاتاڭ ھەم مەن ساڭا
مەدەت بېرىمىز، ـ دېدى. يىگىت ئۇنىڭـ
دىن سورىدى:

ـــ ئى ئىلاھ، سەن جاۋاب بەرگىنە،
مېنى بۇنچە قىينىغان زادى نېمە؟

ئىلاھ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ـــ نادان يىگىت، ئۇ مۇھەببەت، سەن
ئۇنى ياراتقانىدىڭ، ئەمدى تونۇمىـ
دىڭمۇ، ـ دېدى.

يىگىت ئورنىدىن دەس تۇردى ـ دە، ئۈنـ
لۈك ۋارقىراپ خىتاب قىلدى:

ـــ مۇھەببەت! مۇھەببەت!!

زېمىن بۇ مۇھەببەت ساداسىدىن ئويـ
غىنىپ كەتتى.

جاھاندىكى پۈتكۈل جانلىقلار قەلبىگە مۇھەببەت ئۇرۇقى چېچىلدى، بىخلىدى... ھەممە ئۆز ئاشىقلىرىنى ئىزدىشىپ مەڭگۈلۈك سەپەرگە جابدۇنۇشتى... كۆكتە مۇھەببەت نۇرى ئۆزىنىڭ ئاجايىپ سېھىرلىك لاتاپىتى بىلەن پارلىدى.

پىغان

يىگىت ئانىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ يىغلىدى. ئانا ئۇنىڭ بېشىنى سىيلاپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا تەسەللىي بەردى:

— ئوغلۇم زارلانما، ئۇ ئەرلىك غۇرۇرۇڭغا راۋا ئەمەس، مەن ساڭا مەدەت قىلىمەن، تەڭرىمۇ ساڭا رەھىم - شەپقەت ئاتا قىلىدۇ، ۋىسالغا يېتىشنىڭ يولى بار.

چۈشتىكى ۋىسال

يىگىت ئانىسىنىڭ ئىللىق سېھرىدىن يەنە ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

ئۇ يەنە ئۇزۇن بىر چۆچەككە ئوخشاپ قېلىۋاتقان ئۈزۈلمەس چۈشنىڭ داۋامىنى كۆرۈۋاتاتتى...

يەنە كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى، بۇ كۈلكە بارغانچە يېقىنلاشقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ زەن سېلىۋېدى، گۈللەر ئارىسىدىكى بىر غۇنچىنىڭ ھېچقانداق غۇنچىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى، ئۆزگىچە بىر سېھىر بىلەن جۇلالاپ تۇرغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ يېنىك - يېنىك تەۋرىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا زوقلاندى. يەنە ۋىلىقلاپ كۈلگەن سادا ئاڭلاندى. بۇ كۈلگەن دەل شۇ غۇنچە ئىدى. ئاشىقلارنىڭ كۆزى ئۆتكۈر، يۈرىكى بەكمۇ تۇيغۇن كېلىدۇ. ئۇ شۇ غۇنچىنىڭ ئۆزى ئىزدەۋاتقان «كۈلكىچى» ئىكەنلىكىنى قىياس قىلدى - دە، غۇنچىگە بىتاقەتلىك بىلەن قول ئۇزاتتى. لېكىن تۇيۇقسىز غايىپتىن بىر سادا كەلدى:

— ئەي ئاشىق يىگىت، ئۇنى ئۈزمىگىن، ئۇ تېخى غۇنچە، بۇنداق رەھىمسىزلىك قىلما، ئاۋۋال ئۇنى ئېچىلغىلى قوي، ئۇ ھامان سېنىڭ! - دېدى.

يىگىت تاقەتسىزلىنىپ سورىدى:

— مەن ئۇنى قاچانغىچە كۈتىمەن؟

— سەۋرى قىل، ئۇ «ئەتە» ئېچىلىدۇ.

ئەتە

... يىگىت ئاخىر قايىل بولۇپ «ئەتە»نى كۈتمەكچى بولدى. لېكىن يۈرىكى تېلىم - تېلىم بولدى... ئازابلىق ئىڭرىدى. چۈنكى بىر ئاشىق ئۈچۈن «ئەتە» ئانچە قىسقا ۋاقىت ئەمەستە.

غۇنچە بېشىنى يېنىك چايقاپ، كىچىككىنە ياقۇتتەك ئېغىزىنى سەللا ئېچىپ كۈلۈمسىرىدى ۋە يىگىتكە قاراپ:

— چىدىغىن جېنىم، ئۇزاق ئۆتمەي تاڭ ئاتىدۇ، كۈتۈشمۇ ۋىسال تېپىشنىڭ بىر يولى، سەۋرى قىلغىن، - دېدى.

يىگىت غۇنچىگە تەلمۈردى. ئۇنىڭ ئېچىلىشىنى ئۇزاق كۈتتى. ئۇ غۇنچىنىڭ ئىشقىدا خۇددى بۇلبۇل ئىدى. نالە قىلىپ ياقا يىرتتى. بۇلبۇلغا ئوخشاش شۇ غۇنچىنىڭ پورەكلەپ ئېچىلىشىنى زادى كۆرەلمەسمەنمۇ؟ ۋىسالىمغا زادى يېتەلمەسمەنمۇ دەپ پەرياد چەكتى...

— ئاھ ئۇردى...

ئانىنىڭ نەسىھىتى

يىگىت چۈشىدىن ناله بىلەن ئويغىنىپ كەتتى، كۆرگەنلىرىنى ئانىسىغا بىرمۇ بىر ئېيتىپ قانيىغلىدى، ئانا ئۇنىڭغا تەسەللىي بەردى ۋە يول كۆرسەتتى:

— ئوغلۇم، ئادەم بۇلبۇلغا ئوخشىمايدۇ. ئۆزىنىڭ ئەقىل ۋە مېھنىتى ئارقىلىق ھەر قانداق ئارزۇ مۇرادىغا يېتىدۇ. مېھنەت قىلساڭ، مۇشەققەتتىن قورقمىساڭ ئارزۇ گۈلۈڭنىڭ ئېچىلغىنىنى كۆرىسەن، ئىنسان ھەممىگە قادىر!

يىگىت ئانىسىدىن سورىدى:

— ئانا، ئەمدى قانداق قىلىمەن؟

— ئوغلۇم، سېنىڭ ئارزۇيۇڭ — مېنىڭ ئارزۇيۇم، سېنىڭ يارىڭ — مېنىڭ ئارزۇلۇق مېھمىنىم. بىراق، مېھمانىنى قورۇق داستىخانغا باشلىغىلى بولمايدۇ، ئاۋۋال ئۇنىڭغا مول نېمەت تەييارلىغىن، بۇ كەگرى خانەگىنى گۈللىتىپ ياسا، ئۇنىڭ يوللىرىغا پاياندازسال، يەنە مېھمانغا مېنىڭ باغرىمدىن قىممەتلىك سوۋغاتلارنى قېزىپ تەييارلىشىڭ كېرەك، — دېدى.

«ئەتە» نېمانچە ئۇزۇن؟

— ئانا، — دېدى يىگىت زارلىنىپ، — ئۇ ئەتە ئېچىلىدۇ، ئەتە. ئۇنىڭغىچە بۇ ئىشلارنى تۈگەتكىلى بولامدۇ؟

ئانا يەنە سەۋرچانلىق بىلەن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى:

— بالام ئالدىرىما، سەۋرچان بول، دېگەنلىرىمنى ئورۇنلىمىساڭ ئۇ ئېچىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ سېنىڭ ئېتىزىڭدىكى گۈلۈڭ ئەمەس، تۈنۈگۈن غۇنچە تۈزسە بۈگۈن ئېچىلىدىغان...

تەرسا يىگىت بۇ نەسىھەتلەرگە كۆنمىدى:

— مەن ئۇنداق كۆپ ئىشنى بۈگۈن قانداق تەييارلاپ بولالايمەن؟

بۇ قېتىم ئانا ئوغلىغا تەنبىھ تەلەپپۇزىدا ئېيتتى:

— ئىنسانلىقىڭغا ۋاي سېنىڭ، تەييارلاپ بولالمىساڭ ئېچىلىش ئۇيىقتا تۇرسۇن، قۇرۇپ كېتىدۇ، قۇرۇپ ھەتتا ئەتەگىنىڭ تېگىمۇ ئاتمايدۇ!

— نېمە؟ مەن تۇغۇلغانىدىن بېرى نەچچىلىگەن كېچىلەر يورۇپ تاڭ ئاتتى، نېمەدەپ ئەمدى ئەتە تاڭ ئاتمىغۇدەك؟ بىر كۈن قانداقلا ئۆتمىسۇن تاڭ ئېتىشىرىدۇ!... يىگىت ئانىسىنىڭ جاۋابىنىمۇ كۈتمەستىن يۈگۈرۈپ كەتتى. شۇ يۈگۈرگىنىچە ئۇزۇن يول يۈگۈردى. تاغ - داۋانلار ئاشتى، چۆل - جەزىرىلەر كەزدى. ئۇزۇن مەنزىللەرنى باسقاندىن كېيىن تاغنىڭ باغرىدا بىر غارنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى. غارغا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى ئاجايىپ-غارايىپ قورقۇنچلۇق ئاۋازلار، ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك نەرە تارتىشلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئۇ يەنىمۇ ئۇزۇنراق مېڭىۋېدى، ئالدىدا بىر كەگرىلىك ھاسىل بولدى. ئەتراپ قاراڭغۇ بولغاچ بۇ كەگرىلىكنىڭ چېكىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئوتتۇرىدا غايەت زور بىر چوڭ تاش گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ تاشنىڭ چوققىسىدا ياپراقلىرى كۆۋەردەك يالتىراپ تۇرغان، ئاتەش رەڭلىك بىر غۇنچە جۇلالاپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ ئەتراپىنى بەت - بەشىرە دە-

ۋىلەر قورشىغانىدى. يىگىت غۇنچىنى كۆ-
رۈپ دەرھال تونىدى - دە، دىۋىلەرنى قاتـ
داق يوقىتىپ، غـۇنچىنى ئۇلارنىڭ قولـ
دىن تارتىۋېلىش ئۈستىدە ئـويغا پاتتى.
دەل شـۇ ئـەسـنـادا ئـۇنـىـڭ ئوي-
خـىـيـالـى مـەنـزىـل قـىـرغـىـقـىـغـا
يېتىپ كەلگىچە ئۇنىڭغا شۇ يەردە ھـۆكۈم
سۈرۈۋاتقان كېچە مۇئەككىلى ھۇجۇم باشـ
لىدى. ئۇ شۇنداق بىر نـەرە تارتىپ كېلىـ
ۋىدى، بۇ يەر خۇددى جىمى كېچىلەر يىـ
غىلىپ قالغان، ئەزەلدىن تاڭ ئېتىپ باقـ
مىغان بىر دۇنيادەك يورۇقلۇقنىڭ زەررىـ
چىسىنىمۇ تاپقىلى بولمايدىغان قاراڭغۇ-
لۇققا پۈركەندى. يىگىت بىر ئاز تەمتىرىـ
دى، شۇنداق تۇرۇۋىدى، ئۇنىڭغا ئۇيقۇ مۇ-
ئەككىلى سېھىرگەر دىۋە قول سالدى. يىـ
گىت سېھىرلىنىپ غەرق ئۇيقۇغا كـەتتى.
غۇنچە بۇنىڭدىن قاتتىق ئازابلىنىپ توخـ
تىماي ياش تۆكتى. ئۇنىڭ يېشى يىگىتنىڭ
ئۇيقۇلۇق بېشىغا تامچىلاپ ئاخىر ئۇنى ئويـ
غاتتى. يىگىت ئورنىدىن چـاچراپ تـۇر-
دى - دە، غۇنچىگە قارىدى. ئۇنىڭ ياپـ
راقلىرى سارغىيىشقا باشلىغان، غۇنچە، غۇنـ
چە پېتىلا سولىشىشقا باشلىغانىدى. يىگىت
ئۆز رەقىبىگە بولغان قاتتىق غەزەپ، سۆيـ
گۈ كۈلىنىڭ ئېچىلماي تۇرۇپلا سولغىنىغا
بولغان ئەلەم ۋە قەلبىدىكى تىنىمسىز ئۆر-
تىنىۋاتقان سۆيگۈگە بولغان بىتاقەتلىكىنىڭ
تۈرتكىسى بىلەن ئۇمۇ قاتتىق نەرە تار-
تىپ رەقىبلىرى بىلەن ئېلىشتى. كېچە ۋە
ئۇيقۇ مۇئەككىللىرى ئاخىر ئۇنىڭغا بول-
غان ھۇجۇمنى توختاتتى، يىگىت ئۇلارنى
يەڭدى، لېكىن يوقىتالمىدى، چۈنكى ئۇلار
قىلىچتا ياكى مۇش-تېپىكتە ئەمەس، پە-
قەت كۆچلۈك نۇر دىلا ئۆلەتتى. ئاشۇغۇنـ
چە ئېچىلىپ، تاڭ ئاتسا، كۆكتە چـولپان
پارلىسىلا بۇ دىۋىلەر ئاندىن ھالاك بـو-
لاتتى.

باشقـا دىۋىلـەر يىگىتتىن قورقۇپ ئۇ-
نىڭغا ھۇجۇم قىلمىدى. يىگىت غـۇنچىگـە
قاراپ ئۇنىڭ ئېچىلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇر-
دى. سۇ تائامسىز، ئۇيقۇسىز ھالدا ئۇزۇن
ۋاقىت كۈتتى، قانچە ئۇزۇن ۋاقىت كـۈتـ
كەنلىكىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى. كۈتۈپ ھار-
دى، كۈتۈش نېمە دېگەن زېرىكىشلىك؟! ئۇ
قانداق قىلىشىنى بىلەلمەي خىياللار ئـارىـ
سىدا ئاستا - ئاستا چامداپ دەريا بويىغا
كەلدى. زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇدا يۈز-قولـ
لىرىنى يۇدى. يۈزىنى سىيلىۋىدى، قولىغا
ساقال - بۇرۇتلار ئۇرۇندى. ئۇ چـۆچۈپ
دەرياغا قارىۋىدى، ئۆز ئەكسىنى كۆردى.
بىر ساقاللىق بوۋاي تۇراتتى. ئۇنىڭ رو-
ھى چۈشۈپ دەريا بويىدا زوڭزىيىپلا ئولتۇ-
رۇپ قالدى. ھەسرەتلىك ئۇھ تارتتى.

— ئاھ، ئەتە … ئەتە نېمە دېگەن ئۇ-
زۇن؟!

«غۇنچە» نىڭ تىلىكى

ئۇ غۇنچە يېنىغا بېرىۋىدى، غۇنچە ئۇ-
نىڭغا:

— ئۆزۈڭنىمۇ، مېنىمۇ بۇنـداق ھـالاك
قىلما، مەن توزۇپ كېتەي دەپ قالدىم،
ئاناڭنىڭ نەسىھىتىنى ئاڭلىمىساڭ مـەن
مەڭگۈ ئېچىلالمايمەن، بىز ۋىسالغا يېتەلـ
مەيمىز، ئاللانىڭ نېسىپ ئەتكەنلىرىمۇ
مېھنەتسىز قولغا كەلمەيدۇ، ئاللا ئىنسانـ
لارغا بەخت ئۈچۈن ئـىشلىشقۇدەك قۇدرەتـ
نى بەرگەن، ئۇمۇ سېنى سىنايدۇ، سىناقـ
تىن ئۆتەلمىسەڭ ساڭا نېسىپ ئەتكەنلىـ
رىنى قايتۇرۇۋالىدۇ، سەن پادىلىرىڭغـا

يەم تاشلاپ بەرگەندەك، ئاللا ساڭا ئۆزلۈكىدىن تاشلاپ بەرمەيدۇ، بارغىن، ئاتاڭنىڭ دېگەنلىرىنى بىجا كەلتۈر، — دېدى.

يىگىت بۇ سۆز بىلەن قايتىدىن يول ئېلىپ ئانىسىنىڭ ۋە «غۇنچە» نىڭ ئېيتقانلىرىنى بىجا كەلتۈرۈشكە باشلىدى.

ئانا رازى بولدى

شۇ چاغدىلا ئانا ئۆزىنىڭ مەمنۇن بولدى ۋە ئوغلى بىلەن ئۇزاق مۇڭداشتى.

— ئەمدى ئەقلىڭنى تاپتىڭ ئوغلۇم، — دېدى ئانا رازىمەنلىك بىلەن ئوغلىنىڭ جاسارەت يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ تۇرۇپ، — ئەمدى بوشاشمىغىن، هاياتىڭ گۈلى ئاسانلىقچە ئېچىلمايدۇ، مەن هامىلىدار، يەنە سېنىڭ نۇرغۇن قېرىنداشلىرىڭنى تۇغىمەن، ئۇلارمۇ ئارزۇ غۇنچىسىنى مۇشۇنداق ئەجىر بىلەن ئېچىلدۇرىدۇ...

يىگىت چۆچەككە ئوخشاش يېقىشلىق، ئەللەي ناخشىسىغا ئوخشاش يېقىملىق بۇ شۇ ئىرلاشلاردىن مەستخۇش بولۇپ، شېرىن ئۇيقۇغا كەتتى (ئۇ مۇشۇنداق ئۇخلىمىغىنىغا ئۇزۇن ۋاقىتلار بولغانىدى).

يار بېغىمغا كەپتۇ

يىگىت شېرىن ئۇيقۇسىدا شېرىن چۈشلەرنى كۆرۈۋاتاتتى... چېچەك پەسلى ئىدى، قۇشلار شوخ سايراشماقتا، يىگىت ئۇلارنىڭ يېقىملىق ناخشىلىرىنى تىڭشاپ لەززەتلىنىپ ئولتۇرسا، توساتتىنلا «چۇسسىدە» قىلغان بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ قۇشلارنىڭ نەغمىسى بارغانچە ئەۋج ئېلىپ كەتتى هەم شۇ نەغمىلەرگە قوڭغۇراقتەك زىل ۋە سۈزۈك تونۇش بىر كۈلكە ئاۋازى قوشۇلغاندەك سېزىلدى- دە، يىگىتنىڭ ئارامى بۇزۇلۇپ، ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالىدىغان بىر ئىللىق سېزىم تارالغاندەك هېس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شەپە چىقارمايلا ئاستا مارىلاپ باغ ئىچىنى ئىزدەشكە باشلىدى. غۇچچىدە ئېچىلغان چېچەكلىك ئارىسىدا بىر غۇنچە، ياق، غۇنچە سىياقلىق نازاكەتلىك بىر قىز چىرايلىق ئېچىلغان بىر تال چېچەكنى چېكىسىگە قىستۇرۇۋېلىپ، قۇشلارنىڭ ناخشىسىغا تەڭكەش قىلىپ ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە گويا بولۇت ئەگگەندەك سىلىق، گۈل ئېچىلغاندەك تەبەسسۇم بىلەن لەرزان ئۇسسۇل ئويناماقتا ئىدى. يىگىت بۇ هالنى كۆرۈپ هەيران قالدى.

— يا پەرۋەردىگارا، ئۇ ئەرشى مەلەككىسىمۇ ياكى گۈل پەرىسى...؟ قىز يىگىتنى كۆرۈپ لاللىدەك قىزاردى ۋە ئۇسسۇل ئويناشتىن توختاپ، خۇددى بولۇت ئۈستىدە ماڭغاندەك يەڭگىل دەسسىگىنىچە يىگىتنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە ئەدەب بىلەن سالام قىلدى.

— ئەسسالام يىگىت...

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام پەرىزات قىز...

يىگىت قىزنى بۇنچە يېقىندىن كۆرۈپ تاڭ قالدى، ئاق چېچەك قىسىۋالغان بۇ قىز شۇ تاپتا يىگىتنىڭ كۆزىگە بەئەينى بىر شاختا غۇنچە تۈزگەن ئاق ئەتىرە بىلەن قىزىل ئەتىرە جۇلالاپ تۇرغاندەك كۆرۈندى. چۈنكى بۇ قىزنى شۇ تۇرقىدا گۈلدىن پەرقلەندۈرۈۋېلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. يىگىت هاياجىنىنى زادىلا باسالمايتتى... — ئاه غۇنچە، گۈللىگەن غۇنچە، مېنىڭ «غۇنچە»مۇ مۇشۇنداق ئېچىلسا هە... ئېھ...

قىز يىگىتنىڭ هەيرانە-هەس بولغان بۇ هالىتىنى كۆرۈپ سەل تەمتىرىدى- دە، ئاندىن غۇنچىدەك ئېغىزىنى ئوماققىنا ئېچىپ:

— ئى بەرنا يىگىت، مېنى كەچۈرگىن،

چېچەكلەرنى ئوغرىلاپ قويدۇم، لېكىن سىنىڭ مۇشۇنداق باغنى بىنا قىلغان پەزىلىتىڭدىن سۆيۈندۈم، ئىلگىرى بۇ تۇپراقتا مۇنداق باغ يوق ئىدى، - دېدى.

يىگىت:

— ياق كەچۈرەلمەيمەن، ھەققىنى قايتۇرمىساڭ بولمايدۇ، - دېدى - دە، ئاستا كېلىپ ئۇنىڭ بەدىلى ئۈچۈن قىزنىڭ تېخى ئەمدىلا پىشاي دەپ كەلگەن قىپقىزىل «ئالۇچىسى»دىن بىرنى خۇددى ئۇ چېچەكنى ئۈزگەندەكلا «چوككىدە» قىلىپ ئۈزۈۋالدى. قىز يىگىتنىڭ ئانارەك مەڭزىگە يېنىككىنە بىرنى ئۇردىدە، قاچتى ۋە قېچىۋېتىپ بىردىنلا توختاپ، بەئەينى قىزىلگۈلنىڭ شامالدا ئەگىلگىنىدەك لەپپىدە كەينىگە قايرىلدى. بىراق ئارقىدىنلا كەينىگە قاراشنى ئويات ھېس قىلغاندەك يەنە قايرىلىپ ماڭدى. بىر نەچچە قەدەمدىن كېيىن يەنە كەينىگە ئاستا قايرىلىپ يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلىرىنى يىگىتكە تىكتى... يىگىتمۇ ئۇنىڭغا كىيىكنىڭكىدەك چىرايلىق كۆزلىرىنى تىكىپ، قاراپ تۇراتتى... يىگىتنىڭ قەلبىدە شېرىن تۇيغۇلار بۇلاقتەك ئۇرغۇپ تاشاتتى. ئېھ، بۇ قىيا بېقىشلار... قاراڭغۇ كۆرگە چىراغ ياققاندەك، يىگىتنىڭ قەلبىنى نۇرلاندۇرۇپ يورۇتۇۋەتتى. يىگىت ئوتلۇق ھېس - تۇيغۇلار قوچىقىدىن بېشىنى كۆتەرگىنىچە قىز غايىپ بولدى. يىگىت تاقەتسىزلىنىپ توۋلىدى:

— غۇنچە قىز، غۇنچە... مېنىڭ غۇنچەم!!

ئەستەك

بۇ چۈشنى كۆرگەندىن كېيىن يىگىت بالاغا قالدى، بالاغا! شۇنىڭدىن بېرى ئۇ چۈشىدە ئۇچراشقان قىزنى كۆرۈش ئىستىكىدە دائىم ئاشۇ باغنى ئايلىنىدىغان بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى ئۇ قولىدا بىر تال چېچەكنى تۇتۇپ قىزنى خىيال قىلىپ تۇراتتى، ئۇنى خۇددى بۇلبۇلنىڭ ئۇيقۇسىدەك بىر شېرىن ئۇيقۇ تۇتتى... ئۇ قىز بىلەن ئۇچراشقان ئۆرۈك تۈۋىدە خىيال سۈرۈپ تۇرغۇدەك، شۇنداق تۇرۇشىغا ئۆرۈكنىڭ كەينىدىن ئاشۇ غۇنچە قىز ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە چىقىپ كەلگۈدەك.

— مەرھابا غۇنچە قىز، يولىڭىزدا سەكپارە بولغانىدىم، دىدار كۆرگىنىمگە ئاللاغا مىڭ رەھمەت. مەن سىزنى كۈتكىلى نەۋاخ؟ بىلەمسىز... قىز يىگىتنىڭ گېپىنى تارتىۋالدي:

— ئۇيقۇچى يىگىت، ئازاب تارتتىم دەيسەنۇ، ئۇيقۇدىن بېشىڭنى كۆتۈرەلمەيسەن، سېنى قانداقمۇ ئاشىق دېگىلى بولسۇن؟ مەن سېنى كۈتكىلى نەۋاخ؟ - دېدى.

يىگىت بۇ سۆزدىن يەرگە ئۇرۇلغاندەك بولدى ۋە ئەلەم بىلەن:

— ئى ھاياتىمنىڭ غۇنچىسى، مەن سېنى پەقەت چۈشۈمدىلا كۆرۈۋاتىمەن. سەن مېنىڭ قانچىلىك ئازاب چېكىۋاتقانلىقىمنى بىلمەيسەن، مەن سېنىڭ ۋەسلىڭگە يېتىش كويىدا ئاشىقانە ياقا يىرتىپ، سۇ، تائامسىز يۈرۈيمەن، يەنە ماڭا رەھىم ئەيلىمەي مېنى ئەيىبلەمسەن؟ سېنى ئىزدەپ، كەزمىگەن دالا، تاغلار، بارمىغان ھەرەم باغلار قالمىدى. كۆزۈمدىن ئاققان ياشلاردىن گىياھلار سۇغىرىلدى. تېشىلگەن تاپىنىمدىن ئاققان قانلاردىن گۈللەرنى بويىدىم، مېنىڭ ئۇيقۇسىز كېچىلىرىمگە

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

ئاي - يۇلتۇزلار گۇۋاھ... دېگىنىچە ئاھ ئۇردى. غۇنچەقىز يىگىتكە تەسەللىي بەردى:

— ئەي يىگىت، چارە تىلىك بول، يىغا بىلەن ئارزۇ گۈلۈڭ ئېچىلمايدۇ. كونىبويى پەلەكتىن زارلىنىپ يىغلاپ يارىڭنى كۈتكىنىڭنىڭ ئۇيقۇدىن نېمە پەرقى؟...

ئۇلار ئۇزاق مۇڭداشتى. قىز قەدەمدە بىر كەپ ئوينىتىپ يىگىتنى سىنايتتى:

— مەن ئۆتكەندە بېغىڭغا كەلگەندە بىر نەرسەمنى يۈتتۈرۈپ قويۇپتىمەن، مەن ئۇنىڭسىز ياشىيالمايمەن، كۆزۈڭگە قارسام، ئۇنى سېنىڭ ئوغرىلىۋالغانلىقىڭ مانا مەن دەپلا تۇرىدۇ. مەن پەقەت ئاشۇ «نەرسە» بىلەنلا ئاندىن مەۋجۇت بولالايمەن، ئۇنى ماڭا قايتۇرۇپ بەر، - دېدى.

يىگىتمۇ بوش كەلمەي:

— ئەمەلىيەتتە سەن مېنىڭكىنى ئوغرىلىدىڭ، بىلسەڭ مەنمۇ ئۇنىڭسىز ياشىيالمايمەن، سېنىڭ كۆزۈڭمۇ مېنىڭ نەرسەمنى سېنىڭ ئوغرىلىغانلىقىڭنى ئاشكارىلاپ تۇرۇپتۇ. مەنمۇ پەقەت ئاشۇ «نەرسە» بىلەنلا ئاندىن ئۆزۈمنىڭ بۇ رېئاللىق ئالىمىدە مەۋجۇتلۇقىمنى ھېس قىلىمەن. ھايات دەرىخىمدىكى ئۆمۈر ياپراقلىرىممۇ پەقەت ئاشۇنىڭ بىلەنلا ياشىرىدۇ، - دېدى.

ئىككىسى تەڭلا كۈلۈشتى. ئاشىقلارنىڭ كۈلكىسىگە جۆر بولۇپ ئۆرۈك چېچەكلىرىمۇ شىۋىرلاپ كۈلۈشۈۋىدى، بۇ ئىككى ئاشىق مەشۇقلار چېچەكلەر چاچقۇسىغا كۆمۈلۈپ، خۇددى بىر جۈپ گۈل پەرىشتىگىلا ئوخشاپ قېلىشتى.

بۇ قېتىم يىگىت ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىزغا چېچەك ئۈزۈپ بەردى. قىزمۇ يىگىتكە ئۆز ئىختىيارى بىلەن ۋايىغا يېتىپ پىشقان ئالۇچىدىن بىرنى ھەدىيە قىلدى. يىگىت ئالۇچىنىڭ لەززىتىدىن مەست بولدى.

ئۇلار چاقچاق قىلىشاتتى. يىگىت گەپ ئوينىتىپ:

— ئۆتكەندىكى ئالۇچا تېخى تازا پىشمىغان، ئاچچىق-چۈچۈك ئىدى، مانا ئەمدى تازا قىيامىغا يېتىپتۇ، - دېدى. قىز بۇ سۆزنى ئاڭلاپ نازلىق قىيىدىغىنىچە:

— ئۇ سېنىڭ تەلۋىلىكىڭ، - دېدى.

يىگىت قىزغا:

— بۇ باغ سېنىڭ، گۈزىلىم، ھەتتا باغدىكى قۇشلارمۇ سېنىڭ، سەن بۇ بېغىمنىڭ خوجايىنى، قانغۇدەك ئوينىغىن... دېدى.

قىزمۇ جاۋابەن:

— بۇ ئالۇچا سېنىڭ، پەقەت سەنلا ئۈزۈپ يە، - دېدى.

قىز چېچەك ئۈزۈپ ئوينىغاچ يىگىتكە:

— مەن ئەمدى قايتىمەن، بۇ ساڭا خاتىرە بولسۇن، - دەپ يىگىتكە بىر ئالتۇن كەمەر ھەدىيە قىلدى. يىگىت مىڭ رەھمەتلەر بىلەن كەمەرنى ئالدى ۋە قىزغا ئۆز يۈرىكىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ سوۋغا قىلماقچى بولۇۋېدى، قىز ئۇنى توسۇپ:

— سەن ئۇنى ماڭا ئاللىقاچان سوۋغا قىلىپ بولغان، ئۇ مېنىڭ بوينۇمدا تۇمار قىلىپ ئېسىقلىق، - دېدى ۋە يىگىت بىلەن خوشلىشىپ ماڭماقچى بولۇۋېدى، يىگىت ئاھ ئۇرۇپ قىزغا يالۋۇردى:

— دىلدارىم، كەتمە، مەن بەرداشلىق بېرەلمەيمەن...

قىز:

— سەن ھازىرغىچە چۈشۈڭدىكى ۋىسالنى ئىزدەپ كونىبويى ئۇخلايسەن، ماڭا ئاشىق بولساڭ مېنى ئىزلە، - دېدى.

يىگىت:

— گۈزىلىم، سېنى نەدىن ئىزدەيمەن؟ ـ دېدى بىتاقەت بىلەن. قىز قىزارغان ئۈپۈقنى كۆرسىتىپ:

— ئەنە شۇ ئۈپۈق كۆتۈرۈلگەن جايدا، بارالامسەن؟ ـ دېدى.

يىگىت:

— چوققۇم بارىمەن. قىز يەنە چاقچاق قىلدى:

— مەندىن ئۇغرىلىغان نەرسىنى ئالغاچ بارامسەن؟

يىگىتمۇ:

— ئەلۋەتتە، سەنمۇ مەندىن ئۇغرىلىغان نەرسىنى تەييارلاپ قويامسەن؟

قىز يەنە ۋىلىقلاپ كۈلدى:

— تەييارلاپ قويىمەن، سەن يېنىمغا بارغىچە مەن ئىككىمىزگە شەپەقتىن ئۆي ياسايمەن، بىز بەخت دەرياسىغا چۆمۈلىمىز، تېزرەك بارغىن، مېنى بىتاقەت قىلمىغىن، خەير، ـ دېگىنىچە قولىنى پۇلاڭلىتىپ ئۈپۈققا قاراپ ئاستا ئۇچۇپ كەتتى. يىگىت چۈشىدىن ئويغانغاندا ئالتۇن كەمەر ئۇنىڭ بېلىدە تۇراتتى.

ئانا يىگىتنىڭ چۈشىگە تەبىر بەردى:

— ۋىسال گۈلۈك پات يېقىندا ئېچىلغۇدەك، ئالتۇن كەمەر ئاللانىڭ ساڭا بەرگەن كۈچ ـ قۇدرىتى، سەن بۇنىڭ بىلەن ھەر قانداق مۇشكۈلنى يېڭەلەيسەن، ئەمدى پۈتۈن جاسارىتىڭ بىلەن تىرىشقىن، ئەتەڭنىڭ تېڭى پات يېقىندىلا ئاتىدۇ! ـ دېدى.

بۇ سۆزلەردىن يىگىتنىڭ ۋۇجۇدى كۈچكە تولدى. تاغلارنى پارچىلاپ سۇ ئەكىلىپ قاغجىرىغان چۆللەرگە باشلىدى. كۆچەتلەرنى تىكىپ زېمىننى بوستانغا، گۈللەر تېرىپ گۈلىستانغا، تىلسىملارنى ئېچىپ، جاھاننى ئالتۇن ـ تىللاغا تولدۇرۇشقا باشلىدى، ئۇ ھارمايتتى، كەمەرنى ھەر قېتىم چىڭىتقاندا غەيرىتى ھەسسىلەپ ئاشاتتى، ۋۇجۇدى زور كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولاتتى. يىگىت بارغانسېرى سوزۇلۇۋاتقان تاڭغا قاراپ ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى:

— ئەتىمۇ ئانچە ئۇزۇن ئەمەسكەن. پەقەت مېھنەتسىزنىڭلا ئەتىسى تاڭ ئاتمايدىكەن... يىگىت خىرۇستالدەك پاك، نۇردەك پارلاق تەرىنى سۈرتكەچ، جاراڭلىق ناخشىسىنى باشلىۋەتتى...

خاتىمە

بىر گۈزەل موماي بىلەن خىزىر سۈپەت بىر بوۋاي ساقىلىنى تاراپ ئولتۇرۇپ، ئوچاق ئالدىدا ئۆتكەن ھاياتىنى چۆچەك ئېيتىشماقتا ئىدى. ئۇلارنىڭ چۆچىكى بەئەينى يىگىتنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن قىسسەتلەر ھېكايىتى بىلەن ئوخشاش ئىدى. ئۇلار باللىرىنى گۆھەر ئىزدەشكە يولغا سېلىشىپ ئۆزلىرى خانىلىرىدا بەھۇزۇر ئولتۇرۇپ، سۆيگۈسىنى داۋاملاشتۇرماقتا ئىدى.

موماي پات ـ پات ۋىلىقلاپ كۈلەتتى... ئۇلار زېرىككىنىنى تۈزۈشمەكچى بولدى بولغاي، ئاستا قولتۇقلىشىپ، يىگىت بىنا قىلغان باغقا ئوخشىمايدىغان بىر باغنىڭ يېنىغا كەلدى. موماي بىردىنلا كۆزلىرىنى ھەييارلارچە ئوينىتىپ، باغنىڭ شورىسىدىن ئۆمىلەپ كىردى ـ دە، مەي باغلاپ پىشقان بىر تال ئۈزۈمنى «چۈرس» سىدە ئۈزۈپ يېدى. بوۋاي مومايىنىڭ كەينىدىن ئۈن ـ تىنسىز كەلدى ـ دە، مومايىنىڭ بېلىكىنى تۇتۇۋالدى ۋە:

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— ئوغرى، ئەينى چاغلاردا چېچەكلىرىمنى ئوغرىلايتتىڭ، ئەمدى ئۆرۈكلىرىمنى ئوغرىلامسەن؟ ئۆرۈكلىرىمنىڭ ھەققىنى بەر، — دېدى.

موماي بوۋىيىغا ئىللىق بېقىپ:

— چېچەكلىرىمىز مېۋىگە كىرگەندە چېچەك ئوغرىلاپ نېمە قىلاي، ئۇنى ئەمدى باللار، نەۋرىلەر ئوغرىلايدۇ، — دېدى پەخىرلىنىپ كۈلۈپ.

بوۋاي:

— ئۇنداقتا مەنمۇ سېنىڭ ئالۇچىلىقىڭدىن شىرنە يىغىپ پىشقان ئالۇچاڭدىن بىرنى ئوغرىلايمەن، — دېدى - دە، مومايىنىڭ بويىنىنى ئالۇچىنىڭ شېخىنى قايرىغاندەك يېنىككىنە قايرىپ، ئۇنىڭ قىيامىغا يەتكەن ئالۇچىسىدىن بىرنى ئۈزىۋالدى. قۇشلار بۇ ھالنى كۆرۈپ شوخلۇق بىلەن خۇشال سايرىشىپ كەتتى. باغدىكى مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ كۈلكىسىدىن ئۇلار خۇددى ۋىسال چاچقۇسىدەك تۆكۈۋاتقان مېۋىلەر چاچقۇسىغا كۆمۈلۈپ كەتتى. ئۇلارمۇ مەستخۇشلۇقتا قاقاقلاپ كۈلۈشتى. بۇ كۈلكىلەرگە قوشۇلۇپ كەتكەن بىر يارقىن ناخشا ساداسىنى ئاڭلىغان بوۋاي مومىيىغا قاراپ دېدى:

— زەن سالغىنا، ئوغلىمىزنىڭ ناخشىسى نېمە دېگەن جاراڭلىق!...

موماي ئىپتىخارلىق بىلەن:

— شۇنداق، ھەقىقەتەن جاراڭلىق، ئۇ ھايات ناخشىسىنى ھەقىقەتەن جاراڭلىق ئېيتتى، ئەمدى گۈزەل ئەتە تاڭ ئاتىدۇ، بىز يېڭى مېھماننى كۈتۈۋالىمىز، يىگىتىمىز بەختلىك ھالدا ۋىسالغا يېتىدۇ، — دېدى. ئۇلار تەڭرى بوۋاي بىلەن تۇپراق موماي ئىدى.

بۇ جاراڭلىق ناخشىدىن زوق ئېلىپ، يۈرەكلىرى ئارام تاپقان بوۋاي بىلەن مومايمۇ پەرزەنتىگە جۆر بولۇپ، بەختىيارلىق ھېسلىرىغا تولغان جاراڭلىق ناخشىنى باشلىغاچ، يېڭى مېھماننى كۈتۈشكە تەييارلىق قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.

قۇياش كۈلۈپ، تاڭ ئاتقان سەھەردە بۇ جاراڭلىق كۈي-ناۋا ھاياتلىق زېمىنىنى ئەكس سادا بىلەن لەرزىگە سالماقتا ئىدى.

1992- يىل 10- ئاي - 1993- 1- ئاي

ئۈمىد

(نەسر)

ئۆركىشى

ۋاقىت گويا بىر توپ باللاردەك قاتار تىزىلغانچە ئۆتۈپ كەتتى. دۇنيا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئامالسىز قاراپ قويدى.

ئوغرىلىقچە سۆيۈشىۋاتقان گۈل بەرگىلىرى دەرھال ئۆزلىرىنى روسلاپ، پېتىۋاتقان كەچكى قۇياشنى ئۇزىتىپ قويدى.

ناخشا ئېيتىۋاتقان بۇلبۇللارمۇ جىمىدى، كېپىنەكلەرمۇ ئۆيلىرىگە كەتتى.

لېكىن، تۈن پەردىلىرىنىڭ قارايغان چېھرىگە قاراپ كىمدۇر بىرى تېخىچە ئۆز خانىسىگە كەتمەي قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدە تاڭ يەللىرى يەلپۈنمەكتە. قارىچۇقلىرىدا غۇچچىدە يۇلتۇزلار ئۈزۈپ يۈرۈيدۇ، ئۇ مۇشۇ گۈزەل دەقىقىلەردە ئالەمنىڭ ناخشا ئېيتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

خانىم يىغلىمىدى

(ئوبزور)

ئىدرىس رۇسۇل

كىتابخانىلارغا ئايان، كۆز يېشى ھەر قانداق شارائىتتا خاپىلىق، دەرد-ئەلەم، ھەسرەت ئارقىلىقلا چىقمايدۇ. بەزىدە ئادەم ھەددىدىن زىيادە خۇش بولۇپ كەتكەندە، بەك ھاياجانلانغاندىمۇ زىناقلىرى ئىسسىق ياش تامچىلىرى بىلەن نەملىنىدۇ. ئۇنداقتا خانىم نېمىشقا يىغلايدۇ؟ ھەر كۈنى دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلىرىنى دەرس تەييارلاش، ئۆي ئىشلىرى، دەرسكە قاتناشالمىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئائىلىسىگە سۆھبەتكە بېرىش... قاتارلىق ئىشلار ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدىمۇ؟ ياكى ئېرىنىڭ يەر تېگىدىن ھومىيىپ قاراشلىرى، مۇدىرنىڭ تاپا-تەنىلىرى، قاتتىق گەپلىرى، ئۇنىڭ يۈرىكىگە نەشتەر بولۇپ سانجىلدىمۇ؟

«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1992-يىللىق 5-سانىدىكى ماخمۇت سىدىقنىڭ «خانىم، نېمىشقا يىغلايسىز؟» ھېكايىسىنى ئوقۇۋېتىپ كۆز ئالدىمدىكى بارلىق نەرسىلەر قولۇمدىكى ژۇرنال، مەن، ھەممە-ھەممە نەرسە سوراق بەلگىسىگە ئايلىنىپ قالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم.

ئۇ نېمىشقا يىغلايدۇ؟

مەن بۇ ھېكايىنى قايتىلاپ ئوقۇغاندىن كېيىن بۇ سوئاللارغا جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم.

ئەدىبىي ئەسەرنىڭ قىممىتى شۇ ئەسەردە كىشىلەرنىڭ ماھىيەتلىك تۇرمۇش پائالىيەتلىرى، ئىچكى-تاشقى دۇنياسى، غايىۋى مەنزىرىسى قانداق تەسۋىرلەنگەنلىكى، ئومۇمىيلىق بىلەن ئىندىيەۋىي رېئاللىقنىڭ، ئوبيېكتىپ بىلەن سۇبيېكتىپنىڭ، مەزمۇن بىلەن شەكىلنىڭ بىرلىكىدە، ئۇلارنىڭ خاراكتېرىنىڭ قانداق ئېچىپ بېرىلگەنلىكىدە كۆرۈلىدۇ.

«خانىم، نېمىشقا يىغلايسىز؟» يۇقىرىقىدەك تەرەپلەرگە ئۇيغۇن بولغان. رېئاللىقنىڭ ئەينىكى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن ياخشى يېزىلغان بىر ھېكايە. سۆزلۈك، ۋەزمىن ھېسسىيات، ساددا ۋە جىلۋىدار بەدىئىي ئۇسلۇب بىلەن جانلاندۇرۇلغان بۇ ھېكايىدا ئوقۇتقۇچىنىڭ كۆيۈمچان ئېسىل خىسلىتى ئۇستىلىق بىلەن قايىل قىلارلىق ھالدا ئېچىپ بېرىلگەن.

ھېكايىنىڭ بېشىدىلا بىر ئوقۇغۇچىنى مەكتەپكە ئېلىپ كېتىۋاتقان خانىمغا يولۇقىمىز. ئۇ ئوقۇغۇچىنىڭ پۇتىغا شوخا كىرىپ كېتىش بىلەنلا شوخا ئۇنىڭ پۇتىغا ئەمەس، ئۆزىنىڭ يۈرىكىگە سانجىلغاندەك ئازابلىنىپ بالا بىلەن تەڭ يىغلاپ تاشلايدۇ.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

«خانىم، سىزنى بىرسى ئۇردىما؟ — ياق، — ئەمىسە نېمىشقا يىغلايسىز؟»

ئۇنى ھېچكىممۇ ئۇرمىغان ھەم ئۇرمايدۇ. كۈنبويى توپا — چاڭدىن خالىي بولالمايدىغان، قوي مايا قىلىرى، كالا، ئېشەك تېزەكلىرىدىن پەيدا بولغان قاڭسىق پۇراق قاپلاپ تۇرىدىغان سەھرادىكى فېئودال تۇرمۇش ئاسارىتىدىن قۇتۇلالمىغان ئائىلىدە چوڭ بولغان ساددا، ئاقكۆڭۈل ئېلىنىڭ ئېچىنىشلىق ناچار شارائىتتىمۇ ئېشىپ بېرىۋاتقان تۇرمۇش قارىشى، ياخشى تەبىئەتلىك دېھقان بالىلىرىنىڭ مىجەزى، جاپالىق ئىشلەشنى تەلەپ قىلىدىغان يېزا — قىشلاقلاردىمۇ ھەقىقىي گۈزەللىكنىڭ بارلىقىدىن ئىبارەت بىر ھەقىقەت تامغا بولۇپ، ئۇنىڭ قەلبىگە ئۆچمەس قىلىپ ئۇرۇلغان.

ئېلىنىڭ نالىسى، ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ۋاقىت، ئۆيدە ئاچ قورساق يىغلاپ قالغان بالا، ئۇنىڭ بىلىم بېرىشكە تەشنا بولۇپ مۆلدۈرلەپ تۇرغان بىر نەچچە جۈپ كۆز… ئاپتور بۇلارنى كەسكىن زىددىيەت ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلىگەن.

ھېكايىنىڭ ئىككىنچى بۆلىكىدە ئاپتور ئۇستىلىق بىلەن تولىمۇ رەڭدار، كۆركەم جانلىق بىر سۈرەتنى مەيدانغا چىقىرىش بىلەن ئىختىيارسىز ئۆزىنى خۇدانىڭ تەقۋادار بەندىسى ھېسابلايدىغان، لېكىن ئائىلە مۇناسىۋىتى ياخشى بولمىغان ئاتا — ئانىنىڭ قولىدا چوڭ بولغان ئېلىنىڭ «تاماشا» لىرىغا ئاغدۇ. بىزنى تېخىمۇ جەلپ قىلىدىغىنى ئۇنىڭ سەزگۈرلۈكى، ئەقىل — پاراستى، خېلى چوڭ ياشتىكى بەزى كىشىلەرنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان «ئويۇن» ى، دەسلەپ بىزگە ئۇنىڭ ئازنە كۈچە بىلەن خانىقىز ئارقىلىق ئاتا — ئانىسىنىڭ بىر ئۆيگە جەم بولۇش — بولماسلىقىغا «پال سېلىش» ى غەلىتە تۇيغۇ بېرىدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا ئۇ ياسىغان «كۆۋرۈك» ئارقىلىق بىر ئائىلە كىشىلىرى جەم بولىدۇ.

ھېكايىدىكى دىئالوگلارنى چۈچۈك تىللارنىڭ ياردىمى بىلەن جايىغا قويۇش ئارقىلىق ئاپتور تۇرمۇشنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ يىراق بىر سەھرادا ئوقۇتقۇچىلىقتىن ئىبارەت شەرەپلىك ۋەزىپىنى جاپالىق شارائىتتا قارىماي دادىل ئىشلەۋاتقان بىر ئايال ئوقۇتقۇچى بىلەن ئوقۇغۇچىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى بىر گەۋدە قىلىپ مۇۋەپپەقىيەتلىك بىر مەنزىرىنى ياراتقان.

«— خانىم، ئاخشام دادام بىلەن ئانام ئىككىلىسى يىغلىدى، ئەمدى سىزمۇ يىغلاۋاتىسىز. ئاۋۇ تاغنىڭ بۇلاق دەيدىغان بىر كۆزى بارمىش، بالىلار ئۇنىمۇ يىغلايدۇ دېيىشىدۇ».

يۇقىرىقى دىئالوگلار ئارقىلىق ئاپتور ئەپچىللىك بىلەن ئېلىنىڭ ئوماق ساددا ھالىتىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتەرگەن.

يىغىنچاقلىغاندا خانىم يىغلىمىغان، بەلكى ھەقىقىي ئىپتىخارلىق كۈلكىسى بىلەن كۈلگەن.

شېئىرلار

توختىتۆمۈر روزنىياز

مۇقەددەس سەھرا

ئانام ماڭا تۇغۇپ بەردى مۇقەددەس سەھرا،
سەھرا ئەمەس جەننەتكە بى بىر ئىللىق مېھىر.
شۇندىن بېرى پەرىشتىلەر يولۇمدا ھەمراھ،
ھۆر-پەرىلەر ئىشقىمدا ئوت، قولۇمدا ئەسىر.
شۇندىن بېرى دىلىمدا نەمدەشادلىق نۇرلىرى،
كۈلكەم بىلەن نۇر تاراتتى ئاسمانداقۇياش.
ئىلھامىمدىن ئۆركەشلىدى دەريا سۇلىرى،
ۋۇجۇدۇمغا سىڭىپ كىردى خىزىردەك ياشاش.

غۇزۇرۇمدىن ئۆرنەك ئالدى تەڭرىتاغلىرى،
غۇرۇر بىلەن ئادەم بولدۇق ھەممىمىز ئېزىز.
لىرىكىمغا تولۇپ كەتتى كۆڭلۈم باغلىرى،
ئوماق سەھرا باغاشلىغاچ باغرىمنى لەزىز.
چېچىۋەتتى ھوزۇرۇمنى پۈتۈن جاھانغا،
گۈزەللىكتىن نەپەس ئالغان سەھرا تىنىقى.
شۇنىڭ بىلەن بەخت ياغدى پۈتكۈل ئاۋامغا،
سائادەتتىن زوققا چۆمدى ئۇپۇق سىزىقى.

يارىمغا خەت

ئەي جېنىم، سەن بۈگۈن نىشانەڭگە يەت،
دەردىمنى يارىمغا بىر-بىر بايان ئەت.
ئايرىلىش ھىجرىدە ھالىم خارابتۇر،
يۈرىكىم ئازابتا، قالمىدى تاقەت.
بىر چاغلار سەن ماڭا قىلغان تەبەسسۇم،
ئاھ! بۈگۈن جېنىمغا كەلتۈردى ئاپەت.
يادىمدىن كەتمەيدۇ شېرىن مىنۇتلار،
بىز تۇنجى كۆرۈشكەن ئۇنتۇلماس سائەت.
ئالغانتىم لېۋىڭدىن بىرلا شۈمۈرۈپ،
دۇنيادا تېپىلماس ئالەمچە لەززەت.

نەقەدەر قىممەتلىك بىزنىڭ كەچمىشلەر،
سەن مېنىڭ بولغانتىڭ ئاشۇ چاغ پەقەت.
ئۈمىدىم سېنىڭدە ئۇزۇندىن بېرى،
چۈشەنگىن كۆڭلۈمنى پەرىشتە سۈپەت.
ئىلاھ بوپ تۆرەلگەن ئوخشايدۇ دىلدا،
مەن ساڭا ئاتىغان تۇنجى مۇھەببەت.
كەل، مېنىڭ ئامرىقىم دەرھال يېنىمغا،
جېنىمنى ياشناتقىن ياكى ئېلىپ كەت.
سەن ئەگەر كەلمىسەڭ ئۇۋالىم ساڭا،
مەن ئۈچۈن بەربىر چېكىسەن ھەسرەت!

يىگىتمەن

يىگىتمەن قانلىرىم جۇش ئۇرۇپ تۇرغان،
ئارزۇيۇم تاغلاردەك بۈيۈك ۋە كاتتا.
ۋۇجۇدۇم جاھانغا ھارارەت بەرگەن،
يەر شارى ئالمىدەك قولۇمدا ھەتتا.
يىگىتمەن يۈرىكىم ئوت بولۇپ كۆيگەن،
دىلخانەم تۆكىدۇ ئالەمگە مېھىر.

تىلىكىم قۇياشنىڭ مەڭزىنى سۆيگەن،
يۈرەكلەر ئارمانىنىڭ ئىشقىدا ئەسىر.
يىگىتمەن ياشلىقىم بىخ سۈرۈپ تۇرغان،
ئەجرىمدىن بولغۇسى ۋەتىنىم جەننەت.
يىگىتمەن، يىگىتتەك ياشايمەن مەغرۇر،
چۈنكى بۇ يىگىتلىك ھەممىدىن قىممەت!

www.uyghurkitap.com

ئەسسالام، خوتەن

سۇلايمان ھوشۇر

ئەسسالام، ئېھ... خوتەن، تىنىمسىز شەھەر،
ئەسسالام، ئادەملەر ـ چېھىرلەر قەمەر،
ئەسسالام، رەستىلەر، ھەر تۈرلۈك ھۈنەر،
ئەسسالام، مېۋىلەر ــ شەربەتلەر تۆكەر،
جۈپ قولۇم كۆكسۈمدە سىلەرگە سالام.

× ×

سالامنى ئىلىك ئال ساھىبخان خوتەن،
يېشىلدى ئاخىرى دىلدىكى تۈگۈن.
ئىنتىزار ئىدى بۇ يۈرەك، جانۇ تەن،
ئاھ... كۆردۈم، شادلاندىم مانا مەن بۈگۈن!

ئىققىدە ئادەمگە تولۇپتۇ كوچا،
ھۆسنۈڭنى بېزەپتۇ ئېگىز بىنالار...
كۆجۈملۈك، ئاۋاتلىق بازارغا خوجا،
«گۆش گىرde! ئاشگۆش!» دەپ ياڭرار سا-
دالار

رەستىلەر، گۈزەرلەر قىزىپتۇ ھاي ـ ھاي!
چوغدا زىخ كاۋابى كۆيىدۇ ۋىژ ـ ۋىژ.
بىر يېدىم، ئون يېدىم... تېتىدى ۋاي ـ ۋاي!
مەن يېدىم، ئۈيېدى ــ خېرىدارمىژ ـ مىژ...

سودىگەر كوچىسىدا بولدى گاڭگىراش،
قايىقا قارىسام ئادەملەر قىسىل.
سودا ۋە سېتىقلار شۇنچە ئالدىراش،
ماللارنىڭ تۈرى كۆپ ھەممە بەك ئېسىل،

كىملەمدەك بويۇڭنى قىلدىم زىيارەت...
بېلىق بوپ سۈيۈڭگە ئۈزدۈم، چۆمۈلدۈم.
ھېس قىلدىم ئۆزۈمنى شۇنچىلىك راھەت،
مامۇقتەك قۇملاردا ئېغىناپ، كۈلدۈم.

ئەجەب كۆركەم، گۈزەل مەنزىرە،
ئەجەب سىرلىق ئىكەن بۇ ۋادا.
بەرگەنمىكىن، ـ دېدىم خوتەنگە،
گۈزەللىكنىڭ ھەممىنى خۇدا؟...

× ×

خەير ـ خۇش، ئېھ خوتەن ــ قەدىمكى شەھەر،
بۇ كۆڭلۈم قىيقالدى مەن بولدۇم كېتەر.
خەير ـ خۇش، ياخشى قال، يەنە بىر سالام،
يۈرىكىم ئۇنۇتماي سېنى ياد ئېتەر.

ئالماشقان سۆيگۈ

مەتقۇربان مەتروزى

سەن باشلىدىڭ ئارزۇيۇمغا ئاچچىق ھېس،
بۇ خورلۇقتىن، كۆزۈمگە ياش ياماشتى.
بىر چاغ ئىدىڭ خىيالىمدا گۈل ـ نەرگىس،
شۇ ئوبرازىڭ دەل ئەكسىگە ئالماشتى.

سەلكىن ئىدىڭ، ئۇ چاغلاردا يېقىملىق،
ئېيىپلەتتىڭ گۈل ھىدىنى نېمىچۈن؟

ئېيتقىن قېنى، شۇ مېھىرلىك تۈيغۇڭنى ــ
ئۆپقالدىڭ ئەمدى بەرمەي، كىم ئۈچۈن؟

سەن باشلىدىڭ ئارزۇيۇمغا ئاچچىق ھېس،
دەسسەتتىڭ، مۇھەببەتتە تورزاقا!
ئېچىشتۇردى كۆزلىرىمنى تۈتەك ـ ئىس،
ساڭمۇ بار بۇ ھال، قالماس ئۇزاققا...

«پاياندار» سىتونىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

پاياندازدا قالغان ئىزلار

مەتقۇربان ئىسمايىل

ساۋاب ئىكەن يوللارنى ساپ-كۆۋرۈك سالغان،
ئامان ئىكەن ئەلدىن دائىم ئالقىش ئالغان.
ئەل قەلبىدە جۇش ئۇرماقتا زور ھاياجان،
شۇ ئالقىشتىن يارالدى بىر يېڭى داستان.
ئەجرى بىلەن ئۆرنەك بولدى خەلقىمىزگە،
يوللار ئېلىپ، كۆۋرۈك سېلىپ نۇرغۇن پالۋان.
پالۋانلار نامىنى مەن ئالسام تىلغا،
يۈرىكىمدىن چىققاي ئۇرغۇپ شېئىرىي فونتان.
بارچە خەلق بىر گەۋدە بوپ تۆككەچكە تەر،
تاغ باغرىدا ئاسفالت يول بولدى راۋان.
ئاسانلاشتى يىراقلارغا سەپەر قىلمىش،
بىر نىيەتتە جەڭ قىلغاچقا قازاندۇق شان.
مەدەنىيەت، پەن - تېخنىكا تاغقا كۆچۈپ،
تاغلىقلارمۇ بېيىش ئۈچۈن تاپتى ئىمكان.
ئىشقا ئېشىپ خەلقىمىزنىڭ چىن ئارزۇسى،
چاقار- نۇرى يوللىرىدا ئۈچتى كارۋان.
خۇشاللىقتا چۆمدى بۈگۈن بۇندا بارچە.
چېچەك ئاچقاچ دىللاردىكى بۈيۈك ئارمان.
ئاڭلا جاھان چىن ئىشقىنى يولغا بەرگەن.
پالۋانلار شەرىپىنى قىلاي بايان.

1

دېيىشمەكتە سۆيۈنۈشتە جىمى كىشى،
غوپۇر ۋالىي ھەققىدە يول ۋالىيسى.
خەلق شۇنداق ئۇنۋان بەردى بۇ رەھبەرگە،
ئۇشبۇ ئۇنۋان ئۇنۋانلارنىڭ ئەڭ ئالىيسى.

يول ئارقىلىق ئالمىشىدۇ مەھسۇلاتلار،
يول ئارقىلىق تويلىشىدۇ دىلى شادلار.
يول ئارقىلىق گۈللىنىدۇ يۇرت ۋە ماكان،
يول ئارقىلىق يادلىنىدۇ مەشھۇر زاتلار.

ۋالىي بولسا شۇنداق بولسا، ئەلنى سۆيسە،
ئەل ئىشقىدا ئەنە شۇنداق پىشىپ كۆيسە.
يول ياسىسا، كۆۋرۈك سالسا، ئەل سۆيۈنسە،
خەلق بېرەر ھۆرمەتلىك نام، چاچار ئۈنچە.

2

قوماندان بوپ مۇدىرىمىز مەتنۇرى ئەخمەت،
ماڭدى باشلاپ سەپ ئالدىدا جەڭچىلەرنى.
تاغ باغرىدا ئەل بىلەن تەڭ داۋان يېرىپ،
بەخت يولى ياساش ئۈچۈن تۆكتى تەرنى.

چىرا - نۇرى ئارىلىقىدا ئويغاندى چۆل،
يول ياساشنىڭ ھەيۋەتلىك جەڭ ساداسىدىن.
ئەلنى باشلاپ زەپەر قۇچتى مۇدىرىمىز،
قورقماي چۆلنىڭ قۇم-بورانى جاپاسىدىن.

ئاسفالت يول پۈتتى ئاخىر، شادلىقتا ئەل،
ياشناڭ دېدى مەھەممەت نۇرى ئەخمىدىنى.
يۈرىكىنىڭ قات - قېتىدىن ياغدۇرۇشۇپ،
سۆيۈنۈشتە ئاڭا چەكسىز رەھمىتىنى.

3

بۇ خوتەندە يوللار ياساپ، كۆۋرۈك سېلىپ،
ئەل رىشتىنى چاتقان ئۇلۇغ بىر كىشى بار.
ھاجىتىنى راۋا قىلىپ كارۋانلارنىڭ،
شانۇ شەرەپ تاپقان ئۇلۇغ بىر كىشى بار.

ئىسمى ئۇنىڭ غەيرەت ئابلا، شانلىق نامى،
ئەل قەلبىگە ئۇچمەيدىغان نەقىش بولدى.
ئېيتتى دىلدىن ئاڭا خەلق رەھمىتىنى،
يۈرىكىدىن ياغدۇرغىنى ئالقىش بولدى.

چىرا - نۇرى يوللىرىدا بۇ كىشىنىڭ،
تۆككەن تېرى، باسقان ئىزى، ئەجرى قالدى.
قىلىپ بېرىپ خەلق ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئىش،
ئەلدىن ئالىي ھۆرمەت بىلەن ساۋاب ئالدى.

كەل يۇلتۇزۇم

مۇتەللىپ سەيپۇللا

1

تىنىق كۆكنىڭ پەرىسى ئىدىڭ،
ئۇچتۇڭ ئەجەب نۇرلۇق يۇلتۇزۇم.
ئىزىڭ تامان يول ئالدى قەلبىم،
تىندى يۈرەك، يۇتتى كۆز نۇرۇم.

بىلەلمىدىم نېمە قىسمەت بۇ،
سىنىماقچى بولدۇڭمىكىن يا؟
تۈن ئىلكىدە قالدىم تەمتىرەپ،
كۆرۈنمىدى ماڭا نۇر - زىيا.

2

بىلدىم مېنىڭ نۇرلۇق يۇلتۇزۇم،
بوپ كېتىپسەن باشقىغا ھەمراھ.
سەن ئېپىشمىغا تاج ئىدىڭ ئەپسۇس،
ياتلار سېنى چاغلاپتۇ خەس، ئاھ ...

كۆزلىرىڭدە ياش لىغىرلايدۇ،
ئاشۇمىدى سېنىڭ كۈتكىنىڭ.
تاشلاپ مېنى، ياشلاپ كۆزۈڭنى،
شۇنداقمىدى سېنىڭ ئۆچكىنىڭ.

كەل يۇلتۇزۇم كېچىكسەڭمۇ كەل،
باغرىم ساڭا يەنىلا ئوچۇق.
ئۆرتەنمىسۇن پۇشماندا دىلىڭ،
ياندىن يەنە چاچقىن نۇر - يورۇق.

تەلپۈنۈش

ئابدۇكېرىم ھاپىز

قاپقارا ساچلىرىڭ توم قارا كېچە،
ئاھ، ئۇندا ئەكىس ئاي قىياقتەك قېشىڭ.
پارلايدۇ لېۋىڭدە تاتلىق بىر كۈلكە،
ئوت سالدى يۈرەككە ئىللىق بېقىشىڭ.

تېپىتىنچ قەلبىمنى قىلىپ مالىمان،
نېمىشقا يولۇقتۇڭ ماڭا ئوماق قىز؟
مېنى دىل ئۆيۈڭدە قىلمىساڭ مېھمان،
مەن ئەمدى ياشايمەن قانداق سېنىڭسىز؟!

پەزىلەت ناخشىسى

يالقۇن ئۆمەر

پۇل - مالنى دەپسا تمايمەن غۇرۇرۇمنى - ئارىمنى،
ھەقىقەتكە، پاكلىققا بېغىشلايمەن بارىمنى.
ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالار يۈكسەك دىيانەت،
غۇبارسىز پاك قەلبلەر چېكىدۇ دىل تارىمنى.
چىنلىق ھەمدە راستچىللىق زۆرۈر ماڭا ئاش، ناندىن،
رەڭۋازلىق ھەم ساختىلىق قوزغار ئاھۇ زارىمنى.
ساداقەت، چىن ۋاپانى ئۆلچەم قىلىپ ھەر ۋاقىت،
ياخشىلاردىن تاللايمەن ۋاپادار دوست - يارىمنى.
قورقۇپ تەشۋىش ئىچىدە ھەقىقەتتىن تايمايمەن،
راستلىسىمۇ تەلۋىلەر مېنىڭ ئەجەل دارىمنى.
پەزىلەت، پاك ھاياتنى كۆيگە قېتىپ ياشايمەن،
غەيرىي ئوي - ھېس تارتالماس دىل مەيلىمنى، كارىمنى.
يۈكسەك ماڭا ئادالەت ئۆمرۈم بويى ھەممىدىن،
ئاڭلا جاھان، ئاڭلا ئەل شۇ بۇ خىتاب - جارىمنى!

ئەقلىيە سۆزلەر

ئاباي قۇنانباي ئوغلى

(بېشى ئۆتكەن سانىدا)

بالىلارنى ئوقۇتقانمۇ ياخشى، لېكىن قولچىلىق قىلالىغۇدەككىنە، تۈركىينى تونۇغىدەككىنە ياخشى ئوقۇسا بولىدۇ، چۈنكى بۇ يەر (دۇنيا) دار خاراب، بۇ يەردە ئاۋۋال مال تېپىش كېرەك، ئاندىن كېيىن ئەرەبچە، پارسچە كېرەك. قارنى ئاچ كىشىنىڭ كۆڭلىدە ئەقىل، ئۆزىدە ئىلىمغا ھەۋەس نەدە دەيسەن. يەپ - ئىچىشكە مالىنىڭ يېتىشمەسلىكىمۇ، ئاغىنىلەرنىڭ ئىتتىپاقسىزلىقىمۇ ھەر تۈرلۈك بالاغا — ئوغرىلىق، زورلۇق، قۇۋلۇق، غەرلىككە ئوخشاش نەرسىلەرگە ئۆگىتىدىغان نەرسە. مال تاپسا قورساق تويىدۇ، ئاندىن كېيىن بىلىم تۈرماق ھۈنەرمۇ كېرەك ئىكەن، شۇنى ئۆگىنەي ياكى بالامغا ئۆگىتەي دەپ ئىسىگە چۈشىدۇ. ئورۇسچە ئوقۇش كېرەك، ھېكمەتمۇ، مالمۇ، ھۈنەرمۇ، ئىلىممۇ، ھەممىسى ئورۇستا تۇرىدۇ. زىيىنىدىن يىراق بولۇپ، پايدىسىغا ئورتاق بولۇشقا، تىلىنى، ئوقۇشنى، ئىلمىنى بىلمەك كېرەك. ئۇنىڭ سەۋەبى: ئۇلار دۇنيانىڭ تىلىنى بىلدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ دەرىجىگە يەتتى. سەن ئۇنىڭ تىلىنى بىلسەڭ كۆڭلۈڭنىڭ كۆزى ئېچىلىدۇ. ھەر كىمنىڭ تىلىنى، ھۈنىرىنى بىلگەن كىشى ئۇنىڭ بىلەن تەڭلىك داۋاسىنى قىلالايدۇ، ئارتۇقچە ئۇيايتسىزلىق بىلەن يالۋۇرمايدۇ. دىنىمۇ ياخشى بىلگەن كېرەك. كۆڭلىنى ئالسام ئىكەن دەپ يۈرگەن نادان ئاتا - ئانىسىنى، ئاغىنىلىرىنى، يۇرتىنى، دىنىنى، ئادەمگەرچىلىكىنى غولىغا بىر ئۇرۇپ قويغانغا ساتىدۇ. پەقەت «مايۇرنىڭ كۆلگىنى كېرەك» دەپ، كەينى ئوچۇق قالسىمۇ غەم يېمەيدۇ، ئورۇسنىڭ ئىلمى، ھۈنىرى — دۇنيانىڭ ئاچقۇچى، ئۇنى بىلگەنگە دۇنيا ئەرزانىراق چۈشىدۇ. لېكىن مۇشۇ كۈندە ئورۇس ئىلمىنى بالىسىغا ئۆگەتكەن جانلار شۇنىڭ كۈچى بىلەن يەنە قازاقنى مارىسام ئىكەن دەيدۇ. ياق، ئاتىداق نىيەت كېرەك ئەمەس. قانداق ھالال ئەمگەك قىلغاندا مال تاپقىلى بولىدىكەن، شۇنى ئۆگىنەي، مېنى كۆرۈپ، باشقا ئۆگەنكۈچىلەر كۆپەيسە، ئۇلۇغ بولغان ئورۇسلارنىڭ، خەلقنىڭ ھەممىسىگە بىردەك قانۇنىي بولمىسا، قانۇنسىز خورلىقىغا كۆنمەس ئىدى. قازاق خەلقى ئۈستىدە ساقچى بولاي، بىزمۇ باشقا خەلقلەرگە ئوخشاش بولۇپ، خەلق بىلگەننى بىلىپ خەلق قاتارىغا قوشۇلۇشنىڭ غېمىنى يەيلى دەپ نىيەت قىلىپ ئۆگىنىش كېرەك. ھازىرغىچە ئورۇسچە ئوقۇغان بالىلاردىنمۇ ئارتۇقچە ياخشى كىشى چىقالمايۋاتىدۇ. سەۋەبى، ئاتا - ئانىسى، ئاغىنىلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ھەر تەرەپتىن بۇزۇۋاتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، مۇشۇ ئوقۇغان بالىلار، ھېلىقى ئوقۇمىغان قازاق بالىلىرىدىن بىر قانچە ئىلگىرى. قانداق بولسىمۇ ئۇلارغا سۆز ئۇقتۇرۇشقا بولىدۇ. ياخشى ئاتىلارنىڭ بالىلىرىمۇ نۇرغۇن، لېكىن ئوقۇغىنى يوق. بەلكى كەمبەغەلنىڭ بالىسىنى خورلاپ، ئورۇسقا بەردى. ئۇلار شۇنىڭدىن باشقا نېمە قىلالىسۇن.

يەنە قايسى بىر قازاقلار ئاغىينىلىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالسا «سېنىڭ مۇشۇ قىلغان زورلۇقۇڭغا، بالامنى سولداتقا بېرىپ، بېشىمغا چاچ، ئاغزىمغا بۇرۇت قويىمسام»دەيدىغانىدى، مانا شۇنداق يامان سۆزنى خۇدادىن قورقماي، بەندىدىن ئۇيالماي ئېيتقان قازاقنىڭ بالىسى ئوقۇغان بىلەن نېمە بولار ئىدى؟ شۇنچە قىلىپ باشقا قازاق بالىلىرىدىن ئارتۇق ئۆگەنگىنى نېمە، قانچىلىك ئارتۇق ئۆگىنىپتۇ؟ ئالدى قاچتى، كەلدى ـ كەتتىدىن باشقا، ئوقۇشنىڭ كەينىگە مەھكەم كىرگەن بالىمۇ يوق. دادىسى خەلقنىڭ ئاقچىسى بىلەن ئاران ئوقۇتىدۇ. ئۆز دۇنياسىنى نېمە ئۈچۈن سەرپ قىلسۇن؟ توغرىسىنى ئويلىغاندا: بالاڭنى ئويلىما، ئۇنچىسىنى بۆلۈپ بەرمە، بارىڭنى سەرپ قىلساڭمۇ بالاڭغا ئورۇسنىڭ ئىلمىنى ئۆگەت. مۇشۇ مەن ئېيتقان يول مال ئايايدىغان يول ئەمەس. خۇدادىن قورق، بەندىدىن ئۇيال. بالاڭنى ئادەم بولسۇن دېسەڭ ئوقۇت. مېلىڭنى ئايىما! بولمىسا بىر ئىت قازاق بولۇپ قالغاندىن كېيىن، ساڭا راھەت كۆرسىتەمدۇ؟ ئۆزى راھەت كۆرەمدۇ؟ ياكى خەلققە راھەت كۆرسىتەمدۇ؟

يىگىرمە ئالتىنچى سۆز

بىزنىڭ قازاقنىڭ چېپىشقا قوشقان ئېتى ئالدىدا كەلسە، چېلىشقا سالغان بۇكىشى يىقىتسا، تۇلكىگە سالغان قۇشى ئالسا، تايغىنىنى باشقىلاردىن ئۆتۈپ بېرىپ تۇتسا مەز بولۇپ (لەززەتلىنىپ) بىر خۇشال بولىدۇ. بىلمەيمەن، شۇنىڭدىن ئارتۇق خۇشاللىق بولامدىكىن؟ هەي، يوق بولسىمۇ ئېھتىمال! شۇ خۇشاللىقنىڭ ھەممىسى قازاق قېرىنداشلارنىڭ ئارىسىدا، بىر ھايۋاننىڭ ئىشى ئارتۇق بولغانلىقى ئۈچۈن، بىر باشقا ئادەمنىڭ يېقىتقىنى ئۈچۈن ماختىنىشقا قانداق ئورۇن بار؟ ئۆتۈپ كەتكەن، ئالغان، يىقىتقان ئۆزى ئەمەس، ياكى بالىسى ئەمەس. بۇلارنىڭ ھەممىسى قازاقنىڭ قازاقتىن باشقا دۈشمىنى يوق، كىچىككىنە بىر ئىشقا، بىر چوڭ ئىش قىلغان كىشىدەك خۇشال بولۇپ، باشقىلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرسەم (ئىچىنى ئاداتسام) دېمەكتۇر. بىراۋنى رەنجىتمەك شەرىئەتتە ھارام، ئىنسانچىلىقتا زىيان، ئەقىلغا سىغمايدۇ. بىكاردىن بىراۋنى رەنجىتىشنىڭ نېمىسىنى ئارتۇق كۆرۈپ، خۇشال بولىدىكەن، بولمىسا يا رەنجىگەن ئادەم ئۇنىڭ نېمىسىگە رەنجىيدىكەن؟

ئىلدام ئات گايىدا ئۇ ئەلدە (يۇرتتا)، گايىدا بۇ ئەلدە بولىدىغان نەرسە، قىران قۇش، يۈگرۈك ئىت گايىدا ئۇنىڭ قولىدا، گايىدا بۇنىڭ قولىدا بولىدىغان نەرسە، بۆكەن دېگەنمۇ ھەمىشە بىر ئەلدىن چىقىۋېرەمدۇ؟ گايىدا بۇ ئەلدە، گايىدا ئۇ ئەلدە تۇغۇلىدىغان نەرسە. بۇنىڭ ھەممىسىنى ئادەم ئۆز سەنئىتى بىلەن ياسىغىنى يوق، بىر ئۈزۈپ چىققان ھەمىشە ئۈزۈۋېرەمەيدۇ، بىر يىقىتقان ھەمىشە يىقىتىۋەرمەيدۇ. مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرۇپ، بۇنىڭ نېمىسىگە بىر ھارامىلىقى ياكى بىر يامانلىقى ئاشكارا بولۇپ قالغاندەك قارا يەرگە كىرگۈدەك تومۇسلىنىدىكەن، خورلىنىدىكەن،

ئەمدى مۇشۇلاردىن بىلىنگىنى بولىدۇ: نادان خەلق خۇشال بولمايدىغان نەرسىگە خۇشال بولىدۇ ھەم خۇشال بولغاندا نېمە دەپ، نېمە قويغىنىنى ئۆزى بىلمەي بىر تۇرلۇك

(ئاخىرى 53 ـ بەتتە)

(ئاخىرى 53 ـ بەتتە)

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، ئاتاقلىق يازغۇچى قەييۇم تۇردى ئۆتكەن يىلى كۈزدە خوتەنگە كېلىپ ۋىلايەت رەھبەرلىرى ۋە شەھەر ئىچىدە تۇرۇشلۇق بىر قىسىم ئاپتورلار بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ۋە ژۇرنال خىزمىتى ھەققىدە سۆھبەتلەشتى.

(سىدىق قاۋۇز فوتوسى)

www.uyghurkitap.com

پېشقەدەم ئەدىب ئابدىقادىر مەھەممەدى مەرھۇم
يازغۇچى تۇردى سامساق بىلەن بىللە
(1985-يىل خوتەن)

新 玉 文 艺 يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

1993 年第二期（双月刊）
编辑：《新玉文艺》编辑部
出版：和田行署文化处
喀什日报社印刷厂印
发行：和田地区邮电局
订阅：全国各地邮电局
印张：787×1092.1/16,6.25 张
国内外统一刊号：
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
代 号：58—26

1993 - يىل 2 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
«قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا - تېلېگراف ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە ھەر قايسى پوچتىخانىلار مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16 6.25 تاۋاق
مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدىكى بىر تۇتاش نومۇرى:
ISSN 1002—929X
CN 65—1088/1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 58 - 26

电话：23792
定价：0.60 元

تېلېفون نومۇرى: 23792
باھاسى: 0.60 يۈەن